

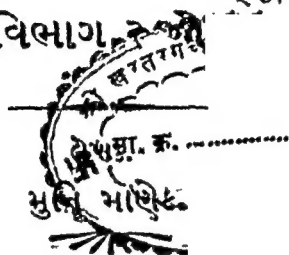

શ્રી સરતરગન્ધીય જ્ઞાન મંદિર, જયપુર

સૂચગાંગ સૂત્ર.

સટીકનું ભાષાંતર ૩ થી ૭ અધ્યયન.
૨૩૧-૧૭

વિભાગ

પ્રસિદ્ધ કરનાર.

શ્રીમન્ મોહનલાલજી જૈન શ્વેતાંબર.

જ્ઞાનભંડાર-ગોપીપુરા સુરત.

પ્રથમા આવૃત્તિ

પ્રતિ ૧૦૦૦

વીર સંવત ૨૪૪૯ સને ૧૯૨૩ વિ. સં. ૧૯૭૯

મૂલ્ય રૂ. ૧૧.

तथौष्ठावपि द्वावपि कर्णौ छिन्दन्ति, तथा मद्यमासरसाभिलिप्सोर्मृषाभाषिणो जिह्वां वितस्तिमात्रामाक्षिप्य तीक्ष्णाभिः शूलाभिः 'अभितापयन्ति' अपनयन्ति इति ॥ २२ ॥ तथा—

अभिमताः--टंकशाणभा " युनियन प्रिन्टींग प्रेस "

कपनी लीमीटेडभा शा. मोहनलाल

सीमनलाले छाप्युं

પ્રસ્તાવના.

સૂયગડાંગસૂત્રના આ બીજા વિભાગમાં ત્રણથી સાત અધ્યયન પૂરાં થાય છે,—તે અનુક્રમણિકામાં જોવાશે.

ત્રીજા અધ્યયનમાં ઉપસર્ગોનું વર્ણન છે. તેમાં પ્રતિકુલ અને અનુકુલ ઉપસર્ગો બતાવ્યા છે.

ચોથા અધ્યયનમાં સ્ત્રી પરિજ્ઞાનું વર્ણન છે. પાંચમા અધ્યયનમાં નારકીનું વર્ણન છે. છઠ્ઠા અધ્યયનમાં મહાવીરની સ્તુતિ છે. સાતમા અધ્યયનમાં કુશીલ અને સુશીલનું વર્ણન છે.

આ પ્રમાણે પાંચ અધ્યયનો આ બીજા વિભાગમાં સમાયેલ છે, પરંતુ આમાં કઠણ વિષયને બદલે સાધુને મોક્ષમા જવા માટે કેવું વર્તન રાખવું તે આ વિભાગમાં ઘણી સારી રીતે બતાવેલું છે.

જેન કે જેનેતર ગમેતે હો, તે દરેકને અમારી પ્રાર્થના છે કે તે દરેકે પોતાના આ લોક પરલોકના સુખની આતર આ ભાગ વાચવો જોઈએ. હૃદય પવિત્ર કરવું, પાપથી દૂર રહેવું, આવેલાં કષ્ટો સહેવાં, સ્ત્રીના ક્રંદામાં ન ફસાવું, નહિ તો આ લોકમાં પરવશતા અને પરલોકમાં દુર્ગતિગમન, નારકીમાં થતાં પીડા ભોગવવી પડશે, તથા મહાવીર પ્રભુના ગુણોવડે તેવા ગુણો પ્રાપ્ત કરવા. છેવટે કુશીલ કેને કહેવા તે બતાવ્યું છે, સંસારિક વિષયસુખ સૌને વહાલું લાગે છે, પણ પરિણામે તે ભયંકર છે, તે વિચારીને પોતાની ભૂલ સુધારવી. એજ સુગતિનું અને સુખનું સાધન છે.

નાણું ભરનારા સુશ્રાવકોને ધન્યવાદ.

૫૧ ટાકરવાડામા થએલ ઉજમણા તરફથી વાણુ
ડોસણ સાકચ્છના પત્ની નાલીબાઈ.

૧૦ પારી કેવળ રતનચંદ તરફથી હા. પ્રેમચંદ.

૨૦ મેતા ચમનલાલ મંછાચ દ મારફતે

૨૫ મેતાવાળા વાણુ જેઠાભાઈ ડુંગર તરફથી
હા. બડખાભાઈ સિદ્ધપુર.

૨૫ પાલણપુરના મેતા રાજકરણ કેવળભાઈ

૧૫ મેતા મગનલાલ મીઆચંદ હા વછરાજ

૨૫ મેતા ચુનીલાલ જુલાખીદાસ

સીપોરવાળા. વીસનગર.

આ સિવાય જે કોઈ પુણ્યાત્મા જ્ઞાનખાતામા મહદ
આપવા આહતા હોય અથવા પુસ્તક વહેંચવા આહતા
હોય તેમણે સુરત ગોપીપુરા જ્ઞાનસંહારના મેનેજીંગ
ટ્રસ્ટી અથવા ગાંધી કેશવલાલ અસુલખને પાલણપુર લખવું.

—છપાયેલાં પુસ્તકો—

દશવૈકલિક, આચારંગ, સૂયગડાંગ, આવશ્યકના છાપેલા
વિભાગો મગાવી લેવા. નંદીસૂત્ર હવે છપાવાનું શરૂ થવાનું છે.

અનુક્રમણિકા.

- ૧-૮ ઉપસર્ગના નિદેષા તથા ખોટી ખડાઈ સંબંધી શિશુપાળનું દર્શન.
- ૯-૧૯ સાધુપણમાં પડતાં બુઢાં બુઢાં દુઃખો, અને તેથી કોઈનું પતિત થવું.
- ૨૦-૨૫ સાધુપણમાં માતાપિતા વિગેરેનો મોહ.
- ૨૬-૩૨ તેવો મોહ સાધુએ છોડવો, ન છોડે તો ગૃહસ્થ પણ બની જાય છે.
- ૩૩-૩૮ કાયર સાધુની જીવનનિર્વાહ માટે ચિંતા, ઉત્તમ સાધુની ધૈર્યતા.
- ૩૯-૪૪ પરવાદીના કુર્તકો, પાતેરાં ન રાખવાં, માંદા સાધુની સાધુએ વેચાવચ્ચે ન કરવી, તે ઉપર જૈનાચાર્યનું સમાધાન.
- ૪૫-૪૯ પરવાદી સાથે વિવાદ ન કરવો, તેના ઉપર ક્રોધ ન કરવો.
- ૫૦-૫૮ સાધુને સુખોષ અપાય છે, કે તેણે અન્ય દર્શન-તોથી ચારિત્ર ન મુકવું.
- ૫૯-૭૨ સ્ત્રીલોગમાં દોષ છે કે નહિ, તેની સિદ્ધિ કરે છે. ત્રીજું અધ્યયન પૂરું.

૭૩-૭૪ સ્ત્રીપરિણાતું ચોથું અધ્યયન. સ્ત્રી શબ્દના નિ

૭૫-૮૪ સ્ત્રીઓની માયાજાળનું વર્ણન, તે ઉપર સુખો

૮૫-૯૪ સ્ત્રીના ઠગવાના ઉપાયો, પછી અનુચિ
કરાવે છે.

૯૫-૧૦૫ સ્ત્રી સાથે વાસ કરવાથી કે વાત કરવાથી
હોષો. કુસાધુના અભિપ્રાયો.

૧૧૬-૩૫ સ્ત્રીચરિત્ર ઉપર કથા, યોધના પ્રતોષો,
આમંત્રણ ન સ્વીકારવું.

૧૦૬-૧૧૫ સ્ત્રીને લીધે કાયરત, સ્ત્રીના શુભામની હુ
સુસાધુને સદુપદેશ.

૧૮૮ નારકીનું વર્ણન

૧૮૯-૨૨૦ વીરપ્રભુના શુભોના વર્ણન.

૨૨૧-૫૮ કુશીલીયાનું વર્ણન. તથા મોક્ષનાં ખરા કા.
અન્યવાદીઓનું સમાધાન.

૨૬૦ ટાકરવાડાનું ઉજમણ

ગ્રેડ લખમાજી જીવણજીના પૌત્ર
શેઠ દલીચંદ વીરચંદ

નવાપુરા, સુરત.

રા. રા. શેઠ દલીચંદ વીરચંદભાઈના જીવનનો ટુંક પરિચય.

“ મોટાં નાનાં વધુ મોટામાં, તો નાનાં પણ મોટાં
ઓમ દીપ રવિ નભ ણિન્દુ, તો ઘર દીવડાં શાં જોટાં. ”
ભાવાર્થ:—“ મોટાને માથે મોટા છે, અને નાના હોય તે
પોતાનાથી વધારે નાના આગળ તો મોટા જ છે;
આટલો સૂર્ય પણ જ્યારે આકાશમાં એક ણિન્દુ
જેવો છે, ત્યારે ણિન્દુ જેવા આપણા ઘરનાં દિવા
રાત્રે શા જોટાં ? ”

જૈન સાહિત્ય અને તત્ત્વજ્ઞાન અગાધ અને ઉત્તમ કોટિનું
છે, એમ પશ્ચિમના સંશોધકો અને સાક્ષરો સિદ્ધ દેરી આપે
છે. જૈનસમાજ ચાલુ જમાનામાં બીજી કોમના પ્રમાણમાં
પછાત રહે છે, આથી સંસ્કૃત-ભાગધી વગેરે ભાષાઓ
ઉપર સામાન્ય જનતાનો કાળુ ન હોઈ શકે એ સ્વાભાવિક
છે. આવા ઉદ્દેશથી પ્રેરાઈ મુનિશ્રી માણેકમુનિજીએ જૈન
સૂત્રોનું સરલ ગુજરાતી સાધામાં ભાષાન્તર કરીને સામાન્ય
જનસમૂહ માટે ઉપયોગી વાચન પૂરૂં પાડ્યું છે, અને જન
તેમજ જૈનેતર પ્રજાને જૈનાગમોનો પરિચય કરાવ્યો છે.

આવા મહાન જ્ઞાનકાર્યમાં રા. શેઠ દલીચંદ વીરચંદ
ભાઈએ ઉદારરકમનો ફાળો આપીને આ ખાતાને કાયમી

અનાબ્યું છે તેમની ઉદારવૃત્તિથી તેમના દાદાશ્રીના નામથી
 “ શેઠ લખમાણી જીવણજી જૈન પુસ્તકોદ્ધારકુંડ ” હસ્તીમાં
 આબ્યું છે, અને તેવડે શ્રીમોહનલાલજી જૈન જ્ઞાનભંડાર
 તરફથી જૈન સૂત્રાગમોના સદીક ભાષાન્તરની પ્રસિદ્ધી માટે
 જોઈતી સવડ મળી ગઈ છે.

જૈનસાહિત્ય અને દેળવણીના કાર્યમાં રમ્ય લેનારા
 ગૃહસ્થો ગણ્યા ગાંઠ્યા હોઈ બીજાઓને પ્રેરમાહન મળે એ
 હેતુથી અને શ્રી માણેકમૂનિજીની પ્રેરણાથી જૈન આવમને
 અને અન્ય વાચકોને શેઠ શ્રીના જીવનનો દુઃક પરિચય કમ-
 વવો આવશ્યક જણાયો છે.

રા. દલીયંદભાઈ વીશાપોરવાડ જ્ઞાતીના જૈન છે, અને
 મારવાડમાં આવેલા શીરોધ સ્ટેટના ઝારોલી ગામના વતની
 છે. તેમનો જન્મ સંવત ૧૯૪૩ ના અશાઠ શુદ્ધ ૭ ને રોજ
 થયો હતો. તેઓશ્રી શેઠ લખમાણી જીવણજીના પૌત્ર અને
 પેઢીના વારસ છે. શેઠ લખમાણીએ પોતાની પાસેથી દુઃકી
 મુંડીમાંથી સારી બાંહેજલાલી પ્રાપ્ત કરીને સુરતના જૈન
 સંઘના એક પ્રસિદ્ધ અને બાહોશ આગેવાન થવા લાગ્યશાળી
 થયા હતા. તેમનાજ પ્રયાસથી કતારગામનું જૈન હોરસર તથા
 ધર્મશાળા લાખો રૂપિયા ખર્ચીને બંધાવવામાં આવ્યા, અને
 પોતે તેજ ખાતાના જીવનપર્યન્ત દ્રુસ્ટી અને વહીવટદાર
 તરીકે રહ્યા હતા, જે દ્રુસ્ટીપણ હજી પણ વંશપર ચરા આદ્યું
 આવે છે, અને રા. દલીયંદભાઈ તે લોગવે છે શેઠ લખ
 માણીએ તેમની જીંદગી દરમ્યાન અનેક સર્જાવતો કરી હતી,

તે ઉપરાંત તેમના મરણ પ્રસંગે રૂ. ૨૫૦૦૦) ની ઉદ્ધાર સંખ્યાવત તેઓશ્રીએ અનેક ખાતાઓમાં જાહેર કરી હતી.

૨. દલીયંદલાઈ પણ તેમના દાદાશ્રીની પેઠે જૈન કોમના કાર્યોમાં અગ્ર ભાગ લઈ રહ્યા છે. ચૌર્યાશી તાલુકાના કપલેથા ગામમાં ગુજરાતી પાચમી ચોપડી સુધીની સામાન્ય કેળવણી લીધા છતાં, અનેક સામાજિક અને ધાર્મિકકાર્યો ઉપરાંત ખાસ કરીને કેળવણીના કાર્યમાં અપ્રતિમ રસ લે છે, અને જૈનકોમ કેળવણીમાં કેવી રીતે આગળ વધે તે માટે હજારો રૂપિયા ખર્ચવાને અને જીવન અર્પણ કરવાને ઉત્સુક છે.

તેઓશ્રી સુરતના શ્રીજૈન વિદ્યાર્થી આશ્રમના કાયમી પ્રમુખ છે, અને તેમાં દરવર્ષે તન-મન અને ધનથી સારી મદદ આપી રહ્યા છે; સુરત લેડી વિલીંગડન અશક્તાશ્રમના પણ તેઓ પ્રમુખ છે. સમસ્ત હિન્દુસ્થાનની શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીના નામથી ચાલતી મહાન પેઢીના તેઓશ્રી સુરત શહેર અને જીલ્લા તરફથી પ્રતિનિધિ છે; અને સુરતના શ્રી ધરમચંદ ઉદયચંદ જૈન જીર્ણોદ્ધારકંઠના મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી છે. આ ઉપરાંત અનેક હોદ્દાસરો, ઉપાશ્રયો અને પાઠશાળા તગેરેના ટ્રસ્ટી તરીકે કામ કરી રહ્યા છે.

આથી એમ સમજાવવું નથી કે ફક્ત જૈનધર્મનાં જ કાર્યોમાં તેઓશ્રી રસ લે છે, અને હાથ લાંબાવે છે, પરંતુ અનેક સાર્વજનિક કાર્યોમાં તેઓ મુખ્ય ભાગ લઈ રહ્યા છે, જેનો દાખલો તેઓશ્રીના અશક્તાશ્રમના પ્રમુખ અને

શ્રી મહિલા વિદ્યાલયના મેમ્બર તરીકેની કારકીર્દિનો છે. રાષ્ટ્રીય કેળવણીક્રંદમાં પણ તેઓનો ઉદાર હિસ્સો છે. ગમે તે કંઈ હોય, કેળવણીને લગતું હોય, સમાજ કે ધર્મને લગતું હોય કે રાષ્ટ્રીય હોય,—સુરત માટેનું હોય કે હિન્દુસ્તાનના કોઈપણ ભાગ માટેનું હોય—તેમાં દરેકમાં તેમની મદદ તો ખરીજ. કોઈને પણ નિગદ્ય કરવાનું બનેજ નહિ.

સુરતના જૈનસંઘનો ઘણાં વર્ષોથી ચાલી આવતો અઘડો પતાવવાગા તેમનો મુખ્ય પ્રિન્સિપલ હતો. ન્યાયે મહા રાજશ્રી આનંદમાગરજીને સુરતમાં આચાર્યપદવી આપવાની હતી, તે વખતે રા. દલીચંદભાઈના તેમજ તેમના ડેટલાક મિત્રોના સતત પ્રયાસથી સંઘનો અઘડો યાત થવા પામ્યો હતો.

પ્રજ્ઞામાં જે માન અને પ્રતિષ્ઠા તેઓથી ધરાવી રહ્યા છે, તેજ પ્રકારની પ્રતિષ્ઠા સરકારમાં અને સરકારી-ગવર્નર-શાસકી અમલદારોમાં તેઓ ધરાવી રહ્યા છે. જાહેર પ્રજ્ઞાને યાદ છે કે ડેટલાક સમય અગાઉ આણના હોટેરાસરમાં સુ-દોષીયન ગૃહસ્થો છુટ પડેરીને દાખલ થવાની ઘૂંટતા કરતા હતા. તેનો પ્રતિબંધ કરવાને એજન્ટ ડુ થી. ગર્વ-નર જનરલની પાસે હિન્દુસ્તાનના પ્રતિષ્ઠિત ગૃહસ્થોનું ડેપ્યુટેશન ગયેલું, તેમાં શેઠ લાલભાઈ દલપતભાઈ, શેઠ ગુલાબચંદજી દેદા વગેરે સાથે રા. દલીચંદભાઈ પણ હતા.

અને સદહું ગૃહસ્થોના પ્રયાસથીજ પ્રતિબંધ સફળ નીવડી શક્યો હતો.

આથી આપણને તાદ્ર માલુમ પડી આવે છે કે ગમે તેવી ઝોછી કેળવણી હોવા છતાં શુભ સંસ્કારોને લઇને હરદોઈ મનુષ્ય ઈચ્છાશક્તિથી સામાજિકકાર્યમાં કેટલો બધો ફાળો આપી શકે છે !

રા. દલીચંદલાઈને પોતાના જીવનનો દુઃક પરિચય છપાવવાનો છે એવું માલુમ પડ્યાથી પોતે દીલગીર થયા હતા, અને તે બાબતમાં પોતાની નાપસંદગી બતાવી હતી. આથી તેમના તરફથી પુરતી માહિતી મળી શકી નથી. જે કાંઈ આશુબાણુ વગેરેથી વિગતો મળી આવી તે એકઠી કરીને સક્ષિપ્ત વૃત્તાન્તે વાચક સમક્ષ રજુ કરવામાં આવ્યો છે, આથી ભૂલચૂકને માટે ક્ષમા માગવામાં આવે છે

અંતમાં આપણે ઈચ્છીએ કે રા. દલીચંદલાઈ ભવિષ્યમાં અનેક ઉપયોગી સામાજિક કાર્યો કરી, પૈસાનો સફલ્ય કરી પોતાની કોમને દીપાવે; અને પ્રભુપ્રત્યે આપણી પ્રાર્થના છે કે તેમને દીર્ઘાયુ બક્ષે. અસ્તુ !

સવત ૧૯૭૯ ની ચૈત્રી પૂર્ણિમા }
તા. ૩૧-૩-૧૯૨૩,
મુરત.

હરિલાલ શિવલાલ શાહ.

બી. એ.

શુદ્ધિપત્રક.

પૃષ્ઠ ૪૧ મે સંબંધ અધુરો છે, તે ૪૫ માં પૃષ્ઠની
લીટી એક મેળવી વાંચો. પૃષ્ઠ ૪૪ નો સંબંધ અધુરો છે
તે ૪૫ માં પૃષ્ઠની બીજી લીટીથી વાંચો.

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૪૬	૨	છે.	છે ઉપર
૫૬	૧૭	૧૨	૮
૫૬	૨૧	ન	ના
૬૩	૩	૦	સૂ
"	૨૦	તજ	તેજ
૭૫	૧૮	કાય	કાર્ય
૭૬	૮	૧	દે
૭૬	૩	વાળી	વાળા
૮૩	૨	તુ	ત
૮૫	૨૨	૧	ઝઞ્ઞા
૯૦	૬	૫૬	૫૬
૯૫	૧૧	દન	ધ
૯૬	૧૧	મ	મં
૧૧૬	૧૦	ર	પુર
૧૨૨	૨૦		કે જે
૧૪૩	૧૨	મો	ધમ્મો
૧૫૮	૧૩	સઘા	સઘા
૨૦૧	૨૨	ધ	ધુ
૨૧૫	૧૬	અ	આ
૨૨૪	૨૧	જ	જ

કેટલીક જગ્યાએ રેફ માત્રા અનુસ્વાર વિગેરે ઉઠ્યા નથી
તે વિચારીને વાંચવું.

શેઠ લખમાલ જીવણજી પુસ્તકોદ્ધારક અથાંક ૪ થા.

ૐ શ્રી વીતરાગાય નમઃ

સૂયગડાંગસૂત્ર.

ભાગ ૨ જો.

ટાકરવાડા ગામમાં, મૌનચોકાદશી સાર;	
સૂયગડાંગસૂત્રે ણીજો ભાગ થશે મનહાર.	૧
સજ્જન જન તે વાચીને, કરશે ધર્મમાં પ્રીત;	
વિરતિ પૂરણ પાળીને, સાધશે સિદ્ધિ રિદ્ધ.	૨
નરભવ નિર્મળ બોધને, શ્રદ્ધા શક્તિ હોય;	
મોક્ષસુખ તે મેળવે, વિધન વિહારી સોય.	૩

ત્રીજું ઉપસર્ગ અધ્યયન—

પ્રથમ ઉદ્દેશ.

ત્રીજું કહીને ત્રીજું અધ્યયન કહે છે. તેનો આ પ્ર-
માણે સંબંધ છે, પહેલામાં સ્વસંમય પરસમયનું વર્ણન

કર્તુ, અને પરસમયના ઢોષો તથા સ્વસમયના ગુણો બતાવી સ્વસમયમાં બોધ મેળવવા કહ્યું; તે પ્રતિબોધ પામેલા સાધુને દીક્ષા લીધા પછી કોઈ વખત અનુકુળ કે પ્રતિકુળ ઉપસર્ગો આવે, તે સમયે તેણે સમભાવે સહેવા, માટે આ અધ્યયન કહે છે આ સંબંધે આવેલા આ અધ્યયનના ચાર અનુયોગદ્વારો થાય છે. તેમાં ઉપક્રમમાં રહેલ અર્થાધિકાર અધ્યયનનો તથા ઉદ્દેશનો એમ બે ભેદ છે તે અધ્યયનનો અર્થાધિકાર પડેલા અધ્યયનમાં ‘સંબુદ્ધસુવસગ્ગા’ ગાથાથી કહ્યો છે, અને ઉદ્દેશનો અર્થાધિકાર નિર્યુક્તિકાર સ્વયં આગળ કહેશે. નામનિષ્પન્ન નિક્ષેપામા નિર્યુક્તિકાર કહે છે.

उवसर्गमि य छक्कं, दब्बे चैयणमचैयणं दुविहं ।

आगंतुगो य पीलाकरो, य जो सो उवसर्गो ॥ नि. ४५

નામસ્થાપના દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ અને ભાવ એમ છ પ્રકારે ઉપસર્ગના નિક્ષેપા છે, નામસ્થાપના સુગમ છે, તેથી દ્રવ્ય ઉપસર્ગ બતાવે છે. તેમા દ્રવ્ય વિષયમાં ઉપસર્ગ બે પ્રકારે છે. એટલે ઉપસર્ગ કરનારું દ્રવ્ય ચેતનાવાળું કે અચેતન હોય તેમાં તિર્યંચ કે મનુષ્ય વિગેરે જીવતું પ્રાણી પોતાના અવયવવડે ઘાત કરે (મારે), તે સચિતદ્રવ્ય ઉપસર્ગ છે. અને લાકડા વિગેરેથી ઠાકર લાગે તે અચેતન ઉપસર્ગ છે.

તત્ત્વભેદ પર્યાયોવડે વ્યાખ્યા થાય છે, તે કહે છે. તેમાં ઉપસર્ગ ઉપતાપ છે, એટલે શરીરમાં ખીડા ફરવી તે

પચાંચો છે અને તેના લેદો તિર્યચ મનુષ્ય વિગેરે સંબંધી છે. અને નામસ્થાપના વિગેરે છે. અને તત્ત્વની વ્યાખ્યા તો નિર્યુક્તિકારજ પાછલી અડધી ગાથાવડે બતાવે છે.

અથવા દિવ્યાદિ તે બીજા તરફથી જે પીડા થાય; તે આગતુકે ઉપસર્ગ છે. અને તે દેહને અથવા સંયમને પીડા કરનારો છે. હવે ક્ષેત્રઉપસર્ગ કહે છે.

સ્વેત્તં બહૂઓઘપયં, કાલો ઇગંતદૂસમાદીઓ ।

ભાવે કમ્મબુદઓ, સો દુવિહો ઓઘુવકમિઓ ॥ ૪૬ ॥

જે ક્ષેત્રમા સામાન્ય રીતે ૧૨ ચોર વિગેરે રહીને ઉપ-
દ્રવ કરતા હોય, તે ક્ષેત્ર બહુ ઓઘપદ છે, અથવા બહુ
ઓઘભયનો પાઠ છે, એટલે જ્યાં ઘણાં ભયસ્થાન થતાં
હોય તે લાઠ વિગેરે ક્ષેત્રો જાણવા.

કાલ ઉપસર્ગ તે એકાંત હુબમઆરો વિગેરે છે,
વિગેરેથી જે ક્ષેત્રમા જે ગ્રીષ્મ વિગેરે કાળ હુઃખદાયી હોય
તે જાણવો. ભાવઉપસર્ગ તે જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મોનો ઉદય
થાય તે છે. આ દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ અને ભાવના ઉપસર્ગો સા-
માન્યથી ઓઘ અને ઉપક્રમિક એમ બે લેદે છે. તેમાં અ-
શુભકર્મ પ્રકૃતિથી રોગ વિગેરે ઉદયમાં આવે તે 'ઓ-
ધિક' ભાવ ઉપસર્ગ છે. અને ઔપક્રમિક તો હુંડ કશા શસ્ત્ર
વિગેરેથી અસાતાવેદનીયનો ઉદય થતાં પીડા થાય તે છે.
તેમા પ્રથમ ઔપક્રમિકનું વર્ણન કરે છે.

ઉવક્કમિઓ સંયમવિગ્ધકરે તત્થુવક્કમે પગયં ॥

દવ્વે ચઙ્ગવિહો દેવમણુયતિરિયાયસંવેત્તો ॥ ૪૭ ॥

ઉપક્રમણુ તે ઉપક્રમ-એટલે ક્રમો જે ઉદયમાં ન આવ્યાં હોય, તે ઉદયમાં આવે તે છે. અને તે જે દ્રવ્યના ઉપયોગથી અથવા જે દ્રવ્યવડે અસાતાવેદનીય વિગેરે અશુભકર્મ ઉદ્દીરણામા આવે, અને જેના ઉદયથી કાયર પુરૂષને સયમમાં વિધાત થાય છે. એથી તે ઔપક્રમિક ઉપસર્ગ સંયમને વિધાતકારી છે. અને અહીં યતિ (સાધુ) અને મોક્ષમા જતા સંયમ મોક્ષનું આંગ છે. તેમાં જે વિધાતકારી હેતુ છે તેનો અહીં અધિકાર છે, તે બતાવે છે. તેમાં આઘઉપક્રમિકમા ક્રૂરતા ઔપક્રમિકની જરૂર છે. તે દ્રવ્ય વિષય સખધી ચિંતવતાં ચાર પ્રકારે છે. (૧) દેવતાનો (૨) મનુષ્યનો. (૩) તીર્થંચનો (૪) અને આત્માના સંવેદનનો હવે તેનાજ ભેદો કહે છે.

एकैको य चङ्गविहो अट्टविहो वावि सोलसविहो वा ॥

ઘઠણ જયણા વ તેસિં એત્તો વોચ્છં અહિ (હી)યારં(રા)નિ. ૪૮

પૂર્વે કહેલા દિવ્યાદિ દરેક ચાર ભેદવાળા છે. તેમાં દેવતા હાસ્ય કે દેષથી કરે, અથવા વિમર્શથી કે પૃથગ્ વિમાત્રાથી કરે, મનુષ્યો હાસ્ય દ્વેષ વિમર્શ કે કુશીલ સેવનથી કરે; તીર્થંચના પણ ભયથી દ્વેષથી આહારથી કે અપત્યના સંરક્ષણ માટે કરે. આત્મસંવેદન પણ ઘટ્ટ નથી

લેશથી તે અંગૂલ (આંગળી) વિગેરે અવયવના સંલેશ (સ્પર્શ) રૂપ છે, તથા સ્તભન કે પ્રપાતન (પડી જવાથી) એમ દરેક ચાર લેદવાળા છે. અથવા વાતપિત્ત શ્લેષ્મથી તથા સંનિપાતથી એમ ચાર લેદ છે. તથા તે દિવ્યાદિ દરેક અનુકુળ પ્રતિકુળ એમ ગણુતાં આઠ લેદ થયા, અથવા દરેકના ચાર ચાર લેદ ગણુતાં ૧૬ લેદ કુલ થયા. તે ઉપ-સર્ગોનો જેમ ઘટના સંજ્ઞા પ્રાપ્તિ અને પ્રાપ્ત થતાં સમ્યક્ પ્રકારે સહેવામા ચતના થાય છે, તે આ અધ્યયનમાં પછી કહેશે ઉદ્દેશાનો અર્થાધિકાર કહે છે.

પઠમંમિ ચ પઢિલોમા હુંતી અણુલોમગા ચ વિતિયંમિ ।

(વિદ્વૃણાઈકયા ચ અણુલોમા)

તદ્દૃ અઙ્ગત્તવિસોહજં, ચ પરવાદિવયનં ચ ॥ ૪૯ ॥

પહેલા ઉદ્દેશામાં પ્રતિકુલ ઉપસર્ગનું વર્ણન છે, અને ખીજામાં સર્ગોના કરેલા અનુકુળ ઉપસર્ગ છે. ત્રીજામાં આત્માનું વિષીદન તથા પરવાદિનું વચન છે.

ઉસરિસેહિં અહેરુઈં સમયપઢિઈં ણિરુણેહિં ।

સીલસ્થલિતપણ્ણવણા કયા ચરત્થંમિ રુદ્ધેસે ॥ ૫૦ ॥

ચોથા ઉદ્દેશામાં હેતુસદૃશ હેતુઆભાસ (ખોટા કુતકો) વડે અન્યદર્શનીઓ જૈનસાધુને ખડેકાવે અને તે શીલભંગ કરવા ચાહે તો તેમને નિપુણ હેતુઓવડે બોધ આપેલો છે. હવે સૂત્રાનુગમમાં અરબલિતાદિ ગુણયુક્ત સુત્ર કહે છે.

સૂરં મણ્ણઈ અપ્પાણં, જાવ જેયં ન પસસતી ।

જુઝ્ઝંતં દઢધમ્માણં, સિસુપાલો વ મહારહં ॥ સૂ. ૧ ॥

કોઈ લઘુપ્રકૃતિ (ઝોછી ખુદ્ધિવાળો) મંત્રામમાં જતાં પોતાને બહાદુર માને છે, પાણીવિનાના કોરાં વાદળાં માફક પોતાના આત્માની પ્રથંસામાં તત્પર બની ગાજે છે “કે માત્ર જેવો કોઈપણ લડવૈયો શત્રુના લસ્કરમાં નથી,” આ પ્રમાણે ત્યાં સુધી સામેથી કોઈ ખુદ્ધી તલવારે લડવાવાળો ન આવે ત્યાં સુધી બોલે છે; તેજ કહ્યું છે.

તાવદ્ભજઃ પ્રસ્તુતદાનગંઢઃ કરોત્યકાલામ્બુદગર્જિતાનિ ।

યાવન્ન સિંહસ્ય ગુહાસ્યલીપુ, લાંગૂલવિરફોટરવં શૃણોતિ ॥૧॥

ત્યાંસુધી સિંહની શુક્રામાંથી તેનું પૂછડું પછાડવાનો અવાજ ન સાંભળે, ત્યાંસુધી હાથીના કપાળમાંથી મદ ઝરે છે, અને તે અકાળે વરસાદ ગાજવા માફક ગાજે છે. આ બાબતમાં દૃષ્ટાંતવિના પ્રાચે લોકોને સમજાતું નથી, માટે તે ઉપર કથા કહે છે.

જેમ શિશુપાળ જે માદ્રીનો સુત હતો, તે વાસુદેવના દર્શન પહેલા પોતાની બહાઈઓ હાકતો હતો, તેણેજ ત્યારે શસ્ત્રો ચલાવતો શત્રુની સેનાને હરાવવામા બહાદુર મહારથવાળા નારાયણ વાસુદેવને લડવા આવતો જોયો, કે પોતે બોલવામાં બહાદુર હતો છતાં ક્ષોભ પામી ગયો તેજ પ્રમાણે બોલવામા બહાદુર હોય તેથી કામ ન આવે, પણ

આલવામાં વર્તવામાં બહાદુર હોય તેજ કામ કરી શકે છે.

આ દુકામાં કહી તેનો ભાવાર્થ સમજવા કથા કહે છે.

વસુદેવસુસાણ સુઓ, દમઘોષણરાહિવેણ મદોણ ॥

જાઓ ચઝબુઓ, ડબ્બુયબલકલિઓ કલહપત્તદો ॥ ૧ ॥

વસુદેવની બેનનો પુત્ર અને દમઘોષ નૃપ અને માદ્રી-
થી ઉત્પન્ન થએલો ચાર ભુબવાળો અદ્ભુત બાળથી શોભિત-
કલહપ્રિય શિશુબાળ હતો ॥ ૧ ॥

દહુણ તઓ જળળી, ચઝબુયં પુત્તમબુયમળગ્થં ॥

ભયહરિસવિમ્હયમુહી, પુચ્છઈ જેમિત્તિયં સહસા ॥ ૨ ॥

આ પ્રમાણે ચાર ભુબવાળા અદ્ભુત અનર્ધપુત્રને
દેખીને માતા હર્ષબેદથી વિલખામુખવાળી કંપતી નેશીને
પૂછવા લાગી.

જેમિત્તિણ મુણિઝળ સાહિયં તોઈ હઠ્ઠહિયયાણ ॥

જહ એસ તુજ્ઞ(બ)પુત્તો મહાવલો દુજ્ઞઓ સમરે ॥ ૩ ॥

નિમિત્તિઆએ વિચારીને તેના હૃદયને હર્ષ થાય, તેણું
કહ્યું, કે આ તારો પુત્ર લડાઈમાં દુર્જય મહાબળવાન થશે.

એયસ્સ ય જં દહુણ હોઈ સામાવિયં મુયાઝુયલં ।

હોહી તઓ ચિય ભય સુતસ્સ તે ણત્થિ સંદેહો ॥ ૪ ॥

આ તારા પુત્રને જેનાં જોવાથી બે ભુબઓ ફક્ત રહેશે,
તેનાથી તારા પુત્રને અવશ્યે લય થશે, એમાં જરાએ સં-
દેહ નથી.

સાવિ ભયવેવિરંગી પુત્તં દંસેઙ્ જાત્ર કળ્હસ્સ ।

તાવચ્ચિય તસ્સ ઠિયં પયઇત્થં વરમ્મયાજુયલં ॥ ૫ ॥

તે મા પણુ લયથી કપતી જે વખતે કૃષ્ણને દેખાડે છે, કે તેજ વખતે તે પુત્રને સ્વભાવિક બે બુદ્ધિઓ શ્રેષ્ઠ રૂપવાળી બાકી રહી, (તેથી માતાને શક પડ્યો કે આ કૃષ્ણથી બાળકને લય થશે)

તો કળ્હસ્સ પિઉચ્છા પુત્તં પાડેઙ્ પાયપીઠંમિ ।

અવરાહસ્વામણત્થં સોવિ સયં સે સ્વમિસ્સામિ ॥ ૬ ॥

તેથી કૃષ્ણની ક્ષત્રિયે પોતાના પુત્રને તેના પગમાં નમાડ્યો, તેથી તે કૃષ્ણે પણુ કહ્યું કે હું તેના સો અપરાધ ક્ષમા કરીશ.

સિસુવાલો વિ હૂ જુવ્વણમણ નારાયણં અસબ્બોહ ।

વયણેહિ મણઙ્ સોવિહૂ સ્વમઙ્ સ્વમાણ સમત્યોવિ ॥ ૭ ॥

પણુ શિશુપાળ બુવાન થતા મહથી અસભ્ય વચનો વડે કૃષ્ણને ધમકાવવા લાગ્યો, છતાં પણ ક્ષમામા સમર્થ હોવાથી કૃષ્ણે તેને ક્ષમા કરી.

અવરાહસણ પુણ્ણે વારિજ્જંતો ન ચિટ્ઠેઙ્ જાહે ॥

કળ્હેણ તઓ છિન્નં ચક્રેણં ઉત્તમંગં સે ॥ ૮ ॥

જ્યારે સો અપરાધ પૂરા થયા, ત્યારે કૃષ્ણે તેને રોક્યો, છતાં પણ તે બોલતાં ન અટક્યો, તેથી કૃષ્ણે તેનું માથું

સુદર્શન ચક્રવટે છેદી નાખ્યુ. આ કથા કહીને સર્વ લોક-
મા પ્રસિદ્ધ આલુ દ્રષ્ટાંત કહે છે.

પયાતા સૂરા રણસીસે, સંગામંમિ ઉવદ્વિતે ॥

માયા પુત્તં ન યાળાઙ, જેણ પરિવિચ્છણ ॥ સૂ. ૨ ॥

એમ શૂરા યુદ્ધનીને લડાઈના મોખરે શત્રુ તરફ જતાં
શત્રુના સૈન્યના તલવારના ઘા આવતાં કે તીરે લાગતાં
ભયથી સર્વત્ર આકુળ વ્યાકુળ થવાથી માતા કેડે રહેલા
પુત્રને પણ ન જાણે, ત્યાં શૂર યુદ્ધનેલો સુલટ ચક્ર લાલો કે
તીરથી ઘાયેલ થઈ કોઈ ધન થઈ નીચે પડે છે, અને કોઈ
અદ્યપ સત્વવાળો તો દીન યુદ્ધનીને પલાયન થઈ જાય છે;
હવે તેના ઉપરથી બોધ આપે છે.

एवं सेहैवि अप्पुट्ठे, भिक्खायरियाअकोविण ।

सूरं मण्णति अप्पाणं, जाव ल्हं न सेवण ॥ सू. ३ ॥

ઉપર કહ્યા પ્રમાણે પોતાને શૂર માનતો સિંહનાદ
માફક ઉત્કૃષ્ટ ગાજતો કોઈ સુલટ સંત્રામના મોખરે ઉલો
રહેલો પાછળથી વાસુદેવ જેવો જીતનારો આવતા લડતાં
હારીને દીનતા ધારણ કરે છે, તે પ્રમાણે નવો દીક્ષિત પ-
રિસહોથી ન ઘેરાતાં જોલે કે, દીક્ષામા શું દુષ્કર છે? એમ
ગાજતો અકોવિદ તે અજ્ઞાણો નવો સાધુ ગોચરીમા કે ખીજ
જગ્યાએ જતાં સાધુના આચારમાં અજાણ હોવાથી પોતાના
આત્માને શિશુપાળ માફક બહાદૂર માનીને ન્યાસુધી લુખો

સંયમ ન કર્યો અર્થાત્ અશુભકર્મ ઉદયમાં ન આવે, ત્યાં મુધી શુદ્ધ આચારનો અડધાર કરે, પણ ત્યારે કદ આવે ત્યારે ઘણાએ વેષધારીને સાધુઓ ગુરૂ (ખડોળ) કર્મીઓ તથા ખડાઈ હાંકનારો ચારિત્ર મુદ્દી દે છે.

જયા હેમંતમાસંમિ, મીતં કુમદ્ સવગં ॥.

તત્ય મંદા વિસીયંતિ, રજ્જહીણા વ સ્વત્તિયા ॥ ૪ ॥

સંયમની લુખાશ ખતાવે છે, હેમંત તે પોસ મહા માસમાં ત્યારે હેમના કષ્ટ પડે તેવા વાયુની ઠંડ લાગે, તેનો અતિ કઠોર સ્પર્શ અંગને લાગે, ત્યારે (ઝાઢવા પા-થરવાનું ઝોણું મળતાં) કેટલાક જડ મંદબુદ્ધિવાળા સાધુ-ઓ જેમ ક્ષત્રિઓ રાન્ય ઝોઈ જેસે ત્યારે રાકડું મોડું કરે છે, તેમ તે સાધુઓ દીનતા લાવે છે. હવે ઉષ્ણ પરિ-સહ કહે છે.

પુદ્દે ગિમ્હાહિતાવેણં, વિમણે મુપિવાસિણ ॥

તત્ય મંદા વિસીયંતિ, મચ્છા અપ્પોદણ જહા ॥ ૫ ॥

ઉનાળાના વૈશાખ જેઠ કં અસાડ માસના પ્રથમ ભા-ગમાં તાપથી તપેલો અને તરસથી રાતના વિલખો ખનેલો ઉષ્ણ પરિસહથી હારીને દીનતા લાવે છે, એટલે જેમ મા-છડું થોડા પાણીમા આમ તેમ ફરી ન શકવાથી મરણ પામે છે, અથવા તરફડે છે, તેમ તે મંદ સાધુ તાપ કે તરસથી તરફડી દીનતા લાવે છે. તેનો ભાવાર્થ આ છે કે,

ગીર્મરૂતુમાં પાણી સુકાર્ધ જતાં માછલાં તાપથી તરફડે છે, તેમ અદ્યસત્ત્વવાળા સાધુઓ ચારિત્ર લઈને પરસેવાના મેલથી ભીંજાયલો ગંધાતા શરીરથી અને બહાર વધારે તાપ પડતો હોવાથી કંટાળીને જલથી ભરેલા શીતળ આશ્રયે તથા ઠંડા પાણીના છંટકાવવાળા સ્થાનને તથા અંદનના લેપ વિગેરે જે તાપમાં શાંતિ આપે તેવી વસ્તુઓને યાદ કરે છે, અને સાધુધર્મમાં તે ન સેવાય તેથી વ્યાકુલચિત્ત વાળા બનીને સંયમ અનુષ્ઠાનમાં ખેદ પામે છે. હવે યાચના પરિસહ બતાવે છે.

સદા દત્તેસણા દુલ્ખા, જાયણા દુષ્પણોલ્હિયા ॥

કમ્મતા દુબ્ધગા ચેવ, ઇચ્છાહંસુ પુઢોજણા ॥ સૂ. ૬ ॥

ઉત્પાદ વિગેરે ૪૨ દોષરહિત આહાર વિગેરે લેવાં, તથા આખી જીદગી સુધી પારકાનું આપેલું લેવું, તેથી ક્ષુધા (ભૂખ) વિગેરેની પીડાથી પીડાયલો છે, વળી પારકા પાસે રોજ યાચવું તે માગવાનો પરિસહ અદ્યસત્ત્વવાળા જીવોથી દુઃખે સહાય છે, તે કહે છે.

સ્વિજ્જિ મુહલાવણ્ણં, વાયા ઘોલેઈ કંઠમજ્જંમિ ॥

કહકહકહેઈ હિયયં, દેહિતિ પરં ભળંતસ્સ ॥ ૧ ॥

માગવા જતા બીજાને કહેવું પડે કે હે ભાઈ બાઈ! આપો, આમ બોલતાં લજ્જાથી સુખનું લાવણ્ય ક્ષય પામે છે, બોલતાં જીભ કંઠમાં લથડે છે, હૃદય કંપથી થરથરે છે.

ગતિભ્રંશો મુખે દૈન્યં, ગાત્રસ્વેદો વિવર્ણતા ॥

મરણે યાનિ ચિન્હાનિ, તાનિ ચિન્હાનિ યાચકે ॥ ૧ ॥

મરણ સમયે જીવને જે ચિન્હો થાય છે, તે ખીજ પાસે માગવા જતા ગતિનો ભ્રંશ થાય, મુખે દીનતા આવે, શરીરે પરસેવો થાય, રંગ ફીકો પડી જાય વિગેરે યાચકને ચિન્હો થાય છે. આ પ્રમાણે દુઃખે કરીને ત્યજાય તેવો યાચના પરિસહ જીતીને અભિમાન દૂર કરીને મહા સત્ત્વ વાળા ઉત્તમ સાધુઓ જ્ઞાનાદિની વૃદ્ધિને માટે મહાપુરૂષે એ સેવેલા ચારિત્રના માર્ગે આલે છે, ૬ ઠી ગાથાના પાછલા બે પદમા આકોશ પરિસહ બતાવે છે. પૃથગ્જન તે અનાય જેવા મનુષ્યો સાધુના ઉત્તમ અંદર રહેલા ગુણોને વિસરી આ પ્રમાણે સાધુની નિંદાનાં વચનો બોલે છે, કે આ સાધુઓ પરસેવાના ગેલથી નહાયાવિના ગંદા છે, માથામા લોચ કરેલા મુડીયા છે, ક્ષુધા વિગેરે વેદનાથી ખીડાયલા છે, તેઓએ પૂર્વે પાપ કર્યાં છે, તેથી આવાં દુઃખો લોગવે છે ! અથવા સંસારમાં ખેતી વિગેરે કર્મ કરી થાકી કાચર બનીને સાધુ બની ગયા છે ! તથા એ દુર્ભાગીઓને પુત્ર સ્ત્રી વિગેરે એ ઘરમાથી કાઢી મુકેલા નિરાધાર હોવાથી સાધુ બની ગયા છે ! (અથવા ઘરમા કંઈ આધાર ન હોવાથી ખાવા માટે ખાવા બની ગયા છે !)

एते सद्दे अचार्यता, गामेसु णगरेसु वा ॥

तत्त्य मंदा विसीयंति, संगामंमिव भीरुया ॥ सू० ७ ॥

ઉપર ગતાવેલા આક્રોશ (અનુચિત) શબ્દોને સાંભળીને તથા કોઈએ ખોટાં આળ મુકી 'ચોર' કે રાજનો કે ખીજનો છૂપોચર અથવા દુરાચારનું નપુંસકનું કલંક મુકતાં તે સહન ન કરવાથી ગામમાં કે નગરમાં અથવા માર્ગમાં વિચરતા એવા આક્રોશ થતાં મંદસત્ત્વવાળા મૂર્ખ સાધુઓ હીન મન કરી પીડાય છે, અથવા લડાઈ કરે છે, અથવા સંયમથી બ્રહ્મ થાય છે. જેમકે લડાઈમાં ગયેલા કાયર પુરૂષો શત્રુના ચક્ર બાલા તલવાર શક્તિ તીરથી વ્યાકુળ તથા પટહ શંખ ઝલ્લરીના નાદથી ગંભીર યુદ્ધમાં હતાશ થએલા પોતાનું પુરૂષાર્થ લ્યજીને અપજશનો ડાઘ લઈને લાગે છે; તે પ્રમાણે આક્રોશાદિ શબ્દ સાંભળીને બીકણુ સાધુઓ સંયમમાં ખેદ માને છે. હવે વધ પરીસહ કહે છે.

અપ્પેગે સુધિયં મિવલું, સુળી ઢંસતિ લ્હસણ ।

તત્થ મંદા વિસીયંતિ, તેણ્ણુદ્ધા વ પાણિણો ॥ ૮ ॥

કોઈ વખત ભુખ્યા સાધુને ગોચરીમાં ફરતાં ફૂર ફૂતરો કરડે છે, અને સાધુના અંગને કરડવાથી ખંડિત કરે છે, તેવી રીતે દોષપણુ જાનવરે કરડતાં અલ્પસત્ત્વવાળો સાધુ સંયમમાં ખેદ પામે છે, જેમ અગ્નિથી બળેલા માણસો વેદનાથી પીડાયેલા ગાત્ર સંકોચે છે, અને ધરાડા પાડે છે, તેમ સાધુ પણુ ફૂર પ્રાણીથી કરડતાં હારીને સંજમથી બ્રહ્મ થાય છે. કારણકે તેવાં ફૂર પ્રાણી કે દુષ્ટ માણસો જે ગામમાં

કાંટા રૂપે રહેલા છે, તેનો માર કે દુઃખ સહેવું ઘણું દુર્લભ છે. ફરીથી પણ તેજ કહે છે.

અપ્પેગે પદિમામંનિ, પદિપંચિયમાગતા,

પદિયારગતા एते जे एते एव जीविणो ॥ ૯ ॥

કેટલાક ધર્મહીન અપુણ્યવાન જીવો સાધુધર્મના નિંદકો રસ્તામા મળતાં સાધુને દેખીને આ પ્રમાણે બોલે છે, કે આ સાધુઓએ પૂર્વે અશુભ આચર્યું છે કે તેનાં કૃણ હમણાં લોગવે છે, તેથી ઘર ઘર ભીખ માગે છે, અંત પ્રાંત લુપ્ત સુકું ખાનારા કોઈને દાન ન આપનારા માથે લોચ ઠરીને સર્વ લોગ મુખધી રહિત (નિભોગીઓ) દુઃખેથી જીવે છે. ॥ ૯ ॥

અપ્પેગે વહ જુંજંતિ, નગિણા પિંડોલગાહમા ॥

મુઠા કંદૂવિણદંઘા, હજ્જણા અસમાહિતા ॥ ૧૦ ॥

કેટલાક કુગતિમાં જવાની ઇચ્છાવાળા અનાર્યો આ પ્રમાણે બોલે છે, કે આ જિનકલ્પિ વિગેરે મુનિઓ નાગા છે, તથા પિંડોલગ તે પરના લોજનને માગનારા બોળરૂપ અધર્મો છે, મેલથી મલિન છે, માથુ મુંડાવેલા છે, તથા ખરજ આવતાં ખણવા (લુપ્ત)થી શરીરપર રેખા પડતા અથવા ખંડિત અંગથી વિરૂપ શરીરવાળા અથવા રોગની દવા ન કરવાથી સનહુમાર માફક કોઈથી ખંડિત હોય, ખરસેવો મુઠાવાથી મેલા તથા અસમાહિત તે અશોભન

શરીરવાળા નિંદનીય બીભત્સ દુષ્ટો બીજા સારા ગૃહસ્થ માણસોને (શહેરમાં ફરીને) અસમાધિ ઉત્પન્ન કરે છે। હવે તેણે સાધુને કડવું વચન કહેનારને ભવિષ્યમાં શું ફળ લો-ગવડું પડશે, તે કહે છે.

एवं विष्पदिवन्नेगे, अप्पणा उ अजाणया ॥

તમાઓ તે તમં જંતિ, મંદા મોહેણ પાહડા ॥ ૧૧ ॥

ઉપર કહ્યા પ્રમાણે તે દુષ્ટચહીન પુરૂષો સાધુના શ્રેષ્ઠ આર્ગના નિંદકો પોતે અજ્ઞાન છતાં (તુ શબ્દથી) બીજા વિવેકી પુરૂષનું પણ કહ્યું ન માનતાં તમસઃ તે અજ્ઞાનતાથી ઉત્કૃષ્ટ તમઃ અંધકારરૂપ અજ્ઞાનને પામે છે. અથવા નીચેથી નીચે સાતમી નારકીની ગતિમાં જાય છે, કારણકે મહાપુરૂષો જ્ઞાન આવરણીય કર્મથી અવદ્ય (વક્રજડ) તથા મિથ્યાદર્શનરૂપ મોહથી સુકૃતથી વિમુખ થએલા ખિંગ ( ) પ્રાપ્તે બનેલા સાધુના દ્વેષી બનેલા કુગતિમાં જનારા છે. તેજ કહ્યું છે.

एकं हि चक्षुरमलं सहजो विवेकस्तद्वद्भिरेव सह संवसति द्वितीयम्।
एतद् द्वयं भुवि न यस्य स तत्त्वतोन्वस्तस्योपमार्गचलने खलु

કોપરાધઃ ॥ ૧ ॥

કેાઈને સ્વભાવિક નિર્મળ ચક્ષુ જેવો વિવેક હોય છે, અને તેવા ગુણુજ પુરૂષોથી સંગતિરૂપ બીજું ચક્ષુ છે. આ બે ચક્ષુ જેને નથી, તેવો જમીન ઉપર રહેલો કેાઈ ખરી

રીતે અંધો લાય, તે અવળે માર્ગે ચાલે તેમાં તેનો શું
હોય છે ? ॥૧૧॥

હવે કંઈ મધ્યક ડાંચ મચ્છરનો પરિચય જાતાવે છે.

પુટ્ટો ય દંસમસર્પદિ, તળફામમચાડયા ।

ન મૈ દિદ્દે પરં લોણ, જડ પરં મરણં સિયા ॥ ૧૨ ॥

ઠોઠ સ્થળે એટલે સિધુ તાચલિત દાંકણ વિગેરે
જળથી શરદીવાળા દેશમાં અધિક ડાંચ મચ્છર હોય છે.
ત્યાં કોઈ વખત આધુ વિહાર કરતા રાત્ર મચ્છરથી કરડાતાં
તથા નિષ્કિંચન હોવાથી ઘાસમાં ભુતાં કાંટાવાળા ઘાસના
કઠોર સ્પર્શથી પીડાઈને તે સાધુ એમ ચિંતવે, કે પરલોકના
લાલ માટે આ દુઃખોવાળા ચારિત્રનાં અનુષ્ઠાનો કરીએ છીએ,
પણ તે પરલોક મેં પ્રત્યક્ષ દેખ્યો નથી કારણ કે તે પ્રત્યક્ષ
નથી. તેમ અનુમાન વિગેરેથી પણ દેખાતો નથી, એથી
આવાં દુઃખો સહન કરતાં કદી માફ મરણ થશે તો પર-
લોકમાં મને ખીલું કશું ફળ નથી ॥ ૧૫ ॥

સંતત્તા કેસલોષ્ણં, વંમચેર પરાડયા ॥

તત્ય મંદા વિસીયંતિ, મચ્છા વિદ્ધા વ કેયળે ॥ ૧૩ ॥

કેશના લોચથી બધી બાબુથી તપેલા એટલે ઠોઠનું
માથું કાચું હોય અને લોચ કરનાર ભૂલી જાય તો વાળનો
જથો ઉપાડતાં લોહી નીકળે તો ઘણી પીડા થાય છે. તેથી
અંધ પૈયવાળા એક પામે છે તેજ પ્રમાણે બ્રહ્મચર્ય તે

ઋસંગથી વિમુખ રહેવાથી ગભરાઈ જાય છે. એટલે કાંતો લોચથી કે પુરી જીવાનીમા કામાશિથી બળતા પ્રહાર્ય પાળવામાં કેટલાક એક પામે છે, અને સંયમઅનુષ્ઠાનમાં શિથીલ થાય છે, અથવા સંયમને મુકી દે છે. જેમ જાળમાં પકડાયલાં માછલા જીવિતથી મુકાય છે, તેમ તે રાંકડા સાધુ બધાને પીડનાર કામથી હારીને સયમ જીવિતથી બ્રહ્મ થાય છે

આયદંડસમાયારે, મિચ્છાસંઠિયભાવના ॥

હરિસપ્પઓસમાવન્ના, કેઈ લ્હસંતિડનારિયા ॥ ૧૪ ॥

વળી આત્મા જેના વડે દંડાય, અર્થાત્ હિતથી ભદ્ર થાય, તે આત્મદંડ છે, તે આત્મદંડજ જે અનાયોના અનુષ્ઠાન છે, તથા મિથ્યા તે વિપરીત આશ્રહમા આશ્રહ છે, અને અંતઃકરણની ભાવના પણ તેવી હોવાથી કદાશ્રહી છે. અર્થાત્ જેમનાં વિવેક ચક્ષુ મિથ્યાત્વથી હણાઈ ગયેલાં છે. તથા હર્ષદ્વેષથી યુક્ત એટલે રાગદ્વેષથી આક્રુણ છે, તે એવા હોવાથી અનાયો છે, તેઓ સદાચારી સાધુને કીડાથી કે દ્વેષથી કૂર કમ કરીને એટલે દંડા વિગેરેથી મારે છે, અથવા કડવાં વચન કહીને સંતાપે છે, તેજ બતાવે છે.

અપ્પેને પલિયંતે સિં, ચારો ચોરોત્તિ સુવયં ॥

વંધંતિ ભિક્ષુયં બાલા, કસાયવયનેહિ ય ॥ સૂ૦ ૧૬ ॥

પૂર્વે કહેલા અનાયો આત્માનું અહિત કરનારા મિ-

શ્યાત્નથી હણાયેલ મુદ્ધિવાળા રાગદ્વેષથી હૂબેલા અનાર્ય દેશમાં આવતા સાધુને કહે કે, આતો શત્રુ તરફથી ખબર કાઢવા આવેલો છૂપે! જામુસ છે, અથવા વેષ પલટેલો ચોર છે, એમ માનીને સારા સાધુને પણ પીડે છે, તે કહે છે, દોરડા વિગેરેથી બાધે છે, અને બાળ અજ્ઞાનીઓ સારા ખોટાના વિચારથી શૂન્ય બનીને ક્રોધથી પ્રધાન કટુ (કર્કશ) વચ્ચનોથી સારા સાધુનો પણ તિરસ્કાર કરે છે.

તત્ય દંડેણ સંવીતે, મુદ્ધિના અદુ ફલેણ વા ॥

નાતીર્ણં સરતી વાલે, હત્યી વા કુહ્ ગામિણી ॥મૂ૦૧૬॥

વળી તે અનાર્ય દેશમાં આવેલા સાધુને દંડથી અથવા મુઠ્ઠીથી ઠોકે છે, અથવા બીજેરા વિગેરે ક્રૂણથી અથવા તલવારથી કે બીજા હથિયારથી કદર્યના કરે છે, તે સમયે બાળ તે ચારિત્રમાં અશ્રદ્ધાવાળો અજ્ઞાન સાધુ પોતાનાં વહાલાને યાદ કરે છે, કે જો અહીં મારા કોઈ સગાવહાલાં હોત, તો આવી પીડા ન પામત ! તેનું દૃષ્ટાંત કહે છે. જેમ કોઈ સ્ત્રી ક્રોધથી ઘરથી નીકળી ગયેલી નિરાધાર બનીને માર્ગે આવતા માંસની પેશી માફક સો હુપ્ટોને વહાલી લાગતી હોવાથી ચોર વિગેરેથી પીડાતા પોતાનાં સગાને યાદ કરે છે, તેમ આ કાયર સાધુ પણ સગાને યાદ કરે છે

एते भो ! कसिणा फासा, फरुसा दुरंहियासया ॥

હત્યી વા સરસંવિત્તા !, કીવા વસ ગયા ગિહં ॥૧૭॥

त्तिवेमि इतितृतीयाध्ययनस्यप्रथमोद्देशकः समाप्तः ॥गा.ग्रं.१९१॥

હવે સમાપ્ત કરતાં કહે છે કે હે શિષ્ય ! કે આ ઉદ્દેશામાં પહેલેથી કહેલા છેવટ સુધી દશમશક (ડાસ મચ્છર) વિગેરે પીડા આપવાથી પરિસહો છે, તેજ ઉપસર્ગો છે, અને પ્રાચે સંપૂર્ણ કરશે છે, તથા ઉપર કહેલા અનાયોધી કરાયલા ઉપદ્રવો પીડાકારી હોવાથી અલ્પસત્ત્વવાળા કાયર સાધુથી હુ ખેથી સહાય છે, અને કેટલાકથી તે ન સહન થવાથી પુણ્યહીન કેટલાક સાધુઓ કાળો ડાઘ કર્મમાં લખાવીને રણના મોખરે તીરોના મારથી આકુળ બનીને જેમ હાથી ભાગે છે, તેમ તે નિર્બળ સાધુઓ પરવશ બનીને બહોળ કર્મો સાધુઓ પાછા ગૃહસ્થ બને છે, આલું જિનેશ્વર પાસે સાંભળીને હું કહું છું ॥૧૭॥

ઉપસર્ગ પરિજ્ઞાનો પહેલો ઉદ્દેશ સમાપ્ત થયો.

પહેલો કહીને બીજો ઉદ્દેશો કહે છે. તેનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે. કે આ ઉપસર્ગ પરિજ્ઞા અધ્યયનમાં ઉપસર્ગોનું વર્ણન કરવાનું છે, તે અનુકુળ અને પ્રતિકુલ એમ બે ભેદ છે, તેમાં પ્રથમના ઉદ્દેશામાં પ્રતિકુળ કહી બતાવ્યા, અને આ બીજામાં અનુકુળ ઉપસર્ગો કહેશે. આ સંબંધે આવેલા ઉદ્દેશાનું આ પ્રથમ સૂત્ર છે.

અહિમે સુહુમા સંગા, ભિક્ષુણં જે દુરુત્તરા ।

જત્ય ઇમે વિસીયંતિ, ન ચયંતિ જવિત્તણ ॥ સૂ. ૧ ॥

‘બ્રહ્મ’ હવે પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગ કહીને સાથેજ આંતરા વિના અતુકૂળ ઉપસર્ગો કહે છે. ક્ષમ-(તે હમણાંજ કહી બતાવેલા હોવાથી ક્ષમ સર્વ નામ લીધું છે) જોટલે હવે કહેવાતા અતુકૂળ ઉપસર્ગો સૂક્ષ્મ છે, કારણકે તે પ્રાચે ચિત્તમાન વિદ્યાર કરવાથી અંદર રહેલા છે, પણ જેમ પ્રતિકૂલ ઉપસર્ગો તો ચરીગ્ને પીડાકારી પ્રાચે હોવાથી બાહર છે. તેમ આ નથી, તે કહે છે, કે સંગ તે માતાપિતા વિગેરેનો સગપણનો મંબંધ છે, કે જે સગ સાધુઓને પણ છોડવો મુશ્કેલ છે. કારણ કે પ્રાચે ભવિતનો નાશ કરે તેવા પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગો આવતા મધ્યસ્થતા રાખવી મહા પુરોધાથી શક્ય છે, પણ અતુકૂળ ઉપસર્ગો તો તેવા મહાત્મ સાધુને પણ ધમંધી પાડી નાખે છે, માટે તે હુરૂતર (મુશ્કેલ) છે. આવા ઉપસર્ગો આવતાં કેટલાક અલ્પમત્તવાળા આશિષનાં અનુદાન (પરિવેશન વિદ્યા)માં શીતલ વિદ્યારી બને છે. (શહેરોમાં) અતુકૂળ મદાન ગોચરી કે ભક્તિ જોઈ ચોતાના મઠ જેવા ઉપાશ્રય બનાવી બેઠેલા હોલ પણ તેવા નજરે પડે છે, અને ચેત્યવાત્રી પણ પૂર્વે તેવાજ હતા) અને કેટલાક તો વધારે દીલા ચર્ષ સંયમથી જાણ થાય છે. પણ તેવા ગમનાં કે ભક્તોના પ્રેમી ચોતાના આત્માને સંયમ અનુદાનમાં ગોચ્ય રીતે જોડવાને સમર્થ થતા નથી. ॥૧॥

હવે તે સૂક્ષ્મ સંગોને બતાવે છે.

અપ્પેને નાયઓ દિસ્સ, રોયંતિ પરિવારિયા ।

પોસ જે તાય ! બુદ્ધોડસિ, કસ્સ તાય ! જહાસિને ? ॥ સૂ. ૨ ॥

(આપિ સંભાવનાના અર્થમાં છે) કે જ્ઞાતિ તે માતા વિગેરે સગા કોઇ દીક્ષા લેતાને કે દીક્ષા લીધેલાને મળતાં તેને વીંટીને ફર્યો છે, અને રોતા દીનવચનો બોલે છે, કે અમે તને બાલપણથી પોસ્યો હતો કે વૃદ્ધાવસ્થામાં તું અમારી આકરી કરીશ, તે સમજીને હવે પણ તું અમારું પોષણ કર ! અથવા શા કારણે કે કોના હાણીથી તું અમને છોડીને ચાલ્યો જાય છે ? કારણકે તારા વિના અમને હમણાં બીજો કોઇ રક્ષક નથી ! ॥ ૨૦ ॥ વળી.

પિયા તે થેરઓ તાત !, સસા તે સુહિયા ઇમા ।

ભાયરો તે સગા તાત !, સોયરા કિં જહાસિ જે ? ॥ સૂ. ૩ ॥

હે વહાલા ! હે પુત્ર ! જો આ તારો પિતા સો વરસને ઉલઘેલો વૃદ્ધ છે, જો આ તારી બેન જેને તું નજરે રૂબે છે તે આ અપ્રાપ્ત યૌવનવાળી નાની કુમારીકા છે ! જો એક ઉદરમાં જન્મેલા આ તારા સગાભાઈઓ છે ! આવું તારું કુટુંબ છતાં શા માટે અમને છોડે છે ?

માયરં પિયરં પોસ, एवं लोगो भविस्सति ।

एवं खु लोइयं ताय, जे पालंति य मायरं ॥ सू. ४

આ જન્મ આપનારી તારી માતા છે. આ તારો બાપ છે ! તેનું ભરણ પોષણ કર ! એમ કરવાથીજ તારું અહીં

તથા પરતોઠમાં મહુ થશે ! હે ભાઈ ! આજ લોકે આચ-
રેલું છે, આજ લોકિકમાર્ગ છે, કે વૃદ્ધ માતાપિતાનું
પાલન કરવું. તેજ કહેલું છે.

શુરવો યત્ર પૂજ્યન્તે, યત્ર ધાન્યં મુસંસ્કૃતમ્ ।

અદન્તકલ્પો યત્ર, તત્ર શત્રુ ! વસામ્યહમ્ ॥ ૧ ॥

જ્યા વડીલો (શુક) પૂજાય છે, જ્યાં ધાન્ય દેખીને
રાંધીને ખવાય છે, જ્યાં કલ્પ દાંતના ખડખડાટવાળો
નથી ત્યાં હે શત્રુ ! હું વસું છું.

ઉત્તરા મહુરુહાવા, પુત્તા તે તાત ! સુહૃયા ।

મારિયા તે ણવા તાત !, મા સા અન્નં જણં ગમે ॥ ૫ ॥

ઉત્તર તે પ્રધાન (શ્રેષ્ઠ) અનુક્રમે મધુર ઉદ્ઘાપ (કોમ
ળ વચનો) બોલનારા આ તારા નાના પુત્રો છે ! જો આ
તારી નવચોવના ભાઈ છે ! હે દીકરા ! તેને આવી નાની
ઉમરમાં છોડીશ તો વળતે ઉન્માર્ગે ચાલનારી થશે ! આ
તારે લોકમાં અપવાદ થશે !

एहि ताय ! चरं जामो, मा य कम्मे सहा वयं ।

वित्तिर्यपि ताय ! पासामो, जामु ताव सयं गिहं ॥ ६ ॥

હે દીકરા ! અમે બાણીએ છીએ ! કે તું કર્મ (મહે-
નત)થી ડરેલો છે ! છતાં ચાલ ! આપણે ઘેર જઈએ, હ-
મણાં તું કઈ પણ મહેનત ન કરતો ! અને પછી પણ તારે
કામ પડશે, ત્યારે અમે તને સહાય થઈશું, તારા કામમાં

મદદ કરશું, એકવારમાંજ તું ઘરના કામથી ક ટાળી લાગી
અયો ! માટે બીજીવાર અમે તને જોઈશું, અને તને ખનતી
મદદ કરીશું, માટે ચાલ, આપણે ઘેર જઈએ, દીકરા, એ-
ટલું અમારૂં કહ્યું કર ! ॥ ૬ ॥

ગંતું તાય ! પુણો ગચ્છે, જ તૈનાસમણો સિયા ।

અકામગં પરિક્રમં, કો તે વારેઝમરિહતિ ? ॥ સૂ. ૭ ॥

હે દીકરા ! કહી તું તેમ ન ઈચ્છતો હોય તો એક
વાર ઘેર આવી સર્ગાવહાલાંને મળીને પાછો આવતો રહેજે !
અને એટલીવાર ઘેર આવવા માત્રથી તું અશ્રમણુ (ગૃહસ્થ)
નહી થઈ જાય, અને તું ઘરનું કામ કરવા ઈચ્છતો નથી,
તો તને તારા ઈચ્છિત ધર્મનું કામ કરવામાં રોકવા કોણ
શક્તિવાન થશે ! અથવા અકામગતે વૃદ્ધાવસ્થામાં કામ
વ્યાપારથી નિવૃત્ત થએલાને સચમ અનુદાનમાં ઉદ્યમ કરતાં
યોગ્ય અવસરે કોણ તને રોકવાનું છે !

જં કિંચિ અણગં તાત !, તંપિ સર્વં સમીકતં ।

હિરણ્ણં વવહારાઈ, તાપ દાહામુ તે વયં ॥ સૂ. ૮ ॥

વળી હે દીકરા ! તેં જે (વિનાવિચારે) દેવું કર્યું છે,
તે બધાને અમે સરખે ભાગે વહેચી લીધું છે, અથવા ઉ-
ત્કંટ દેવું હતું, તે થોડે થોડે આપવાનું કહી માડી વાળ્યું
છે, વળી જે ઘરમાં ધન વિગેરે હતું, તે બધું વ્યાપારમાં
લીધું છે, (આદિ શબ્દથી) તથા બીજે પ્રકારે જેમ તને

ઉપયોગમા આવશે, તેમ અમે તને દ્રવ્ય વિગેરે આપશું,
માટે “હું” નિર્ધન છું” એવો ભય પણ તારે ન રાખવો ॥૮૧॥
ઉપસહાર માટે કહે છે.

इच्चैव णं सुसेहंति, कालुणीयसमुद्रिया ।

विवद्धो नाइसंगेहिं, ततोऽगारं पहावइ ॥ सू. ९ ॥

(છુ વાઙ્મની શોભા માટે છે) ઉપર બતાવેલ રીતિએ
માતા પિતા વિગેરે કંઈકારું વચનો વડે કંઈકા ઉત્પન્ન
કરતાં અથવા તેઓ દીન બની ઉભા રહેતા તે દીક્ષા લીધેલા
સાધુને બરોબર શીખવે છે, અને ધર્મમાયો દીલો બનાવે
છે, તે અપરિણત ધર્મવાળો હોવાથી અલ્પધૈર્યના લીધે
અશુભ બહોળા કર્મને લીધે જ્ઞાતિ સગાથી એટલે માતા-
પિતા વિગેરેથી મોહિત થએલો ઘર તરફ દોડે છે. અર્થાત્
દીક્ષા મુકો ગૃહસ્થ બને છે. ॥ ૯ ॥

जहारुक्खं वणे जायं, मालुया पडिवंधई ।

एव णं पडिवंधंति, नातओ असमाहिणा ॥ सू. १० ॥

જેમ વૃક્ષ અટવીમાં ઉત્પન્ન થયું હોય તેને વેલડીઓ
ચીંટે છે, તેમ તે સગા સાધુને અસમાધિ વડે બાંધે છે
અર્થાત્ તે સગા એવી રીતે કહે છે, કે જોથી તે સાધુને
અસમાધિ થાય છે તેજ કહ્યું છે.

अमित्तो मित्तवेसेण, कंठे घेतुण रोयइ ।

मा मित्ता ! सोगइं जाहि, दोवि गच्छामु दुगइं ॥ १ ॥

અમિત્ર (શત્રુ) પોતે મિત્રના વેષમાં સગાં આવીને સાધુના કંઠે બાંધીને રહે છે, અને કહે છે કે હું મિત્ર! તું સુયતિમાં ન જા! આપણે બંને સાથે દુર્ગતિમાં જઈએ ! ॥ ૧૦ ॥ વળી.

વિવદ્ધો નાતિસંગેહિ, હત્યીવાવી નવમ્ગહે ।

પિદ્ધતો પરિસપ્પંતિ સુયગોઘ અદૂરણ ॥ ૧૧ ॥

ઉપર પ્રમાણે જ્ઞાતિ સગાંથી અધાયલાને તેનાં માતા પિતા સ્ત્રી વિગેરે તેના મનને અનુકૂળ વર્તીને તેને અધૈય ઉપજાવે છે. જેમ નવા હાથીને પકડતા તેને ધૈય આપવા (ફેસલાવવા) માટે શેરડીના કડકા વિગેરે નાંખે છે, તેમ આ સાધુને અનુકૂળ કહીને અથવા ઉપાય કરીને લલચાવે છે. બીજું દૃષ્ટાંત આપે છે, જેમ નવા વીયાએલી ગાય પોતાના નવા જન્મેલા બાળકને સાથે રાખી પાછળથી ખસે છે. (એટલે તેના વાછરડાને ઉચકી લે તો તેના પછવાડે જાય છે) તેમ આ દીક્ષા લીધેલાને બ્રહ્મ કરવા નવા જન્મેલા માફક માનીને તેના પછવાડે પડે છે, (તેથી લલચાઈ તે સાધુ ગૃહસ્થ બને છે) સંગદોષ બતાવવા કહે છે.

પતે સંગા મણૂસાળં, પાતાલા વ અતારિમા ।

કીવા જત્ય ય કિસ્સંતિ, નાહસંગેહિં મુચ્છિયા ॥ સૂ.૧૨ ॥

ઉપર બતાવેલા સગાંઓ કમ ઉપાદાનના હેતુઓ હોવાથી દીક્ષા લીધેલા મનુષ્યોને પાતાલ તે સમુદ્ર માફક

જેતું તજીયું ન દેખાય, તેમ દોવાચી અતારિમ દુસ્તર છે. તેમ સુગાંનો મોઢા છેડવો અરપ સત્ત્વવાગાને ઘણું કહ્યું છે, જેમાં કાયર આધુએ અસમર્થ બનીને કલેશ પામે છે, અર્થાત્ પાછા સંસારમાં પડે છે

પ્ર૦-કેવા બનીને ?

ઉ૦-પુત્રાદિ અંબધથી ગૃહ બનીને સંસારમાં પાછા જતાં બિવિધમા શુ કદ ભોગવવાં પડ્યો, તેને વિચાર પતિત આધુએ કરતા નથી ! ॥ ૧૨ ॥ વળી.

તં ચ મિત્તુ પરિભ્રાય, સત્ત્વે ગંગા મહાસ્રવા ।

જીવિયં નાવકંચિજ્ઞા, સોઘા ધમ્મમણુત્તરં ॥ ૧૩ ॥

ઉત્તમ આધુએ આ સુગાંનો સંગ સંસારનો એક હેતુ બણીને એટલે સપગ્નિસાવડે શુદ્ધિથી આલોચના કરીને તે પ્રત્યાખ્યાન (પચ્ચખ્ખાણ) કરીને મોઢા છેડે.

પ્ર૦-શા માટે ?

ઉ૦-કારણકે સર્વે-તે જેટલા સંગો સંસારમાં છે તે બધાએ મહાધ્રુવ તે કર્મના મોટાં આધ્રુવકારો છે. માટે ઉત્તમ આધુ અનુકૂલ ઉપસર્ગો આવતાં અસ્રયમ ભવિત તે ઘરમાં વસવાના ક્રાસાને ઈચ્છે નહિ; તેમ પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગ આવતા ભવિતનો અભિલાષી ન થાય, એટલે કંટાળીને અનુચિત કરીને ભવવું વાછે નહિ.

પ્ર૦-શુ કરીને ?

ઉ૦-શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મ સાંભળીને, કારણ કે તે શ્રુતચારિત્રધર્મથી બીજો કોઈ પ્રધાન ધર્મ નથી, માટે મૌનીંદ્ર ધર્મ અનુત્તર છે, (તે સાંભળીને ચારિત્ર સારી રીતે પાળજે) ॥ ૧૩ ॥

અહિમે સંતિ આવદ્વા, કાસવેળં પવેડ્યા ।

બુદ્ધા જત્યાવસર્પંતિ, સીયંતિ અવુદ્ધા જહિં ॥ ૧૪ ॥

અથ તે પછી છે, અથવા અહો તે આશ્ચર્ય છે, કે આ બધા માણસોને બાણીતું હોવાથી પ્રત્યક્ષ છે. કે જે બ્રાહ્મીને ભમાડનાર હોવાથી આવર્ત છે. તેમાં દ્રવ્યાવર્ત તે નહીં વિગેરેમાં ભમરાની માફક ચક્કર ફરીને તેમાં આવતા બ્રાહ્મીને સપડાવી ડૂળાવી નાખે છે, તથા ભાવ આવર્ત તે ઉત્કટ મોહોદયથી વિષયની અભિલાષાઓ થાય છે, તે છે, તેવું કાશ્યપ તે શ્રીમન્ મહાવીર વર્ધમાન સ્વામીએ કેવળ-જ્ઞાન પામીને કહ્યું છે. તેથી તત્ત્વ પામેલા હતા પુરૂષોએ આવર્ત વિપાકનાં કડવાં ફળ સારી રીતે બાણીને અગ્રમત્ત પછે રહીને તે કુમાર્ગથી દૂર રહેલા છે, પણ અબુદ્ધ પુરૂષો નિર્વિવેકપછે તે વિષયાભિલાષમા આસક્તિ કરીને દુઃખ પામે છે તે આવર્તોનેજ બતાવે છે.

રાયાણો રાયઽમચ્ચા ય, માહણા અદુવ સ્વત્તિયા ।

નિમંતયંતિ ભોગેહિં, ભિવ્સુયં સાહુજીવિણં ॥ સૂ. ૧૫ ॥

ચકવર્તી વિગેરે રાજાઓ છે, તથા રાજ્યના અમાત્યો

તે મત્રી પુરોહિત વિગેરે છે, તથા બ્રાહ્મણ કે, ક્ષત્રિયો તે ઇક્ષ્વાકુવંશમાં જન્મેલા વિગેરે છે, તે બધાએ શબ્દાદિ વિષયલોગોની લિધુને નિમંત્રણા કરે છે, તે લિધુનું સાધુ આચારમાં જીવન છે, તેવાને જેમ બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી જેવા એ પોતાના પૂર્વ ભવના ચિત્ર સાધુ ભાષને ઝોળાળીને સાધુ-જીવનથી બ્રહ્મ થઈ ગૃહસ્થ થવા જુદા જુદા લોગોવડે લલચાવ્યો હતો, તેમ બીજા પણ ગૃહસ્થો બીજા સાધુને વિષય-સુખોથી લલચાવે, એટલે સગપણ કે મિત્રતાનો સંબંધ બતાવી શોષનરૂપ વિગેરે ગુણોથી યુક્ત સાધુને વિષયસુખો આપવા ચાહે (જેમ વજ્ર સ્વામીને રૂક્મણિના પિતાએ કન્યા તથા અનર્ગલ ધન આપવા ઇચ્છા જણાવી હતી) ॥૧૫॥ તે બતાવે છે.

હત્યઽસ્સરહજાણેહિં, વિહારગમણેહિં ચ ।

શ્રુજ ભોગે ઇમે સગ્વે, મહરિસી ! પૂજયામૃતં ॥ ૧૬ ॥

રાજા હોય તે હાથી ઘોડા રથ પાલખી ગાડી વિગેરે ચાનથી તથા કીડા કરવાયોગ્ય વિહાર (ફરવાનાં) સ્થાન ઉદ્યાન વિગેરેથી લલચાવે, (ચ શબ્દથી) તથા તે પ્રમાણે ઇંદ્રિયોને અનુકુળ વિષયોથી નિમંત્રણા કરે, આ અમારાં અર્પણ કરેલાં સુંદર વાજાંના શબ્દો સ્ત્રીનાં ગાયનો સાંભળો, તથા હે સાધુ! અમે જગતમાં ઉત્તમ ગણાતી આવી વસ્તુઓ આપીને તમારો સત્કાર કરીએ છીએ ।

વત્યગંધમલંકારં, इत्थीओ सयणाणि य ।

મુંજાહિમાઈં મોગાઈં, આડસો ! પૂજયામુ તં ॥ ૧૭ ॥

ચીનાંશુક વિગેરે અમૂલ્ય સુંદર વસ્ત્ર કોષ પુટપાક (અત્તર) વિગેરે સુગંધી, તે બે મળીને વસ્ત્ર સુગંધી છે (આ સમાહાર દ્વંદ્વ સમાસ છે), તથા કડાં કે ચૂર વિગેરે અલંકારો, તથા સુવાન સુંદર સ્ત્રીઓ તથા પલંગ તળાઈઓ બીછાના ઓછાડ સહિત જે જે ભેઠાં, તે તમે ઇદ્રિઓને અનુકૂળ મન ગમતા અમારા આપેલા આ સુંદર ભોગોને ભોગવી મનુષ્યજન્મને સફળ કરો ! હે આયુષ્યમન ! અમે (તમારા ઉત્તમ ગુણોથી) તમારો સત્કાર કરીએ છીએ !

जो तुमे नियमो चिण्णों, भिक्खुभावंमि सुवया ।

અંગારમાવસંતસ્સ, સર્વો સંવિજ્ઞણ તહા ॥ સૂ. ૧૮ ॥

બળી તેં દીક્ષા સમયે મહાવ્રતરૂપ જે નિયમ લીધો છે, તેને તેં ઇદ્રિય મનને વશ કરવાથી હે સુવ્રત ! હમણાં થણુ ઘરમા રહેવા છતાં ગૃહસ્થલાવને સમ્યક પાળવાથી તેવીજ રીતે વ્રતો કાયમ છે, બળી તમે પૂર્વે જે ધર્મ આચર્યો છે, તેનો નાશ નથી, કારણ કે કરેલાં સારાં માઠાં કર્મોનો (વિના ભોગવે) નાશ થતો નથી ! ॥૧૮॥

चिरं दूइज्जमाणस्स, दोसो दाणिं कुतो तव ? ।

इच्छेव णं निमंतेति, नीवारेण व सूररं ॥ સૂ. ૧૯ ॥

બળી તેં ઘણો કાળ આરિત્ર અનુમાન પાળવાથી હવે

તને શું દોષ છે? અર્થાત્ જરા પણ નથી! આ પ્રમાણે તે રાજા વિગેરે હાથી ઘોડા રથ પાલખી વિગેરેથી તથા વસ્ત્ર ગદ્ય અલંકાર સ્ત્રી વિગેરેથી જુદા જુદા સુદર લોગોની લાલચોવડે સારા સાધુને પણ લોગવિષયમાં બુદ્ધિ કરાવે છે, જેમ નીવાર-તે વ્રીહિ વિગેરેના દાણાથી કે કોમળ કોમળ ઘાસની લાલચથી વરાહને ફાસામાં ફસાવે છે, તેમ સાધુને સંસારમાં ફસાવે છે.

चोड़या भिक्खचरियाए, अचयता जवित्तए ।

तत्थ मंदा विसीयंति, उज्जाणंसि व दुब्बला ॥ सू. २०

ઉપર કહેલી વાતને દુઝામા પતાવે છે. કે આ પ્રમાણે ઉદ્યુક્તવિહારી સાધુઓને ચર્ચા તે દશ પ્રકારની ચક્રવાલ સામાચારી જે ઇચ્છા મિચ્છા વિગેરે રૂપ છે, તેના વડે શુદ્ધિ કે વડીલ સાધુઓએ પ્રેરણા કરતા ખીભની આજ્ઞાનો કંટાળો મानीને કાયર થએલા હોય, તેવાને અથવા ભીક્ષા દેવા જતા કંટાળો ખાતા તેને શુદ્ધ આચાર્યોદ્દિકે વારંવાર ઠપકો આપતાં તેમની આજ્ઞા પાળવામાં અશક્ત બનીને સંયમ અનુષ્ઠાનમાં આત્માને ચલાવવા અસમર્થ થતાં મોક્ષ ગમનમાં એક હેતુરૂપ સંયમ જે કરોડો ભવે મળવો મુશ્કેલ તેને મેળવીને પણ તેમાં જડબુદ્ધિવાળા મંદો ખેદ પામે છે. શીતલવિહારી (ઢીલા) થાય છે. અને અચિંત્ય ચિંતામણિ સમાન અમૂલ્ય સહુષિએ આચરેલા સંયમને છોડી દે છે. જેમ ઉદ્ધવૈયાન તે ઉધાન છે, અર્થાત્ ઉચ્ચા ટેકરા ચડતા ભરેલા

ગાડાને જે ચતા દૂબળા બળધીયા ખેદ પામીને ગરદન નીચી કરીને ખેસી જાય છે, પણ તે ગાડાને જે ચતા નથી, તેમ આ ભાવથી મંદ થયેલા પાંચ મહાવ્રત ભારને પ્રથમ, ધારણ કરી કઠણ સમય આવતાં તેને પાળવા અશક્ત બનીને ઉપર ખતાવેલા ભાવ આવતોવડે ઢીલા બનીને ખેદ પામે છે. ॥૨૦॥

अचयंता व लूहेणं, उवहाणेण तज्जिया ।

तत्थ मंदा विसीयंति, उज्जाणंसि जरग्गवा ॥ सू. २१ ॥

રૂઢ તે હુખો સંયમ છે, તેને આત્માથી પાળવા અશક્ત બને છે, તથા ઉપધાન તે અનશન વિગેરે બાહ્ય અભ્યતર તપવડે હારેલા થતાં તે સંયમમાં મદ બનીને ખેદ પામે છે, જેમ ઉંચાણમાં ચડતા ખૂઠા ગળતીયો બળધીયો ખેદ પામે છે. ટેકરો ચડતાં જ્યારે ભુવાન બળધીયો ખેદ પામે છે, ત્યારે ખૂઠાનું તો શું પૂછવું?

આ પ્રમાણે આવત વિના પણ ધૈર્યવાળા બળવાન સાધુ જે વિવેકી હોય તેને પણ ઢીલા થવાનો સંભવ છે, તો આવતોવડે ઉપસર્ગો આવતાં મંદોનું તો શું કહેવું? ॥ ૨૧ ॥ હવે બધાનો ઉપસંહાર કરે છે.

एवं निमंतर्णं लद्धं, मुच्छिया गिद्ध इत्थीसु ।

अज्झोववन्ता कामेहिं, चोइज्જंता गया गिहं ॥ सू. २२ ॥

તિવેમિ ॥ इति उवसग्गपरिण्णाए, विंतिओ उहेसो समत्तो

॥ ૩-૨ ॥ (ગાથા ગ્રં ૨૧૩ ॥

ઉપર બતાવેલી રીતિએ વિષય ઉપલોગની વસ્તુ આ-
 થવાની પ્રાર્થના કરતા બાણીને તે રાજા વિગેરેના વિષય
 ઉપલોગની વસ્તુ ઘોડા હાથી વિગેરે સાહેબીમા અત્યંત
 ગૃહ બનેલા તથા સુંદર સ્ત્રીમા લલચાયેલા મૂઠ બનીને
 ઈચ્છામદન વિષયોમાં ચિત્ત રાખેલા સયમમાં ખેદ પામતા
 હોય, તેમને બીજા ઉદ્યુક્ત વિહારી (ઉત્તમ) સાધુએ સયમ
 તરફ લક્ષ્ય ખેચતા અથવા ઠપકો આપતા તેનાથી વધારે
 કંટાળી તે બહોળકર્મી જીવો દીક્ષા મુકીને અલ્પધૈર્યવાળા
 ગૃહસ્થ બની જાય છે. આ પ્રમાણે જેવું સુધર્મી સ્વામીએ
 તીર્થંકર પ્રભુ પાસે સાલજીવું તેવું જખૂસ્વામી વિગેરેને કહ્યું.

॥ ૨૨ ॥ ઉપસર્ગ પરિજ્ઞાનો બીજો ઉદ્દેશો સમાપ્ત

ત્રીજા અધ્યયનનો ત્રીજો ઉદ્દેશો કહે છે

બીજો ઉદ્દેશો કહીને ત્રીજો કહે છે, તેનો આ પ્રમાણે
 સંબંધ છે ગયા બે ઉદ્દેશામા અનુકૂળ પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગો
 કહ્યા, તેનાથી આત્મામા ખેદ થાય છે. તે હવે બતાવે છે,
 આ સંબંધે આવેલા ઉદ્દેશાનું ૧ હું સૂત્ર કહે છે.

જહા સંગમકાલમિ, પિટ્તો મીરુ વેહઈ ।

वलयं गहणं णूमं, को जाणइ पराजयं ? ॥ सू. १ ॥

મંદ બુદ્ધિના જીવોને દૃષ્ટાંતથીજ બોધ થાય છે. માટે
 પ્રથમ દૃષ્ટાંત કહે છે, જેમ કોઈ બીકણ શત્રુસાથે યુદ્ધ શરૂ
 થતાં પ્રથમથીજ શત્રુના ઘા ન લાગે તેવો કીલ્લો વિગેરે
 સ્થાન બેઠી રાખે છે, તેજ બતાવે છે. વલય તે જેમાં પાણી

વલય આકારે રહેલું હોય, અથવા જેમા પાણી ન હોય, તેવો ખાડો હોય, કે જેમા દુઃખેથી પ્રવેશ થાય, તથા ધન વિગેરે વૃક્ષોથી ગહન હોય, અથવા કેડસુધી પ્રછન્ન (છાનું) પર્વતની શુદ્ધ વિગેરે હોય, તેને તે બીકણુ બેઠું રાખે છે.

પ્ર૦-તે શા માટે એવું બુઝે છે ?

ઉ૦-તે એવું માને છે, કે આવા ભયંકર યુદ્ધમાં સુ-ભટોથી લડાઈ થતા કોણુ બાણુ, કે અહીં કોનો પરાજય થશે ? ઠારણુ કે નશીમને આધીન કાર્યસિદ્ધિ છે. વખતે થોડાએ માણસો ધણાને છતી લે છે. ॥ ૧ ॥

મુહુતાણં મુહુત્તસ્સ, મુહુત્તો હોઈ તારિસો ।

પરાજિયાઽવસપ્પામો, ઇતિ મીરુ ડવેહઈ ॥ સૂ. ૨ ॥

વળી એક મુહૂર્ત્તથી બીજું મુહૂર્ત્ત એવું હોય છે કે જેમા જય અથવા પરાજય થાય છે. તે વખતે જો આપણે પરાજય પામીએ તો આપણે નાસવું પડે, આવું વિચારીને તે નાસવાનું સ્થાન બેઠું રાખે છે. હવે આ બે ગાથામાં કહેલા દૃષ્ટાંતથી બોધ આપે છે.

एवं तु समणा एगे, अवलं नच्चाण अप्पगं ॥

अणागर्यं भयं दिस्स, अविकप्पंतिमं सुयं ॥ સૂ. ૩ ॥

જેવી રીતે બીકણુ સુભટ લડાઈમાં જતાં પાછળ ના-સવાનું સ્થાન બુઝે છે, કે મારે પાછા ભાગતાં વલય વિગેરે શરણુ રક્ષણને માટે કયું થશે ? એ પ્રમાણે કેટલાક આધુનિક

અદ્દમતિવાળા અદ્વૈતસત્ત્વવાળા આત્માને આખી જીંદગી સુધી સંયમભાર વહેન કરવાને અસમર્થ બાણી ન આવેલા લવિષ્યના લયને વિચારે છે, કે હું નિષ્ક્રિયન છું, મારે વૃદ્ધાવસ્થામાં મંદવાડ વિગેરેમાં કે દુકાળમાં શુ આધાર છે? એ પ્રમાણે આજીવિકાનો લય વિચારીને માની લે છે, કે આ વ્યાકરણ ગણિત જોતીષ વૈદ્યક હોરાશાસ્ત્ર અથવા મંત્ર વિગેરે શાસ્ત્ર શીખીશ, તો તે શીખેલું ખરાબ વખતમાં મારા રક્ષણને મારે થશે ! ॥ ૩ ॥ તેઓ આ પ્રમાણે કલ્પના કરે છે.

કોજાળડ વિઝવાતં, રૂત્થીઓડદગાડ વા ।

ચોઈજ્જંતા પવ્વકલામો, ણ ણો અત્થિ પકપ્પિયં ॥સૂ.૪॥

અદ્વૈતસત્ત્વવાળા બ્રાહ્મીઓ છે, અને વિચિત્ર બ્રાહ્મીઓની ગતિ છે. પ્રમાદના ઘણાં સ્થાનો વર્તે છે, તેથી કોણ જાણે છે, કે સંયમ જીવિતથી બ્રશ થશે? કે કોઈ એ વિદ્ય કરવાથી મારો બ્રશ થશે? સ્ત્રીના કારણે અથવા સ્નાન માટે કાચા બાણીની જરૂર પડતાં સંયમથી હું બ્રહ્મ થઈશ આવા વિકલ્પો તે વરાક (રાકડા) સાધુઓ કરે છે આપણી પાસે પૂર્વે દ્રવ્ય મેળવેલું જરાપણ નથી, કે તે વૃદ્ધાવસ્થામાં કે પતિત અવસ્થામાં કામ લાગશે? એથી જીંદગી નિર્વાહ કરવાને ધન મેળવવા કોઈએ પૂછતાં હાથીની શિક્ષા ધનુર્વેદ વિગેરેનું જ્ઞાન કુટિલ વિનંટલ ( ) વિગેરે સસારી લાભની વાતો કહીશું. આ પ્રમાણે તે હીણ પુણીયા વિચારીને વ્યાકરણ વિગેરે બાણવા લણાવવામાં

યત્ન કરે છે. તોપણ તે મંદભાગી સાધુઓને ઇચ્છિત અર્થ ની પ્રાપ્તિ થતી નથી. તેજ કહ્યું છે.

ઉપશમફલાદ્ વિદ્યાવીજેત્ફલં ધનમિચ્છતાં ।

ભવતિવિફલો યદ્યા, યાસસ્તદત્ર કિમદ્ભુતમ્ ॥

ન નિયતફલાઃ કર્તુર્ભાવાઃ ફલાન્તર મીશતે,

જનયતિ સ્વલુગ્રીહે વીજં ન જાતુ યવાંકુરમ્ ॥ ૧ ॥

ઉપશમના ફળથી વિદ્યાળીજથી ધનના ફળને ઇચ્છતા ને તેનો પ્રયાસ નિષ્ફળ નીચ તો તેમના આશ્ચર્ય શું છે ? (ભણીને વીતરાગ દશાલાવવી, તેને બદલે ધન ઇચ્છે તો પછી તે ધનથી સુખ ક્યાંથી હોય ? અને તે નકામુ થાય તેમાં નવાઈ શું છે ?)

કારણ કે નિયત ફળવાળાને કર્તાનો ભાવ ફળાતર કરવા સમર્થ નથી. જેમ મીઠિનાં બીજ વાવેલ હોય, તેના ફળ તરીકે વાવેલો માણસ જવના અંકુર મેળવી શકતો નથી. ॥ ૪ ॥ હવે ઉપસહાર કરે છે.

इच्चैव पडिलेहंति, वलया पडिलेहिणो ।

वित्तिगिच्छ समावन्ना, पंथाणं च अफोविया ॥ सू. ५ ॥

(હવે દૃષ્ટાંતથી બોધ આપે છે) જેમ બીજણ સુલટે સંગ્રામમાં પેસતાંજ નાંસીને આશ્રય લેવા માટે વલયાદિક શોધતા રહે છે, તેમ તે દીક્ષા લીધેલા સાધુઓ મંદભાગ્યથી અદ્યપસત્વવાળા બનીને આજીવિકાના ભયથી બચાકરણ

વિગેરે જીવન ઉપાયપણે વિચારે છે.

પ્ર૦-કેવા બનીને ?

ઉ૦-વિચિકિત્સા તે શકિત ચિત્તવાળા થાય છે, કે આ લીધેલા સંયમને પાળવા હું સમથ છું કે નહિ ? એવી શંકા લાવે છે. તેજ કહ્યું છે.

લુસ્ત્રમણુ પ્દમણિય ચં કાલાઙ્કેનભોયણં વિરસં ।

ભૂમીસયણં લોઓ, અસિણાણં વંમચેરં ચ ॥ ૧ ॥

તે બીકણુ સાધુ વિચારે છે, કે લૂણુ ઠંડું અનિયમિત મોહુંવહેલું વિરસ લોજન આખો જીવંતી મુધી રોજ ખાવાનું છે, જમીનમાં સુવાનું છે, લોચ કરવાનો છે, નહાવાનું બનશે નહિ, અને પ્રદાયર્ય પાળવાનું છે, આ ણધા કપો આરિત્રમા છે, તેથી અંયમ કેવી રીતે પળશે ? આવી રીતે શંકામા પડે છે. જેમ માર્ગનો અઠોવિઠ (અબણથો) માણુમ વિચારમાં પડે છે કે આ રસ્તો આપણા ઇચ્છિત ગામે જાય છે કે નહિ, એવી શંકામા પડેછે, તેમ આ બીકણુ સાધુઓ મનમા ડરે છે કે સંયમ વખતે ન પળે તો શું કરશું ? તેથી તે બિચારા નિમિત્ત ગણિતાદિક આજીવિકા માટે શીખી શખે છે ॥ ૫ ॥

જેઝ સંગામ કાર્લમિ, નાયા સૂર પુરંગમા ।

જોતે વિઠમુરેદિતિ, કિં પરં મરણં સિયા ॥ સૂ. ૬ ॥

હવે મહાપુરૂષનું વર્તન બતાવે છે. પણ જે મહા મત્વનાળા છે, તેઓ થતુ સાથે લક્ષતાં પ્રખ્યાત થએલા છે,

પ્ર૦-કેવી રીતે ?

ઉ૦-તેઓ સૂરપુરંગમ એટલે શૂરાઓમાં મુખ્ય છે, તેવા સુલટો યુદ્ધ સમયે લશ્કરના મોખરે રહે છે. અને બહાદુર બનીને સંગ્રામમાં શત્રુ સાથે લડવામાં પ્રવેશ કરીને નાસીને રહેવાનું ઠેકાણું દુગ વિગેરે પછવાડે જોતા નથી. તેમ બીજું રક્ષણ વિચારતા નથી, તેઓ અમંગલકૃત બુદ્ધિવાળા છે, તેઓ આ પ્રમાણે વિચારે છે, કે આપણને અહીં બીજું શુ થવાનું છે ? ઘણું થશે તો મરણ પામીશું, તે મરણ પણ શાશ્વત યશના પ્રવાહવાળું છે, તેથી તેનું દુઃખ આપણને જરા માત્ર છે. તેજ કહ્યું છે.

વિશારાભિરવિનશ્વરમપિ ચવલૈસ્થાસ્તુ વાંછતાં વિશદં ।

પાઠૈર્યદિ શૂરાણાં, ભવતિયશઃ કિંનપર્યાપ્તં ॥ ૧ ॥

નાશ થવાના સ્વભાવવાળા ચપળ પ્રાણોવડે જો અવિચળ નિર્મળ યશ વાછતા કદાચ શૂરાનું મરણ થાય તોપણ તેમને શું નથા મળ્યું ? ॥ ૬ ॥ હવે તે શ્રેષ્ઠ સુલટના દૃષ્ટાંતથી બોધ આપે છે.

एवं समुठिए भिक्षू, वोसिज्जाङ्गार वंघणं ।

आरंभं तिरियंकट्ट, अत्तत्ताएपरिव्वए ॥ सू. ७ ॥

ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે નામથી કુળથી શૈશ્યથી શિક્ષાથી જે સુલટો વિખ્યાત થએલા છે, તેઓ બખતર પહેરેલા હાથમાં તલવાર લીધેલા શત્રુના સુલટને લેદી નાંખનારા પછવાડે જોતા નથી, તેમ મહા સત્ત્વવાળો સાધુ પરલોકમાં

સુગતિમાં જતાં ઇદ્રિયોના વિષયો કષાયો વિગેરે શત્રુરૂપે વિદ્ય કરનારા છે, તેને છૂટવા સમ્યક્ સંયમ સંસ્થાપવડે તૈયાર થએલો છે, કહ્યું છે કે.

કોહં માણં ચ માયં ચ, લોહં પંચિંદિયાણિ ચ ।

દુજ્જયં ચેવમપ્પાણં, સદ્વમપ્પે જિણં જિયં ॥ ૧ ॥

કોઈ માન માયા લોહ અને પાંચ ઇન્દ્રિયો આપણા આત્માને છૂટવી દુર્લભ છે. પણ જેણે પોતાના આત્મા (મન) ને વશ કર્યું તેણે સઘળું છૂટ્યું.

પ્ર૦-શુ કરીને તે દીક્ષામાટે તૈયાર થયો છે ?

ઉ૦-ધરનો ક્ષાસો છોડીને તથા સાવધ અનુષ્ઠાનરૂપ આરંભ છોડીને આત્મભાવે તે આત્માને કલંકરૂપ સંપૂર્ણ કર્મથી નિર્મળ કરવા તૈયાર થયો છે, અથવા આત્મા તે મોક્ષ છે, અથવા સયમ છે, તેનો ભાવ તે સંયમ માટે પ્રયાત્ન કરે, સયમની સંપૂર્ણ ક્રિયામાં ણરોળર લક્ષ્ય રાખનારો થાય, (યથાયોગ્ય ક્રિયા કરે) ॥ ૭ ॥ આ પ્રમાણે નિર્ચુક્તિ-કારે કહેલું કે અધ્યાત્મ વિધીદન ઉપસર્ગ આવતાં થાય તે કાયર સાધુ આશ્રયી બતાવ્યો, અને સારા ઉત્તમ સાધુને તેવી કાયરતા ન હોય, તે બતાવ્યું, હવે પરવાદીના વચન રૂપ ણીલ અધિકારને કહે છે.

તમેગે પરિભાસંતિ, મિત્રસૂયં સાહુજીવિણં ॥

જે एवं પરિભાસંતિ, ંતણ તે સમાહિણ ॥ સૂ. ૮ ॥

તે સાધુને કેટલાક પરોપકારરહિત દર્શન માનનારા લોકોની સળી સમાન છે, તેવા ગોશાળાના મતને અનુસરનારા આજીવિક કે દિગંબરી આ પ્રમાણે કહે છે તે આગળ કહેશે. પણ આ સાધુઆચાર એ પરોપકારપૂર્વક શોભનજીવન છે, તે પરોપકારી જીવનવડે જીવતા શ્રેષ્ઠ સાધુને પ્રશંસવાને ગઢલે નિંદા કરે છે તેથી તેઓ સમાધિથી દૂર છે, અર્થાત્ સાધુના નિંદકો મોક્ષથી સમ્યગ્ધ્યાનથી અથવા સદ્ગુણથી વેગળા રહે છે. હવે સાધુના નિંદકો શુ બોલે છે, તે કહે છે.

સંવદ્ધસમકપ્પા ઉ, અન્નમન્નેસુ મુચ્છિયા, ।

પિંડવાયં ગિલાણસ્સ, જં સારેહ દલાહ ચ ॥ સૂ. ૯ ॥

એક ભાવવડે અને પરસ્પર સ્વાર્થવડે જીવન ગુજરી પુત્ર સ્ત્રી વિગેરેના સ્નેહપાશથી બંધાયેલા તે સંબદ્ધ છે, તથા સમાન વ્યવહાર જેમનો છે, તે સમકલ્પ છે ગૃહસ્થના જેવું અનુષ્ઠાન કરનારા છે, જેમ ગૃહસ્થો પરસ્પર ઉપકાર કરવાવડે જેમ માતા દીકરાની ચાકરી કરે તો દીકરો માતાની ચાકરી કરે, એ પ્રમાણે મૂર્ખો રાખીને તેમ તમે ગુરૂ ચેલાની ચાકરી કરો છો ! જેમકે ગૃહસ્થોનો આ ન્યાય છે, કે એક બીજાને દાન વિગેરે દેઈ ઉપકાર કરવો, પણ તે યતિ (સાધુ)ઓને આવું કરવું યોગ્ય નથી. હવે તે વાદીને કોઈ પૂછે કે જૈન સાધુઓ માંડોમાહે કેની રીતે ઉપકાર કરે છે ? ઉ-તે કહે છે, જ્યારે કોઈ સાધુ માદો થાય ત્યારે ગુરૂ બીજા સાધુને કહેકે આ રોગીની સારવાર કરો, તથા તેને યોગ્ય આહાર લાવી

આપો, તેજ પ્રમાણે આચાર્ય ઉપાધ્યાય વિગેરેને યોગ્ય વસ્તુ લાવી આપો, તેથી આ પ્રમાણે વડીલોની સેવા કરનારા સાધુઓ ગૃહસ્થ જેવા આચારવાળા છે (આ પ્રમાણે જૈનેતરમાં દોઢએ જૈનસાધુઓને ગુરૂની કે માંદાની સેવા કરવા બદલ ગૃહસ્થ જેવા બનાવ્યા) તેનો ઉપસંહાર કરે છે.

एवं तुभ्ये सरागत्या, अन्नमन्नमणुव्वसा ।

નટસપ્પહસન્ભાવા, સંસારસ્સ અપારગા ॥ સૂ. ૧૦ ॥

તે વાદી કહે છે કે હે જૈનસાધુઓ ! તમે સાધુ ઉપર રાગ કરવાથી ગૃહસ્થ જેવા સરાગી છો, તથા અન્યો અન્ય સેવાની ઈચ્છા રાખવાથી પન્વથ છો, અને ચતિઓ નિઃસંગપણથી કોઇને આધીન હોતા નથી; કારણ કે એ ગૃહસ્થોનો આચાર છે, તેથી તમારો સન્માર્ગનો પરમાર્થ નાશ પામ્યો છે, અને ચાર ગતિમાં ભ્રમણરૂપ સંસારથી તમે ચાર જવાના નથી. આ પ્રમાણે તે વાદીનો પૂર્વપક્ષ કહીને જૈનાચાર્ય તેનો ઉત્તર આપે છે.

अह ते परिभासेज्जा, भिक्खु मोक्खविसारण ।

एवं तुभ्ये पभासंता, दुपक्खं चेव सेव्ह ॥ સૂ. ૧૧ ॥

જે વાદીઓ તે પ્રમાણે કહે તો જૈનસાધુ જે મોક્ષ માર્ગ સમ્યગ્ જ્ઞાન દશન ચારિત્ર રૂપ છે તેનો પ્રરૂપક છે, તે બોલે, કે હે વાદીઓ ! તમે લીધેલો પક્ષ અસત્ પ્રતિજ્ઞાના સ્વીકારરૂપ છે, તેથી દુષ્ટ પક્ષને સેવો છો, અથવા રાગ દ્વેષરૂપ એ પક્ષને સેવો છો, કારણ કે તમારો પક્ષ દોષિત છતાં

તેનો આગૃહ કરાછો તેથી તમે રાગી છો, અને અમારો માર્ગ કલંકરહિત છતાં તેને નિંદા છો, તેથી તમને દ્વેષ છે, માટે તમે રાગ દ્વેષરૂપ બંને પક્ષને સેવો છો. તે આ પ્રમાણે બીજા પાણી તથા ઉદ્ધિષ્ટ ભોજન ખાવાથી ગૃહસ્થ જેવા છતાં વેપ ધારીને સાધુ કહેવાઓ છો. તે આગળ કહેશે અથવા તમારું અસત્ અનુષ્ઠાન છે, અને સત્ય અનુષ્ઠાન કરનારની નિંદા કરે છે. ॥ ૧૧ ॥

તુભ્યે મુંજહ પાણસુ, ગિલાણો અભિહંદમિ યા ।

તં ચ વીઓદગં મોચ્ચા, તમુદિસ્સાદિ જં કંઠં ॥ સુ. ૧૨ ॥

હવે આજીવિક વિગેરેનો અસદ્ધાર્ય બતાવે છે. કે તમે અપરિશ્રદ્ધી કહેવાઈ નિષ્કિંચન બની પાછા ગૃહસ્થના કાસા વિગેરેના વાસણમાં ખાઓ છો, તેથી તમને અવશ્યે પરિશ્રદ્ધ થશે તથા અમુક આહાર ખાઈશું, એવી મૂર્છા કરે છે, તેથી તમારી નિષ્કિંચનપણાની પ્રતિજ્ઞા નિર્દોષ કેવી રીતે છે ? વળી માદાને લિપ્તા દેવા જતાં શક્તિ નહોવાથી બીજા ગૃહસ્થો પાસે મંગાવી ખવડાવતાં સાધુના લાવવા સિવાય ગૃહસ્થે લાવતાં દોષનો સદ્ભાવ છે. તે તમને અવશ્ય લાગશે, તે બતાવે છે. ગૃહસ્થોએ બીજા કાચું પાણી વિગેરે ઉપમર્દન કરીને માંદાને ઉદ્દેશીને જે આહાર ખતાવ્યો છે, તેનું વધેલું તમારે માટે જરૂર શેષ રહેશે, માટે આ પ્રમાણે ગૃહસ્થના ઘરમાં તેના વાસણમાં ખતાં તથા માંદાની આકરી ગૃહસ્થો પાસે કરાવતાં તમે બીજા પાણી વિગેરેના

લિત્તા તિલાભિતાવેળં, હજ્જિઆ અસમાહિયા ॥

નાતિકંદ્વયં સેયં, અસ્યસ્સાવરજ્જતો ॥ ૧૩ ॥

વળી છજીવ નિકાયની વિરાધનાથી બનાવેલું ઉદ્દિષ્ટ લોજન ખાનારા તથા અભિગૃહીત મિથ્યાદૃષ્ટિપણે સાધુની નિંદા કરવાથી કર્મબંધરૂપ તીવ્ર અભિતાપવડે ઉપલિપ્ત (લેપાયલા) છે, તથા ઉજ્જિત તે સદ્વિવેકથી શૂંચ છે, કારણકે ભિક્ષાનાં સાદા પાત્ર ત્યાગી ગૃહસ્થના સુંદર વાસ-ભુમા જમવાથી તથા ઉદ્દેશિક લોજન જમવાથી તથા નિર્દોષ જૈનસાધુની નિંદા કરવાથી શુભ અધ્યવસાય રહિત અસમાધિ વાળા છે. હવે દૃષ્ટાંતદ્વારા ફરીથી તેમના દોષ બતાવે છે. જેમ અરુપ તે ફોડલ્લા ગુમડાંના ઘાને ખણ્ણ આવતાં ખણ્ણવાથી શોભન (સાફ) નથી, પણ નખોઘો ખણેલું ફાયદાને બદલે ઘા વધારે છે રૂઝ આવવા ન દે, તેમ તમે પણ નિપુકિંચન બની છજીવનિકાયના રક્ષણરૂપ ભિક્ષાતું પાત્ર વિગેરે સચમ ઉપકરણ ત્યાગી દેવાથી અવિવેકી છો. અને તે સંયમ ઉપકરણના અભાવે અશુદ્ધ આહારનો ભોગ અવશ્યે થશે. તેથી દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ ભાવને ન વિચારવાથી ઘણું ખણ્ણતાં જેમ સાફ નહિ, તેમ તમને સાફ નથી.

તત્તેણ અણુસિદ્ધા તે, અપહિન્નેણ જાણયા ।

ળ એસ ણિયણ મમ્મે, અસમિક્કવા વત્તી કિત્તી ॥ સૂ. ૧૪ ॥

વળી જિનેશ્વરના વચનવડે પરમાર્થથી તત્ત્વની

યથાવસ્થિત અર્થપ્રરૂપણાવડે તે ગોશાળાના મતવાળા કે
ગોટિકાને તેમના દોષગતાવી બોધ આપેલ છે,

પ્ર૦-કોણુ બોધ આપે છે,

ઉ૦-મારે આ અસત્ત્વે પણ સમર્થન કરવું એવી
પ્રતિજ્ઞા (કહાગૃહ) ન કરનારો અપ્રતિજ્ઞ રાગ દ્વેષ રહિત
સાધુ પોતે હેય ઉપાદેય પદાર્થનો પરિચ્છેદક હોય તે સાધુ
બોધ આપે.

પ્ર૦-કેવી રીતે બોધ આપેલ છે !

ઉ૦-જેનસાધુ તે વાદીઓને કહે કે “ તમારું માનવું
આ છે કે સાધુઓ નિષ્કિંચન હોવાથી ઉપકરણના અભાવથી
પરસ્પર ઉપકાર કરવો તે અશુકલ છે તથા તમે કહ્યું કે
માદાને માટે આહાર લાવી આપે તે ગૃહસ્થ જેવા છે ”
આ તમારું બોલવું વિનાવિચારનું છે તથા તમારું ગૃહસ્થ
પાસે માદાનું કાર્ય કરાવવું, તેપણ વિનાવિચારનું છે. અમે
અને તમારી ભૂલો ૧૩મી ગાથામાં થોડામાં બતાવી છે કે
ઘણું બધું તે સાડું નહિ તેમ તમારે યોગ્ય ઉપકરણ
ત્યાગવાં સારા નથી, ફરીથી તે દૃષ્ટાંતસહિત તે બતાવે
છે. ॥૧૪॥

एरिसा जा वई एसा, अगवेणु न्व करिसिता ।

गिहिणो अभिहहं सेयं, भुंजिउं ण उ भिक्खुणं ॥१५॥

તમારી વાણી આ છે, કે સાધુએ માદા સાધુ માટે ન
લાવી આપવું, આ તમારું કહેવું વેણુ (વાંસળી) માફક

આગળ ખેચતાં તુટી જવાથી દુર્ગળ છે, તે કહે છે. જો સાધુનું લાવેલું માંદો ખાંધ તો સાફ નહિ, પણ ગૃહસ્થનું લાવેલું માંદો ખાંધ તો વધારે સાફ છે, તે તમારી વાત વિચારતાં આગળ નહીં ટકી શકે, કારણકે અમે કહીશું કે ગૃહસ્થે લાવતાં અચૂનાથી લાવતાં છજીવ નિકાચને દુઃખ દઈ લાવી આપશે, તથા દોષિત આહાર લાવશે, પણ સાધુ તો ઉદ્ધગમ આદિ દોષગ્રહિત લોચન લાવી આપશે. ॥ ૧૫ ॥

ધમ્મપન્નવળા જા સા, સારંભા ણ ત્રિસોદિઆ ।

ળ ડ ણ્યાહિં દિટ્ઠોહિં, પુલ્લમાસિં પગ્ગપ્પિઅં ॥ મૂ. ૧૬ ॥

વળી તમારું કહેવું આ છે કે ધર્મની પ્રરૂપણા સર્વજ્ઞ-એ આવી કરેલી છે કે સાધુઓને દાન વિગેરેથી ઉપકાર કરવો એ ગૃહસ્થોનાં વિશેષાધિકાર (પ.પથી બચાવ) છે, અને સાધુઓને તો પોતાના સાધુ અનુષ્ઠાનથીજ વિશુદ્ધિ છે, પણ તેમને દાન આપવાનો અધિકાર નથી, તેના દોષ બતાવે છે. ગૃહસ્થે માદાની ચાકરી કરવી સાધુએ નહિ; આવી ધર્મની પ્રરૂપણા પૂર્વે સર્વજ્ઞએ કરી એવું તમારું કહેવું નિરર્થક છે, કારણકે સર્વજ્ઞ પરિક્ષિત એવું (નકમું) વચન પ્રરૂપે નહિ, કે એપણાદોષથી અંભણ્યા ગૃહસ્થો માંદા સાધુની સેવા કરે, પણ એપણાદોષના જાણીતા સાધુ માદાની સેવા ન કરે. વળી તમે પણ માંદાનો ઉપકાર સ્વીકાર્યો છેજ, કારણકે ગૃહસ્થને પ્રેરણા કરવાથી, તથા તે માંદાની સેવાને અનુમોદવાથી તમે માંદાની સેવા કોઈ અં-

તથા ઉદેશિક આહારના અવશ્યે લોગવનારા થશે. ॥ ૧૨ ॥
 શે કરવા છતાં નિર્દોષરીતે અમે માંદાની સેવા કરીએ છીએ
 તેની નિંદા કરવાથી તમે સાધુધર્મના દ્વેષીછો, તે સિદ્ધ
 થયું. ॥ ૧૬ ॥

સદ્વાહિં, અણુજુત્તીહિં, અચયંતા જવિત્તદ્ ।

તતો વાયં ગિરાકિચ્ચા, તે મુજ્જોવિ પગમ્ભિયા ॥ સુ. ૧૭ ॥

ઉપર બતાવેલા વાદીઓ જૈનાની સર્વ અનુકૂળ યુક્તિઓ
 હેતુદૃષ્ટાંતવડે પોતાના પક્ષમાં આત્માને સ્થાપવા અસમર્થ
 થયા છે, તેથી સમ્યક્ હેતુદૃષ્ટાંતોવડે સવાદ છોડીને વાદ
 ત્યાગવા જતાં પણ ધૃષ્ટતા ધારણ કરીને આ પ્રમાણે કહે છે.

પુરાણં માનત્રો ધર્મઃ, સાક્ષો વેદશ્રિકિત્તિસત્ત્વમ્ ।

આજ્ઞાસિદ્ધાનિ ચત્ત્વારિ, ન હન્તવ્યાનિહેતુભિઃ ॥ ૧ ॥

મનુષ્યોનો ધર્મ પુરાણ (બુનો) છે, તે અંગોપાંગસહિત
 વેદ નિશ્કપણે માનવાનો છે, તે ચારે વેદો આજ્ઞાસિદ્ધ
 છે, તેમાં હેતુ વિગેરે પૂછીને તેનું ખંડન ન કરવું,
 (બસ માની લેવું) વળી આ બહારની અનુમાન વિગેરેની
 યુક્તિવડે ધર્મપરીક્ષા કરવામાં શું કરવું છે? કારણકે
 બહુ જનોથી સંમત પ્રત્યક્ષજ રાજા વિગેરેએ આશ્રય
 આપવાથી અમારો માનેલો ધર્મ શ્રેયઃ છે, પણ બીજો નથી,
 આવું વેદવાદીઓ બોલે છે, તેમનો ઉત્તર જૈનાચાર્ય આપે
 છે, કે અહીં જ્ઞાનાદિસારરહિત એવા ઘણા વડે પ્રયોજન
 નથી, કહ્યું છે, કે.

एरंडकट्टरासी जहा य, गोसीमचंदनपलस्म ।

મોઢે ન હોજ્જ મરિસો, કિતિયમેતો ગણિજંતો ॥ ૧ ॥

એરંડાના લાટડાની બારી બાંધી હોય, અને ગોશીપં ચંદન પલહાર હોય, તોપણ ગણતરીએ ગમે તેટલું ગણતાં બંને મૂઢ્યમાં સમાન ન હોય.

तद्वि गणणातिरेगो, जह रामी सो न चंदनसरिच्छो ॥

તદ્ નિવિણ્ણાણમદ્વાજણોવિ મોજ્જે વિમંચયતિ ॥ ૨ ॥

તેમ ગણનાથી અતિરેક એવા ચંદનની તોલે એરંડો ન આવે તેમ વિજ્ઞાનરહિત મહાજન પણ મૂઢ્યમાં ગણવામાં ન આવે.

एको सचक्खुगो जह अंधलयाणंसएहिंवहुएहिं ।

હોડવરંદદ્દમો જહુતે વહુગા અપેચ્છંતા ॥ ૩ ॥

તેમ એક દેખતો અને કોંઈકો અંધા હોય, તો ઘણા અધગા ન લેવા, પણ એક દેખતો લેવો.

एवंवहुगाविमूढा, ण पमाणं जेगडण याणंति ।

મંસારગમણગુણિલં ણિડણસ્સ ય વધમોક્કસ્મ ॥ ૪ ॥

એ પ્રમાણે જે મૂઢો ન બાણતા હોય, તે ઘણાએ નમ્રમાં છે, પણ સંસારગમનમાં વંક અને બંધમોક્ષમાં નિપુણ એવી મોક્ષગતિને બાણનારો એક પણ પ્રમાણભુત છે. ॥ ૧૭ ॥

રાગદોસાભિભૂયષ્ણા, મિચ્છત્તેણ અભિદ્યુતા ॥

આહસ્તેસરણં જંતિ, ટંકણા ઇવ પથયં ॥ સૂ. ૧૮ ॥

આ પ્રમાણે પ્રીતિ લક્ષણવાળો રાગ અને દ્વેષ તેથી વિપરીત લક્ષણવાળો છે. તે રાગ દ્વેષથી હણાયલા આત્માવાળા અન્યદર્શનીઓ મિથ્યાત્વ તે વિપરીત બોધવડે વ્યાપ્ત થએલા સુચુકિતવડે વાદ કરવામાં અસમર્થ બનીને ક્રોધવડે અસહ્યવચનરૂપ આક્રોશોને વાપરે છે, અથવા લાકડી મુઠ્ઠી વિગેરેથી મારવા તૈયાર થાય છે, તે ઉપર દૃષ્ટાંત કહે છે જેમ મ્લેચ્છ જાતિના ટંકણા દુર્જય છે, છતાં બળવાન શત્રુ રાજાથી હુથીઆરવડે લડતા તેના સૈન્યથી હારી જાયતો અસમર્થ બનીને પર્વતને શરણે જાય છે, એમ તે કુતીરિયો વાદમાં હારી જાય તો આક્રોશ વિગેરેનું શરણ લે છે, પણ તેથી જૈનશાધુએ તેમના સામે આક્રોશ ન કરવો, કહ્યું છે કે.

અક્રોસહ્ણણમારણધમ્મબંધંસાણ વાલસુલભાણં ।

લામંમન્નઙ્ધીરો, જહુત્તરાણં અભાવંમિ ॥ ૧ ॥

આક્રોશ હનન મારણ આ ધર્મબંધો જે બાળક જેવા છે, તેમને સુલભ છે, પણ ધીરપુરૂષ તેમને યોગ્ય ઉત્તર આપવામાં અભાવ માનીને (ચૂપ રહેવામાં) વધારે લાભ માને છે. ॥ ૧૮ ॥

વહુગુણ પ્પગપ્પાઈ, કુજ્ઞા અત્તસમાહિણ ।

જેણડ્ઢે ણો વિરુજ્ઞેજ્ઞા, તેણતં તં સમાયરે ॥ સૂ. ૧૯ ॥

સ્વપક્ષસિદ્ધિ અને પરદોષ ણતાવવા વિગેરેમાં સમર્થ અથવા મધ્યસ્થપણું વિગેરે પ્રાપ્ત કરાવનાર તથા આત્મામાં બહુ ગુણો જે જે અનુષ્ઠાનોમાં ઉત્પન્ન થાય, તે બહુગુણ કહ્ય છે, અથવા પ્રતિજાહેતુ દૃષ્ટાંત ઉપનય નિગમન અથવા મધ્યસ્થપણાનાં વચનોવાળાં અનુષ્ઠાનો વાદના સમયમાં આધુએ યોજવાં (સુચુક્તિ વડે પક્ષસિદ્ધ કરવો) તેજ કહે છે ચિત્તની સ્વસ્થતારૂપ સમાધિ જેને છે તે આત્મ સમાધિવાળો છે, તેનો પરમાર્થ આ છે, કે જે જે હેતુ દૃષ્ટાંત સ્થાપવાવડે આત્મસમાધિ થાય, માધ્યસ્થ વચન વડે પરને અનુપધાતરૂપ લક્ષણવાળો ચોતાના પક્ષની સિદ્ધિ માટે વાદ કરે, તથા જે અનુષ્ઠાન કે વચનથી ધર્મ શ્રવણ વિગેરેમાં અન્ય તીર્થિક વિરોધ ન કરે, તેમ બોલવું. એટલે પરને ક્રોધ ન થાય તેવું વચન કે કૃત્ય આધુએ કરવું. ॥ ૧૯ ॥

इमंच धम्ममादाय, कासवेण पवेइयं ॥

कुज्जाभिक्खू गिलाणस्म, अगिलाए समाहिए ॥सू. २०॥

संखायपेसलंधम्मं, दिट्ठिमं परिनिव्वुडे ॥

उवमग्गेनियामित्ता, आमोक्खवाए परिव्वणज्जाऽसि सू. २१

त्तिवेमि । इति ततीयअज्जयणस्स तईओ उद्देसो समत्तो ॥

(गायार्ग्र्य २३४)

આ પ્રમાણે પરમતનું નિરાકરણ કરી ઉપસંહારવડે સ્વમત સ્થાપે છે. કહેવાયલો દુર્ગતિમાં પડતા જીવને ધારી રાખવાથી ધર્મ છે, તે શ્રીમદ્ધાવીર પ્રભુએ કેવળજ્ઞાન થયા પછી દેવમનુષ્યોની સલામાં કહેલો છે, તે ધર્મ સમજીને સાંભળે સાધુ માંદા સાધુની વેચાવચ્ચ વિગેરે કરે.

પ્ર૦-કેવી રીતે?

ઉ૦-પોતાની શક્તિ પ્રમાણે કરે. તેનો સાર આ છે કે પોતાને પણ સમાધિ રહે તેટલુંજ કષ્ટ સહીવું, પણ એવું ન કરવું કે પોતે માંદો પડી જાય, તેમ તે માંદાને યોગ્ય ગોચરી વિગેરે લાવી આપી સમાધિ ઉત્પન્ન કરાવવી ॥ ૨૦ ॥

પ્ર૦-શું કરીને?

ઉ૦-કહે છે, કે આ ધર્મ સર્વજ્ઞ પ્રણીત શ્રુત ચારિત્ર એવા બે બેદવાળો પ્રાણીઓની અહિંસા રૂપ સુંદર છે પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરાવ નાર છે,

પ્ર૦-ધર્મ કેવો છે?

ઉ૦-સદ્બૂત પદાર્થમાં રહેલ દૃષ્ટિ તે સમ્યગ્ દર્શન જેને છે તે યથાર્થ વસ્તુને જાણનારો સાધુ રાગ દ્વેષ દૂર થવાથી શાંતિરૂપ થયેલો છે, તે ધર્મને સુંદર સમજીને અનુ જ પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગો આવતા તેને સહન કરે, પણ કંટાળીને ન રૂપ ન આવરે, એ પ્રમાણે મોક્ષપ્રાપ્તિ થતાં સુધી સંઘમ અનુષ્ઠાનમાં તત્પર રહે. આ પ્રમાણે સુધર્મી સ્વામી જંજીસ્વામીને કહે છે.

ત્રીજા અધ્યયનનો ત્રીજો ઉદ્દેશો સમાપ્ત થયો.

ત્રીજા અધ્યયનનો ચોથો ઉદ્દેશો કહે છે.

ત્રીજો ઉદ્દેશો કહીને ચોથો કહે છે, તેનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે, ગયા ઉદ્દેશમાં અનુકૂળ પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગો કહી બતાવ્યા, તે ઉપસર્ગોથી કદાચ કોઈ સાધુ શીલ (બ્રહ્મચર્ય) થી ભ્રષ્ટ થાય, તેવા સાધુને (પાછો ધર્મમાં સ્થિર કરના) અહીં બોધ અપાય છે. આ સંબંધે આવેલા આ ઉદ્દેશાનું પહેલું સૂત્ર કહે છે.

આર્હંસુ મહાપુરિસા, પુર્વિવ તવોંધના ॥

ઉદાણ સિદ્ધિમાત્રના, તત્ત્વ મંદો વિસીયતિ ॥ ૧ ॥

કેટલાક પરમાર્થને ન જાણનારા આ પ્રમાણે કહે છે, કે મહા પુરુષો તે વલ્કલચીરી તારાગણ ઋષિ વિગેરે પૂર્વના સમયમાં તપ કરવાથી તપોધન છે, તેમણે પંચાગ્નિ તપથી દયાને ઘણી તપાવી છે, અને તેઓ શીત (કાચું) પાણી વાપરીને તથા કંઠમૂળ ફલ વિગેરે ખાઈને મોક્ષમાં ગયા છે. આવી વાતો સાંભળીને તેમાં આસ્થા રાખીને કોઈ અજ્ઞાન સાધુ સ્નાન ત્યાગવાથી અને પીવામાં કામુપાણી લેવાથી કંટાળીને સંયમ અનુષ્ઠાનમાં ખેદ પામે છે, (કે તે તપસ્વીઓ કાચું પાણી વાપરવાથી ન્હાવાથી મોક્ષમાં ગયા તો હું ના-હુંતો શું હરકત છે ?) અથવા શીત (કાચું) પાણી પીવામાં વાપરવામાં લેઈ, અથવા સ્નાન કરે છે, અને મોક્ષમાં જવાની

અલિલાવા રાજે છે ! પણ તે રાંકે સાધુ આવું વિચારતો નથી, કે તેઓ તાપસ આદિના વ્રતમાં રહેલા કેઈ કારણે અતિસ્મરણુ જ્ઞાન પામવાથી પૂર્વે આરાધેલ સમ્યક્ દર્શન ધામીને જિનેશ્વરનો કહેલો ભાવ સયમધર્મ સ્વીકારીને જ્ઞાન આવરણીયકર્મ સર્વથા દૂર થતાં ભરત વિગેરે મોક્ષ તેમને મોક્ષ પ્રાપ્તિ થઈ છે પણ કાચું પાણી પીવાથી મોક્ષ પ્રાપ્તિ થઈ નથી. ॥ ૧ ॥

અમુંજિયા નમી વિદેહી, સમગુત્તે ચ મુંજિયા ।

વાહુણ ઉદગં મોઞ્ઞા, તદાનારાયણેરિસી ॥ સૂ. ૨ ॥

વળી કેટલાક જૈનેતર અન્ય મતાવલંબીઓ સાધુઓને ઠગવા માટે આ પ્રમાણે કહે છે, અથવા જૈનમતના ઢીલા સાધુઓ આ પ્રમાણે કહે છે, કે વિદેહ દેશના જન્મેલા લોકોનો રાજા નમી નામનો હતો, તે ક્ષત્ર ન આવાથીજ મોક્ષમા ગયો છે. તથા રામગુપ્ત નામનો રાજર્ષિ આહાર વિગેરે ખાઈનેજ મોક્ષમાં ગયો છે. તથા બાહુક નામનો ઋષિ ઠંડું (કાચું) પાણી વિગેરે વાપરી મોક્ષમાં ગયો છે, તથા નારાયણ નામનો મહર્ષિ અચિત્ત જળ વિગેરે વાપરી મોક્ષમાં ગયો છે.

આસિલે દેવિલેવેવ, દીવાયણ મહારિસી ॥

પારાસરેદગંમોઞ્ઞા, વીયાણિ હરિયાણિ ચ ॥ સૂ. ૩ ॥

આસિલ મહર્ષિ તથા દેવિલ દ્વૈપાયન પારાશર ઋષિઓ ઠંડું પાણી ખીજ શાકભાજી વિગેરેના પરિલોગથીજ મોક્ષમાં ગયેલા સાંભળીએ છીએ ॥ ૩ ॥

એતેષુન્વં મહાપુરિસા, આહિતા ઇહ સંમતા ।

મોક્ષા વીઓદગંસિદ્ધા, ઇતિ મેયમણુસ્મૃઅં ॥ સૂ. ૪ ॥

આ પ્રમાણે ઉપર ગતાવેલા મહુપઓ પૂર્વિકાલ તે ત્રેતા દ્વાપર વિગેરે કાળમાં મહાપુરુષ તરીકે જાણીતા છે, તથા રાજપિ તરીકે અસિદ્ધ થએલા છે, તથા આપણા જૈન મતમા પણ ઋષિભાષિત વિગેરે ગ્રંથોમાં દેટલાક ઋષિઓ સંમત (મનાએલા) છે. આ પ્રમાણે જૈનેતર કે જૈનના ઢીલા સાધુઓ બોલે છે, કે આ ગદ્યાએ મહુપિંઓ કાચું પાણી ધીજ કૂળ કૂળાદિ ખાઈને મોક્ષમાં ગયા છે. આવું અમે ભારત વિગેરે પુરાણમા સાબળ્યુ છે. ॥ ૪ ॥ હવે તેને ઉપસંહાર કરે છે.

તત્યમંદા વિમીયંતિ, વાહન્ચિન્ના વ ગદ્મા ।

પિટ્તો પરિસપ્પંતિ, પિટ્તમણ્ણી ય સંભમે ॥ સૂ. ૫ ॥

આ પ્રમાણે કુવચનનાં ઉપસર્ગમાં કસતા ટીલા સાધુઓ મંદબુદ્ધિથી મોક્ષગમનમા ઉપર ગતાવેલા જુદા જુદા ઉપાયો મનમાં ધારીને સયમ અનુષ્ઠાનમા કંટાળે છે પણ તે મંદબુદ્ધિવાળા આ પ્રમાણે વિચારતા નથી, કે તેઓનું સિદ્ધિગમન કોઈ નિમિત્તથી થયું છે, કે તતિસ્મરણ જ્ઞાન ધવાથી કે તેના બીજા ઉપાયથી ખાતરી થતાં અમ્યગ્ દર્શન જ્ઞાન ચાત્રિ મેળવીને વદકલ ચીરી માક્ષ મોક્ષમાં ગયા છે. પણ એમ નથી કે સર્વ વિરતિના પરિણામરૂપ

આવલિંગ સિવાય ફક્ત કાચું પાણી ખીજ વિગેરે ખાવાથી જીવોના ઉપમર્દનથીજ કર્મ ક્ષય થયું છે. હવે ખેદ યામવાનું દૃષ્ટાંત બતાવે છે. જેમ ગધેડા ઉપરથી ભરેલો ભાર હલકો થતા ચાલવાના માર્ગમાજ આળોટે છે, આ પ્રમાણે દીલા સાધુઓ મહર્ષિઓના બહાનાં લઈ સંયમભારને મુકી શીતલવિહારી બની ક્રિયામાં પ્રમાદ કરે છે. હવે ખીજું દૃષ્ટાંત કહે છે. પૃથ્વ સર્પિ તે ગતિમાં થાકેલા આગ વિગેરેનો ભય આવતાં ચપળ લોચનવાળા બની નાસેલા માણસની પછવાડે નાસે છે, પણ આગળ આવતા નથી, ઉલટું વધારે મુંઝાવાથી ખેલાન બની ત્યાં આગમાં સ્પર્કાઈ મરણ પામે છે, તેજ પ્રમાણે દીક્ષા લઈ ઉપરના તાપસોનાં ગાહાનાં કાઢી શીતલવિહારી બની ચારિત્ર અનુષ્ઠાનમાં પ્રમાદ કરી મોક્ષમાર્ગે જવા નીકળવા છતાં પણ તેઓ મોક્ષમાં ન પહોંચતાં સંસારમાં અનંતકાળ સુધી ભ્રમણ કરતા રહેશે.

इहमेगे उ भासंति, सातंसातेण विज्जती ।

જે તત્ત્વઆરિયંમર્ગ, પરમં ચ સમાહિણ (યં) ॥ સૂ. ૬ ॥

હવે અન્યમતનું નિરાકરણ કરવા તેનો પૂર્વપક્ષ કહે છે. ઇહ તે મોક્ષગમનના વિચારના પ્રસ્તાવમાં શાક્ય વિગેરે અથવા લોચ વિગેરેથી કંટાળેલા જૈનસાધુઓ (તુ શબ્દથી બાણસુ' કે કાચું પાણી ઉપયોગમાં લેવાથી આ વિશેષ છે કે) તે આવું બોલે છે. (કોઈ પ્રતિમાં માને છે એ યાઠ છે) કે સુખથીજ સુખ મળે, કહ્યું છે કે

सर्वाणिसत्त्वानि सुखेतरानि, सर्वाणि दुःखाच्च समुद्दिजन्ते ।
तस्मात्सुखार्थी सुखमेव दद्यात्. सुखप्रदातालभते सुखानि ॥१॥

બધા જીવો સુખમાં રમેલા છે, અને દુઃખથી કંટાળેલા છે, માટે સુખના અર્થાંશે ખીલતને સુખ આપવું, કારણકે ખીલતને સુખ આપનારો સુખ પામે છે.

વળી સુક્તિ પણ તેજ ઘટે છે, કારણ કે કારણને મળતું કાર્ય ઉત્પન્ન થાય છે, શાલિના ખીજથી શાલિનો અંદુરો થાય છે પણ જવનો અંદુરો થતો નથી; માટે કાયા તથા જીવને આલોકમાં સુખ આપવાથી પરલોકમાં સુક્તિ થાય છે, પણ લોચ વિગેરેનું કદ આપવાથી સુક્તિ ન થાય, તથા જૈનાગમ પણ એવું જ કહે છે.

मणुजं भोयणं भोज्ञा, मणुण्णं सयणासणं ।

मणुण्णसि अगरंसि, मणुण्णं ज्ञायणमुणी ॥ १ ॥

મનોજ્ઞલોજન ખાઈને સુદર શયન આસનઉપર મનોજ્ઞધરમા બેસીને સુનિએ મનોજ્ઞધ્યાન કરવું. તેજ પ્રમાણે ખીજું કહે છે.

मृदोदय्या प्रातरुत्थाय पेया, भक्तमन्वे पानकं चापराह्णे ।
द्राक्षारवंदं शर्करा चार्धरात्रे, मोक्षश्चान्ते शाक्यपुत्रेण दृष्टः ॥ १ ॥

કોમળ શયનમાં સુઈને પ્રાતઃકાળે રાખડી પીવી, તથા બપોરના લોજન જમવું, સાંજના પીણું પીવું, દ્રાક્ષ ખાંડ અને સાકર અડધી રાતે ખાવાં, આવું કરનારને અંતકાળે

મોક્ષ શાક્યપુત્ર ગૌતમખુદ્ધે દેખ્યો છે. માટે મનોજ્ઞ આહાર વિહાર વિગેરે ચિત્તને શાંતિ આપનાર છે, તેથી સમાધિ થાય છે, અને સમાધિથી મુક્તિ થાય છે, માટે સિદ્ધ થયું કે સુખથીજ સુખ પ્રાપ્ત થાય છે, પણ કેદર્શવંખત પણ લોચાદિ કાયાના કષ્ટથી મોક્ષ ન થાય, આવું મૂઢમતિવાળા કેટલાક શાક્ય વિગેરેએ માનીને મોક્ષના વિચારમાં સર્વ હેયધર્મથી દૂર રહેલ એવા આર્ય તે જૈનેન્દ્રશાશન છે, તેના બતાવેલા મોક્ષમાર્ગને તેઓ ત્યજે છે, અને જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રરૂપ પરમ સમાધિને તે અજાનો ત્યજે છે, અને સદા સસારમાં ભમે છે. હવે જૈનાચાર્ય મધ્યસ્થ પુરૂષો માટે તેનો ખુલાસો કરે છે. પ્રથમ તેઓએ કહ્યું કે કારણ રૂપે કાર્ય થાય છે, પણ એવું એકાંત નથી કે કારણ તેવું કાર્ય થાયજ. કારણ કે શીંગડાંથી શર થાય છે, ઘાણથી વીંછી થાય છે, ગાયના લોભ (વાળ) તથા ઘેટાના વાળ વિગેરેથી દૂર્વા (ધો) તું ઘાસ થાય છે, તથા મનોજ્ઞઆહાર વિગેરે સુખના કારણપણે બતાવ્યાં, તેપણુ વિશ્વચિકા (શૂળ) વિગેરે ઉત્પન્ન કરવાથી સમાધિને બદલે અસમાધિ ઉત્પન્ન કરવાથી તમારો હેતુ દોષવાળો છે. વળી વિષયોતું સુખ દુઃખના પ્રતિકાર હેતુપણે હોવાથી સુખના આભાસ તરીકે છે, પણ તે ખરી રીતે સુખજ નથી. તેજ કહ્યું છે

દુઃખાત્મકેષુ વિષયેષુ સુખાભિમાનઃ,
સૌખ્યાત્મકેષુ નિયમાદિષુ દુઃખબુદ્ધિઃ ।

ઉત્ક્રોર્ણવર્ણપદ્યંતિરિવાન્યરૂપા,

સારુણ્યમેતિ વિપરીતગતિપ્રયોગાત્ ॥ ૧ ॥

દુઃખરૂપ વિષયોમાં મુખોત્તુ અભિમાન થાય છે, તથા મુખરૂપ મત નિયમોમાં દુઃખની બુદ્ધિ થાય છે, તે જેમ છાપવા માટે કોતરેલા અક્ષરોની પદ્ધિ અવગી ઢેખાય છે, તેમ વિપરીત ગતિના પ્રયોગથી જુદારૂપે લાગે છે, પણ ખરી રીતે વિષયો મુખરૂપી નથી, માટે પરમાનંદરૂપ અત્યંત એકાંત મોક્ષતુ કાંઈ વિષયમુખ થાય, અને લોભ કરવો, જમીનમાં મુલુ, બીજ માગવા જવું, પારકાની નિંદા અપમાન સહેવાં, બુખ તરસ ડાંસ મચ્છર વિગેરે દુઃખના કારણપણે તમે બતાવ્યાં, તે અત્યંત અદ્યસત્યો જેમને પરમાર્થની દૃષ્ટિ નથી તેમને દુઃખ લાગે છે, પણ જેઓ મહાપુરૂષ છે, અને પોતાના સ્વાર્ન માટે પ્રવર્તેલા છે, તથા પરમાર્થની ચિંતામાં એક તાનવાળા છે, તેવાઓને ઉપર બતાવેલાં દુઃખો મહા અત્વપણે મુખને માટેજ થાય છે. તેજ કહ્યું છે.

તળમંધારનિવિષ્ણોવિ મુનિવરો મદ્ધરાગમયમોહો ।

જં પાવડ મુત્તિસુહં, કત્તો તં ચક્રવટ્ટોવિ ? ॥ ૧ ॥

ધાસના સંધારે બેઠેલો રાગ મદ્ધ મોહને નાશ કરનારો મુનિવર જે મુક્તિ (ત્યાગવૃત્તિ) તું મુખ પામે, તેવું અકેવર્તી પણ ક્યાંથી પામે ?

દુઃખંદુષ્કૃતસંક્ષયાયમહતાં ક્ષાંતેઃ પદંવૈરિણઃ,
કાયસ્યાશુચિમતાવિરાગપદવો સંવેગહેતુર્જરા,
સર્વત્યાગમહોત્સવાય મરણંજાતિઃ સુહૃત્પ્રીતયે,
સંપદ્ભિઃ પરિપૂરિતં જગદ્દિંસ્થાનં વિપત્તેઃકુત ? ॥ ૧ ॥

આ જગતમાં મહાનુપુરુષોને બધી અવસ્થાઓ સુખ
રૂપે છે તે બતાવે છે, દુઃખ તે પૂર્વે કરેલાં પાપોનો ક્ષય
કરવા આવે છે, માટે આનંદ માને છે, અને ક્ષમા કરવી
તે વૈરીના વૈરને નાશ કરવાનું છે, કઠ્યામા અશુચિ તે વૈરાગ્ય
ઉત્પન્ન કરે છે, તથા જરા (ખુદાપો) છે તે સંવેગનો
હેતુ છે, અને મરણ તે સર્વત્યાગ (દીક્ષા) ના મહોત્સવ જેવું
છે, અને જન્મ તો વહાલાંની પ્રીતિ માટે છે, આ પ્રમાણે
આખું જગત્ મંપદાઓથી ભરેલું છે, તેમાં વિપદાનું સ્થાન
ક્યા છે ? વળી વાદી કહે છે કે એકાંતથી સુખથીજ સુખ
માનતા વિચિત્ર સંસારનો અભાવ થાય, વળી સ્વર્ગમાં રહેલા
નિત્ય સુખી દેવોને સુખનો અનુભવ લેવા પાછું ત્યાંજ ઉત્પ
થવું બેઠાં, અને નારકીઓને દુઃખનો અનુભવ લેવા પાછું
ત્યાંજ ઉત્પન્ન થવું બેઠાં, પણ આ બુદ્ધી બુદ્ધી ગતિઓમાં
બુદ્ધી બુદ્ધી અવસ્થાઓ ન થવી બેઠાં, પણ એવું દેખાતું
નથી, તેમ ઇષ્ટ મનાતું નથી; એથી કહે છે.

મા एयं अवमन्नंता, अप्पेणं लंपहा बहुं ।

एतस्स (उ) अमोक्खाए, अओहारिण्व जूरह ॥ सू. ७॥

માટે હું ખુશો ! આ અર્થ માર્ગવાળું જૈનેન્દ્ર વચન સમ્યક્ દર્શન જ્ઞાન આગ્નિ મોક્ષમાર્ગનું પ્રતિ પાદક છે, તેને તમે (મુખ્યા મુખ મળે છે) વિગેરે કહીને મોહથી મોહિત બનીને તેને ત્વરતાં અદ્ધ વૈધવિક મુખ માટે ઘણા પરમાર્થના મુખનો નાશ ન કરો ! તે સાંભળો, મનોરૂ આહાર ખાવાથી કામનો ઉગાળો થાય, તેના ઉછાળાથી ચિત્તમા અશાંતિ થાય, પણ સમાધિ થતી નથી. અને અત્ય મોહના સ્વીકારથી અમોહ તે અપરિત્યાગથી (મૂર્છાથી) ક્રકત આત્માની તમે કદર્થના કરો છો, તેનું દર્શન કહે છે, જેમ દોટાનો ઉપાડનારો માર્ગમા ચાંદી મોનું મક્કન મળવા છતાં કદાગૃહથી એમ માને કે દૂરથી લાવ્યો છું માટે ચામાટે મુદી હઉં ? એમ વિચારી ન મુકે, તો ઘેરે આવ્યા પછી લોહાનું અદ્ધમૂલ્ય મળતાં ઝરે છે, પશ્ચાત્તાપ કરે છે, તેવી રીતે હું વાહીઓ ! તમે પણ તમારો કદાગ્રક નહિ મુકો, તો પશ્ચાત્તાપ કરશો.

પાળાડવાતે વટંતા, મુસાવાદે અમંજના ।

અદિન્નાદાણે વટંતા, મેહુણે ચ પરિગ્રહે ॥ સૂ. ૮ ॥

વળી તે વાતીઓના દોષો બતાવે છે. કે તમે મુખ લોગવીને ફરી મુખ લોગવવાની ઈચ્છા રાખો છો, તેથી પ્રાણુતિ પાત (જીવહિંસા) જડ ચોરી મૈથુન તથા પરિગ્રહમાં વર્તીને અસંયત બનો છો, તથા અદ્ધ વૈધવિકમુખ આલાસની ખાતર પારમાર્થિક એકાંત અત્યંત મોહમુખને ગુમાવો છો !

૩૦—કેવી રીતે ?

ઉ૦—પચન પાચન વિગેરે ક્રિયામાં વર્તતા સાવધ અનુષ્ઠાનના આરંભવડે જીવહિંસા કરે છે, અને તેમાં જે જીવોની હિંસા થાય છે, તે જીવોએ તેમનાં શરીર તમને અર્પણ કર્યા નથી, તેથી અદત્તાદાન (ચોરી)નો દોષ લાગે છે, તથા ગાય ભેસ બકરી ઉટ વિગેરેનો સગ્રહ કરવાથી તેના મૈથુનના અનુમોદનનો દોષ લાગવાથી અપ્રદા છે. તથા દીક્ષા લીધેલા અમે છીએ એવું વ્રત લઈને ગૃહસ્થ આચરણ આચરવાથી મૃપાવાદ (જૂઠું)નો દોષ લાગે છે, તથા ધન ધાન્ય નોકર દાસી તથા ચોપણાં વિગેરેનો પરિગ્રહ રાખવાથી પરિગ્રહ છે, ૥૮૥ હવે મતાતર ગતાવવા તેનો પૂર્વ પક્ષ કહે છે.

एवमेवेउपासत्था, पन्नवंति अणारिया ।

इत्थीवसं गया वाला, जिणसासणपरम्मुहा ॥ सू. ९ ॥

(તુ શબ્દ પૂર્વે કહેલ વિષયથી વિશેષ ગતાવે છે.)

આ પ્રમાણે એટલે હવે પછી કહેવાતી નીતિએ અથવા પૂર્વની ગાથા ૧૨ માં બતાવ્યા પ્રમાણે પ્રાણાતિપાત વિગેરે પાપોમાં વર્તનારા કેટલાક તે જૌદ્ધ વિશેષ અથવા નીલવસ્ત્ર પહેરનારા અથવા નાથસંજ્ઞાથી જોળખાતા વાદીના મંડળમાં રહેલા શૈવમતવાળા સંયમ માર્ગના સારા અનુષ્ઠાનથી બાબુએ રહેલા પાર્શ્વસ્થા અથવા જૈન મતના પાર્શ્વસ્થા અથવા જૈન મતના પાસત્યા અવસન્ન કુશીલીયા વિગેરે સ્ત્રી પરિસહથી હારેલા

આવું બોલે છે, વળી અનાથ દૃષ્ટને આવરવાથી અનાથો છે,
તેથીજ કહે છે. કે

પ્રિયાદર્શનમેવાન્તુ, કિમન્યેદર્શનાન્તરઃ ? ।

પ્રાપ્યતેયેન નિર્ગળં, મરાગેનાપિ ચૈનમા ॥ ૧ ॥

પ્રિયા તે સ્ત્રીનું દર્શનજ અમને હો, કારણ કે અન્યદર્શન
વડે અમને શું પ્રયોજન છે ? જેના વડે નિર્વાણ સગી ચિત્ત
હોતા છતાં પણ મળે છે !

પ્ર०—તે આવું શા માટે કહે છે ?

ઉ०—તેઓ સ્ત્રીને વશ વત્તવાથી જાણક જેવા અજ્ઞાન
છે, અને રાગ દેખથી હજુએલા ગિત્તવાળા છે, તેથી તેઓ
રાગદેષને છતનારા જિનદેવના સામનની આજ્ઞા કયાંય મોહ
ઉપશમ થવાથી યાય છે, તેનાથી પરાધ મુખ બની સંસારનો
પ્રેમ વાંછીને જૈનમાર્ગના દેખીઓ આવું કહે છે. ॥ ૬ ॥

પ્ર०—તેઓ શું કહે છે ?

ઉ०—તે કહે છે.

જદ્દાગંડ પિલાગંવા, પરિપીલેજ્ઞ મુદ્દુત્તમં ।

एवं विन्तवणिऽधीमु, दोसोत्तत्थ कओसिआ ? ॥ મૃ. ૧૦ ॥

તે વાદી આ પ્રમાણે કહે છે. કે જેમ કોઈ શુભડા
વાળો રોગી તે શુભડાને અથવા તેના જેવા ખસ વિગેરે
અથવા બળવાથી ઘણેલા ફાણાને તેની પીડા શાંત કરવા
તેને આબુખાબુથી દાખીને પાચ લોટી વિગેરે કાઢીને થોડી

વાર દુઃખ વેડીને સુખી થાય છે, પણ તેથી કંઈ તે દોષિત ગણાતો નથી, તે પ્રમાણે સ્ત્રીની પ્રાર્થનામાં સ્ત્રીસંગમાં શુભકું દાખવામાં જોમ દોષ નથી તેમ તેમાં દોષ ક્યાંથી હોય ? કારણકે એટલા કલેદ ( ) ને દૂર કરવા માત્રથી દોષ થતો નથી ॥ ૧૦ ॥

કદાચ કોઈને થોડીપણ પીડા થતી હોય તો દોષ લાગે, પણ તેમ આમાં નથી તેનું દૃષ્ટાંત આપે છે.

જહામંધાદૃ નામ, યિમિઅં, મુંજતીદગં ।

एवं विन्नणित्थीसु, दोसोत्तथ कओ सिआ ? ॥ ११ ॥

जहाविहंगमा पिंगा, यिमिअं मुंजती दगं ।

एवं विन्नवणित्थीसु, दोसो तत्थ कओसिआ ॥ १२ ॥

एवमेगे उ पासत्था, मिच्छदिट्ठी अणारिया ।

अज्झोववत्ता कामेहिं, पूयणा इव तरुणए ॥ १३ ॥

મધાદન તે મેષ વેટું કે બકરું પાણીને હલાવ્યા કે હોળ્યા વિના થોડું પીને આત્માને સંતોષ આપે, અને કોઈને ઉપદ્રાવ ન કરે તો દોષ લાગતો નથી, તેમ સ્ત્રી સંબંધમાં કોઈને પીડા ન થાય, અને પોતાને સંતોષ થાય તો તેમાં ક્યાંથી દોષ હોય ? ॥ ૧૧ ॥

તથા કોઈને પીડા નથી થતી તે સંબંધે બીજું દૃષ્ટાંત આપે છે, કે આકાશમા ચાલતું કપિંજલ નામનું પક્ષી આ-કાશમા રહેલુંજ ભરેલું પાણી પીએ, તેમાં દોષ નથી તેમ

જડનામ મંડલમેળ સિરંઝેતુ ણ કસ્સઈમણૂસ્સો ।

અચ્છેજ્જ પરાહુત્તો કિંનામ તત્તો ણ ઘિપ્પેજ્જા ? નિ. ૫૩॥

નહવાવિસંગંઘસં કોઈ ઘે ણ નામ તુણ્હિકા ।

અણ્ણેણ અદીસંતો કિં નામ તત્તો ન વ મરેજ્જા ? ॥ નિ. ૫૪ ॥

કોઈ પુરુષ શસ્ત્રથી કોઈનું મસ્તક છેદીને અવળે મોઢે ઉભો રહે, તેવી રીતે અવળે મોઢે ઉઠાસી ન થઇને ઉભો રહેવાથી શસ્ત્રવડે ઘા કરવાનો અપરાધી થાય કે નહિ ? ॥ ૫૩ ॥

તથા કોઈ ઝેરનો કોગળો પીને ચૂપ ઉભો રહે, અથવા તે છાનો પીએ, અને કોઈ ન દેખે, તેથી તે મરતો ખતી જશે ? ॥ નિ. ૫૪ ॥

જઈ નામસિરિયરાઓ કોઈ રયણાણિ ણામવેત્તૂણં ।

અચ્છેજ્જ પરાહુત્તો કિં ણામતત્તો ન વેપ્પેજ્જા ? ॥ નિ. ૫૫ ॥

અથવા કોઈ રાજાના ભંડારમાંથી મહા અમૂલ્ય રત્નોને ચોરીને અવળે મોઢે ઉભો રહે, તેથી તેને નહિ પકડે ? આ પ્રમાણે શકતાથી કે અજ્ઞાનતાથી કોઈ ખુન કરે, કોઈ ઝેર પીએ, કોઈ રત્નો ચોરે, આ ત્રણેમાં કોઈ મધ્યસ્થતા ધારણ કરે; તેથી તેની નિર્દોષતા ન ગણાય. એ પ્રમાણે આ મૈથુનના કાર્યમાં અવશ્યે રાગ થવાનો છે, અને ખધા દોષોનું કારણ છે, અને સંસારનું વધારનાર છે, તેથી કેવી રીતે નિર્દોષતા ગણાય ? તજ કહે છે.

પ્રાણિનાં વાધકં ચૈતચ્છાસ્ત્રે ગીતં મહર્ષિભિઃ ।

નલિકાતસુકળકપવેશજ્ઞાતતસ્તથા ॥ ૧ ॥

હોય, તેમ તે અનાયો કામમા ગૃહ થયેલા છે. અથવા પૂ-
યણુ તે ગદુરિકા (ઘેટી) પોતાના બચ્ચાંને પણ વળગે છે,
તેવી રીતે તેઓ પણ છે. અહીં કથા કહે છે. જેમ બધાં
પશુઓના બચ્ચાંને સુકા કુવામા બચ્ચાંના સ્નેહની પરીક્ષા
કરવા ફેંક્યા, તેમાં ખીણ માતાઓ પોતાનાં બચ્ચાંના રોવાના
શબ્દને સાંભળીને પણ કુવાના કિનારે રોતી ઉભી રહે છે,
પણ ઘેટી તે પોતાના બચ્ચાંને રોતું સાંભળે કે સ્નેહમાં
અંધ બનીને ભવિષ્યનું દુઃખ વિસારીને ત્યાંજ પોતે પડે
છે. માટે ખીણ માઓ કરતાં પોતે ઘેટી વધારે ખ્યાર ધરાવે
છે. તેમ તે વાદીઓ છે. ॥૧૩॥ હવે તે વાદીઓના મૈથુનના
હોયો બતાવે છે.

અણાગયમપસ્સંતા, પચ્ચુપ્પન્નગવેસગા ।

તે પચ્છા પરિતપ્પંતિ, સ્ત્રીણે આરંમિજોવણે ॥ સૂ. ૧૪ ॥

ભવિષ્યના ભોગોની પણ આકાંક્ષા કરી કામથી નિવૃત્ત
ન થયેલાને નરક વિગેરેમાં પીડાસ્થાનમાં મોટું દુઃખ પડે
છે, તેને બૂલીને વર્તમાનજ વૈષયિક સુખાભાસને વાંછનારા
બુદ્ધા બુદ્ધા ઉપાયોથી ભોગોને વાંછીને ક્ષીણુ આયુ થતાં
મોક્ષાભિલાષી બનેલા અથવા યૌવન દૂર થતા શક્તિહીન
થતા વિપયતૃષ્ણા શાંત ન થવાથી શોક કરે છે કહ્યું છે કે.

હતં મુષ્ટિભિરાકાશં, તુષાણાં કંઠનં કૃતમ્ ।

યન્મયા પ્રાપ્ય માનુષ્યં, સદર્યં નાદરઃકૃતઃ ॥ ૧ ॥

બૂઢાપામા આ પ્રમાણે પરતાવો ધાય છે, કે મેં મુ
ક્ષીઓવડે ક્ષત આકાશને હણ્યુ, અને ફેતરાને ખાંડ્યા,
તેવું મૂખાંઈનું કામ કયુ છે, કારણ કે મેં મનુષ્યજન્મ પ્રાપ્ત
કરીને સાગ પરમાર્થ માટે અનાદર કરી લક્ષ નથી આપ્યું; તથા

વિહવાવલેવનદિર્ણિ, જાઈં કીરંતિ જાવ્વળમણં

વયપરિણામે સરિયાં, તાઈં હિઅણે સુડુકંતિ ॥ ૨ ॥

સંસારી વિલવ (ઋદ્ધિ)ના અહંકારથી જે જે અના-
ચરણ આચર્યા હોય, અને જીવાનીના મદથી સુકૃત ન કર્યા
હોય, તે બધા બૂઢાપામા યાદ આવતા હૃદયમા ખટકે છે ॥૧૪॥

જેહિ કાલે પરિકંતં, નપચ્છા પરિતપ્પણં ।

તે ધોરાવંચણુસ્સુકા, નાવકંચંતિ જીવિઅં ॥ સૂ. ૧૫ ॥

પણુ જેઓ ઉત્તમ સત્ત્વપણે પ્રથમજ વિચારીને તપ
કરે છે, ચારિત્ર વિગેરે પાળેછે, તેઓને પછવાડે પરતાવો થતો
નથી, તે બતાવે છે

જે પુણ્યાત્માઓ આત્મહિત કરનારા છે, તેમણે ધર્મ
પ્રાપ્તિ કરવાના સમયે પરાક્ષાન્ત તે ઇદ્રિયો તથા કષાયોનો
પરાજય કરવા ઉદ્યમ કર્યો છે, તેઓ પછવાડે બૂઢાપામા કે
મરણ વખતે શોક કરતા નથી. (સૂત્રમા બીજા પદમા એક
વચન માગધીને લીધે છે) વળી વિવેકી પુરૂષોને ધર્મ
પ્રાપ્તિનો કાળ પ્રાપ્ત સવદા છે કારણકે તેજ પ્રધાન પુરૂ-
ષાર્થ છે અને જે પ્રધાન છે, તેજ પ્રાપ્ત કરવો ઉચિત છે. તેથી

તેઓ ખાળ અવસ્થાથીજ સમજીને વિષયોનો અભિલાષ
છોડીને તપ અને સંયમ આચરીને કર્મ વિનરણમાં સમર્થ
ધીરપુરૂષો સ્નેહરૂપ કમખંધનને સર્વથા છોડીને અસંયમ
જીવિતને વાછતા નથી. અથવા જીવિત કે મરણમાં નિસ્પૃહ
બનેલા સંયમ લેવાની બુદ્ધિવાળા બને છે ॥ ૧૫ ॥ વળી.

જહા નહ વેયરણી, દુત્તરા હહ સંમતા ।

एवं लोगसि नारीओ, दुरुत्तरा अमईमया ॥ सू. १६ ॥

જેમ વેતરણી-તે નદીના મધ્યભાગમાં ઘણું ખેત્રાણ
હોવાથી અને વિષમતટો હોવાથી તે દુઃખથી ઉલંઘાય છે,
તેમજ આ લોકમાં નારીઓ નિવિવેકવાળા હીનસત્ત્વવાળા
પુરૂષથી દુઃખેથી મુકાય છે તે કહે છે કે તેઓ હાવભાવોથી
શ્રેષ્ઠ નિહાનપુરૂષોને વશ કરે છે, તેજ કહ્યું છે

सन्मार्गे तावदास्ते प्रभवति पुरुषस्तावदेवेन्द्रियाणां,

लज्जां तावद्विधत्ते विनयमपि समालंબते तावदेव ।

भ्रूचापाक्षेपमुक्ताः श्रवणपथजुषो नीलपक्ष्माण एते,

यावल्लोलावतीनां न हृदि धृतिमुषો दृष्टिवाणाः पतन्ति॥૧૭॥

બધા સુધી લીલાવાળી (બુવાન) આના નીલ પાખ
વાળાં કટાક્ષ ગાણો આખની પાપણથી કાન સુધી ગયેલાં
પુરૂષના હૃદયની ધીરજનાં ચોરનારાં છે, તે પુરૂષનાં હૃદયમાં
લાગ્યા નથી, ત્યાસુધી તે સન્માર્ગમાં રહે છે વડીલોનો
વિનય સાચવે છે, તથા લાજ પણ રાખે છે, અને ઇદ્રિયોને

પણ વશમાં રાખે છે માટેજ વૈતરણી નદી માફક નારી-
ઓના ફાંસા કે ફાંખાથી છૂટવું મુશ્કેલ છે ॥ ૧૬ ॥

જેહિં નારીણ સંજોગા, પૂયણા પિટ્તવો કતા ।

સન્વમેયં નિરાકિચ્છા, તેઢિયા મુસમાહિણ ॥ સૂ. ૧૭ ॥

પણ જે સ્ત્રીસંગના કડવાકૂળ જાણનારા ઉત્તમ પુરૂષો-
એ અંતઃસુધી કડવા વિપાકવાળા નારીના સંયોગો સર્વથા
ત્યાગ્યા છે અને તેની સાથેજ વસ્ત્ર અલકાર માળા વિગેરે
થી યોતાના શરીરની પૂજા તે કામવિકાર કરાવનારી વિભૂષા
છે, તેને પણ પીઠ આપી (ત્યાગ્યા) છે, તથા સ્ત્રીના સંગ
સંબંધી સર્વે કૃત્યો તથા ભૂખ તરસ વિગેરે પ્રતિકૂલ ઉપ-
સર્ગોના સમૂહને સર્વથા છોડીને મહાપુરૂષો (ઉત્તમ સા-
ધુઓ) એ સેવેલા માર્ગે ચાલી નિર્મળ ચારિત્ર પાળે છે,
તેઓજ ખરી રીતે સ્વસ્થચિત્તવૃત્તિરૂપ સમાધિવડે રહેલા
છે અને તેઓજ અનુકૂળ પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગોવડે દોષ
યામતા નથી. પણ તેથી ઉલટા કુમાર્ગે ચાલનારા કુતર્કોવડે
નિર્દોષ બનીને વિષયો સેવીને સ્ત્રી વિગેરેના પરિસહથી
હારેલા અંગારાઉપર પડેલા મીણ માફક રાગઅશિષ્ટો બ-
ળતા અસમાધિએ રહે છે. (કુવાલીઓએ સ્ત્રીસંગમા નિર્દો-
ષતા તથા સુખશાંતિ થવી જણાવ્યું પણ શાસ્ત્રકારે કહી
બતાવ્યું કે તેમાં મહાપાપ કર્મબંધન જીવહિંસા અને
અઠારે પાપ લાગવા ઉપરાંત સુખાભાસ અને રાગઅશિષ્ટી
સદાએ બળી અસમાધિની ઉપાધિ કર્મે લાગુ પડે છે તે

વિચારે અને નિર્મળ સયમ પ્રહાયર્થે પાળે) હવે જેઓ
સ્ત્રીના પરિસહથી કંટાળેલ છે, તેના કંઠવાક્ષણ બતાવે છે.

एतेओघं तरिस्संति, समुद्धं वहवारिणो ॥

જત્ય પાળા વિસન્નાસિ, કિચંતી સયકમ્મુણા ॥સૂ.૧૮॥

ઉપર કહેલા જે મહાપુરુષો છે, તેઓ સંસારસમુ-
દ્રને તરશે જેમ લવણસાગર જેવા સમુદ્રને વેપારીઓ મારા
વહાણુવડે તરે-છે, તેમ ઉત્તમ સંયમરૂપ નાવવડે મુનિ-
ઓ તરે છે, તર્યા છે, અને તરશે હવે ભાવ ઓઘ જે
સસાર છે, તેમા જેઓ સ્ત્રીસગના વિષયથી ખેદ પામી સ્ત્રી
સંગ કરી બીજા જીવોને પીડે છે, તેઓ પોતાના પાપના
કૃત્યવડે અસાતાવેદનીયથી તથા લવણમણુથી સંસારમા પીડાશે.

तं च भिक्षु परिणाय, सुव्रते समिते चरे ॥

મુસાવાયં ચ વજ્જિજ્ઞા, અદિન્નાદાણં ચ વોસિરે ॥સૂ.૧૯॥

ઉપર કહેલા વ્યાખ્યાનની પરિસમાપ્તિ કરતાં ઉપદેશ
આપે છે. ઉપર કહ્યું કે વૈતરણી નદી માફક નાગીઓ દુસ્તર
છે, તે જેમણે ત્યાગી છે, તેઓ સસારમા તરે છે. અને
સ્ત્રીસંગીઓ સસારમા રહેલા પોતાના કરેલા કૃત્યોથી સં-
સારમાંજ દુ.ખ પામશે. આ બધું હૃદયમા લિધુ (સાધુ)
સમજીને હેય અને ઉપાદેયપણે વિવેકથી ઓળખી શોભન
મતોવાળો બની પાત્ર સમિતિવડે સમિત થઈ વિચરે.
આથી મૂળઉત્તરગુણ ધારણ કરી સંયમ અનુધાન કરે તથા

અસત્ય અદ્વિતકારક વચનને વિશેષથી વર્જે, તેમ અદત્તા-
દાન વર્જે, તે દાત ખોતગ્વાની સળી સુધાં ગ્રહણ ન કરે
(આદિ શબ્દથી) મૈથુન તથા પરિગ્રહ પણ સંપૂર્ણ સંય-
મમા આત્મહિત માનતો આખી જીંદગી સુધી ત્યાગે. ॥૧૯॥

ઉદ્દમહેતિરિયંવા, જેકેઈ નસધાવરા ।

સવ્રત્યવિરત્તિકુજ્જા, સંતિનિવ્વાણ માહિયં ॥ ૨૦ ॥

ઉપર જતાવેલાં પાચે મહાવ્રતોમા અહિંસાની વૃત્તિ
હોવાથી તેનું પ્રધાનપણું જતાવવા કહે છે. કે ઉચે નીચે
કે તીચ્છાલોકને લેવાથી ક્ષેત્ર આશ્રયી પ્રાણાતિપાત ન કર-
વાનું સૂચવ્યું, તથા ત્રાસ પામતા કપતા દેખાતા ત્રસ તે
મે ત્રણ ચાર પાચ ઈન્દ્રિયવાળા પર્યાપ્ત અપર્યાપ્તલેહવાળા
જીવો જાણવા, તથા સ્થિર રહેનારા સ્થાવર પૃથ્વી, પાણી,
અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ તે સૂક્ષ્મ જાદર પર્યાપ્ત અપર્યાપ્ત
લેહવાળા લીધા, તથા જીવોને આશ્રયી દ્રવ્યથી પ્રાણાતિ-
પાત ન કરવાનું સૂચવ્યું.

સર્વત્રકાલે—“સર્વ અવસ્થાઓમા” આ શબ્દથી કાલ
ભાવ લેદથી વિન્ન પ્રાણાતિપાત ગ્રહણ કયો આ પ્રમાણે
ચૌદે જીવસ્થાનોમા કરણ કરાવવું અનુમોદણ એ ત્રણ કરણ
તથા મન વચન કાયા એ ત્રણ યોગ્યવડે પ્રાણાતિપાત
(જીવહિંસા) ની વિરતિ કરે, આ પ્રમાણે પોણીમે ગાવાવડે
જીવહિંસાની વિરતિ વિગેરે મૂળ ગુણો કહ્યા, હવે મૂળ

ઉત્તરગુણોનું ક્ષણ બતાવવા ૨૦ મી ગાથાના છેલ્લા પદમાં કહ્યું. કર્મદાહનો ઉપશમ તેજ 'શાન્તિ' છે, અને મોક્ષપદ તે 'નિર્વાણ' પ્રાપ્ત થવાનું બતાવ્યું, એટલે ચરણ કરમુખા અનુષ્ઠાનમાં રહેનારા સાધુને અર્ધાં દ્વ દ્વ ને રાગ દ્વેષ શોક હાસ્ય માન અપમાન વિગેરે દૂર થાય છે, તેજ મોક્ષ છે. ॥૨૦॥

इमं च धम्ममादाय, कासर्वेण पवेदितं ।

કુજ્ઞા ભિક્ષુ ગિલાણસ્સ, અગિલાણ સમાદિપ ॥મૃ.૨૧॥

સંસ્વાય પેસલં ધમ્મં, દિટ્ઠિમંપરિનિવ્વુટે ॥

ઉવસગ્ગે નિયામિત્તા, આમોક્કવાણ પરિવ્વજ્જાસિ ॥મૃ.૨૨॥

તિવેમિ । इत्ति उवसगपरिचानाणामं नइअं अज्झयणं सम्मत्तं ॥

ગાથા ગ્રં ૨૬

હવે આખા અધ્યયનના વિષયનો ઉપસંહાર કરે છે. આ મૂળ ઉત્તરગુણરૂપ અથવા શ્રુતચારિત્રરૂપ દુર્ગતિમાં પડતા જીવને ધારવાથી ધર્મ છે, તેને આચાર્ય વિગેરે પાસે ઉપદેશ આંબળીને આદરે, તે ધર્મની પ્રથ્થા કરે છે કે તે શ્રી મહાવીર સ્વામીએ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને સળગીને જીવ ઉદ્ધાર માટે કહ્યો છે તેને સાધુએ સમજીને પરીચર્ય ઉપસગથી કટાખ્યાવના બીજા માંદા સાધુની ચેચાવચ્ચ કરવી.

પ્ર૦-કેવી રીતે ?

ઉ૦-પોતે માંદો ન પડે તેવી રીતે યથાશક્તિ રાખીને કરવી, તેનો આર આ છે, કે પોતે આક-

એમ માને છે કે આ માદાની સેવા કરવાથી માફ' જીવન સફળ છે ॥ ૨૧ ॥

વળી આ પ્રમાણે પ્રભુનો ધર્મ પોતાની નિર્મળ બુદ્ધિથી કે અન્ય પાસે સાંભળી તેને મોક્ષ જવામા અતુક્ષ્ણ માની શ્રતચારિત્રને આદરી દૃષ્ટિમાનૂ તે સમ્યગ્ દર્શનવાળો તથા કપાયના ઉપશમથી ઠંડકવાળો બની અથવા પરિનિર્વૃત્ત કદપવાળો (રાગ દ્વેષમા સમલાવી) થઈને અતુક્ષ્ણ પ્રતિ-ક્ષ્ણ ઉપસર્ગોને સહીને મોક્ષમા જતાં સુધી સંયમ અનુદાન વડે નિર્વાહ કરે. આ પ્રમણે ઉપસર્ગ પરિજ્ઞાનો ચોથો ઉદ્દેશો સમાપ્ત થયો. ત્રીજી અધ્યયન સમાપ્ત થયું.

શ્રીપરિજ્ઞા નામનું ચોથું અધ્યયન.

ત્રીજી અધ્યયન કહીને ચોથું કહે છે. તેનો આ પ્રમાણે સળધ છે પૂર્વના અધ્યયનમા ઉપસર્ગો બતાવ્યા, અને તેમાં પ્રયે અતુક્ષ્ણ ઉપસર્ગો દુઃસહ છે, તેમા પણ મુખ્ય શ્રીઓનો ઉપસર્ગ છે, તેને જીતવા માટે આ અધ્યયન કહે છે, આ સળધે આવેલા આ અધ્યયનના ઉપક્રમ વિગેરે ચાર અનુયોગદ્વારો થાય છે, તેમા ઉપક્રમમાં રહેલો અર્થાધિકાર બે પ્રકારે છે અધ્યયનનો તથા ઉદ્દેશનો તેમાં અધ્યયનનો પૂર્વ નિર્ચુક્તિકાર કહેલ છે, કે શ્રીદોષ વિવર્જના, આથી સ્વયં જતાવી દીધો, અને ઉદ્દેશનો અર્થાધિકાર

આગળ જતા નિર્યુક્તિકાર કહેશે. હવે નિરોપના અધિકારમાં ઓઘ નામ સૂત્રાલાપક એમ ત્રણ ભેદ છે, તેમાં અધ્યયન શબ્દ ઓઘ છે, નામનિબ્ધનમાં સ્ત્રી પરિણા છે, હવે તેના ચાર નિરોપામાં નામસ્થાપના સુગમને છોડીને ત્રી શબ્દના દ્રવ્યાદિ નિરોપા કહે છે.

૪ વર્ચિધે વંદે ભાવે ય ઇતિયણિસ્તેયો ॥

અહિલાવે જહ ।સદ્ધી ભાવે વેયંપિ ઉવરત્તો ॥ નિ. ૫૨ ॥

તેમાં દ્રવ્યસ્ત્રી બે પ્રકારે છે, આગમથી નોઆગમથી. આગમથી સ્ત્રીના પદાર્થને બાણનારો તથા ઉપયોગ ન હોય, કારણકે અનુપયોગ તે દ્રવ્ય છે, નો આગમથી જ શરીર ભવ્ય શરીર તેથી વ્યતિરિક્ત પણ ત્રણ ભેદ છે. એક ભવિકા, બદ્ધ-આયુ, તથા અભિમુખ નામ ગોત્રવાળી સ્ત્રી છે

તથા જેનાવડે ઓળખાય તે ચિન્હ છે, તે સ્ત્રીના પુણ્ય સ્તનો તથા વેષ વિગેરે છે. આવા ચિન્હમાત્રથી સ્ત્રી ગણાય, તે ચિન્હ સ્ત્રી છે, તે જેનો વેદ નાશ પામ્યો હોય તે છદ્મસ્થ શુણ્ણશ્રેણિમાં ચઢેલ તથા કેવળી (કેવળજ્ઞાન પામેલી સ્ત્રી) છે, અથવા જે કોઈ નાંટક વિગેરેમાં સ્ત્રીનો વેષ પુરૂષ પહેરે તે છે. પણ વેદસ્ત્રી તો જે સ્ત્રીને પુરૂષ સાથે સખધ કરવાના અભિલાષરૂપ વેદનો ઉદ્દય હોય છે. અને અભિલાષ તથા ભાવનો અધિકાર તો નિર્યુક્તિકારજ પાછલી અડધી અધ.વડે કહે છે,

એક ભવિક, ગદ્ધઆયુ, અભિમુખ નામગોત્ર એમ ત્રણ લેહ છે, અથવા દ્રવ્ય (ધન)માં જેનું વધારે મન હોય તે મમ્મણુશેઠ વિગેરે છે ક્ષેત્ર આશ્રયી જે દેશમાં જે જન્મ્યો હોય તે. જેમકે સોરઠમાં જન્મેલો સોઠીયો કહેવાય, અથવા જે ક્ષેત્રને આશ્રયી પુરુષપણું મળે, તે ક્ષેત્રપુરુષ છે. તથા જેટલો કાળ પુરુષવેદને વેદવાયોગ્ય કર્મોને જે પુરુષવેદે, તે કાળપુરુષ છે. જેમકે—

પુરિસે પં મંતે । પુરિસોત્તિ કાલઓ કેવચ્ચિરં હોઈ ? ગો૦,
જહન્નેણં એમં સમયં ઉક્કોસેણં જો જમ્મિ કાલે પુરિમો ભવઈ,
જહા કોઈએમિ પક્કલે પુરિસો એમંમિ નપુસગો'ત્તિ.

પ્ર૦—હે ભગવન ! પુરુષ એ કાળથી પુરુષપણે ક્યાં સુધી હોય ?

ઉ૦—હે ગૌતમ ! જઘ્ન્યથી એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટથી તેા જે કાળે પોતે પુરુષવેદ અનુભવતો હોય, જેમકે કોઈ એક પક્ષમાં પુરુષપણું ભોગવે, બીજામાં નપુંસકપણું ભોગવે. જેનાવડે પ્રજા (પુત્ર વિગેરે) ઉત્પન્ન થાય તે પ્રજનન (પુરુષચિન્હ) છે તેનાથી પ્રધાન તે પ્રજનનપુરુષ છે. કારણ કે તેને અપર પુરુષકાય નહોય, તે આશ્રયી તેને પ્રજનન પુરુષ કહે છે કર્મ તે અનુષ્ઠાન છે, તેનાથી પ્રધાન તે કર્મ કર (મજ્જુર કારીગર) હોય તે કર્મપુરુષ છે તથા ચક્રવર્તી વિગેરે પુણ્યના ઉદ્યયથી ભોગો ભોગવે તે ભોગપુરુષ છે. તથા શુણ તે વ્યાયામ (કસરત) વિક્રમ (બળ) ધૈર્ય સત્ત્વ

વિગેરે છે તેનાથી પ્રધાન હોય તે શુચ્ચ પુરૂષ છે. અને લાવ પુરૂષ તો પુરૂષવેદના ઉદયમાં વર્તીતો તે વેદવાયોગ્ય કર્મોને અનુભવે તે લાવપુરૂષ છે. આ પ્રમાણે પુરૂષ શબ્દના ૧૦ નિરૂપણ થાય છે

હવે પૂર્વે ગતાવેલા ઉદેશાના અર્થાધિકારને કહે છે
પઢમે મંયવસંલયમાડહિ સ્વલણા ઉ દોતિ સીલસ્સ ।

વિતિણ્ણે હેવ સ્વલિયસ્સ અવત્ત્યા કમ્મવંયોય ॥ નિ ૬૮ ॥

પહેલા ઉદેશામાં કહ્યું છે કે સ્ત્રીઓ સાથે પરિચય રાખવાથી, ભિન્ન કથા વિગેરેના આલાપ કરવાથી, અને આદિ શબ્દથી તે સ્ત્રીના અગોપાગની જે કામ અલિલાપને પ્રકટ કરનાર ચેટાઓ છે, તેના દેખવાથી અદ્યસત્ત્વવાળા પુરૂષને શીલની રખલના થશે. (વ્રતલગ કરશે) અથવા (તુ શબ્દથી જાણવું કે) તે દીક્ષા સુકી થશે

બીજા ઉદેશામાં આ પ્રમાણે અધિકાર છે

કે શીલથી બ્રહ્મ થએલા સાધુને ઈહતે આ જન્મમાં સ્વપક્ષ તથા પરપક્ષ તરફથી તેનો તિરસ્કાર વિગેરેની વિડંબના થાય છે અને શીલલંગથી અશુભ કર્મબંધ થાય છે, અને તેથી સસારસાગરમાં ભ્રમણ થાય છે.

પ્ર૦—શું સ્ત્રીઓએ કોઈને શીલથી બ્રહ્મ કરીને પોતાના વથા કર્યો છે, કે આવો તમારે બોધ આપવો પડે છે ?

ઉ૦—હા, તે કહે છે.

સૂરા મો મન્નંતા કદતવિયાહિં ઉવહિપ્પહાણાહિં ।

મહિયા હુ અભયપજ્જોયકૂલવાલાદિણો વહવે ॥ નિ. ૫૯ ॥

અભયકુમાર, ચંડપ્રદોત, કૂલવાળુ વિગેરે અનેક પુરૂષો પોતાને શૂરા માનતા હતા (મો અભય વાક્યની શોભા માટે છે) કુત્રિમ તે અતરના ભાવરહિત એવી ઉપધિ (માયા) થી પ્રધાન સ્ત્રીઓએ કપટ કરીને તેવા બહાદુરોને પણ પોતાના વશ કર્યા છે કેટલાકને રાજ્યથી વ્યથ કરીને આ લોકમાજ વિટંબના પમાડી છે અભયકુમાર વિગેરેની કથાઓ મૂળ આવશ્યકસૂત્રથી જાણવી. ત્રણેની કથા બતાવવાનું કારણ એ છે કે અભયકુમારમા ઘણી બુદ્ધિ હતી, ચંડપ્રદોત શૂરવીર હતો, અને કૂલવાળુઓ તપસ્વી હતો, તે ત્રણેને સ્ત્રીઓએ કપટથી વશ કર્યા હતા.

માટે શું કરવું ? તે કહે છે.

તમ્હા ણ ઉ વીસંમો ગંતવ્વો ણિચ્છમેવ હત્થીસું ॥

પદમુદ્દેસે મણિયા જે દોસાતે ગણંતેણં ॥ નિ. ૬૦ ॥

જેથી સ્ત્રીઓને સુગતિ માર્ગમાં અર્ગલા જેવી વિશ્વ કરનારી તથા કપટની ભરેલી ઠગ જાણીને વિવેકી પુરૂષે તેનો હિમેશા વિશ્વાસ ન કરવો, તેના દોષો પહેલા ઉદ્દેશ તથા ખીજમા બતાવેલા છે, તેને વિચારતા ડાહ્યા પુરૂષે કપટની રાશિની મૂર્તિ જેવી સ્ત્રીઓનો વિશ્વાસ ન કરવો,

સુસમત્યાઽવઽસમત્યા, કીરંતો અપ્પસત્તિયાપુરિસા ।

દોસંતી સૂરવાદી નારીવસગા ન તે સૂરા ॥ નિ. ૬૧ ॥

શત્રુના સૈન્યથી વિજય વિગેરેમા ઘણા સમર્થ હોય; છતાં તે પુરૂષોને સ્ત્રીઓએ આખના પલકારામાત્રથી ખીકણુ યનાવ્યા છે, અને તે અદ્યસત્ત્વવાળા બનીને તે સ્ત્રીઓથી છૂટવાને બદલે તેના પગમા પડવા વિગેરેથી ખુશામત કરીને નિસાગ બને છે, તે પ્રત્યક્ષ દેખાય છે, અર્થાત્ તે શૂરા માનતા પુરૂષો પણ નારીવશ બનીને દીનતાવાળા થયા છે એવા પુરૂષો ખરીરીતે શૂરા નથી. તેથી સિદ્ધ થયું કે સ્ત્રીઓ વિશ્વાસ કરવાયોગ્ય નથી, તેજ કહ્યું છે

કો વીસસેજ્જ તાસિ કતિવયમરિયાણ દુન્વિયઢ્ઢાણં ।

સ્વળરત્તવિરત્તાણં ધિરત્થુ ઇત્થીણ હિયયાણં ? ॥

ઢેતવ (૪૫૮) થી ભરેલી દુઃખેથી સમજવાય, તથા ક્ષણુમાં રાગી ક્ષણુમા રિસાળ બને તેવી સ્ત્રીઓમા કેાણુ વિશ્વાસ કરે? અને તેવા દુર્ગુણોથી ભરેલ હૃદયને ધિક્કાર હો!

અણ્ણં મ્મણંતિ પુરઓ અણ્ણં પાસે ણિવજ્જમાણીઓ ।

અન્નં ચ તાસિ હિયણ્ણં જં ચ સ્વમં વં કરિતિ પુણો ॥ ૨ ॥

અન્યની પાસે ઉપરથી વાતો કરે, અન્યની પાસે જોસે, હૃદયમાં તો અન્ય હોય, અને જે ક્ષમ (મનમાં ધારે) તે કરે છે

કો ણયાણં નાહિં વેત્તલયાગુમ્મગુવિલહિયયાણં ॥

માવં મ્મગાસાણં તત્થુપન્નં મ્મણંતીણં ॥ ૩ ॥

કયો માણસ એવો વિદ્વાન છે. કે વેત્રની લાનાના
ગુણઓથી ગાઢ જેવા દુહ્યવાળી ઓળોના વાપને તળે ?
કે જે ભાવ ભક્ષ આશાવાળીને નવો દીસાઓ આપવાને
બાહે છે.

મહિલા ય રત્તમેના ઉચ્છ્રસંટં ચ સકરાચેવ ॥

સા પુણ વિરત્તમિત્તા ણિવંકરં વિસંસેહ ॥ ૪ ॥

ત્રી ન્યાં પ્રમદ્ન અડ કે તેની વાળી એરડીના કરમ
જેવી કે આકળના ગાગડ જેવી નીડી હોય છે, પણ તે
રીસાય નો તેની વાળી તુર્ન લીમડાના અંકુશ જેવી કમરી
હોય છે.

મહિયા િજ્ઞ કંજ્ઞ વ મારિજ્ઞ વ મંદવિજ્ઞ વ પશુર્મ્ય ।

વુદ્ધા જીવાવિજ્ઞા અદ્વ વર્ગં વંચયારિજ્ઞા ॥ ૫ ॥

મહિયા આથી કે, કામ હીજ્ઞાં, અથવા આજુમં
આથી નાંચે, સ્થાને સ્થાયી કે, પ્રમદ્ન સંસ્કૃતી અથવા, અથવા
ફેલે હો.

ગતિ મ્લેચ્છે સૂચ્યં ગતિ મેદ્રે ગતિ વ સામસ્ય્યાયે ।

ન લુચ્છે ન મુચ્ચે આગતિ વ સીચ્છે સર્વિચ્છાર્યા ॥ ૬ ॥

સૂચ્ય (સૂચ્ય) ને સૂચ્ય કહે છે, મેદ્રે, મેદ્રે ને મેદ્રે,
સામસ્ય્યાયે ને સામસ્ય્યાયે કહે છે, આગતિ ને આગતિ
સર્વિચ્છાર્યા ને સર્વિચ્છાર્યા કહે છે, આગતિ ને આગતિ
સર્વિચ્છાર્યા ને સર્વિચ્છાર્યા કહે છે.

મા વીસંભદ્ર તાળં મહિલાહિયયાણ કવદ્ધમરિયાણં ।

ગિળ્ળેહનિદ્યાણં અલિયવચણજંપણરયાણં ॥ ૭ ॥

કપટથી ભડેલ સ્નેહ તથા દયાથી રહિત બુદ્ધિ જોલ-
વામાં તૈયાર એવા સ્ત્રીઓના હૃદયનો વિશ્વાસ ન કરો ।

મારેડ જિયંતંપિહુ મયપિ અણુમરડ કાડ મત્તારં ॥

વિસહરગડઘ ચરિયં વંકુચિવંકું મહેલાણં ॥ ૮ ॥

જીવતા પતિને માગે નાએ, અને લોકમાં વખણાવા
કેઈ પતિ પછવાડે ભરી પણ જાય, તેથી સાપની માફક
સ્ત્રીઓનું ચરિત્ર વાકાથી પણ વાકું છે.

ગંગા વાલુયા સાગરે જલં હિમવઓ ય પરિમાણં ।

જાણંતિ બુદ્ધિમંતા મહિલાહિયયં ન જાણંતિ ॥ ૯ ॥

ગંગા નદીની રેતીના કણો સમુદ્રનું પાણી હિમાલય
પર્વતનું પરિણામ બુદ્ધિમાનો જાણે છે, પણ તેવા બુદ્ધિવાળા
પણ સ્ત્રીના હૃદયને જાણતા નથી ।

રોવાવંતિ સ્વંતિ ય અલિયં જંપંતિ પત્તિયાવંતિ ॥

કવડેણ ય સ્વંતિ વિસં મરંતિ નય જંતિ સન્ભાવ ॥ ૧૦ ॥

જીજ્ઞાસુ રોવાડાવે, તથા પોતે રૂવે, જોડું જોડે, અને
સોગન ખાઈ વિશ્વાસ પમાડે, કપટથી વિષ ભક્ષણ કરે,
ભરી જાય, પણ તેના અંદરના સાચાભાવને કોઈ જાણતું નથી.

ચિંતિતિ કજ્જમણં અણ્ણં સંઠવહ્ ભાસઈ અણ્ણં ॥

આઠવહ્ કુણહ્ અણ્ણં માહવગ્ગો ણિયહિસારો ॥ ૧૧ ॥

અન્યકાર્ય મનમાં ચિંતાવે, અને બહારથી અન્યકામ સ્થાપે, અન્યકાર્ય કહી બતાવે, અન્યકાર્યનો આરંભ કરે, અન્યકાર્ય કરી બતાવે, માટે સ્ત્રીઓ માયાનો સમૂહ છે, અને નિકૃતિ સા- ( ) છે.

અસયારંભાણ તદ્દા સન્વેસિં લોગગરહણિજ્ઞાણં ॥

પરલોગવેરિયાણં કારણયં ચેવ ઇત્થીઓ ॥ ૧૨ ॥

તેજ પ્રભાણે લોકમાં નિંદનીક એવા બધા અસત્ (નીચ) આરભોને કરનાર તથા પરલોકમાં વેરીસમાન જે જે કારણો છે, તે બધા સ્ત્રીઓથી છે.

અહવા કો જુવઈણં જાણહ્ ચરિયં સહાવકુહિલાણં ॥

દોસાણ આગરો ચિય જાણ સરીરે વસહ્ કામો ॥ ૧૩ ॥

અથવા સ્વભાવથી કુટિલ એવાં જુવાન સ્ત્રીઓનાં ચરિત્ર કાણુ બાણુ છે ? કારણ કે તેમના શરીરમાં દોષોની આણુ સાથે લેઈને કામદેવ વસે છે ! (જે આખા વિશ્વને પજવે છે) એણું તું બાણુ.

મૂલં દુચ્ચરિયાણં હવહ્ ડ ણરયસ્સ વત્તણી વિજલા ॥

મોક્ષસ્સ મહાવિઘ્નં વલ્લીયન્વા સયા નારી ॥ ૧૪ ॥

વળી તે સ્ત્રી દુષ્ટ આચરણોતું મૂળ છે, નરકની નિપુળ

વર્તની (દોરવનારી) છે, મોક્ષમાં જતાં મહા વિદ્ધ છે માટે તે બધી રીતે વર્જવાયોગ્ય છે

ઘણા તે વરપુરિસા જે ક્ષિય મોક્ષુણ ણિયયજુર્વૌઓ ।

પવડ્યા કયનિયમા સિવમયલમણુત્તરં પત્તા ॥ ૧૫ ॥

તેજ શ્રેષ્ઠ પુરૂષોને ધન્યવાદ છે, કે જેમણે પોતાની સુદર સ્ત્રીઓને પણ ત્યાગ કરીને દીક્ષા લેખને ચમ નિયમ પાળીને અચળ અનુત્તર એવા શિવસ્થાને (સિદ્ધિમાં) પહોંચ્યા છે.

હવે શૂરા પુરૂષ કેવો હોય છે, તે શાસ્ત્રકાર બતાવે છે.

ધર્મમિ જો દઢા મઈસો સૂરો સત્તિઓ ય વીરો ય ॥

ળહુ દમ્મણિરુસ્સાહો, પુરિસો મૂરો મુવલિઓડવિ ॥નિ.૬૨॥

શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મમાં દઢ (નિશ્ચલઃ) મતિ જેને છે, તેવો પુરૂષ ધર્મિયો તથા મનના વિકારરૂપ શત્રુઓનો જય કરે, તે શૂર છે, તેજ પુરૂષ મહા સત્ત્વયુક્ત તથા તેજવીર તે પોતાના ક્રમને વિદ્યારણ કરવામાં સમર્થ છે

પ્ર૦—શા માટે ?

ઉ૦—કારણકે જે સહનુષ્ઠાનમાં નિરૂધ્ધમી પુરૂષ હોય તે સત્પુરૂષોના આચરેલા માગથી બ્રહ્મ થાય તો તે ગમે તેવો બળવાન હોય તોપણ તે શૂર ન કહેવાય.

હવે જેમ સ્ત્રીથી પુરૂષોને દોષ બતાવ્યા, તેમ પુરૂષના સંબંધથી સ્ત્રીઓને પણ દોષો થાય છે તે બતાવે છે.

एते चैव य दोसा पुरिससमाएवि इत्थीयाणंपि ॥

तुम्हा उ अप्पमाओ विरागमगंमितासिं तु ॥ नि. ६३ ॥

પૂર્વે જે શીલના નાશ વિગેરેના દોષો સ્ત્રીના પરિચય વિગેરેથી પુરૂષો સખંધી બતાવ્યા, એટલાજ (ઓછાવધતા નહિ) પુરૂષથી સ્ત્રીઓને સહવાસ વિગેરે કરવાથી દોષો થાય છે, માટે જે સ્ત્રીઓ વિરાગ (મોક્ષ) માર્ગે જવા તૈયાર થએલી સાધ્વીઓ છે, તેમણે પણ પુરૂષ (સાધુ કે શ્રાવક) ના પરિચય વિગેરેથી દોષ લાગતા બહીને તે ત્યાગવા માટે અપ્રમાદ રહે તેજ શ્રેષ્ઠ છે x

x આ અધ્યયન નહિ બાહેલા હોય કે બાહેલા હોય, જૈન હોય કે જૈનેતર હોય, શ્રાવક હોય કે સાધુ હોય, તે બધાને પ્રાર્થના છે કે તે દરેકે સ્ત્રીએ પુરૂષનો અને પુરૂષે સ્ત્રીઓનો એકાત પરિચય તો છોડવાયોગ્ય છે, પણ ખાસ કારણવિના સમુદાયનો પરિચય પણ ત્યાગવાયોગ્ય છે, કારણ કે જ્યાં સુધી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું નથી ત્યાં સુધી સ્ત્રી પુરૂષ બંનેને કામવિકાર સત્તામાં હોય છેજ, અને જરા એકાંત મળતા લગ્ન સુકાઈ જતાં પરસ્પર પ્રેમી બની માદીકરો બોપદીકરી ભાઈબેન સાધુસાધ્વી સસરો દીકરાની વહુ બાંલી દેવર વિગેરેને આ અનાચારનું મહા પાપ લાગે છે, અને તેજ કારણે ગર્ભ રહેતાં લોકમાં લાજના માર્યા મોં દેખાડવું સુશકેલ થાય છે તેથી વૈદ ડાક્ટરની શુભામી કરી ધન આપી

આ પરિચયમા મુખ્યત્વે ધર્મના નામે વધારે અના-
ચાર થાય છે. વ્યાખ્યાન સિવાય સ્ત્રીવર્ગે સાધુનો પ્રસંગ
રાખવો, અથવા સાધીની ગમે ત્યારે સાધુના ઉપાશ્રયમાં
જવું, અથવા સાધીની પુરૂષની પર્યાયમાં વ્યાખ્યાન કરવું,
અને સાધીના ઉપાશ્રયમા સાધુ કે શ્રાવકે ગમે ત્યારે જવું,
અથવા સાધુએ શ્રાવિકા પાસે ધર્મકાર્ય ચાડું પૈસા કઢાવવા
સ્ત્રીનો પરિચય રાખવો, અથવા સાધીએ શ્રાવક પાસે ધર્મ-
મા પૈસા ખરચાવવા પ્રયત્ન કરવો, એકાંતમાં વિદ્યાભ્યાસ
કરાવવો, એ બધા અનર્થનાં મૂળ બાણી ભવ્યાત્માએ આલોક
પરલોકના હિત માટે સર્વથા બને ત્યા સુધી ત્યજવા યોગ્ય
છે તે કદાપિ ન ભૂલવું.

સ્ત્રીપુરૂષ બંનેને આમાં ઉપદેશ છતાં ‘સ્ત્રી પરિજ્ઞા’
શબ્દ વાપરવાનું કારણ પુરૂષનો ઉત્તમ ધર્મ પ્રતિપાદન
કરવા માટે છે (ધર્મમા પુરૂષનું કાર્ધ અશે પ્રધાન
પણું છે.) નહિતો પુરૂષપરિજ્ઞા એવો શબ્દ વપરાવો બેઠકો.

હવે સૂત્રાનુગમમા અરુણલિતાદિ શુભ્રચુક્ત સૂત્ર ઉ-
ચ્ચારવું તે કહે છે

ગર્ભપાત કરાવા જતાં વળતે તે બાઈનું મોં કાળું પડી
બાય છે, વળતે મોત પણ થાય છે, કારટમાં દંડ થાય છે,
અને બાળક જન્મતા તેને જીવતું સુકી દેછે, અથવા મારીને
સુકી દેછે તેથી વળતે જીવણીપર્યંત દેહબાનામા જવું પડે
છે આ બધાનું મૂળ કારણ ક્રૂરતા એકજ છે કે સ્ત્રી અને
પુરૂષોનો વધારે પરિચય છે.

જે માયરંચ પિયરંચ, વિષ્ણુજહાય પુન્વસંજોગં ॥

એને સહિતે ચરિસ્સામિ, આરતમેહૂળો વિવિત્તેસુ ॥સુ. ૧॥

એનો પૂર્વના સૂત્ર સાથે આ સંબંધ છે, કે પૂર્વના સૂત્રમાં કહ્યું, કે આ મોક્ષાય (જીવંતી સુધી મોક્ષ માટે) દીક્ષા પાળે, આ મોક્ષ-મૂર્ખાણું અભિષ્વંગ (મોહ) ત્યાગ કરનારને હોય છે, તેથી આ અધ્યયનમાં અભિષ્વંગ વર્જવાનું કહે છે જે કોઈ ઉત્તમ સાધુ માતાપિતાને તથા ભાઈપુત્ર સ્ત્રી વિગેરેના પૂર્વસંબંધ સામુસસરા વિગેરેના પછીના સંબંધ છોડીને (અકારપદો જોડવા માટે છે) માતાપિતા વિગેરેના સંબંધરહિત એકલો અથવા કપાય તે કોઈ વિગેરે રહિત તથા જ્ઞાન દર્શનચારિત્રસહિત અથવા પોતાના હિતનાં પરમાર્થના અનુષ્ઠાન કરનારો થઈ સચમ-માં રહીશ, એવી પ્રતિજ્ઞા કરેલો છે, તે પ્રતિજ્ઞા સર્વોત્તમ છે, તે જોડામા બતાવે છે. 'આરત' તે જેની કામવાસના દૂર થયેલી છે તથા સ્ત્રી પશુ નપુસક વિગેરેથી વર્જિત સ્થાનમાં રહીશ, આ પ્રમાણે સમ્યગ્વર્તનથી વિચરે છે. કોઈ પ્રતિમાં વિવિત્તે સિત્તિ પાઠ છે, વિવિક્ત તે સ્ત્રી પશુ પડક રહિત સ્થાન છે, તેવું નિર્મળ શીલ પાળવાની શોધ કરનારો બની વિચરીશ. આવી પ્રતિજ્ઞા કરેલા તે સાધુને અવિવેકી સ્ત્રીઓથી શું થાય છે, તે કહે છે.

સુહૃમેળં તં પરિક્રમ્મ, છન્નપણ્ણં હતિયો મંદા ॥

ઉઘાયંપિ તાઝ જાણંસુ, જહા લિસ્સંતિ ભિક્ખુણો એગે ॥સુ. ૨॥

તે મહા સાધુને અપર (બીજા) કાર્યના બહાને (છત્રપદ) તે કપટજાળવડે (પરાક્રમ્ય તે) તેની પાસે આવીને અથવા તેનું પ્રહાર્ય્ય ભંગ કરવા સ્ત્રીઓ માગધ ગણિકા વિગેરે જેવી જેમ ફૂગવાણુ તપસ્વીને બ્રહ્મ કરવા માફક જુદા જુદા સેંકડો કપટ કરવામા ચતુર બનીને જુદી જુદી જાતની બિખોર (હસતામોઢા) વાળી ભાવથી મંદ બનેલી કામના ઉદ્દેશને જગાડનારી સારા માઠાના વિવેક રહિત સમીપમાં આવીને સાધુને શીલવ્રતથી બ્રહ્મ કરે છે, તેનો સાર આ છે, કે ભાઈ દીકરાના બહાને સાધુ પાસે આવીને તેને સંયમથી બ્રહ્મ કરે છે. તેજ કહ્યું છે.

પિયપુત્ર માફકિડગા જતૂકિડગા ય સયજકિડગા ય ॥

એતે જોવજકિડગા પચ્છન્નપર્ડ મહિલિયાણં ॥ ૧ ॥

પ્રિય પુત્ર પ્રિય ભાઈ, દીકરાના દીકરા, સ્વજન (સગા) ના પ્રેમને બહાને આવી સંસારી સંબંધ કરવો, આ મહિલાના પ્રચ્છન્ન પતિઓ કરવાનું કર્તવ્ય છે, અર્થાત્ સ્ત્રીઓ ભાઈ ભાઈ કરતી આવે તોપણ તેનો વિશ્વાસ ન કરવો. અથવા છત્રપદ-તે ગુપ્ત નામવડે કપટજાળ રચાય છે

કાલે પ્રસુપ્તસ્ય જનાર્દનસ્ય, મેઘાન્ધકારાસુ ચ શર્વરીણુ ।

મિથ્યા ન ભાષામિ વિજાલનેત્રે, તે પ્રત્યયાયે પ્રથમાક્ષરેણ ॥ ૧ ॥

જેમકે કાળમા સુતેલા જનાર્દનના મેઘથી અધકારવાળી રાત્રિમાં હે વિજાળ નેત્રવાળી સ્ત્રી ! હું મિથ્યા ભા-

પણ કરતો નથી. કારણ કે તેમાં જે પ્રત્યયો રહ્યા છે, તે બધા પ્રથમ અક્ષરોમાં છે. વિગેરે સમસ્યાથી કામ થાય છે.

આ પ્રમાણે તે સ્ત્રીઓ માયાથી ભરેલી ઠગવાના ઉપાયો પણ બાણે છે ઉત્પન્ન પ્રતિભા (હાજર જવાબ) વહે કપટ કરી ફાંસામાંથી છટવાનો બુઠાની સાચી બનવાનો પણ ઉપાય બાણે છે. ખૌજ પ્રતિભા જ્ઞાતવત્ય શબ્દ છે, તેથી તેનો પણ તેજ અર્થ છે, 'શિલ્પ્યંતે-એટલે સ્ત્રીઓ એવા ઉપાય બાણે છે કે વિવેકી સાધુઓ પણ તેવા અશુભ કર્મના ઉદયથી તેમની સાથે સગ કરે છે. ॥ ૨ ॥

હવે સ્ત્રીના સૂક્ષ્મ ઠગવાના ઉપાયો બતાવે છે

પાસે મિસં ણિસીયંતિ, અભિક્ત્વણં પોસવત્થં પરિહિંતિ ॥
કાયં અહેવિદં સંતિ, વાહુ ઉદ્ધટ્ટુ કક્કલમણુવજ્જે ॥ સૂ. ૩॥

પાસે બેસીને અતિશે સાથળો દાબે છે, અને અતિશે પ્રેમ બતાવતી સામેના પુરૂષને વિશ્વાસ પમાડવા જોડે બેસી બાય છે. તથા કામવિકાર પુરૂષને ઉત્પન્ન થાય તેવાં શો-
ભાયમાન વસ્ત્રોનો શુભ ભાગ તરફ દૃષ્ટિ બેચવા બાણે ઘણું કડક બધાઈ ગયાં હોય તેમ ઢીલાં કરે છે અર્થાત્ પોતાની દુબટ એટલા તે સાધુને જણાવવા અને તેને ફાંસામાં નાંખવા પહેરવાનાં કપડા ઢીલાં કરીને પાછા ગાયે છે તથા અધઃ-
કાય તે સાથળો વિગેરે પુરૂષનો કામ જગાડવા તેને દેખાડવા ખુદી કરે છે. તથા બાહુ (કાબ) ને દેખાડી સાધુના

સન્મુખ જાય છે આવાં બધા ચિન્હો સાધુને દ્રશ્યવા સ્ત્રી-
ઓ કદે, એવો સંભવ છે ॥ ૩ ॥

સયણાસર્ણેહિં જોગેહિં, દન્યો ઇત્યો ઇત્યો નિવંતંતિ ।

પ્રયાણિ ચેવ સે જાણે, પાસાણિ વિરુદ્ધવાણિ ॥ ૪ ॥

વળી સયન તે સુવાની પધારી પલંગ વિગેરે, તથા
બેઠવાના આસન તે માચી ખુરશી કોચ વિગેરે છે, તેવી
યોગ્ય વસ્તુઓ ઉપલોગ કરવા જેવી હોય, તેવી તે કાળે
સમય મળતાં એકાતમાં વાપરવા આપવા પ્રાર્થના કરે છે,
તે મમયે પરમાર્થ દેખનારો સાધુ તેની પ્રાર્થનાનો વિચાર
કરે, કે તે બધા સ્ત્રીઓના દ્રશ્યવાના કંઠા છે તેનો સાર
એ છે કે સ્ત્રીઓ આમજગમી (બાનુ કાઢી બાજી પડનારી)
હોય છે, તે કહ્યું છે)

અંવં વા નિવં વા અભ્યાસગુણેણ આરુહ્ય વલ્લી ॥

एवं इत्येतोवि य जं आसन्नं तमिच्छन्ति ॥ १ ॥

આઓ હોય કે લીંબડો હોય, પણ અભ્યાસના કારણે
વેલી તેને ચડી જાય છે, એ પ્રમાણે સ્ત્રીઓ પણ જોડેબેસી
પોતાનો કરી લે છે

આ પ્રમાણે સ્ત્રીઓને જાણીને સાધુએ તેમની સાથે
સહવાસ કે વધારે બોલચાલ ન રાખવી, તથા તેની વધારે
પડતી ભક્તિપણ ત્યાગવા યોગ્ય છે. તેજ કહ્યું છે.

જં ઇચ્છસિ ઘેતું જે, પુન્નિ તં આમિસેણ ગિણ્હાહિ ।

આમિસપાસનિવન્હો કાહિઠ્ઠકજ્ઞં અકજ્ઞં વા ॥ ૧ ॥

જે તું સ્ત્રીપાસે લેવાની ઇચ્છા કરે, તે આમિષપૂર્વક વિચારીને લે, કારણ કે આમિષના પાસમાં ફસાયલો તું કાર્ય અકાર્ય જે બતાવશે, તે કરીશ (માછલાને પકડવા પાપી માણસો આમિષ તે માંસના ટુકડાને લોઢાના સળીયા ઉપર લગાવી પાણીમાં નાખે છે, તે ખાવા માછલું આવતાં તેના શરીરમાં સળીયો લગતા બહાર ખેંચાઈ આવે છે, પછી ખુરાહાલે તે મરે છે, તેમ સ્ત્રી સાથે સાધુને સમજનાતું છે.

નો તામ્હુ ચક્ખુ સંધેજ્ઞા, નોવિંય સાહસં સમભિજ્ઞાણે ॥

ગો સહિયપિ વિહરેજ્ઞા, એવમ્પ્પા સુરક્કિલ્લો દોઢ ॥ સૂ. ૫ ॥

સ્ત્રીઓ પાસમાં ફસાવવા તને શયન આસન વિગેરે આપવા નિમત્રણા કરે, તો તારે તેમના તરફ ચક્ષુથી પહોં ન જોવું, તેમ તેની દૃષ્ટિ સાથે તું દૃષ્ટિ ન મેળવીશ, કદાચે ગોચરી વિગેરે કારણે જોવું પડે તોયણ થોડી અવજ્ઞા (ભાવવિના) થી જોવું, તેજ કહ્યું છે

કાર્યેડપીપન્મતિમાન્નિરીક્ષતે, યોપિદંદ્રમસ્થિરયા ॥

અસ્તિગ્ધયા દશાઽવજ્ઞયા, હ્યકુપિતોડપિ કુપિત ઇવ ॥ ૧ ॥

બુદ્ધિમાન યુરૂપ સ્ત્રીથી કામ પડતા તેના અંગને અસ્થિર રહેલવિના અવજ્ઞાવડે જરા બુઝે, જો કે તે તેના ઉપર કોપ કરનારો નથી છતાં કોપની દૃષ્ટિએ બુઝે. તેજ

પ્રમાણે તેના અકાર્યને તેની પ્રાર્થનાથી પણ ઉત્તેજન ન આપે (દુરાચાર ન કરે) કારણકે અગ્રામમાં ઉતરવા માફક નગ્નના વિપાક જાણનારો પણ સાધુ સ્ત્રી સાથે સંબંધ કરે તે અતિ સાહસ છે ! તેમ સ્ત્રી સાથે ગ્રામ વિગેરેમાં પણ ન વિચરે (સંબંધ કે યાત્રામાં સ્ત્રી કે સાધ્વી સાથે સાધુઓ ગાલે છે તેમણે વિચારવું જોઈએ;) (અપિશબ્દથી જાણવું કે) તેમની સાથે એકાંતમાં ન બેસવું, કારણ કે સ્ત્રીઓ સાથે સંગતિ રાખવી એ સાધુઓને મહા પાપસ્થાન છે, તેજ કહ્યું છે.

માત્રા સ્વસ્ત્રા દુહિત્રા વા, ન વિવિક્તાસનો ભવેત ।

વલ્લવાર્નિદ્રિયગ્રામઃ, પષ્ટિતોઽપ્યત્ર મુષતિ ॥ ૧ ॥

મા બેન દીકરી સાથે પણ એકાંતમાં ન બેસવું, કારણકે ઇન્દ્રિયોનો સમૂહ મહા તોફાની છે. પશ્ચિત પણ તેમાં ઝુંબાળને અકાર્ય કરે છે. આ પ્રમાણે સમજીને સ્ત્રીનો સંગ ત્યાગવાથી બધા અપાયોથી પોતાનો આત્મા બચાવે છે. કારણકે સર્વ અપાયોનું કારણ સ્ત્રીસંગ છે, એથી સ્વહિતાર્થો તેનો સંગ દૂરથી ત્યજે.

આમંતિય ઉસ્સવિયા, ભિક્ષુ ગાયમા નિમત્તંતિ ॥

પ્રતાણિ ચેવ સેજાણે, સદ્દાણિ વિરુવરુવાણિ ॥ મૂ. ૬ ॥

તે સ્ત્રીઓપાશા (ફાંસા) રૂપ કેવી રીતે છે, તે કહે છે.

આમંતિય—સ્ત્રીઓ સ્વભાવથીજ અનાચારમાં તત્પર થઈને સાધુને આમંત્રણ કરી જાય છે, કે અમુક વખતે હું તમને

મળીશ, એવો સંકેત પોતે કરીને ઉત્સવિય-ઉંચાં નીચાં વચનવડે વિશ્વાસ પાડીને પછી અકાર્ય કરવા પ્રાર્થના કરે છે. આત્માના ઉપલોગવડે સાધુને સ્વીકાર કરાવે છે. અથવા સાધુનો ભય દૂર કરવા પોતે કહે કે હું મારા ધણીને પૂછીને આવેલ છું તથા લોજન કરાવી પગ યોધને સુવાડીને તેનું મન સંતોષીને તમારી પાસે આવીશુ, માટે તમારે મારા પતિ સંખંધી શંકા છોડીને નિર્ભયપણે કામ કરો, આ પ્રમાણે વિશ્વાસ પમાડી માધુને નિમંત્રણ કરે, અને બોલે કે આ માફ શરીર તમારા નાના મોટા કાર્યમાટે સમર્થ છે, માટે જ્યાં જરૂર લાગે ત્યાં ઉપયોગમાં લો, એમ 'કહી' દોભાવે છે. આ બધાં વચનોને તત્ત્વ સમજેલો સાધુ વિચારીને તેના બુદ્ધા બુદ્ધા વિષયો શબ્દ વિગેરેને તેનું સ્વરૂપ બાણવાથી 'જ પરિજ્ઞા' વડે પાશરૂપ બાણે, કે આ સ્ત્રોત્રમાં બતાવેલા શબ્દ વિગેરે દુર્ગતિમાં જવાના હેતુરૂપ તથા સન્માર્ગમાં અર્ગલારૂપ છે, એમ બાણે તે પ્રમાણે પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાવડે તેના કડવા વિપાક બાણવા વડે તે સ્ત્રીના શબ્દો વિગેરેને ત્યજે. ॥ ૬ ॥

મળવંવળેહિં જોગેહિં, કલુણ વિણીયસુવગસિત્તાણં ।

અદુ સંજુલાઈં ખાસંતિ, આળવયંતિ મિત્તરુદ્ધાહિં ॥સૂ.૭॥

જેનાવડે મન બંધાય, તે મનોહર વચનો બોલવાં, સ્નેહદષ્ટિથી જોવું, અંગોપાગ મનોહર દેખાડવા, તે મનોબંધનો છે. તેજ કહ્યું છે-

ગાહ પિયકંત સામિય દડય જિયાઓતુમં મહપિઓત્તિ ॥
જીણ જીયામિ અહં પહવસિ તં મે સરીરસ્સ ॥ ૧ ॥

હે નાથ ! કાત ! પ્રિય સ્વામી દયિત ! તુ મારા જીવિ-
તથી પણ વધારે વહાલો છે ! તમે જીવતા હું જીવું છું,
તું મારા શરીરનો માલિક છે ! આ પ્રમાણે અનેક પ્રપંચો
વડે કષ્ટાલાપક અને વિનયપૂર્વક સમીપ આવીને મનોહર
વચનો વિશ્વાસ પમાડવા અથવા કામવિકાર જગાડવા બોલે
છે તેજ કહ્યું છે.

મિતમહૂરરિભિયજંપુલ્લણહિ રૂંસીકઢકવહસિણહિ ॥

સવિગારેહિ વરાગં દિયયં પિહિયં મયચ્છોણ ॥ ૧ ॥

મિત મધુર રિલિત વચનોથી પીંગળાવી થોડા કટાક્ષ
વડે હસતી વિકારોવડે મૃગનેત્રા સ્ત્રીતું હૃદય ઢકાયેલું છે.
તથા લિપ્તકથા તે રહસ્યના આલાપોવડે મૈથુનસખથી
વચનોવડે સાધુનું ચિત્ત વશ કરીને તેને અકાર્ય કરવા
તરફ પ્રવર્તાવે છે. અથવા પોતાના વશ થએલ બાણીને
પોતાના મનુર માફક તેની પાસે કામ કરાવે છે.

સીહં જહા વ કુણિમેણં, નિબ્ભયમેગચરંતિપાસેણં ॥

ણવિત્થિયાઝ વંધંતિ, સંવુહં એગતિયમણગારં ॥ સૂ. ૮ ॥

વળી સમજવા માટે દૃષ્ટાંત કહે છે. જેમ બધન બ-
ણનારા સિંહને માસની પેશી વિગેરેથી લોભાવી નિર્ભય
બનેલાને એકલો વિચરતા ગલયત્ર વિગેરેથી બાંધે છે, અને

બાધ્યા પછી ઘણી રીતે પજવે છે. એ પ્રમાણે સ્ત્રીઓ બુદ્ધા બુદ્ધા તે મધુર ભાષણ વિગેરેથી કાંઈપણ તેવા સંવૃત તે મન વચન કાચાથી ગુપ્ત સાધુને પોતાને વશ કરી લે છે. સંવૃત શબ્દ લેવાનું કારણ એ છે કે સ્ત્રીઓનું એવું બળ છે, કે સંવૃતસાધુને પણ તેઓ બાંધી દે છે, તો બીજા અસંવૃત સાધુનું તો શું કહેવું ? ॥ ૮ ॥

અહ તત્થ પુણો જમયંતી, રહકારો વ જેમિ આણુપુવીણ ॥
વદ્દેમિણ વ પાસેળં, ફંદંતે વિ જ મુચ્છણ તાહે ॥ સૂ. ૯ ॥

વળી પોતાને વશ કર્યા પછી તે સ્ત્રી તે સાધુને પોતાના ઇચ્છિતકાર્ય તરફ નમાવે છે, જેમ સુતાર ચક્રના બાહ્ય ગોળાકાર નેમિના ચક્રાકાર લાકડાને અનુક્રમે નમાવે છે, એમ તે સ્ત્રીઓ પણ તે સાધુને પોતાના ઇચ્છિત કાર્યમાં પ્રેરે છે. પણ તે સાધુ પાશવટે બાધેલા મૃગમાદ્રક મોક્ષમાટે વર્તવા છતાં પણ તેમના ફાસાથી મુકાતો નથી. ॥ ૯ ॥

અહ સેડ્ડુતપ્પઈપચ્છા, મોચ્છા પાયસં વ વિસમિસ્સં ।

एवं विवेगमादाय, संवासो नवि कप्पणदविण ॥ સૂ. ૧૦ ॥

પછી જેમ કુટપાશામાં ફસાયેલો મૃગ હોય તેમ તે સાધુ તેના કુટુંબના ફાંસામાં ફસેલો તેને માટે રાતદિવસ કલેશ પામતો પાછળથી પસ્તાય છે. કારણ કે ગૃહસ્થોને તેમના ઘરમાં આટલી બાળતો જરૂર હોય છે.

કોદ્દાયઓ કો સમચિત્ત કાદોચનાદિ,
કાદો દિક્ષતરિત્ત કો રગ્વાદત પરિતિયડ ।
પરિણીયડ કો વ કુમારત પદિયતો,
જીર ગ્વદળ્લકટેદિ પર ચંચડ પારહ ભારઓ ॥ ૧ ॥

કોણ કોધવાળો છે, અમચિત્ત કોણ છે? તેનું કેમ
મટાવયુ, તેનું ધન કેવી રીતે આપયું, તેણે કલ્યાણનું? કોણ
લડ ગયું; કોણ કુનારો છે? કોણ પાપ્યો છે? આ પ્રમાણે
ખરના એકોપદે ચિંતામાં પડેલા છુદ પાપના ભાસ
લાંબી છે. તેજ પ્રમાણે જાંતે ખરીવાત અમચિત્ત છે, ત્યારે
પ્રમાણ છે.

મયા પરિજનમ્પાર્થે, કૃતે કર્મે સુદારણમ્ ।

પરાક્રી તેન દલોડજે, મતાન્તે ફલમોગિનઃ ॥ ૨ ॥

મે પરીવાર માટે અનેક ખોટાં કૃત્ય કર્યાં, પણ તેનાથી
જીવેલા છું પીડાકરે જાગું તં, અને તે કૃત્ય જોગવનારા જના
મદ્યા છે આ પ્રમાણે અનેક જીને પતિન મજ્જેલા માધુર્યો મદા
જોડાનાર કુટુંબના ફાંચામાં ફસાયેલા મરનાય છે, તે અમન-
નણા દહાન કરે છે, કે કોઈ વિષમિદિન જોજન જમીને
કે. મદનાં અ.કૃત્ય, ધર્મને પરનાય છે, કે મેં પાપીને વિના
વિચારે પર્વમાન મુખ દેખનાર કો મરિત જમીને પરિણામ
કરત કૃત્યો જોજન ખાતું, તેમ ને પ્રાપ્ત પણ કુલ પોતજ
કેદીનના જગત્તે એન કારણે રીપ્શ કાલેજા વિગેરેના

લોજન તથા વસ્ત્ર પહેરાવવા પરણાવવા દાગીના બનાવવા જન્મ મર્ણનાં કાર્ય તથા તેમની વ્યાધિમા દવા કરવી તે બધી ચિંતામાં આકુળ બનેલો પોતાના શરીરના કર્તવ્યને પણ વીસરીને આલોક પરલોકના હિતના અનુષ્ઠાન નાશ કરીને તે પરિવારની ચિંતામાં ધ્યાન રાખી રાત દિવસ પસ્તાય છે તેથી ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે વિપાકને વિચારી (કોઈ પ્રતિમા વિવેક પાઠ છે તેથી) અથવા વિવેકને શ્રદ્ધા કરી ચારિત્રમા મહાવિદ્નકારી સ્ત્રીવર્ગ સાથે એકત્ર રહેવાસ કરવો સુક્તિગમનયોગ્ય અથવા રાગ દ્વેષ રહિત સાધુને પણ યોગ્ય નથી કારણકે તે સ્ત્રીઓ સાથે વાસ કરતાં અવશ્યે વિવેકીપુરુષોને પણ સારા અનુષ્ઠાનમાં વિદ્ય થાય છે.

હવે શ્રી સંગધી દોષો બતાવી ઉપસહાર કરે છે.

તુમ્હા ઉ વજ્જણે રૂપી, વિસલિત્તં વ કંઠગં નચ્ચા ॥

ઓણકુલાણિ વસવત્તી, અઘાતે ન સેવિ ણિગંગંયે ॥ સુ. ૧૧ ॥

તેથી સ્ત્રીઓ સાથે સગ રાખવો, તેનો કડવો વિપાક જાણીને તે સંગ વળે, તે દૃષ્ટાંતથી બતાવે છે: જેમ વિષ લગાવેલો કાંટો અંકર લોકાતા હુબ થાય, તેમ જાણીને

× આ બાળતમાં પાલીતાણા જેવા પવિત્ર ક્ષેત્રમાં તીર્થયાત્રાના બહાને લાંબો કાળ સુન્દરી એકજ ધમશાળામાં જોડાજોડ સાધુ સાધ્વીઓ શ્રાવક શ્રાવીકાઓ પડી રહે છે. તેમના વિષે શ્રી સંઘે અથવા તેમણે પોતે વિચાર કરવો જોઈએ.

શ્રીઓનો સમ છોડે. વળી તેવો ડાટો દે એર પાચેલું તીર
શરીરના અવયવમાં ભાગેલું ગહી અનર્થ ઉત્પન્ન કરે છે, પણ
શ્રીઓ તો સ્મરણ કરવાથી પણ ખીડા કરે છે

વિપસ્ય વિપયાણાં ચ, દૂરમત્યન્તમન્તરમ ॥

ઉપશુક્તં વિપં હન્તિ, વિપયાઃ સ્મરણાદપિ ॥ ૧ ॥

તેજ કહે છે. વિષ અને વિષયો જો જાનેમા ઘણું
અંતર છે. વિષતો ખાધેલું મારે છે, પણ વિષનો તો સ્મરણ
કરવાથી પણ મારે છે! વળી ખીલું કહે છે.

વરિ વિસ સ્વયં ન વિપયસુહુ રૂક્ષિ વિસિણ મરંતિ ॥

વિસયામિસ પુણ વારિયા ણર ણરણિ પઠંતિ ॥ ૨ ॥

વિષ ખાવું સાફ, પણ વિષય ભોગવવો એક વાર પણ
સારો નહિ, વિષથી તો એક વાર મરે, પણ વિષયના
આસ્વાદુ પુરૂષે નરકમાં પડે છે. તેમ 'જોજ' તે એકલોજ
શૂદ્ધસ્થાને થોડું જઈ શ્રીઓને વશ થઈ તેણે બોલાવેલા
સમયે જઈ તેને અનુકૂળ વર્તતા ધર્મ કહે, તેપણ નિર્ગ્રંથ
નથી, જિનવરે નિષેધેલા આચરણને સેવવાથી અવશ્ય
ત્યાં અપાય થયે, તેથી તેણે પણ દીક્ષા પૂરી પાળી નથી
પણ કોઈ ધર્માત્મા શ્રી કોઈ કારણે ન જાવી શકે, અથવા
વૃદ્ધ કે માંદી હોય, તેને ધર્મ સંભાળાવવા શુરૂંને આજ્ઞા
આપી હોય, અને ખીલે સાધુ સાથે ન જાવ્યો હોય તો
એકલો પણ જઈને ખીલ સીંગો હોય, અથવા કોઈ પણ

પુરૂષ હોય, ત્યારે ઉપદેશ આપવો, પણ તે સમયે વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થાય તેવી સ્ત્રીના શરીરમાં અનેક મળ વિગેરે ભરેલા છે, અને જરા વિકારીદૃષ્ટિ થવાથી અનર્થ થાય છે, તે ન થાય તેવી વિધિથી ધર્મકથા કહે (પણ આ ખાસ કારણેજ છે, તે ધ્યાન રાખવું એકલા સ્ત્રી સમુદાયમાં ઉપાશ્રયમાં પણ ધર્મકથા ન કહેવી, તો તેના ઘરમાં તો કથા કહેવાની વાત ક્યાંથી હોય?)

જે एयं उच्छे अणुगिद्धा, अन्नयरा हुंति कुसीलाणं ।

सुतवस्तिषवि से भिक्खू, नो विहरं सह णमित्थीसु ॥सू. १२

અન્વય વ્યતિરેકવડે અર્થ ધરાણર સહેલાઈથી સમ જાય છે, માટે કહે છે જે સંદબુદ્ધિવાળા છે, અને સારાં અનુષ્ઠાનને વિસારી દીધાં છે, તે વર્તમાન વિષયસુખના અભિલાષી બનીને પૂર્વે ધર્મ સલાળાવે, પછી તેઓ તેમાં ગૃહ બનીને પાસત્યા કુશીલીયા અવસન્ના ઉપર બતાવેલ નિંદનીક કથાથી આહારલે, અથવા એકલી સ્ત્રીને સસક્ત યથાછંદ વર્તનારામાંથી કોઈપણ કુમાર્ગવાળા થાય છે, અથવા સ્ત્રી સાથે કથા કરનારા, દૃષ્ટિ મેળવનારા, પરિચય રાખનારા કે જોડે બેસનારા, પોતાની ભક્ત માનનારામાં કોઈમાં પણ સામીલ થાય, અર્થાત્ સ્ત્રીઓમાં બેસનારાની ધીરે ધીરે દુર્દશા થાય છે, અને દુરાચરી બને છે. માટે ઘણા તપસ્વી હોય એટલે તપસ્યા કરી કાયા ગાળી નાંખી હોય, તેવો ઉત્તમ

સાધુ પણ આત્મ હિતની ખાતર સમાધિની શત્રુરૂપે સ્ત્રીને
માની તેમની સાથે ન વિચરે, તેમ ન બેસે, બળતા અંગારાના
સમૂહ માફક તેને માનીને દૂરથી સ્ત્રીને વર્જે ॥ ૧૨ ॥ કંઈ
કંઈ સ્ત્રીઓ સાથે ન વિહાર કરવો, તેનો ખુલાસો કરે છે.
અવિ ધૂયરાદિ સ્પન્દાદિ, ધાતીર્હિ અદુવ દાસીર્હિ ॥

મહતીર્હિ વા કુપારીર્હિ, સયવં સે ન કુજ્ઞા અળગારે ॥ સૂ. ૧૩

(અપિશબ્દ બધા સાથે જોડવો) દીકરી, છોકરાની
વહુ હોય તેમની સાથે ન વિચરવું, તેમ એકાંતમાં વાતો
ન કરવી. અથવા પાંચ ધાવમાતાઓ માતા જેવી હોય તેની
સાથે પણ એકાંતમાં ન બેસવું અથવા ખીલ સ્ત્રીઓ દૂર
રહો, પણ કદાચ પાણી લાવનારી કે મનુરાણી કે દાસીઓ
હોય, તેમની સાથે પણ બોલચાલ ન રાખવી. અથવા નાની
મોટી કુંવારી છોકરીઓ સાથે પરિચય કે વાતચિત્તનો પ્રસંગ
સાધુએ ન રાખવો, આ કહેવાનું કારણ એ છે કે પોતાની
સ્ત્રી કે સરખી વયની યુવતી હોય તો કુવાસના થાય, પણ
દીકરી કે છોકરાની વહુ કે દાસી કે ધાવમાતામાં કે નાની
છોકરીમાં ચિત્તની કુવાસના ન થાય છતાં પણ તે સાધુને
દીકરી વિગેરેમાં કુલાવ ન હોય છતાં ખાનગીમાં વાતો કરતાં
ખીલને શંકા પડે, માટે તે શંકા દૂર કરવા સ્ત્રીમાત્રનો
સંપર્ક દૂર કરવો, (એજ શ્રેષ્ઠ છે.) ॥ ૧૩ ॥

અદુ ણાઈનં ચ સુહીનં વા, અપિયં દદ્ધુ ણગતા હોતિ ॥

ગિદ્ધા સત્તા કામેર્હિ, રક્ષણપોસણે મણુસ્સોડસિ ॥ સૂ. ૧૪ ॥

હવે ખીજને જે શકા થાય છે, તે બતાવે છે. સગી વિગેરે સ્ત્રી સાધુ સાથે એકાતમાં બેસે, તે બેઠને ખીજ સ્ત્રીઓને અથવા તે સ્ત્રીનાં અન્ય સગાંને ચિત્તમાં ચિંતા થાય છે, આ પ્રમાણે તેમને શકા થાય છે, કે પ્રાણીઓ સ્ત્રીઓ સાથે કામવાસનાથી ગૃહ છે, તેમ આ સાધુ પણ સ્ત્રીના વદનને દેખવામાં આસક્તચિત્તવાળો બની પોતાનો સંયમવ્યાપાર છોડીને એની સાથે નિર્લજ થઈને બેસી રહે છે! તેજ દહુ છે.

મુંદદં શિરો વદનમેતદનિષ્ઠગન્ધં,

મિક્ષાશનેન ભરણં ચ હતોદરસ્ય ॥

ગાત્રં મલેન મલિનં ગતસર્વશોભ,

ચિત્રં તથાપિ મનસો મદનેઽસ્તિ વાચ્છા ! ॥ ૧ ॥

માથું મુંઠાવેલું (લોચ કરેલું) છે, અને મોઢું ગંધાય છે, હોઢરી લીખ માગીને ભરવી છે, શરીર ચેલથી મલિન અને શોભાવિનારું છે, છતાં આશ્ચર્ય એ છે કે તેના મનમાં હજીસુધી કામવાસના રહેલી છે! વળી તે સ્ત્રીના સગાં ક્રોધથી બળેલા ચિત્તવાળા આ પ્રમાણે બોલે છે, કે હે સાધો! તું એનો ધણી થઈને બેઠો છે! માટે એનું રક્ષણ પોષણ કર! અથવા આજ સુધી અમે તેના ભરણ પોષણની ચિંતામાં હતા, હવે તુજ એનો ભરણ પોષણ કરનારો થયો છે કે તારી સાથે એકલી રાત દિવસ ઘરનો ધંધો છોડીને બેસી રહે છે! ॥ ૧૪ ॥

સમર્ણપિ દદૃદાસીર્ણં, તત્યવિ તાવ્ એ કુર્ણંતિ ॥

અદુવા ભોયળેહિં નત્યેહિં, ડત્યોદોસં સંકિર્ણો હોંતિ ॥મૂ.૧૬

વળી તે તપ કરનાર શ્રમણ સાધુને ઉદાસીન તે ગગ દેખરહિત હોય, કાયા તપથી ગાળેલી હોય, તેવા સાધુ ઉપર પણ શ્રી સાથે એકાતમા ધર્મની વાત કરતો હોય, તોપણ કેટલાકા પુરૂષો દોષે છે ! અથવા બીજી પ્રતિભાં “સમર્ણં દદૃણુ દાસીર્ણં” તે સાધુને પોતાનો માધુ વ્યાપારમાં ઉદાસીન તે ઘરાબર પડિદેહલુ વિગેરે ન કરતો શ્રી સાથે વાતો કરતો જોઈને કેટલાક પુરૂષો દોષે છે, તો વિકારવાળો દૃષ્ટિ જોઈને શામાટે ન દોષે ? અથવા શ્રીદોષના શંકાવાળા થાય છે, તે દોષો આ પ્રમાણે છે. તેઓ વિચારે છે કે આ શ્રી સાધુમાટે નવા, નવાં પકવાન બનાવી રાખે છે, કે આ સાધુ રોજ અહીંજ ગોચરી માટે આવે છે ! અથવા સસરા વિગેરેને લોજન પીગમતા અડધું પીરસીને તે શ્રી સાધુને આવતો દેખીને વ્યાકુલ બનતાં સસરાને જે જોઈએ તેને બદલે બીજી વસ્તુ આપે, તેથી તે સસરા વિગેરે શંકાવાળા થાય છે કે આ શ્રી કુલટા છે, કે તેની સાથે આ ઉપાશ્રયમા જોઈને બેસી ગયે છે ! તેવું દૃષ્ટાંત બતાવે છે, કે કોઈ વહુ ગામમા નટના એલમા એક ધ્યાનવાળી હતી, તે સમયે ધણી તથા સસરા માટે ચોખા રાધવાના બદલે બૂલથી ગઈકા ( ) રાધ્યા, અને પીરસ્યા, સસરા તો દેખી લીધા પણ તેના ધણીએ તો ક્રોધાયમાન

થઈને હાડકા લાગ્યા, અને કુલટાની થંકા લાવીને ઘરમાંથી કાઢી મુકી ! ॥ ૧૫ ॥ વળી.

કુવંતિ સંયવં તાર્હિ, પઞ્ચમ્હા સમાહિજોગેહિ ॥

તમ્હા સમણા જ સમેંતિ, આયહિયાપ સણિસેજ્ઞાઓ ॥ સ્વ. ૧૬

તે સુમાર્ગમાં અર્ગલારૂપ વિઘ્નકારક સ્ત્રીઓ છે, તેમની સાથે સંસ્તવ તે તેને ઘેર વારવાર જવું, વાતો કરવી, ધારીને જોવું, વિગેરેનો પરિચય પાપી સાધુઓ મોહના ઉદ્યથી કરે છે.

પ્ર૦—તે સાધુઓ કેવા છે ?

ઉ૦—પ્રકર્ષથી શીલથી બ્રહ્મ થયા છે, તથા સમાધિ તે ધર્મધ્યાન છે, તેને માટે પ્રધાનયોગ તે મન વચન કાયાના વ્યાપારો છે, તેનાથી બ્રહ્મ છે, અર્થાત્ શીતલવિકારી બનેલા છે. અને તેથીજ સ્ત્રીસંસ્તવ કરીને ધર્મવ્યાપારથી બ્રહ્મ થાય છે. તેથી ઉત્તમ સાધુઓ તેવા કુમાર્ગે જતા નથી, તથા સત્ તે શોભન છે, અનુકૂળપણાથી સુખોત્પાદક છે, તેવી નિષદ્યા એટલે સ્ત્રીઓએ કરેલી માયા (મીઠાં દેસાવાના વચન) અથવા સ્ત્રીની વસતિ (સુવાનું સ્થાન) છે, ત્યાં આત્મહિત માટે પ્રયાસ કરનારા (દુર્ગતિનું સ્થાન) માનીને ત્યાં જતા નથી, અને સ્ત્રીના સહવાસમાં ન જવાથી તે સ્ત્રીઓને પણ આ લોકમા નિંદા, પરલોકમા દુર્ગતિનો અપાય કુચાલથી થાય છે, તે ત્યાગવાથી તેમનું પણ હિત છે, કોઈ પ્રતિમા પાછલી અડધી ગાથા નિચે પ્રમાણે છે.

“તમ્હા સમણા ઉ જહાદિ, અદિવાઓ સન્નિસેજાઓ”

તેનો અર્થ આ પ્રમાણે છે. સ્ત્રીસંસર્ગ અનર્થ માટે છે, તેથી હે શ્રમણ! (તુ શબ્દ વિશેષણનો અર્થ છે માટે) તું વિશેષથી સ્ત્રીની વસતિ અથવા તેની કરેલી ભક્તિની માયાને આત્મહિત માટે ત્યજ ॥ ૧૬ ॥

પ્ર૦—શું દીક્ષા લેખને પણ કેટલાક સાધુઓ સ્ત્રી સંપર્ક કરે છે? કે તમારે આવું કહેવું પડે છે?

ઉ૦—હા તેજ કહે છે.

बहवे गिहाइं अवदहु, मिस्सीभावं पत्युया य एगे ॥

धुवमग्गमेव पवयंति, वायावीरियं कुसीलाणं ॥ सू. १७ ॥

કેટલાક પુરૂષો ઘર છોડીને તેવા અશુભ કર્મના મોહાદ્યથી ભિન્નિલાવ તે ઉપરથી દ્રવ્યલિંગ (સાધુવેષ) માત્ર રાખીને અંદરથી ગૃહસ્થસમાન કુશીલ સેવનારા છે, અર્થાત્ જોકાતથી ગૃહસ્થ પણ નહિ, તેમ દીક્ષા પાળનારા પણ નહિ તેવા અધર્મી છતાં ધ્રુવ તે મોક્ષમાર્ગ અથવા સંયમ છે, તેને ખોલે છે, તે કહે છે, કે આ અમે આરંભેલો માર્ગ મધ્યમ હોવાથી શ્રેય (વધારે સારો) છે, કારણકે આ પ્રમાણે વર્તવાથી દીક્ષાનો નિર્વાહ થાય છે, આવું ખોલવું તે કુશીલીયાની વાચા (ખોલવા) માત્ર વીર્ય છે, પણ વર્તનમાં ચુકેલું અનુષ્ઠાન નથી. અર્થાત્ તે દ્રવ્યલિંગધારીઓ વાચા માત્રથીજ અમે દીક્ષા લીધેલા છીએ,

પણુ તેઓ સાતાગૌરવને વાંછનારા વિષયસુખમાં લાલચુ
હોવાથી શીતલ વિહારી છે, તેમને સદ્અનુધાનનું વીર્ય
નથી. ॥ ૧૭ ॥

સુદ્ધં રવતિ પરિસાણ, અહ રહસ્સંમિ દુક્રંદં કરેતિ ।

જાણેતિ ય જં તદાવિહા, માહ્લે મહામદેડ્યંતિ ॥ સુ. ૧૮ ॥

બળી તે કુશીલીઓ સાધુ વચનમાત્રથી પોતાનું વીર્ય
પ્રકટ કરી ધર્મદેશનાના સમયે પોતાને નિર્મળ ચારિત્ર છે,
અથવા અનુધાન નિર્દોષ છે, એવું બોલે છે, અને એકાંતમાં
તે દુરાચરણ અથવા તેનું કારણ અસત્ અનુધાન કરે છે,
આ તેનું કુકૃત્ય છૂપાવવા છતાં પણ બાણી બાય છે.

પ્ર૦—કોણ ?

ઉ—તેની એટા વિગેરેના પરીક્ષક વિદ્વાનો બાણે છે,
અથવા સર્વજ્ઞ ભગવંતો બાણે છે, અર્થાત્ તે પાપીનું કપટ
ખીંને સામાન્ય માણસ ન બાણે, તોપણ સર્વજ્ઞ ભગવંતો
બાણે છેજ. તેના પરિજ્ઞાનથીજ બાણે, તેમને શું પર્યાપ્ત નથી ?

અથવા તે માયાવી મહાથક છે, એવું વિદ્વાનો બાણે
છે. તે રાગાદિ છૂપાં પાપ કરનારો એમ માને છે, કે મને
કોઈ બાણતું નથી, તે પાપને પણ વિચક્ષણે બાણી લેછે.
તેજ કહ્યું છે

ન ય લોળં લોળિજ્જહ ન ય તુપિજ્જહ ઘયં વ તેલ્લંવા ॥

કિહ સક્કો વંચેઉં અત્તા અણુહૂયકલ્લાણો ॥ ૧ ॥

લવણ (નિમક) લવણપણે નથી, તેમ ધી તેલ
ચોળાતું નથી એવું બોલનારો બોલે, પણ તેથી તેનો અનુ-
લવનારો અંબલુયો નથી, તેમ અકલ્યાણ (પાપ) કૃત્ય
અનુલવનારો તેનો આત્મા પોતાને ઠગવા કેવી રીતે શક્ય
થશે ? અર્થાત્ પાપ કરતા તેનો આત્મા હૃદયમાં ડબે છે,
કે આ અકૃત્ય કરવું સારું નથી ! ॥ ૧૮ ॥

સયં દુક્કઠં ચનવદતિ, આશ્વોવિ પક્ત્યતિબાલે ॥

વેયાણુવીરમાકાસી, ચોઈજ્જંતો ગિલાઈ સે શુજ્જો ॥ સૂ. ૧૯ ॥

વળી પોતે છૂપા પાપ કર્યા હોય, તે સાંખ ધી આ-
ચાર્ય વિગેરેએ પૂછતાં બોલે નથી, કે મેં અકાર્ય કર્યું
છે, તથા તે ન બોલે, પણ તેના હિત ખાતર ઠાઈ પ્રેરણા
કરે, તોપણ તે બાળ તે અજ્ઞાની અથવા રાગદ્વેષથી ભરેલો
પોતાની પ્રશંસા કરતો પાપને છૂપાવે છે. ઉલટું ધૂષ્ટતા
'ધારણ કરીને કહે છે, કે આત્મ અકાર્ય હું કેવી રીતે કરું ?
તથા તેને કહેકે હે ભાઈ ! આવું કુભાવ જાગે તેવું મૈથુ-
નનું કામ ન કરતો ! એવું વારેવારે કહેવા છતાં પણ તે
ગ્લાનિ પામે છે, આંખ આડા કાન કરે છે, અથવા મર્મથી
વિંધાયેલો સજેદપણાની માફક બોલે છે. તેજ કહ્યું છે.

સમ્ભાવ્ય માનપાપોઽહમપાપેનાપિ કિં મયા ? ॥

નિર્વિપસ્યાપિ સર્વસ્ય, શૃશ્નુદ્વિજતે જનઃ ॥ ૧ ॥

હું પાપીહું, તે દીક છે, અપાપી હું જો હોઉં, તે

મારાથી શું કામ થાય ? કારણકે વિપરહિત સાપને લોકો
પણ ઘણુ દુઃખ આપે છે । ॥ ૧૯ ॥

ઓસિયાવિ इत्यपोसेसु, પુરિસા इत्यिवेयखेदना ।

पण्णासमन्नितावेगे, नारीणं वसं उवकसंति ॥ सू. २० ॥

સ્ત્રીનું પોપણુ કરે, તે સ્ત્રીપોપક છે, તે સ્ત્રી સંખ-
ધીના કર્તાવ્ય છે, તેમાં પોતે રહેલા પુરૂષો, અર્થાત્ ભુક્ત
લોગી (પરણીને સસાર લોગવેલા), છે. તથા સ્ત્રીવેદ તે
માયાથી ભરેલી સ્ત્રીઓ છે, તેનું પોતાની ઉત્પત્તિકી વિગેરે
ખુદ્ધિથી જાણનારા નિપુણ પુરૂષો પણ કેટલાક મહામોહાંધ
ચિત્તવાળા બનીને સસારમાં અવતરવાનીવીથી (માર્ગ)
સમાન સ્ત્રીઓને વશ થાય છે. અને વશ થયા પછી તે
સ્ત્રીઓ જે જે કરમાવે તે સ્વપ્નનાં જેવાં તુરંગી હોય તો
પણ કાર્ય અકાર્ય વિચાર્યાવિના પુરૂષો કરે છે. પણ તે
કાર્ય કરતાં જાણતા નથી, કે આ અકાર્ય કરાવનાર આ-
પ્રમાણે અવિવેકી છે. તે કહે છે.

एता हसन्ति च रुदन्ति च कार्यहेतो,

विश्वासयति च नरं न च विश्वसन्ति ॥

तस्मान्नरेण कुलशीलसमन्वितेन,

नार्यः श्मशानघटिका इव वर्जनोयाः ॥ ૧ ॥

પોતાનું કામ કાઢવું હોય ત્યારે હસે, રડે, અને ખુ-
રૂપને વિશ્વાસ પમાડે, પણ પોતે વિશ્વાસ પુરૂષને કરતી

કાપી નાંખે છે, અને સત્તાધીશ સભ્યપુરૂષો તે પાપીઓને તેનું માસ લ્યા વધેલું હોય તેવા પાછલા ભાગમાંથી કાપી લે છે, તથા અગ્રિથી તેને ઝવતા સેકી નાંખે છે, અથવા સુતારના વાગલાથી છાલવીને તેના ઉપર ખાડું પાછી છાંટે છે. ॥ ૨૧ ॥

અદુ કળ્પણાસચ્છેદં, કંઠચ્છેદનં તિતિસ્ત્વંતી ।

इति इत्य पावसंतत्ता, नय विति पुणो न काहिति ॥ मू. २२

વળી તેવા પાપીના કાન નાક કાપી નાંખે છે. તે પ્રમાણે કંઠ છેદી નાંખે છે. આ બધાં દુષ્ટો પોતાનાં કરેલાં પાપોથી અહીં સહે છે. આ પ્રમાણે ઘણા પ્રકારની વિંટ-બના આ મનુષ્યજન્મમા પાપકર્મથી બળેલા નરકને વીસ-રાવે તેવી પાપીઓ અહીં સહે છે, અને બોલે છે કે આલું પાપ અમે હવે ફરી નહિ કરીએ, આ પ્રમાણે દુરાચારીઓ આલોક પરલોક સંબંધી દુઃખની વિઠંબના અંગીકાર કરે છે. પણ તે પાપથી પાછા હટવા સમર્થ થતા નથી, (માટે આ કુટેવ ન પડવા દેવી, હોય તો કાઢી નાખવી.) ॥ ૨૦ ॥

सुतमेतमेवमेगेसि, इत्थीवेदेति हु मुयक्स्वायं ॥

एवंपि ता वदित्ताणं, अदुवा कम्मुणा अवकरेंति ॥ मू. २३

મેં આ પ્રમાણે ગુરૂ પાસેથી અથવા લોકથી સાશ-ન્યું છે, કે સ્ત્રીઓનું ચિત્ત ઘણુ ગૂઢ છે, અને તેનો સંમ્પ્રકટવા વિષાદવાળો છે. સ્ત્રીઓ ચળ સ્વભાવવાળી છે. ટુંક

બુદ્ધિ (દષ્ટિ) વાળી છે, સ્વભાવે તુષ્ટ છે, અને અહંકાર વાળી છે, આ પ્રમાણે તેના દુર્ગુણોની ઘણાને ખબર છે. અથવા ઘણાકાગથી લોકમા પુરાણી કથા માફક સભળાતું આંચુ છે, તથા સ્ત્રી આવા દુર્ગુણવાળી છે, એવું સ્ત્રીને સ્વભાવ પ્રકટ કરનાર કામશાસ્ત્ર પણ કહે છે તેજ કહ્યું છે.

દુર્પ્રાપ્તિં હૃદયં યથૈવ વદનં યદ્વર્ષણાન્તર્ગતં,

ભાવઃ પર્વતમાર્ગદુર્ગોવિપમઃ સ્ત્રીણાં ન વિજ્ઞાયતે ॥

ચિત્તં પુષ્કરપત્રતોયતરલં નૈકત્ર સન્તિષ્ઠતે,

નાર્યો નામ વિપાંકુરૈરિવ લતા દોષૈઃ સમં વર્ધિતાઃ ॥ ૧ ॥

સ્ત્રીઓનું હૃદય ઘણું ગૂઢ છે, તેમ તેનું સુખદર્પણની અંદર રહેલું છે. તેના ભાવ બાણવા પર્વતના રસ્તા જેવા અને વચમાં કિલ્લા કોટથી વિપમ તે દુઃખેથી જવાય તેવા કહેણ છે. જેનું ચિત્ત કમળના કોમળ પાંદડાપર રહેલા પાણીમાફક ચચળ છે, પણ એક જગ્યાએ સ્થિર રહેતું નથી. તેથી એમ જણાય છે, કે સ્ત્રીઓ વેલડી માફક વિપના અંકુર જેવા દોષોવડે વધેલી છે !

સુહૃદ્વિ જિયાસુ સુહૃદ્વિ પિયાસુ સુહૃદ્વિ લઙ્કપસરાસુ ॥

અડઈસુ મહિલિયાસુ ય વિસંખો નેવ કાયવો ॥ ૧ ॥

સારી રીતે વશ કરી હોય, સારી રીતે પ્રેમી બનાવી હોય, સારી રીતે તેનો પ્રસર કરાવ્યો હોય, તોપણ નારી કે અટવીનો વિશ્વાસ ન કરવો !

અન્નેડ અંગુલી સો પુરિસો, સયલંમિ જીવલોયંમિ ॥

કામંતણ નારી જેણ ન પત્તાડં દુઃખાઈ ॥ ૨ ॥

જેણે સ્ત્રીને લોગવવા ઇચ્છતા હુઃખ ન લોગવ્યા હોય,
તેવો ણધા જીવલોકમાં કોઈપણ પુરૂષ હોય તો પોતાની
આગળી ઉંચી કરે !

અહ ણયાણં પગઈ, સવસ્સ કરેતિ વેમણસ્સાઈ ॥

તસ્સ ણ કરેતિ ણવરં, જસ્સ અલંચેવ કામેહિ ॥ ૩ ॥

શ્રીઓની આ પ્રકૃતિ છે, કે તે ણધા પુરૂષોત્તમ મન
વિબુધ (અસ્થિર) કરી નાખે છે. ક્ષત્ર જે કામદેવને જી-
તવા સમર્થ થયો છે, તેનું મન તે શ્રીઓ ચાંચળ કરવા
અસમર્થ નથી ! વળી દુરાચારીઓ આગળ એમ શ્રી કહે કે
હવે પાપ નહીં કરીએ, તોપણ છાના કુકર્મ કરે છે, અથવા
હિતોપદેશક ગુરુઆગળ કહે કે હું પાપ નહિ કરું, તોપણ
પાપ કરીને શ્રી વડીલોને ઠગે છે. ॥ ૨૩ ॥

અન્નં મણેણ ચિંતેતિ, વાયા અન્નં ચ કમ્મુણા અન્નં ॥

સમ્મા ણ સદ્દહ મિલ્લુ, વહુમાયાઓ રૂપિયઓ ણચ્છા ॥ સૂ. ૨૪

હવે સૂત્રકાર તે શ્રીનો સ્વભાવ પ્રકટ કરવા કહે છે.
પાતાળના ઉદર (તળીયા) જેવા ગંભીરમનવડે શ્રીઓ અન્ય
ચિંતવે છે. તથા અન્ય માણસના કાન ખુશ કરવા માત્ર
ચરિણામે ભયંકર એવી મીઠીવાણી શ્રી બોલે છે. તથા
વર્તનમાં અન્ય કરે છે. માટે શ્રીઓ બહુ માયાવાળી છે.

આવુ બાણીને તે સ્ત્રીઓનો સાધુ વિશ્વાસ ન કરે તેની માયા બાળમાં પોતે ન કર્સે. આ સંબંધે દત્તકવૈશિકનો દષ્ટાંત કહે છે.

વૈશિક નામની એક વેશ્યાએ તે દત્તકને અનેક પ્રકારે ઠગવા માડ્યો, તોપણ તેણે તે વેશ્યાને વાંછી નહિ. તેથી તે વેશ્યાએ કહ્યું, કે હવે મારે નિર્ભાગિણીને દોહાંગ્યથી કલંકિત થએલીને જીવીને શું પ્રયોજન છે? હે સાધો! તે મને લાગી છે, માટે હું હવે અગ્નિમાં પ્રવેશ કરીશ, તેથી તે બોલ્યો કે વૈશિક (વેશ્યા)માં આવું પણ માયાથી કરી બતાવે છે. તે પ્રમાણે તે વેશ્યાએ પૂર્વે સુરંગ બોદાવેલી હતી તેમાં પેઠી, અને ઉપર અગ્નિ સળગાવી, અને સુરંગમાં થઈને ઘેર ગઈ. દત્તકે વિચાર્યું કે આ પણ વેશ્યાનું કપટ છે, એમ બોલવા છતાં તે વેશ્યાના સાથીત ધૂત્તાએ તે દત્તકને અગ્નિમાં જીવતો ફેંકી બાળી નાંખ્યો, પણ ભવો-ભવમાં ભમાડનારી વેશ્યાનો સંગ ન કર્યો, તેમ બીજાપણ ઠાઠા માણસે તેનો વિશ્વાસ ન કરવો ॥ ૨૪ ॥

જુવતી સમર્પણ વ્રૂયા, વિચિત્તલંકાર વત્યગાણિ પરિહિતા ॥
વિરતા ચરિસ્સહં સ્વર્ત્વં, ધમ્મમાઙ્કલ્લ જે મયંતારો ॥ સુ. ૨૫ ॥

યુવાન સ્ત્રી સાધુને ભોળવવા વિચિત્ર વસ્ત્ર અલંકારથી વિભૂષિત શરીરવાળી બનાને કપટથી સાધુપાસે આવીને બોલે, કે હું ઘરના પાશાથી વિરક્ત થયેલી છું, મારો ધણી મને અનુકૂળ નથી, તેથી મને તે ગમતો નથી, અથવા તેણે

મને ત્યાગી છે. માટે હવે હું રૂક્ષ લુખો-સંયમ આચરીશ, અથવા કોઈ પ્રતિમાં રૂક્ષને ણદ્યે મૌન પાઠ છે, તેનો અર્થ પણ સુનિતું વત્તન તે મૌન-સયમજ છે. તે આદરીશ, માટે હે ભયત્રાત ! મને ધર્મ સંભળાવો. કે જેથી હું ભવિષ્યમા તમારા કહેલા ધર્મને સાક્ષીને હુજોતું ભાજન ન થાઉં ! ॥૨૫॥
અદુ સાવિયા પવાણં, અહમંસિ સાહમ્મિણી ચ સમણાણં ॥
જતુકુંભે જહા ઉવજ્જોઈ, સંવાસે વિદૂવિસીણ્જા ॥ સુ. ૨૬ ॥

અથવા યુવતી આ બહાને સાધુપાસે બેઠે, કે હું આવિકા છું, તેથી સાધુની સાધર્મિણી છું, આવા પ્રપંચથી નજીક આવીને કૂલવાલુક તપસ્વીને જેમ ધર્મથી ભ્રષ્ટ કર્યો, તેનો સાર આ છે કે સ્ત્રીઓ સાથે વધારે પડતો જેટલો પરિચય હોય તે મહાન અનર્થ માટે થાય છે, તે બતાવે છે.

તજ્ઞાનં તત્ત્વ વિજ્ઞાનં, તત્ત્વપઃ સ ચ સંયમઃ ॥

સર્વમેકપદે ભ્રષ્ટં, સર્વથા કિમપિ સ્ત્રિયઃ ॥ ૧ ॥

તેજ જ્ઞાન તેજ વિજ્ઞાન તેજ સંયમ અને તપ પુરુષને હોય તે બધું સ્ત્રીના એક પદમાં ભ્રષ્ટ થાય છે, (સ્ત્રી સંગથી બધું નષ્ટ થાય છે) આ સંબંધમાં દૃષ્ટાત આપે છે જેમ લાખનો બનાવેલો ઘડો અગ્નિ પાસે રાખે, તો તે ઝટ પીગળી જાય છે, તેમ સ્ત્રીઓ પાસે બેસતાં બીજો માણસ તો દૂર રહો, પણ વિદિત વેદ (તત્ત્વજ્ઞાની) હોય તેવો વિદ્વાન પણ ધર્મ અનુષ્ઠાન તે સંયમ પાળવામાં ઢીલો બની

જાય છે (વર્તમાનકાળના વિદ્વાન્ ગણાતા આગેવાનોની કેવી દશા છે, તે ઉપર દરેક લબ્યાત્માએ વિચાર કરી નિઃસંગી બનાવ પ્રયત્ન કરવો.) ॥ ૨૬ ॥ આ પ્રમાણે સ્ત્રીના સહવાસમાં થતા દોષો બતાવીને હવે તેના સ્પર્શથી થતા દોષો બતાવે છે.

જતુકુંભે જોડ્ઞવ ગૂઢે, આસુઽમિતત્તેનાસ મુવયાઈ ॥

एवित्तिययाहिं अणगारा, संवासेण णासमुवंयति ॥ सू. २७ ॥

જેમ અગ્નિ ઉપર લાખનો ઘડો અગ્નિનો સ્પર્શ થતાં શીઘ્ર નાશ પામી જાય છે, તેજ પ્રમાણે સ્ત્રીઓ સાથે બેસનારા ક્ષત્રિયને ધીરે ધીરે પરિચયમા આવી દુઃસંગ કરવાથી અનગારો (સાધુઓ) નાશ પામે છે, અર્થાત્ જેમ લાખનો ઘડો પીગળી જાય છે, તેમ કઠણ સયમ પાળનારા પણ તેને ત્યજીને સયમશરીરથી ભ્રષ્ટ થાય છે. ॥ ૨૭ ॥

कुवन्ति पावगं कम्मं, पुट्टा वेगेव माहिंसु ॥

नोऽहंकरेमिपावन्ति, अंके साङ्गणी ममेसत्ति ॥ २८ ॥

ઉપર પ્રમાણે તે સંસારસગીઓ સ્ત્રીમા રક્ત થએલા આલોક પરલોકના અપાયોને વિસારીને મૈથુન-સેવન વિગેરે પાપકર્મ કરે છે, તથા સંયમના ઉત્તમમાર્ગથી ભ્રષ્ટ થતાં આત્માર્થ વિગેરેથી પ્રેરણા થતા તેઓ આ પ્રમાણે બોલે છે, કે આવા ઉત્તમકુળમા ઉત્પન્ન થએલો હું આવું પાપનું અકાર્ય ન કરું, આ બાઈ તો મારી ગૃહસ્થાવાસમાં દીકરી જેવી ખોળામા બેસનારી હતી, તેથી પૂર્વના અભ્યાસથીજ આ પ્રમાણે મારી સાથે વધારે પ્રેમ ભક્તિ રાખે છે ! પણ

હું તો સંસારનો સ્વભાવ બાળુનારો (તત્ત્વજ્ઞાની) પ્રાણ નાથ
થતા પણ આણુ મતભંગનું અકાર્ય નહિ કરૂં. ॥ ૨૮ ॥

બાલસ્સ મદયં વ્રીય, જં ચ કદં અવજાણદ્ મુજ્જો ॥ ૨૯ ॥

દુગુણં કરંદ્ સે પાવ, પૂયણકામો વિસન્નેસી ॥ સૂ. ૨૯ ॥

આ પ્રમાણે જૂઠું બોલવાથી તે અજ્ઞાનીને રાગદ્વેષમા
ચિત્ત આકુલિત થવાથી પરમાર્થને ન બાળુનારા પાપી સા-
ધુને બીજી અજ્ઞાનપણું છે, પ્રથમતો અકાર્ય કરવાથી ચોથું
મત બાગ્યું, તથા તે વાતને ઉઠાવવાથી મૃધાવાદનું બીજું
પાપ લાગ્યું, તે બતાવે છે. કે જે પાપી અસત્ આચરણ
આચરે છે, અને બીજા હિતસ્વીએ પ્રેરણા કરતા જૂઠું બોલે
કે મે એ પાપ કર્યું નથી; તેને આમ જૂઠું બોલવાથી
અમણું પાપ થાય છે.

પ્ર૦—શામાટે જૂઠું બોલે છે ?

ઉ૦—પોતે પૂજન તે સત્કાર તથા પુરસ્કારનો કામી
(અભિલાષી) હોવાથી “મારો લોકમાં અવર્ણવાદ (નિંદા)
ન થાઓ.” એમ વિચારી અકાર્યને છૂપાવે છે તેથી તે
વિષયજ્ઞ ચોટલે અસંયમનો સેવનારો વિષણ્ણયિ છે

સંલોકણિજ્ઞમણગારં, આયગયં નિમંત્તણેનાહંસુ ॥

વત્થ ચ તાદ્ ! પાયં વા, અન્નં પાણગં પઢિગ્ગાહે ॥ સૂ. ૩૦

વળી સુંદર ચેહરાવાળો યુવાન સાધુ આત્મગત તે
આત્મજ્ઞ આત્મહિતસ્વી હોય, તેવા ઉત્તમ સાધુને કેટલીક
કુરાચારિણી ઓળો નિમંત્રણ કરીને આ પ્રમાણે કહે

છે, હે ત્રાયિનૂ! રક્ષક! હે સાધુ! વસ્ત્ર પાત્ર ખાન પાન
વિગેરે જેનું તમારે પ્રયોજન હોય તે બધું હું તમોને
આપીશ, માટે તમે મારે ઘેર આવીને લઈ જાઓ! ॥૩૦॥
હવે ઉપસહાર કરે છે.

ળાવારમેવં વુઝ્ઝેજ્ઞા, ણો ઇચ્છે અગારમાગંતું ॥

વદ્દેવિસયપાસેહિં, મોહમાવજ્ઞઈ પુણોમંદે ॥ સૂ. ૩૧ ॥

ત્તિવેમિ। ઇતિ ઇત્તીપરિન્નાણ પઢમો ઉદ્દેસો સમત્તો ॥૪-૧

॥ગાથા ગ્રં, ૨૮૭॥

આ સ્ત્રીઓનું વસ્ત્ર વિગેરેનું આમંત્રણ ઉત્તમ સાધુએ
નીવારકલ્પ જાણવું, એટલે જેમ ઉત્તમ જાતિના ધાસ કે
તેને અનુકૂળ આવે તેવું અન્ન ખતાવીને લલચાવી ભુંડ વિ-
ગેરેને વશમાં લઈ પાપી માણસો પુરાહાલે તેને મારી નાખે
છે, તેમ સાધુએ જાણીને તેના વસ્ત્ર પાત્રને પણ ન વાછવું,
અથવા ગૃહજ આવર્તરૂપ છે, તે ગૃહવર્ત એટલે ઘેર જવાનો-
શ્રમ છે, તેને સાધુ ન ઈચ્છે.

પ્ર૦—શામાટે ?

ઉ૦—તે શબ્દ વિગેરે વિષયોરૂપ પાશા તે દોરીવંડે
અધાઈ પરવશ કરેલો. સ્નેહપાશાને તોડવા સમર્થ થતો
નથી, પણ મોહથી ચિત્તની વ્યાકુળતા પામે છે કે હવે હું
શું કરું? એમ તે જડ વારવાર મુંઝાય છે. આ પ્રમાણે
સૂઝર્મસ્વામીએ સાધુને બોધ આપેલ છે. ॥૩૧॥

આ પ્રમાણે સ્ત્રીપરિજ્ઞાનો પ્રથમ ઉદ્દેશો સમાપ્ત થયો.

ચોથા ગ્રંથયયનનો બીજો ઉદ્દેશો.

પહેલો ઉદ્દેશો કહીને હવે બીજો કહે છે, તેનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે.

ગયા ઉદ્દેશમાં કહ્યું કે સ્ત્રીના પરિચયથી ચાન્દ્રિનો ભગ થાય છે, પછી તે કુશીલીયાની અહીંજ જે અવસ્થા થાય છે, અને તેનો કર્મબંધ થાય છે, તે અહીં ગતાવે છે, આવા સંબંધે આવેલા આ ઉદ્દેશાનું પ્રથમ સૂત્ર કહે છે.

ઓષ્ સયાણ રજ્જેજ્ઞા મોગકામી પુણો વિરજ્જેજ્ઞા॥

ભોગે સમણાણ મુગેહ, જદ્દ મુંજંતિ મિત્તુણો ઇમે ॥ મૂ. ૧ ॥

આ સૂત્રનો પ્રથમના સૂત્ર સાથે આ સંબંધ છે, કે વિષયપાશથી બંધાયેલો મોહ પામે છે, જેથી કોઈએક રાગદ્વેષરહિત બનીને સ્ત્રીમા ગગ ન કરે, અને પરંપર સૂત્ર સાથે આ સંબંધ છે કે સ્વંદર ઉપવાન માધુને દેખીને કોઈ સ્ત્રી સાધુને સારાં જોજનવિગેરે નોવારકદ્વ્ય માફક આપવાના બહાને ઠગે, તેથી તેમાં એકલો પડીને રાગી ન થાય, તે 'ઓષ્' નું સ્વરૂપ બતાવે છે, તેમાં દ્રવ્યજોજ તે એક પરમાણુ છે, અને ભાવથી જોજ તે રાગદ્વેષ રહીત એકલો છે હવે તે સ્ત્રીઓ-માં રાગ કરવાથી આ લોકમાજ હવે બતાવતી નીતિ પ્રમાણે જુદી જુદી વિડંબનાઓ થાય છે. અને તે સંબંધી કર્મ-બંધ થાય છે. અને તે ઉદયમાં આવતાં પરલોકમાં નાગ્ધી વિગેરેમા જે તીવ્ર વેદનાઓ થાય છે, તે પ્રમાણે સમજ

વિચારીને ભાવઓજ તે રાગદ્વેષરહિત એકલો નિર્મળ આ-
ત્માવાળો બની તે અનર્થની ખાણો જેવી સ્ત્રીઓનો રાગી
ન થાય, કદાચ કેઈ કારણે મોહના ઉદયથી કુવાસના થાય,
તોપણ આલોક પરચોકના અપાયોને વિચારીને શીઘ્ર તેનાથી
દૂર હોટે, તેનો સાર આ છે, કે ચિત્તમાં કુવાસના અશુભ-
કર્મના ઉદયથી થાય, તોપણ હેય ઉપાદેયના પર્યાલોચન
(વિચાર)થી જ્ઞાન અંકુશવડે તેને દૂર કરે, તથા તપવડે
શ્રમ એવે, માટે શ્રમણ તે સાધુ છે, તેથી હે સાધુઓ તમે
સાંભળો! તેનો સાર આ છે, કે ગૃહસ્થોને પણ આ ભોગો
વિડંબના જેવાજ છે, તો યતિ સાધુઓને તો ભોગો તો
વિડંબના રૂપજ છે. તો પછી ભોગવવાથી તો દ્વંદ્વશામાં શું
વિડંબના ન થાય! તેજ કહ્યું છે. આગળ કહી ગયા પ્રમાણે
માથું મુઠાવેલું ગંધાતું શરીર વિગેરે પૃ ૬૬માં કહ્યું છે તે
વિચારતાં જે કોઈ વેષવિડંબક ધર્મરહિત સાધુઓ વિડંબના
પ્રાયે ભોગોને ભોગવે છે, તેજ ઉદ્દેશાના એક સૂત્રથીજ
હવે પછી ખુલાસાથી બતાવશે. અને અન્ય પુરૂષોએ પણ
તેજ કહ્યું છે, તે બતાવે છે.

કૃશઃ કાણઃ સ્વંજ શ્રવણરહિતઃ પુચ્છવિકલઃ,
સુધાક્ષામો જીર્ણઃ પિઠરકકપાલાદિતગલઃ ॥
વ્રજૈઃ પૂયક્લિન્નૈઃ કૃમિકુલશતૈરાવિલતનુઃ,
સુનીમન્વેતિશ્વા હતમપિ ચ હન્ત્યેવ મદનઃ ॥ ૧ ॥

દુખજો કાણો ખંજ કાન રહિતકાપેલા પુછકાવાળો
 બૂખથી થાકેલો ખૂદો અને હાંડલામા ખાવા મોઢું ઘાલતાં
 તેનો કાંઠલો ગળામા રહેલો છે, શરીરમાં પાત્ર નીકળતાં
 આંકાં પડેલાં છે અને શરીરમાં હજારો કીકાથી પીકા પામે
 છે, આટલું દુઃખ છતાં પણ કૃતરી આવતી જાણીને તે તેની
 પાસે દોડે છે ! તેથી ભતૃહરી મહાત્મા કહે છે કે અહો !
 કામદેવ ! તું કેવો દુષ્ટ છે, કે આવા દુઃખે હણાયેલાને પણ
 તું કામપીડિત કરીને હણે છે ! હવે લોગીઓની વિડંબના
 ખતાવે છે. (અથ શબ્દ પછીના અર્થમા છે, તુ વિશેષણના
 અર્થમાં છે,) સ્ત્રીના સંસ્તવ પછી તે સાધુ સ્ત્રીમાં ગૃહ
 બનેલો છે, તેજ વધારે સૂચવે છે.

ઈષ્ટામદનરૂપ કામમા જેની ખુદિ અથવા મનની
 વૃત્તિ છે તે કામ મતિવર્ત છે, અર્થાત્ વિષયાભિલાષી છે,
 તેને આવો કામી જાણીને ધોળામાં કાળું સ્ત્રીકારનાર છે,
 તેમ તે મારે વશ થયો છે, એમ ઓ જાણે છે અથવા તે
 સ્ત્રી તેના મનમા મલિન થએલો જાણીને પોતાનું તથા તેનું
 કંરેલું કહી ખતાવે છે. તે કહે છે.

અહ તં તુ મેદમાવન્નં, મુચ્છિતં મિક્કલુ કામમતિવદ્દં ॥

પલિભિર્દિયા ણં તો પચ્છા, પાદુદ્ધુ મુદ્ધિપહંતિ ॥સૂ. ૨ા॥

હે સાધુ ! જો તારું માથું મુડાયેલું છે પરસેવાના
 મેલથી દુર્ગંધ નીકળે છે, તથા નિંદનીય બગલ છાતી તથા

શુભભાગ છે તેવાને પણ મેં કુલશીળ મર્યાદા લાજ ધર્મ વિગેરેને છોડીને શરીર અર્પણ કર્યું, અને તું તો અકિચિ-
ત્કર (ગણતરી વિનાનો) છે! આ પ્રમાણે કૌપાયમાન થ-
એલી સ્ત્રી તેને ધમકાવે છે, અને શેસાય છે, ત્યારે આ
વિષયમાં મૂર્છિત થએલો તેને સંતોષવા ખાતરી આપવા
તેના પગમા પડે છે.

व्याभिन्नकेसरवृहच्छिरसश्च सिंहा,
नागाश्च दानमदराजिकृशैः कपोलैः ॥
मेधाविनश्च पुरुषाः समरे च शूराः,
स्त्रोसन्निधौ परमका रूपा भवन्ति ॥ १ ॥

કેસરા કુલાવીને મોટા માથાવાળા બનેલા સિંહો તથા
હાન મદના પાણીથી જેના કપોલ (ગાલ) ઉપર પાતળી
રેખાઓ પડેલી છે, તેવા હાથીઓ તથા બુદ્ધિવાન પુરૂષો
તથા બુદ્ધમા શૂર પુરૂષો છે તેવા પણ સ્ત્રીના સહવાસમાં
વધારે કાયર બને છે! તેથી વિષયમાં એકાત ગૃહ પુરૂષને
બાણીને તે સ્ત્રી તે ચારિત્રશ્રદ્ધ સાધુને પોતાના ડાખા પગને
ઉચ્ચક્રીને તેના માથામા લાત મારે છે! આ પ્રમાણે વિહ-
બના પામે છે

जङ् केसियाणं मए भिक्खू, णो विहरे सह णमित्थीए ।
केसाणविह लुंचिस्सं, नन्नत्थ मए चरिज्जासि ॥ सू ३ ॥

(હવે સાધુ જો ન લોભાતો હોય તો તે સ્ત્રી ક્ષમાવા
કહે છે) હે સાધુ ! તું જો મારા વાળધી ગભરાતો હોય તો
હું કદાચો નાખું, અર્થાત્ તું મુડેલા માથાવાળો અને હું
ચોટલાવાળી છું તેથી તું લોગવતા શરમાય છે, તેથી તારા
મંગને વાંછનારી ચોટલાને પણ કઢાવીશ ! પછી ખીબા દા-
ગીનાતું તો પૂછવું શું ? વળી આ કુખ સહેવાની સાથે
જે કંઈ દુષ્કર પગે વિહાર વિગેરે છે, તેપણ તારી સાથે
હું કરીશ, પણ તું મને છોડીને એકલો ન વિચરીશ !
અર્થાત્ તમારે મને છોડીને એક ક્ષણપણ એકલા ન રહેવું !
એજ તમને મારી પ્રાર્થના છે ! અને હું પણ તમે જે જે
કરમાવશો તે કરીશ ! ॥ ૩ ॥

अहं णं से होई उबलद्धो, तो पेसंति तद्वाभूषहिं ॥

अलाउच्चेदं पेहेहि, वग्गुफलाई आहराहिति ॥ सू. ४ ॥

આ પ્રમાણે અતિ મનોહર વિશ્વાસજનક દેખીતાં
અદ્વકાળ માટે સુંદર વચનોવડે વિશ્વાસ પમાડીને પછી
તે સ્ત્રી શું કરે છે, તે કહે છે.

વિશ્વાસનાં વચનો કહેવાથી મારે વશ થયો છે, એવું
ચેષ્ટાલક્ષણવડે સ્ત્રીઓ જાણી લે છે, પછી તે કપટ નાટક-
ની નાયિકા સ્ત્રીઓ જાણીને પછી અનુચિત કર્મવ્યાપારમાં
તે સાધુને ચોળે છે, અથવા તેવા સાધુના વેષમાંજ તેની
ખાસે તેવા કામ કરાવે છે, તે બતાવે છે. અલાઉ તે તુંબડું

(હવે સાધુ જો ન લોભાતો હોય તો તે શ્રી કૃષ્ણવા
કહે છે) હે સાધુ! તું જો મારા વાળથી ગભગતો હોય તો
હું કદાની નાખું, અર્થાત્ તું મુઠેલા માથાવાળો અને હું
ચોટલાવાળી છું તેથી તું લોગવતા શરમાય છે, તેથી તારા
સંગને વાંછનારી ચોટલાને પણ કઢાવીશ! પછી બીજા દા-
ગીનાતુ તો પૂછવું શું? વળી આ દુઃખ સહેવાની સાથે
જે કંઈ દુષ્કર પગે વિહાર વિગેરે છે, તેપણ તારી સાથે
હું કરીશ, પણ તું મને છોડીને એકલો ન વિચરીશ!
અર્થાત્ તમારે મને છોડીને એક ક્ષણપણ એકલા ન રહેવું!
એજ તમને મારી પ્રાર્થના છે! અને હું પણ તમે જે જે
કરમાવશો તે કરીશ! ॥ ૩ ॥

अहं से होई उबलद्धो, तो पेसंति तदाभूएहि ॥

अलाउच्चेदं पेहेहि, वगुफलाई आहराहिति ॥ सू. ४ ॥

આ પ્રમાણે અતિ મનોહર વિશ્વાસજનક દેખીતાં
અદ્વકાળ માટે સુંદર વચનોવડે વિશ્વાસ પમાડીને પછી
તે શ્રી શું કરે છે, તે કહે છે.

વિશ્વાસના વચનો કહિવાથી મારે વશ થયો છે, એવું
ચેષ્ટાલક્ષણવડે શ્રીઓ જાણી લે છે, પછી તે કપટ નાટક-
ની નાયિકા સીઓ જાણીને પછી અનુચિત કર્મવ્યાપારમાં
તે સાધુને ચોજે છે, અથવા તેવા સાધુના વેપમાંજ તેની
પાસે તેવા કામ કરાવે છે, તે બતાવે છે. અલાર્ક તે તુંબડું

(હવે સાધુ ને ન લોભાતો હોય તો તે શ્રી કૃષ્ણા
 કહે છે) હે સાધુ! તું નો મારા વાળથી ગમગતો હોય તો
 હું કદાવી નાંખુ, અર્થાત્ તું મુંડેલા માથાવાળો અને હું
 ચોટલાવાળી છું તેથી તું લોગવતાં ચરમાય છે, તેથી તારા
 સંગને વાંછનારી ચોટલાને પણ કદાવીશ! પછી ખીજ દા-
 ગીનાનું તો પૂછવું શું? વળી આ દુઃખ સહેવાની સાથે
 ને કંઈ દુષ્કર પગે વિહાર વિગેરે છે, તેપણ તારી સાથે
 હું કરીશ, પણ તું મને છોડીને એકલો ન વિચરીશ!
 અર્થાત્ તમારે મને છોડીને એક ક્ષણપણ એકલા ન રહેવું!
 એજ તમને મારી પ્રાર્થના છે! અને હું પણ તમે જે જે
 કરમાવશો તે કરીશ! ॥ ૩ ॥

अहं से होई उबलद्धो, तो पेसंति तहाभूरहिं ॥

अलाउच्चेदं पेहेहि, वगुफलाई आहराहिति ॥ सू. ४ ॥

આ પ્રમાણે અતિ મનોહર વિશ્વાસજનક દેખીતાં
 અલ્પકાળ માટે સુંદર વચનોવડે વિશ્વાસ પમાડીને પછી
 તે શ્રી શું કરે છે, તે કહે છે.

વિશ્વાસના વચનો કહેવાથી મારે વશ થયો છે, એવું
 ચેષ્ટાલક્ષણવડે શ્રીઓ જાણી લે છે, પછી તે કપટ નાટક-
 ની નાયિકા સીઓ જાણીને પછી અનુચિત કર્મવ્યાપારમાં
 તે સાધુને યોજે છે, અથવા તેવા સાધુના વેપમાજ તેની
 ખાસે તેવા કામ કરાવે છે, તે જતાવે છે. અલાઉ તે તુંબડું

છે, તેને છેદનારૂં શસ્ત્ર છરી લઈ આવ! એટલે તુંખડાને
મોઢું વિગેરે બનાવીએ! તથા સુંદર નાળીયેર વિગેરેનાં ફળો
કે તુંખડા લઈ આવ! અથવા વાફૂળ તે ધર્મકથારૂપ
વ્યાખ્યાન અથવા વ્યાકરણ વિગેરેનું વાચાનું ફળ લાવ,
અર્થાત્ આપણે વાપરવા વસૂ વિગેરે જોઈશે, તે ઉપદેશ આપીને
કે લણાવવાનો ધ ધો કરીને લઈ આવ! ॥ ૪ ॥

દારુણિ સાગપામાણ, પજ્જોઓ વા ભવિસ્સતી રાઓ ॥

પાતાણિ ય મે રયાવેહિ, एहि ता मे पिढओमहे ॥ સૂ. ૫ ॥

તે પ્રમાણે જંગલમાંથી લાકડાં મળાવે કે શાક તે ટક્ક
વસ્તુલ વિગેરે પાદડાનું રાંધવામાં ખપ લાગે, કોઈ પ્રતિમા
અન્નપાક શબ્દ છે, તે ભાત વિગેરે રાંધવા, અથવા રાત્રે
અજવાળું કરવા કામ લાગશે, તથા પાતરાં વિગેરે રંગ,
જેથી હું તારા જેવો સાધ્વીનો વેષ પહેરીને ગોચરી લઈ
આવું, અથવા મારા યગ અળતા વિગેરેથી રંગ, અથવા
જલદી આવ, બીજું કામ છોડીને મારો વાસો ચોળ, માફું
અંગ દુ ખે છે, તેથી દાળ, પછી બીજું કાર્ય કરજે ॥પા॥

વત્યાણિ ય મે પહિલેહેહિ, અન્નં પાણં ચ આહરાહિત્તિ ॥

ગંધં ચ રઓहरणं च, कासवगं च मे समणुजाणाहि ॥સૂ. ૬॥

તથા માત્રાં કપડાં છર્ણુ થયા છે, તે દેખીને બીજાં
નવાં લાવી આવ, અથવા મારાં મેલા લુગડાં ધોબીને આવ,
અથવા મારાં વસ્ત્રો વિગેરે ઉઢરો વિગેરે કરડી ખાય છે,

માટે તેના ઉપર દ્રષ્ટિ કર, તથા અન્ન પાણી લઈ આવ,
તથા કોષપુટ સુગંધીની પડીઓ અથવા હિરણ્ય (સોનું
આદી) તથા શેલન રજોહરણ (ઓઘો) લાવ, તથા હું લોચ
કરાવવા અશક્ત છું તેથી હજમને માફ માથું બોડવા
તું લાવ! હે શ્રમણ! જેનાથી હું મારા વધેલા વાળને
કઢાવી નાંખું, ॥ ૬ ॥

અદુ અંજણિં, અલંકારં, કુક્કયયં મે પયચ્છાદિ ॥

લોદ્ધં ચ લોદ્ધકુમ્ભં ચ, વેણુપલાસિયં ચ ગુલિયં ચ ॥ સૂ. ૭ ॥

અથ અન્યથ અધિક અતર પ્રદર્શન (દેખાડવા) માટે
છે, ઉપરની ગાથામાં બતાવ્યું તે વેષ બદલી સાધ્વી થએલી
હોય તેને માટે છે, હવે તે સાધુ એ વેષ મુકી દીધો હોય,
અને સ્ત્રી ગૃહસ્થવેષમાં ગ્રહી હોય, તે આશ્રયી કહે છે.
અંજણિ તે કાજળ રાખવાની નળી છે તે મને લાવી આપ,
તથા પગમાં પહેરવા ઝાઝર હાથમાં પહેરવા કડા ચૂડીઓ,
તથા બાબુબધ વિગેરે દાગીના લાવ, ખુંખણકે લાવ, કે
જેથી હું સર્વ અલંકારથી વિભૂષિત થઈને વીણાના વિનોદ
વડે તમને પ્રસન્ન કરૂં તથા લોધર લોધગ્ના કૂત, કોમળ
છાલવાળી વાસની વાસળી લાવ, જે દાંતે અથવા ડાખા હોયે
પકડીને જમણા હોયે વીણા માફક વગાડાય છે તથા એવું
ઓપધ કે ગોળીઓ લાવ) ખ ધને હું નવચોવનવાળી
કાયમ રહું

કુટું તગરં ચ અગરં, સંપિટું સમ્મં ઉસિરેણં ॥

તેલું મુહમિજાણ, વેણુફલાઈં સન્નિધાનાણ ॥ સૂ. ૮ ॥

તથા કમળનો કુદ, અગર તગર લાવ, આ ખંને સુગંધી દ્રવ્ય છે આ કુદ વિગેરે (હિશીર તે) વીરણીનાં મૂળીયાં સાથે વાટવાથી જેમ સુગંધી થાય તેમ કર, તથા લોધર કેસર વિગેરેથી સુગંધવાળું તેલ બનાવ, તે મારે માથામાં લગાવવા કામ લાગે, તથા મોઢાઉપર લગાડવા તથા ચોળવા માટે તેલ તૈયાર કર, અને તે બજારમાંથી લઈ આવ. કે જે લગાડવાથી માઈં મોઢું કાતિવાળુ થાય, તથા વેણુ રાખવા માટે કરડીયો કે પેટી લાવ, તથા મારાં વસ્ત્રો વિગેરે રાખવા સંનિધાન તે પટારો કે કખાટ કે ટૂંક લાવ.

નંદીચુળ્લમાઈં પાહરાહિ, છત્તોવાળહં ચ જાણાહિ ॥

સત્યં ચ સૂવચ્છેજ્જાણ, આણીલં ચ વત્થયં રયાવેહિ ॥સૂ. ૯॥

ઘણું દ્રવ્ય ઔષધિઓ લેગી કરવાથી ઓઠ (હોઠ) ને લગાડવાનું સુગંધી ચૂર્ણ તૈયાર થાય તે નંદીચૂર્ણ કહેવાય છે, તે કોઈપણ પ્રકારે લઈ આવ, તથા તડકો કે વરસાદના રક્ષણ માટે છતરી તથા પગરખાંની મને આજ્ઞા આપ, તેના વિના મને ચાલતુ નથી, માટે લાવી આપ, તથા શાખ વિગેરે તૈયાર કરવા છરી કે દાતરડું લાવ, તથા પહેરવા માટે ગળી વિગેરેથી વસ્ત્ર રંગી આપ, કે જેથી થોડું ઘણું કાળું થાય, અથવા રાતુ કે બીજા રંગનું બની શકે.

સુફળિં ચ સાગપાગાણ, આમલગાઈં દગાહરણં ચ ॥

તિલગકરણિમંજણસલાગં, ઘિંમુ મે વિઢૂળયં ત્રિજાળેહિ ॥૧૦॥

તથા શાખ વિગેરે જરોખર રંધાય, તથા છાશની કઠી વિગેરે ઉકળે તેવી સુકણી હાડત્રી કે તપેલી કડાઈ લાવ, તથા સ્નાન માટે અથવા પિત્તની શાતિકરવા આમળાં લાવ, તથા પાણી લાવવા માટલાં ઘડો વિગેરે લાવ, તેમજ ઘી તેલ ભરવા અથવા ઘરમા ભેઈતા જઘાં વાસણુ સામાન વિગેરે લાવ, તથા આદત્તો કરવા દાંતની કે સોનાની સળી લાવ, કે જેનાવડે ગોડુંચંદન કે કંકુ વિગેરેથી તિલક કઢું ! અથવા ગોરોચનથી તિલક થાય તેથી તેનેજ તિલકકરણી કહે છે અથવા જેનાવડે તલ પીસાય તે તિલક કરણીય છે, સૌવીરક વિગેરે અજન તથા સળી લાવ કે જેનાવડે આખો અંબય, તથા ઉંઢાળામા તાપ શાત કરવા વીંજણો લાવી આપ ! ॥ ૧૦ ॥

સંઢાસગ ચ ફળિહં ચ, સીંહલિપાસગં ચ આળાહિ ।

આદંસગં ચ પયચ્છાહિ, દંતપક્વાલણં પવેસાહિ ॥ સૂ. ૧૧ ॥

નાકમાના વાળ ચુટવા ચીપીઓ લાવ, તથા વાળ સરખા કરવા (ઓળવા) માટે કંકતક (કાંસકી) લાવ, તથા વીણાને સરખી કરવા ઉનતું કંકણુ (સીંહલી પાસગ) લાવ, મોઢું કે અંગ દેખવા આદર્શ (દર્પણ) લાવ તથા દાંત આક્ર રાખવા દાંતણુ લાવ, મારી પાસે લાવીને સુક ॥૧૧॥

પૂયફલં તંવોલયં, સૂડ્ધુત્તમં ચ જાણાંહિ ॥

કો સં ચ મોયમેઢાણ, મુષ્પુક્તલગં ચ સ્વારગાલનં ચા ॥ સૂ. ૧૧ ॥

સોપારી પાન ખાવા લાવ, સોયદોરો સાંધવા લાવ, તથા પેશાળ કંવાની કુંડી લાવ, કારણ કે રાત્રે હું બહાર જવા લયથી અસમર્થ છું, (હરૂ છું) માટે ઘરમા રહી પેશાળ બહાર ન ખાય, તેમ કર, આ બતાવ્યાથી એમ નાણુવું કે બીજાં કાર્ય કરતા આ અધમ કર્તવ્ય છે, તેવી બીજી ચીજો પણ બતાવે છે તથા ચોખા દાળ બાટકવા સૂપડું લાવ, ખાડણી ખાડવા લાવ, તથા સાજીખાર વિગેરે ગાળવા વિગેરે જોઈતાં બધાં ઉપકરણ લાવ,

ચંદાલગં ચ કરગં ચ, વચ્ચરં ચ આજસો ! રવણાહિ ॥

સરપાયં ચ જાયાણ, ગોરહગં ચ સામણેરાણ ॥ સૂ. ૧૨ ॥

દેવતાની અર્ચનિકા તે તાળાનું વાસણ મથુગમાં ચંદાલક તરીકે પ્રસિદ્ધ છે. તથા જળના આધારરૂપ કરક અથવા મદિરાનું વાસણ છે, તે લાવ, તથા માદે માટે તટ્ટી જવાનું તૈયાર કર. તથા હિ આયુષ્મન ! જેનાવડે તીર ફેંકાય તેવું ધનુષ્યનું રમકડું આપણા જન્મેલા છોકરા માટે લાવ, ત્રણ વરમનો ગોધલો બળદીયો લાવ કે તારા આ શ્રમણપુત્રને માટે ગાડી વિગેરેમા જોડવા કામ લાગશે !

ઘડિગં ચ સર્દિંદિમયં ચ, ચેલગોલં કુમારભૂયાણ ॥

વાસં સમભિઆવર્ણં, આંવસર્હં ચ જાણ ભર્ત્તં ચ ॥ સૂ. ૧૪ ॥

તથા માટીનો ફૂલડી (ઘટિકા) તથા કિંકિત તે નગારું
કે તેવું ખીલુ વાજીંત તથા છોકરાને રમવાનો કપડાનો કંદક
(દડો)લઈ આવ, તથા ચોમાસું નજીક આવ્યું છે, માટે ધર
તૈયાર કરાવ તથા ખાવા માટે ક્રમોદ વિગેરે અનાજ ભરી
રાખો કે સુખેથી આવતા ચોમાસામાં રહીએ, બુઓ! તેજ
શાસ્ત્રકારે કહ્યું છે.

માર્સરદ્ધિમિરહા ચ પૂર્વેણ વયસાડ્યુપા ॥

તત્કર્તવ્યં મનુષ્યેણ, યસ્યાન્તે મુલમેવતે ॥ ૧ ॥

આઠ માસમા ખુગ કમાઈ લેવું કે ચોમાસું સુખેથી
નીકળે, તથા પહેલાંના દિવસમા કે બુવાનીમા કમાઈ લેવું
કે મનુષ્ય સુખેથી અંતે રહી શકે ॥ ૧૪ ॥

આસંદિયં ચ નવસુત્તં, પાવલ્લાઈ સંકમદ્વાણ ॥

અદુ પુત્તદોહલદ્વાણ, આળપ્પા હવંતિ દાસા વા ॥ સૂ. ૧૫ ॥

આસંદિય તે માચી તે નવા સૂત્રની પાટીથી ભરેલી
અથવા વાધરડાના ચામડાથી મઢેલી લાવ, તથા હાથના
પગનાં મોળા લાવ અથવા ચાલવાને માટે ચાખડીઓ લાવ
કારણકે હું ખુદ્દા પગે જમીનઉપર પગલું પછુ ચાલવા
અસમર્થ છું, અથવા પુત્ર મારા ગર્ભમાં છે, તે વખતે તે
ગર્ભના રક્ષણુ પોપણુ માટે સ્ત્રીના મનના મનોરથો પુરવા
માટે પુરૂષો સ્ત્રીઓના કહેવા પ્રમાણે પૈત્રાથી લીધેલા ગુલામ
જેવા દાસની માફક વર્તનારા હોય છે. અર્થાત્ જેમ ગુલામો
માસે લાજ રાખ્યાવિના ખુદા કાર્ય કરાવે છે, તેમ તે પુરૂષો

સ્નેહપાશથી બધાયેલા વિષયવાંછકો રાંકકા બનેલાને સં-
સારમા અવતરવાને માટે વીથી જેવી સ્ત્રીઓ નિર્લજ્જ થઇને
ગમે તેવા કાર્યો બતાવે છે, તે કરવાં પડે છે, તેથી તે
આશ્ચર્ય અથવા દામ જેવા છે. ॥ ૧૫ ॥

जाए फले समुपन्ने, गेण्हसु वा णं अहवा जहाहि ॥

अहं पुत्तपोसिणो एगे, भारवहा हवंतिउट्ठा वा ॥सू. १६॥

વળી પુત્ર જન્મ્યો, તે ગૃહસ્થોને ગૃહસ્થાવાસનું ક્ષણ
છે, એટલે પુરૂષોનું ક્ષણ કામલોગ છે, અને કામલોગોનું
ક્ષણ પ્રધાનકાર્ય પુત્રજન્મ છે તેજ કહ્યું છે

इदं तत्स्नेहसर्वस्वं, समपाढयदरिद्रयो ॥

अचन्दनमनौशीरं, हृदयस्यानु लेपनम् ॥ १ ॥

આ પુત્રપ્રેમ તે સ્નેહનું સર્વસ્વ છે, અને તે ગરીબ
કે ધનવાનને સમાન છે, ચંદન અને ઔશીર (એક જાતનું
સુગંધી દ્રવ્ય)ના વિના હૃદયમાં લેપ કરવાનું શીતળતા
અને પ્રસન્નતા ઉપજાવવાનું સાધન છે, (વીતરાગ વિનાના
સાધુને ચેલો સાધ્વીને ચેલી તથા ગૃહસ્થોને પુત્ર પુત્રી જ-
ન્મતા હૃદયમાં જે ઉદ્ઘાસ થાય છે, તે સર્વને જાણીતું છે,
પછી પરિણામ ગમે તે આવે, પણ એકવારતો અપૂર્વ
આનંદ થાય છે જ.)

यत्तच्छपनिकेत्युक्तं, वालेना व्यक्तभाषिणा ॥

हित्वा सांख्यं च योगं च, तन्मेमनसि वर्त्तते ॥ २ ॥

જેથી તેને ‘શપનિકા’ ( ) એમ કહ્યું છે, એ બાળક ન સમજાય તેવું કાવતું બોલે છે, તે એટલું મનોહર લાગે છે, કે તે સમયે સાખ્યમત કે યોગદર્શનનો સાધુ કે સંન્યાસી હોય તેવો પણ કહે છે કે તે ત્યાગીને હું તે બાળકનો પિતા થાઉં-કારણ કે માગ હૃદયમાં તે કામળ વચ્ચનો અતિ પ્રિય લાગે છે ! વળી કહે છે કે.

લોકે પુત્રસુ(સુ)ખ નામ, દ્વિતીયં સુ(સુ)ખમાત્મનઃ

આ દોકમા પુત્રનું સુખ પહેલું છે અને બીજું પોતાનું સુખ છે, (પુત્રવિના જીવંતી નકામી છે !) આ પ્રમાણે પુત્ર પુરૂષોને અભ્યુદયનું કારણ છે તેથી તેના જન્મમાં પુરૂષોને વિડંબના થાય છે, તે કહે છે. આ બાળકને તુરંમાડ, મારે ઘરનું કામ ઘણું હોવાથી ક્ષણની પણ કુરમદ નથી માટે મને રમાડવાનો અવસર નથી, (જો છોકરો ઘણો રડે તો) સ્ત્રી ક્રોધાયમાન થઈને કહે કે જા ! એને જંગલમાં મુકી આવ ! હું એની વાત પણ પૂછવાની નથી ! મેં એને નવ મહિના પેટમાં ઉપાડ્યો ! અને તુ હવે થોડીવાર બોળામાં બેસાડવા પણ રાજી નથી ! આ જગ્યાએ દાસની સમાનતા બરોબર આજ્ઞા કરવામાં મળી રહે છે ! પણ આજ્ઞા પાળવામાં તો દાસ કરતાં પણ પુરૂષ ચડી જાય છે. કારણ કે દાસતો લયનો માર્યો કાર્ય કરે છે, પણ આતો મારા ઉપર પૂણ કૃપા થઈ એમ માનીને પુરૂષ ખુશી થઈને તેની આજ્ઞા પાળે છે ! તે કહે છે.

યદેવ રોચતે મહાં, તદેવ કુસ્તે પ્રિયા ॥

इति वेत्ति न जानाति, तत्प्रियं यत्करोत्यसौ ॥ १ ॥

પુરૂષ એમ બાણે છે કે મને જે રૂચે છે, તે મારી
શ્રી મને કાર્ય બતાવે છે, પણ ખરી રીતે તે દાસ થએલો
પુરૂષ બાણુતો નથી, કે તેને પ્રિય હોય તે મારી પાસે
કરાવે છે.

ददाति प्रार्थितः प्राणान्, मातरं हन्ति-तत्कृते ॥

किं न दद्यात् न किं कुर्यात्स्त्रीभिरभ्यर्थितो नरः ॥ २ ॥

શ્રીઓ પ્રાર્થના કરે તો પતિ પ્રાણો ત્યજી દે, શ્રીને
ખાતર માતાને મારે (કાઠી સુકે) શ્રીનું માગેલું પુરૂષ
શું ન આપે અને શું ન કરે? અર્થાત્ બધું જ કરે છે.

ददाति शौचपानीयं, पादौ प्रक्षालयत्यपि ॥

श्लेषमाणमपि गृह्णाति, स्त्रीणां वशगतो नरः ॥ १ ॥

મળ સાફ કરવા પાણી આપે, જરૂર પડેતો તેના પગ
પણ ઘોઈ આપે તેના બળખો પણ ઝીલી લે, શ્રીઓને વશ
થએલો પુરૂષ બધું કરે છે! આ પ્રમાણે પતિ તથા શ્રી
સાધુને શ્રી પોતાના વશ થયા પછી પુત્ર નિમિત્તે અથવા
ખીજી કંઈ પણ નિમિત્ત કાઠીને દાસની માફક આજ્ઞા કરે
છે, અને તે પુરૂષો પણ પુત્રોને પોષવાના સ્વભાવવાળા તે
શ્રીની સર્વ આજ્ઞાઓ પાળનારા કેટલાકે મોહોદય થતાં
તેના તાબેદાર બની આ લોક પરલોકના અપાયોને વીસરી

જાધને પરવશ થએલા ઊંટની માફક તેના બાર વહેનારા બને છે ॥ ૧૬ ॥

રાઓવિ હઠિયા સતા, દારણં ચ સંઠવંતિ ધાઈ વા ॥

મુહિરામણા વિ તે સંતા, વત્યધોવા દ્વંતિ હંસા વા ॥ સૂ. ૧૭ ॥

ગતમા પણ જાગે તો ધાવમાતા પેઠે રાતા બાળકને અનેક પ્રકારે ગાધને સંતોષે છે.

સામિઓસિ નગરસ્સ, ય નકડરસ્સ ય હત્થકપ્પગિરિ ।

પટ્ટણસીહપુરસ્સ ય, ઉણ્ણયસ્સ નન્નસ્સ ય કુચ્છિપુરસ્સ ય
કળ્ણકુજ્જ આયામુહ સોરિય પુરસ્સ ય ॥

હે હીકરા ! તું તો નકડુર હસ્તિ કલ્પગિરિ પાટણ સિંહપુર શૌરીપુર નગરનો રાજા છે । આવા સંબંધ વિતાનાં ફીડાના વચનોવડે સ્ત્રીના ચિત્તને પ્રસન્ન કરતા પુરૂષો સર્વત્ર હાસ્ય પામે છે, અને સારી રીતે લગ્નમા અતંકરણુવાળા તે (મુહિરામણા) લગ્નણુ પુરૂષો હોય, તે પણ લગ્નને છોડી નિર્લજ્જ બનીને સર્વ જઘન્ય (હલકાં) કાર્યો પણ કરે છે ! તે કાર્યોજ સૂત્રકાર બતાવે છે. વચ્ચે ધોનારા હસો (ધોખીઓ) જેવા બને છે. અને તે પ્રમાણે પાણી ભરવાતુ કે ખીજાં પણ મજ્જુરીનાં કામ સ્ત્રીઓ બતાવે તે પુરૂષો કરે છે.

एवं बहुर्हि कयपुवं, भोगत्याए जेऽभियावन्ना ।

दासेमिइव पेसे वा, पसुभूतेव से णवा केई ॥ સૂ. ૧૮ ॥

પ્ર૦—શું આવાં કાર્યો કોઈ પુરૂષો કરે છે કે તમે બતાવો છો ?

ઉ૦—હા ઘણા પુરૂષો આવાં કાર્યો કરે છે, તે બતાવે છે. ઉપર બતાવેલાં કાર્યો સ્ત્રીની આજ્ઞા પ્રમાણે પુત્રને પોષવો રમાડવો વસ્ત્ર ધોવા વિગેરે કામ સંસારના સંગીઓએ પુર્વ કર્યા છે, તથા બીજા વર્તમાનમાં કરે છે, અને ભવિષ્યમાં પણ (મોહને વશ થએલા મૂઢા) કરશે, કે જેઓ કામ લોભ માટે આ લોકપર લોકના અપાયો ભૂલીને ને લોભ લોભવવામાં રાચેલા છે તેઓ સાવધ અનુદાન કરે છે. તથા જે રાગાધ છે, તેને સ્ત્રીઓએ વશ કરેલો છે, તે દાસની માફક સ્ત્રીઓથી બીજાં પણ કાર્યો કરવામાં નિયોજાય છે. તથા જેમ કાંસામા ફસેલો મૃગપરવશ છે, તેમ આત્મ વશ તા ત્યજેલો પુરૂષ લોભન વિગેરેનાં કાર્ય પણ કરી આપે છે. તેજ પ્રમાણે પ્રેમ્ય (હૃત) મનુર માફક કે ખરીદેલા શુભામ કે દાસ માફક મળ સાફ કરવા વિગેરેના કાર્યો પણ કરે છે, તથા સ્ત્રીઓ કર્તવ્ય અકર્તવ્યના વિવેકથી રહિત પણે તથા હિત અહિત લેવું મુકવું, તેના શૂન્યપણાથી પશુભૂત (પશુ જેવો) પુરૂષને બનાવે છે, જેમ પશુને ફક્ત ખાવું, ભય રાખવો મૈથુન સેવવું, અને પરિચર્ય કરવો એવી ચાર સંજ્ઞાઓ ફક્ત છે, પણ પરભવના હિત માટે કે આ લોકના દુઃખ માટે તેનો વિચાર નથી. તેવી રીતે આ પુરૂષ સારાં સંયમના અનુદાનથી રહિત બનેલો હોવાથી

પશુ જેવો છે, અથવા સ્ત્રીના વશ થએલો દાસ મૃગપ્રેમ્ય તથા પશુઓથી પણ અધમપણે હોવાથી તે કંઈ પણ નથી. અર્થાત્ તે સ્ત્રીના શુભામની સરખામણી બધાથી અધમપણે હોવાથી કોઈની સાથે તેની ઉપમા ન થઈ શકે ! અથવા તે સાધુ માર્ગચોક્ષ્ણ થયો, તેમ ન્યાતિએ પાછો દાખલ ન કરવાથી ઉભય બ્રહ્મ હોવાથી કંઈ પણ ગણતરીમાં નથી ! એટલે સંયમના સારાં અનુષ્ઠાન ન કરવાથી સાધુ પણ નથી, તેમ પાન સોપારી વિગેરે શ્રેષ્ઠ ખાનપાનના અભાવે લોચિકા (મુંડ માથું) માત્ર ધારી રાખવાથી બંનેથી બ્રહ્મ છે એટલે સાધુનો વેષ રાખી અહરથી કાળા કુકર્મ કરે તો તેનાથી લોક લજ્જાના ભયથી ખાધામાં ગૃહસ્થ માફક ગમે તે ખવાય નહિ. અને કુકર્મ કરવાથી ચારિત્રનો લાભ ન થાય અથવા ગૃહસ્થો પણ અવિવેક ત્યાગી મર્યાદામાં રહી પુણ્ય બાધે છે, અને સાધુ ભગવતો પરલોકના હિત માટે સયમ અનુષ્ઠાન કરી નિર્જરા કરે છે, તે બંનેમાં કશી ગણતરીમાં નથી. (તે વેષ વિડંબક પાપી બંનેથી બ્રહ્મ છે) હવે ઉપસંહાર કરતા સ્ત્રીસંગનો પરિહાર કહે છે

एवं खु तामु विन्नप्यं, संयवं संवासं च वज्जेज्जा ।

तज्जातिआ इमे कामा, वज्जकरा य एवमकराए ॥सू. १९॥

(ખુ શબ્દ વાક્યની શોભા માટે છે) હવે ઉપર જે સ્ત્રી સંબધી શાસ્ત્રકારે બતાવ્યું, કે સ્ત્રી સાધુને લોળવવા બોલે

કે તને શરમ લાગે તો માથું મુંડાવી તારા જેવી બનું ! એ બધાં વચનોથી ન લોળવાતાં તેવી સ્ત્રીઓ સાથે પરિચય છોડે, એક મકાનમાં નિવાસ પણ આત્મહિતમાં વર્તનારો બનીને સર્વ અપાયોથી ડરીને ન કરે. કારણકે તે રમણીથી થતા કામો ભોગો અવધ તે પાપ વળ માફક ભારે છે, કારણ કે તે ભારથી જીવ-નીચે નરકમાં જાય છે માટે કામ ભોગો અવધકર વળકર છે. તેવું તીર્થકર ગણધરો બતાવે છે. ॥ ૧૯ ॥ હવે બધું સમાપ્ત કરવા કહે છે.

एयं भयं न सेयाय, इह से अप्पगं निरुभित्ता ॥

णो इत्थिं णो-पसुं भिक्खू, णो सयं पाणिणा णिलिज्जेज्जा ॥

॥ सू. २० ॥

આ પ્રમાણે ભયનો હેતુ હોવાથી સ્ત્રીઓનાં મીઠાં વચનોથી તથા સસ્તવ સંવાસ પણ ભયંકારી છે, માટે સ્ત્રીઓ સાથે સંપર્ક કલ્યાણ માટે નથી ? કારણ કે તેથી અસત્ અતુંદાન થાય છે, એવું જાણીને તે ઉત્તમસાધુ કામ ભોગનાં વિપાકનાં કંઠવા ફળ જાણીને પોતાના આત્માને સ્ત્રીઓના સંસર્ગથી રાક્ષીને સન્માર્ગમાં સ્થાપીને શું કરે, તે કહે છે. નરકવીથી જેવી સ્ત્રીઓ સાથે કે પશુ સાથે સહવાસ છોડે, કારણ કે શાસ્ત્રકારે કહ્યું છે કે સાધુએ તેવું મકાનજ શોધવું કે જેમાં સ્ત્રી પશુ અને નપુંસક વિશેષરીતે વર્જિત થય્યા (સુવાતું મકાન) હોય, તથા પોતાના પુરુષચિન્હને પણ ન અડકે,

કારણ કે તે પણ ચારિત્રને મલિન કરે છે, અથવા સ્ત્રી
પશુ વિગેરેને પણ પોતાના હાથથી ન અડકે ! ॥ ૨૦ ॥

સુવિસુદ્ધલેસે મેહાવી, પરકિરિઅં ચ વજ્જણ નાણી ॥
મળસા વયસા કાયેણં, સવ્વપાસસહે અણગારે ॥ સૂ. ૨૧ ॥

સુદુતે વિશેષથી શુદ્ધ એવી સ્ત્રી સંપર્કના પરિહારરૂપ નિષ્ક-
લેશ્યાવાળો મેહાવી તે સાધુની મર્યાદામાં રહેલો પરક્રિયા
તે સ્ત્રી વિગેરે પરપદાર્થો માટે ક્રિયા તે પરક્રિયા છે, એટલે
વિષયલોગનું સેવન કરી પરને ઉપકાર કરવાનું માનવું,
અથવા પર તે ખીજા પાસે પગ દબાવવા વિગેરે ક્રિયા તે
પરક્રિયા છે, તે વિદિતવેદ (તત્ત્વજ્ઞાની) દૂરથી વર્જે,
તેનો સાર આ છે, કે વિષયના ઉપલોગની ઉપાધિવડે
ન ખીજાનું કાર્ય કરવું, તેમ પોતાનું પણ કાર્ય પગ
દબાવવા વિગેરેનું સ્ત્રી પાસે ન કરાવવું આ પરક્રિયાનું
વર્જન મન વચન કાયાથી કરે, અર્થાત્ ઔદારિક કામ લોગ
માટે મનથી પણ ન જાય, ન ખીજાને મોકલે, તેમ ખીજો
જોતો હોય તેની અનુમોદના ન કરે, તે પ્રમાણે વચન
કાયાથી પણ ત્યાગ કરે, આ પ્રમાણે ત્રણ કરણ ત્રણ યોગ
ગણતાં ઔદારિક શરીરના નવ લેદો ૪×૩=૯ થયા, તે
પ્રમાણે દિવ્ય તે દેવતા સંબંધીના શરીરના નવ લેદો થયા,
આ પ્રમાણે અદાર લેદથી લિપ્ત બ્રહ્મચર્ય પાળે, આ પ્રમાણે
જેમ સ્ત્રીપરિસહ સહેવો તેમ ઠડ તાપ હાસ મજ્જર ઘાસ

વિગેરેના સ્પર્શ પણ સહેવા; આ પ્રમાણે 'સર્વ' સ્પર્શોને સમભાવે સહેનારો સાધુ હોય છે. ॥ ૨૧ ॥

इच्छेवमाहु से वीरे, धुअरण धुअमोदे से भिक्खु ॥

તમ્હા અજ્ઞત્યવિસુદ્ધે, સુવિમુક્તે આમોક્ષાણ પરિવણ્ણાસિ ॥

॥ સૂ. ૨૨ ॥

त्तिवेमि इति श्रीइत्योपरिन्ना चतुर्थाव्ययनं समत्ता ॥ ગાયા ગ્રં. ૩૦૯

આ ઉપર કહેલું બધુંએ વચન કોણે કહ્યું ? તે કહે છે. તે બધું શ્રી મહાવીર પ્રભુએ દેવળ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયા પછી પરહિતમાં રક્ત બનીને કહ્યું છે, જેથી દૂર કરી છે સ્ત્રીસંપર્ક સંબધી કર્મરજ જેણે એવા ધૂતરજ તથા રાગ દ્રેષરૂપ મોહ છોડવાથી ધૂતમોહવાળા મુનિ છે, અથવા પાઠાતરમાં રાગ શબ્દ હોવાથી ધૂતરાગમાર્ગવાળો વિપય સ્ત્રીસંસ્તવ વિગેરેના પરિહારરૂપ છે તેવો મુનિ તે બધું મહાવીર પ્રભુએ કહ્યું છે, માટે અધ્યાત્મ વિશુદ્ધિ તે શુદ્ધઅતઃકરણવાળો મુનિએ રાગ દ્રેષરૂપ સ્ત્રી સંપર્કથી પોતાને અશેષકર્મ ક્ષય થતાં સુધી મુક્ત રાખી સર્વે પ્રકારે સંયમ અનુષ્ઠાનમાં ઉદ્યોગવાળો બને, આ પ્રમાણે સુધર્માસ્વામી કહે છે. સ્ત્રી પરિજ્ઞા નામનું એથું અધ્યયન સમાપ્ત થયું.

નારકીના વર્ણનરૂપ પાંચમું અધ્યયન.

ચોથું અધ્યયન કહીને પાંચમું કહ્યું છે, તેનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે.

પહેલા અધ્યયનમાં રવસમય પરમમયનું વર્ણન કર્યું, પછી બીજા અધ્યયનમાં રવસમયમાં બોધ પામવો, એવું કહ્યું, અને બોધ પામીને પ્રતિકૂળ કે અતુકૂળ ઉપમર્ગો આવે તે સમતાથી સહેવા, એ ત્રીજા અધ્યયનમાં કહ્યું, અને બોધ પામેલા સાધુએ જ સ્ત્રીપરિપક્વ સમ્યક્ પ્રકારે સહેવો, એ ચોથા અધ્યયનમાં બતાવ્યું, અને અહીં ઉપસર્ગથી ઠરેલો સ્ત્રીને વશ થતા અવશ્યે નરકમાં જાય છે, ત્યાં જેવી વેદનાઓ થાય છે, તે આ અધ્યયનમાં બતાવશે, આ સંબંધે આવેલા આ અધ્યયનના ચાર અનુયોગદ્વાર ઉપક્રમ વિગેરે કહેવાં, તેમાં ઉપક્રમમાં રહેલો અર્થોધિકાર બે પ્રકારે છે, અધ્યયનનો તથા ઉદ્દેશનો, તેમાં અધ્યયનનો અર્થોધિકાર નિર્ધુક્તિકારે પૂર્વે કહ્યો છે કે “ઉવસન્નમ્ભોરુણો ચી-વસસ્સ નરપસુ હોજ્જ ઉવવાઓ” ઉપસર્ગથી કંટાળી સ્ત્રી સંગ કરે તો તે સાધુનો નરકમાં ઉપપાત થાય છે અને ઉદ્દેશનો અર્થોધિકાર નિર્ધુક્તિકારે કહ્યો નથી, કારણકે અધ્યયનના અર્થોધિકારમાં તેનો સમાવેશ થઈ જયો છે હવે નિદેશો કહે છે, તે ત્રણ પ્રકારે છે. ઓધનિષ્પન્ન નામનિષ્પન્ન સૂત્રાલાપકનિષ્પન્ન છે. તેમાં ઓધમાં અધ્યયન શબ્દ છે,

નામમાં 'નરક વિલક્ષિત છે, તે બે પદવાળું છે, તેથી નરક પદના નિરૂપણ માટે નિર્ચુક્તિકાર કહે છે.

ગિરણ છઠ્ઠું દર્શન ગિરયા હ રૂપે જ મે ભવે અસુખા ॥

સ્વે ત્તં ગિરઓગાસો કાલો ગિરણસુ ચેવ ઠિતી ॥ નિ. ૬૪ ॥

નરક શબ્દના નામસ્થાપના દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ ભાવ એમ છ પ્રકારે નિરૂપણ થાય છે. નામસ્થાપના સુગમ છે. દ્રવ્ય નરક આગમ નોઆગમથી છે, તેમાં આગમથી જ્ઞાતા પણ ઉપયોગ ન હોય, નોઆગમથી જ શરીર ભગ્ય શરીર અને તે બેથી વ્યતિરિક્ત છે, તે વ્યતિરિક્તમાં આ મનુષ્યભવ-માંજ કે તિર્થેચના ભવમાં જે કોઈ અશુભ કર્મના કરવાથી અશુભ જીવો કાળકસૌકરિકે વિગેરે છે. અથવા જે કોઈ અશુભસ્થાનો કેદખાના વિગેરે છે. અને જે નરક જેવી માર વિગેરેની પીડાઓ છે, તે બધા દ્રવ્યનરકો છે, એમ કહેવાય છે, અથવા કર્મ દ્રવ્ય, નોકર્મ દ્રવ્ય, લેહથી દ્રવ્ય નરક બે પ્રકારે છે, તેમાં નરકમાં વેદવાયોગ્ય જે કર્મો બાંધ્યાં, તે એક ભવિક, બાંધેલા આયુવાળો, અભિમુખ નામગોત્ર-વાળો, એમ ત્રણ લેહવાળો દ્રવ્યનરક થાય છે, નોકર્મ દ્રવ્યનરક તો અહીંયાંજ જે અશુભ રૂપ રસ ગંધ વર્ણ સ્પર્શ છે.

ક્ષેત્રનરક તો નરકનો અવકાશ તે કાળ મહાકાળ રૌરવ મહારૌરવ અપ્રતિષ્ઠાન વિગેરે ૮૪ લાખની સંખ્યાવાળો વિ-શિષ્ટ ભૂભાગ છે, તે બધાનો.

કાળ નરકતો જેટલો કાળ નરકની વેદના સહે તે છે.
 भावे उ गिरयजीवा, कम्मुदओ चेव गिरयपाओगो ॥
 સોલણ ગિરયદુક્ખં તવચરણે હોઈ જડ્યવં ॥ નિ. ૬૨ ॥

અને ભાવનરક તો જે જીવો નરકનું આયુ લોગવે છે. તથા નરકમાં લોગવવાયોગ્ય કર્મનો ઉદય છે. તેનો સાર આ છે, કે નરકમાં રહેલા નારકીના આયુના ઉદયથી મેળવેલ અશાતા વેદનીય વિગેરે કર્મ લોગવનાર જીવો છે. તે બીજું પણ ભાવનરક છે. (જીવ તથા કર્મોનો ઉદય એ બંને કોઈ અંશે લિપ્ત છે તેથી જે જુદા બતાવ્યા છે) આ પ્રમાણે અસદ્ય દુઃખ તે પરમાધામીથી કરવતથી વહે-રાવુ, કુલીપાક વિગેરે છે, તથા ત્યાના નારકીના જીવો પર-સ્પર દુઃખ આપે છે, તથા સ્વભાવિક ક્ષેત્રનું દુઃખ છે, તે બધું બાણીને તપ તથા ચરણના અનુધાનમા રક્ત રહેવુ, તે તપ તથા ચરણ નરકના શત્રુ છે, તથા સ્વર્ગ અપવર્ગ નો એક સાચો હેતુ છે, તેથી આત્મહિતને ધ્વંષિતા સાવુએ તે બંનેમાં બીજું કાર્ય છોડીને પ્રયત્ન કરવો.

હવે વિલક્ષિત પદના નિરૂપણ કહે છે.

णामंठवणादविण खेत्ते काले तदेव भावे य ॥

एसो उ विभत्तीए णिकखेवो छविहो होइ ॥ नि. ६६ ॥

વિલક્ષિતશબ્દના નામ સ્થાપના દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ અને ભાવ એમ છ પ્રકારે નિરૂપણ છે. તેમાં નામવિલક્ષિત કોઈ

સચિત્ત વિગેરે દ્રવ્યનું વિભક્તિ એવું નામ પાડ્યું હોય, જેમ સુઆદિ આઠ વિભક્તિઓ સંસ્કૃતમાં નામ સર્વનામ વિશેષણમાં લાગે છે. અને ક્રિયાપદમાં તિય્ આદિ પ્રત્યયો છે. (ગુજરાતીમાં પણ તેવીજ સંબોધન આવે આઠ વિભક્તિઓ છે. તેના પ્રત્યયોને, વડે માટે થીનો મા વિગેરે બાજીતા છે) તે નામવિભક્તિ છે, સ્થાપનાવિભક્તિ તો જ્યાં તે વિભક્તિઓ કરેક પદે કે ધાતુપર વડે સ્થપાય છે, અથવા પુસ્તક પાનામાં લખેલી કે છાપેલી છે. દ્રવ્યવિભક્તિ જીવ અજીવના ભેદથી બે પ્રકારે છે. તેમાં જીવ વિભક્તિ (વર્ણન) સંસારી અને મોક્ષના જીવો-એમ બે ભેદ છે. તેમાં પણ અસંસારી (સિદ્ધમોક્ષના) જીવો દ્રવ્યથી તીર્થ અતીર્થ સિદ્ધ વિગેરે ભેદથી પંદર પ્રકારે છે. અને કાળથી સિદ્ધના જીવો પ્રથમ સમયસિદ્ધ વિગેરે અનેક પ્રકારે છે.

સાંસારિક જીવોનું વર્ણન ઇન્દ્રિય જાતિ ભવભેદથી ત્રણ પ્રકારે છે. તેમાં ઇન્દ્રિય વિભક્તિ એકેન્દ્રિય વિકેન્દ્રિય પચ્ચેન્દ્રિય એમ પાંચે ઇન્દ્રિયોના પાંચ ભેદો છે, જાતિવિભક્તિ તો પૃથ્વી પાણી અગ્નિ વાયુ વનસ્પતિ અને ત્રણ એમ (કાયની ગણતરીએ) છ ભેદ છે. ભવવિભક્તિ તો નારક તિર્યચ મનુષ્ય અને દેવ એમ ચારગતિ આશ્રયી ચાર ભેદો છે.

અજીવ દ્રવ્ય વિભક્તિ તો રૂપી અરૂપી એમ બે ભેદો છે. તેમાં રૂપીદ્રવ્ય તો સ્કંધ સ્કંધદેશ સ્કંધપ્રદેશ અને પરમાણુ પુદ્ગળો એમ ચાર ભેદો છે.

અરૂપીદ્રવ્ય વિભક્તિ દશ પ્રકારે છે તે કહે છે

ધર્મોસ્તિકાય સ્કધ, તેનો દેશ, તેનો પ્રદેશ એમ અ-
ધર્મોસ્તિકાય અને આકાશોસ્તિકાયના દરેકના ત્રણ ત્રણ ગ-
ણતાં નવ ભેદ થયા, તથા અદ્વા (કાળ) નો સમય છે, તે
કુલ દશ ભેદ થયા.

ક્ષેત્ર વિભક્તિ ચાર પ્રકારે છે, સ્થાન દિશા દ્રવ્ય અને
સ્વામીને આશ્રયી ચાર ભેદ થયા છે સ્થાનના આશ્રયી ઉર્ધ્વ
અધઃ અને તીરછો એમ ત્રણ ભેદે લોક વૈશાખસ્થાન તે
કેડે હાથ દગ પહોળા પગ કરીને ઉભા રહેલા પુરૂષ માદક
જાણુવો તેમાં પણ અધોલોકની વિભક્તિ રત્નપ્રભા વિગેરે
સાત નારકીઓ છે, તેમાં પણ સીમંતક આદિ નરક ઇંદ્રક
આવલિક પ્રવિષ્ટ પુષ્પાવકીર્ણક વ્રત ત્રિકોણ ચોખુણુ આદિ
નરકનું સ્વરૂપ કહેવું તિર્યક્ લોકનું વર્ણન જબુદ્રીપ લવણ
સમુદ્ર ધાતકીખડ કાલોદધિ સમુદ્ર વિગેરે જમણા જમણા
કરતા દ્વીપો તથા સાગરો સ્વયંભૂરમણપર્યંત જાણુવા

ઉર્ધ્વ લોકનું વર્ણન સૌધર્મ વિગેરે ઉપર ઉપર રહેલા
બાર દેવલોક નવ ઐવેયક પાંચ અનુત્તર વિગેરે મહા વિમાનો
છે. તેમાં પણ વિમાનમાં ઇંદ્ર આશ્રયી તથા આવલિકા
પ્રવિષ્ટ પુષ્પાવકીર્ણક વ્રત ત્રિકોણ ચોખુણુ વિગેરે વિમાનોનું
સ્વરૂપ કહેવું.

દિશાઓને આશ્રયી ક્ષેત્ર પૂર્વદિશામાં રહેલ ક્ષેત્રજ
છે તેમ અપર તે પશ્ચિમ દિશામાં રહેલ છે

દ્રવ્ય આશ્રયી શાલી વિગેરેનાં ખેતર જાણવાં, અને સ્વામીના આશ્રયથી દેવદત્તનું કે યજ્ઞદત્તનું ક્ષેત્ર જાણવું.

અથવા ક્ષેત્રવિલક્ષિત આર્ય અનાર્યના લેદથી બે પ્રકારે છે. તેમાં પણ આર્યક્ષેત્ર ૨૫૥ દેશથી ઓળખાયેલ રાજગૃહ મગધ વિગેરે છે તે નીચે પ્રમાણે.

રાયગિહ મગહ ચંપા અંગા તહ તામલિત્તિ વંગા ય ॥

કંચણપુરં કર્લિંગા વાનારસી ચેવ કાસીય ॥ ૧ ॥

સાકેય કોસલા ગયપુરં ચ કુરુ સોરિયં કુસદ્ધા ય ॥

કપિલ્લં પંચાલા અહિચ્છત્તા જંગલા ચેવ ॥ ૨ ॥

વારવર્દ ય સુરદ્ધા, મિહિલ વિદેહા ય વચ્છ કોસંવી ॥

નંદિપુરં સંદિવ્ધા મદિલપુરમેવ મલયા ય ॥ ૩ ॥

રાજગૃહ નગર મગધદેશમાં છે, તે પ્રમાણે અગદેશમાં અંપાનગરી છે, બંગદેશમાં તામલિસિ નગરી છે, કલિંગદેશમાં કચ્ચનપુર અને કાશીદેશમાં બનારસી નગરી છે. કૌશલદેશમાં સાકેત નગર છે. કુરુદેશમાં ગયપુર (હસ્તિનાગપુર) છે. કુશાર્ત્ત દેશમાં સૌરીપુર કંપીલપુર પંચાળ દેશમાં અને જંગલાદેશમાં અહિચ્છત્ર નગર છે. તથા સોરઠ દેશમાં સોરિકા નગરી છે. વિદેહદેશમાં મિથિલા નગરી છે, વત્સદેશમાં કૌસંવી નગર છે. સાંકિલ્યદેશમાં નંદીપુર છે. અને મલયદેશમાં મદિલપુર નગર છે.

શકે ચત્રન શખર, બળર કાય મુદ્ડે હુદ્ડે ગોડ પક્ષ-
શુક આખ્યાક હુણ રોમ પારસ ખસ ખાસિકા.

દુવિલયલવોસ વોકસ મિહંદ પુલિદ કોંચ મમર રુયા ॥
કોંવોય ચીણ ચંચુય, માલય દમિલા કુલકલા ચ ॥ ૨ ॥

દિગલ, ચલ એસ બુદ્ધમ મિહ અંધ પુલિંદ કોંચ
બ્રમર રૂક કંબોજ ચીન ચંચુક માલવ દ્રમિલ કુલાખ્યા છે,
કેકય કિરાય હયમુહ સ્વરમુહ ગયતુરગમેદગમુદા ચ ।

હયકળ્લા ગયકળ્લા અળ્લે ચ અળારિયા વહવે ॥ ૩ ॥

કૈકેય કિરાત હયમુખ ખરમુખ ગજમુખ તુરગમુખ
મેઢમુખ હયકર્ણ, ગજકર્ણ તેવા બીજા અનેક અનાયો છે.
પાવા ચ ચંદદંદા, અળારિયા ણિગિવળા ણિરણુકંપા ॥

મોત્તિ અક્ષરાઈ જેસુ ણ ણજ્જંતિ મુવિળેડવિ ॥ ૪ ॥

તે દેશના લોકો પાપી ચંદદંડ (ભારે શિક્ષા) કરનારા,
નિર્લજ્જ તથા નિર્દય અનાયો છે, જેઓ ધર્મ એવા અક્ષરો
સ્વપ્ને પણ બાળતા નથી.

કાલપિભક્ષિતું વણુન.

અતીત અનાગત વર્તમાનકાળના લેદશી ત્રણ લેટે
છે. અથવા એકાત સુખમ આદિના હમથી અવસરિણી સ-
સરિણીના બાર આરાવાળો કાળચક્ર છે. અથવા—

સમયાવલિયમુદુત્તા દિવસમહોરત્ત પક્ષ માસા ચ ॥

સવચ્છરયુગપલિયા સાગર વસણિ પરિયટ્ટે ॥ ૧ ॥

પાપો ઉદય આવતા અશરણ થઈને ઘણોકાળ ભોગવે છે.

બાકીની ચાર પંકગ્રભા ધૂમગ્રભા તમગ્રભા મહાતમઃ ગ્રભા એ ચાર નારકીમાં સ્વભાવિકજ દુઃખો પરમાધામી વિના પોતાના પૂર્વે કરેલાં દુષ્ટકૃત્યોના ફળરૂપે અતિશે દ્રઢવો બિપાક વેદનારૂપે થાય છે, તે ભોગવે છે, તથા પરસ્પર એકબીજાઉપર ઇર્ષા કરીને દુઃખ દે છે તેમા પ્રથમની ત્રણ નારકીમાં પરમાધામીઓ દુઃખ દે છે, તે કહે છે.

અંત્રે અંવરિસી ચેવ, સામે ચ સવલેવિ ચ ॥

રોદ્ધોવરુદ્ધ કાલે ચ, મહાકાલેત્તિઆવરે ॥ નિ. ૬૮ ॥

અંખ અંખરિપ સામ સખલ રૌદ્ર ઉપરૌદ્ર કાલ મહાકાલ છે.

અસિપત્તે ઘણું કુંભે, વાલુ વેયરણીચિ ચ ॥

સ્વરસ્સરે મહાઘોસે, એવં પળ્લરસાહિયા ॥ નિ. ૬૨ ॥

અસિપત્ર ધણું કુંભ, વાલુ વૈતરણી ખરસ્વર તથા મહા-
ઘોષ આ પ્રમાણે પંદર જાતિના પોતાના નામ પ્રમાણે દુઃખ
દેનારા છે. તેઓ જે જે વેદનાઓ નારકીના જીવોને આપે
છે, તે કહે છે.

ઘાટેતિ ચ હાડેતિ ચ હળંતિ વિંધંતિ તહ ગિસુંમંતિ ।

મુંચંતિ અંવરતલે અંવા સ્વલુ તત્થ ણેરડયા ॥ નિ. ૭૦ ॥

તેમા અંખનામના જે પરમાધામીઓ છે, તે પોતાના
દેવલોકમાંથી નરકઆવાસમા આવીને કીડામાટેજ નારકી-

ના જીવોને અનાથ કુતરાની માફક શૂળ-વિગેરેના પ્રહારથી એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ કાઢે છે. તથા 'પહાડે'તિ' તે પોતાના ધન્ય પ્રમાણે તે રાંકજીવોને આમ તેમ ભભાવે છે. તથા આકાશમા તે જીવોને ઉછાળીને નીચે પડતાં મુદ્દગર વિગેરેથી હણે છે, તથા શૂળ વિગેરેથી વિંધે છે. નિસુલતિકૃકાટિકામાં અહણુ કરીને પાછા જમીન ઉપર નીચે મોઢું રાખીને પટકે છે, ત્યાંથી પાછા આકાશમાં ઉછાળીને પાછા નીચે ફેંકે છે, એમ વિડંબના પમાડીને ત્યાં નારકીમાં તે જીવોને પીડે છે ॥ નિ. ૭૦ ૧

ઓહ્યહયે ચ તહિયં, ગિસન્ને કપ્પણીહિ કપ્પંતિ ॥

વિદુલગચડુલગછિન્ને, અંબરિસી તત્થ ણેરહણ ॥ નિ. ૭૧ ॥

વળી તે મુદ્દગર વિગેરેથી મારેલા તથા તલવાર વિગેરેથી હણેલા ઘણા માર ખાવાથી તે મૂર્છિત થતાં પાછા કંઈથીએથી છેદી નાંખે છે. આમ તેમ ચીરે છે.

તે આ પ્રમાણે ચીરતા મગની દાળ માફક કરે છે, અથવા કોળાના ફળ માફક આડાં ઢોઢાં ગમે તેમ ચીરે છે આ અંબરિષિ નામના અસુરકુમાર પરમાધામીઓ દુઃખ દે છે.

સાહળપાહળતોહળ, વંધણરજ્જુલ્લયપ્પહારેહિં ॥

સાપા ણેરહયાણં, પવત્તયંતી અપુણ્ણાણં ॥ નિ. ૭૨ ॥

તે પુણ્યહીન નારકીજીવોને ક્યામ નામના પરમા

ધામીઓ તીવઅશાતા વેદનીયના ઉદયમાં અંગોપાગથી
છેદે, નિષ્કુટથી નીચે વજ્રમૂર્તિમાં ફેંકે, ત્યાં શૂળ વિગેરેથી
બીધે, સોયો વિગેરેથી નાક વિગેરેમાં દાણાં પાડે, દોરડા
વિગેરેથી કૂરકર્મ કરનારા નારકીના જીવને બાધે, અને
તેવીજ રીતે લાતોના મારથી મારે, આ પ્રમાણે લયંકર દુઃખ
શાતન પાતન વેધન બંધન વિગેરેનું ઘણું પ્રકારે આપે છે.

અંતગયપિપ્પિસાણિ ચ હિયયં કાલેજ્જ ફુપ્પુસે વકે ।

સવલા જેરતિયાણં કર્હેતિ તર્હિ અપુત્તારણં ॥ નિ. ૭૩ ॥

તથા સખળ નામના પરમાધામીઓ તેવા નારકીના પાપ-
ના ઉદયથી દુઃખ દેવામાં ફીડા માનીને આ પ્રમાણે પીડે છે.

આતરડાંમાં તથા ફેફસાંમાં રહેલા માસના લોચાને
તથા હૃદયને ચીરે છે, તથા તેમાં રહેલા કાળજાના માસને
કાપે છે, તથા કુકુસ તે આંતરડાંમાં રહેલા લાગને ખેંચે
છે તથા વલ્કલ તે વધ્રીને (વાધર) ખેંચે છે. આ પ્રમાણે બુદ્ધ
બુદ્ધ ઉપાયોવડે નારકીના અનાથ જીવોને ઘોર વેદના આપે છે.

અસિસત્તિકોત્તતોમરસૂલ તિસૂલેસુ સૂઝચિયગાસુ ॥

પોયંતિ રુદ્ધકમ્મા ઉ જરગપાલા તર્હિ રોદા ॥ નિ. ૭૪ ॥

તથા રૌદ્ર નામના નરકપાળો રૌદ્રકર્મ કરનારા તલવાર
બરછી ભાલા વિગેરે ઝીણી ધારવાળા હથીઆર ઉપર અશુભ
કર્મના ઉદયવાળા નાકીને પડેવે છે.

મજંતિ અંગમંગાણિ ઝરુવાહુસિરાણિ કરચરણે ॥

કર્ષેતિ કપ્પણીર્હિ ઉવરુદ્ધા પાવકમ્મરયા ॥ નિ. ૭૫ ॥

ઉપરૂં નામના પરમાધામીઓ નારકીલવોના શીર ખાહુ ઉડ વિગેરે અગોપાગ તથા હાથપગોને મરકી નાખે છે. તથા તે પાપીલવોને કતરણીથી ચીરે છે. એવું કહ્યું પણ હું પણ નથી કે જે નારકીઓને ન આપે! અર્થાત્ બધે પ્રકારે ખીડે છે.

મીરાસુ સુંઠણસુ ચ કંદૂસુ ચ પયંડણસુ ચ પયંતિ ॥

કુંભીસુ ચ લોહીણસુ ચ પયંતિ કાલા ઉ જૈરતિ ॥ નિ. ૭૬ ॥

કાળ નામના પરમાધામીઓ મોરા મોટા ચૂંદા, તથા શુંકક કંદૂક પ્રચંડક વિગેરે તીવ્રતાપવાળા સ્થાનમાં નારકીના લવોને રાંધે છે, તથા ઉંટણીના આકારની કુંભીઓમાં તથા લોહી તે આયસકવલ્લીઓમાં નારકીલવોને માછલાં માંકક સેકે છે.

ક્રપ્ષંતિ કાગિણીમંસગાણિ હિંદંતિ સીહપુચ્છોણિ ॥

સ્વાવંતિ ચ જૈરદ્વૈ મહાકાલા પાવકમ્મરણ ॥ નિ. ૭૭ ॥

તથા પાપકાર્યમાં રક્ત મહાકાળ નામના પરમાધામીનીચે પ્રમાણે નારકીના લવોને ખીડે છે.

કાકિણી જેવડા ઝીણા માંસના દુકડાવાળા નારકીના લવોને ખનાવે છે. અને પાછળની પીઠમાથી તેમના આમડાને

છેદન કરે છે. તથા જેમણે આગલા લવમા માંસનો સ્વાદ
કયો હોય, તેમને તેમનું માસ કાપીને ખવડાવે છે.

હત્યે પાપ ઝરૂ વાહુસિરાપાયઅંગમંગાણિ ॥

હિદંતિ પગામં તૂ અસિ જેરડણ નિરયપાલા ॥નિ. ૭૮॥

અસિ નામના ધરમાધામી આ પ્રમાણે અશુભકર્મ
વાળા નારકીના જીવોને પીડે છે.

હાથ પગ ઉડે બાહુ માથું પાસાં વિગેરે અંગ ઉઘાગ
અતિશે ખંડખંડ કરે છે. તુ અવ્યયથી જાણવું કે ખીજાં
દુઃખ પણ પમાડે છે.

કણ્ણોટ્ટ ણાસકરચરણદસ ણટ્ટણફુગ્ગઝરૂ વાહુણં ॥

છેયણમેયણસાહણ અસિપત્તવપૂહિ પાદંતિ ॥ નિ. ૭૯ ॥

અસિપ્રધાન નામના ધરમાધામી અસિપત્ર વનને ખી
જાતસ કરીને ત્યાં છાયા માટે આવેલા રાકડા નારકીને તલવાર
વિગેરેથી કાપે છે તથા કાન હોઠ નાક હાથ પગ દાંત છાતી
કેડ સાથળ બાહુને છેદી લેદી શાતન વિગેરે પોતે પવન
વિકુર્વી આડ હલાવી તલવાર જેવાં પાદડાં વિગેરેથી પીડે
છે. તે કહ્યું છે

છિન્નપાદમુજસ્કંધા શિછન્નકર્ણોપ્પનાસિકાઃ ॥

મિન્નતાલુશિરોમેઢ્ઢા, મિન્નાક્ષિહૃદયોદરાઃ ॥ ૧ ॥

પગ ભુજ ખંધા કાન હોઠ નાક છેદી નાખે છે, તથા

તાલવું માથું પુ-લિંગ આંખ હૃદય અને પેટ લેડી નાખે છે.

કુંભીસુ ચ પયણેસુ ચ, લોહિયસુ ચ કંદુલોર્હિ કુંભીસુ ॥
કુંભી-ચ ણરયપાલા, હ્ણંતિ પાદં (ચં)તિ ણરણમુ ॥ ૮૦ ॥

કુંભી નામના પરમાધામી આ પ્રમાણે નારકીજીવોને
પીડે છે. ઉંટડીનાં આકારની કુંભીમાં કડિલ્લક આકારની
કુંભીમાં તથા આયત્ત લાજનમાં પકાવે છે.

તદતદતદસ્સ મજ્જંતિ મજ્જણે કલંકુવાલંગાપટે ॥
વાલ્ગા ણેરડયા લોલંતી અંવરતલંમિ ॥ નિ. ૮૧ ॥

વાલુકા નામના પરમાધામી અનાથ-નારકીને તપેલી
રેતીના, ભરેલા વાસણમાં ચણાની માફક ભુંજે છે;

પ્ર૦—ક્યાં પચાવે ?

ઉ૦—કંઠના પુલના આકાર જેવી વેળુરેતીમાં ઉપરનાં
ભાગમાં પાણીને ખુલ્લા આકાશમાં થેદે છે !

પૂયંરુહિરકેસઢિવાહિણી કલકલેતજલમોયા ॥

વેયરણિણિરયપાલા, ણેરડણ જ પવાહંતિ ॥ નિ. ૮૨ ॥

વૈતરણી નામના પરમાધામી દેવો વૈતરણી નદી વિદ્યુત્
છે, તે પડે લોહીવાળ હાડકાં વહેનારી મહાભયંકર કર્ત
કલાયમાનનો અવાજવાળી છે. તેમાં આડું ગરમ પાણી
ખીજત્સ દેખાવતું છે. તેમાં નારકીના જીવોને વહેવડાવે છે.

કર્ષેતિ કરકર્ણિ, તર્ચ્છિતિ પરોપ્પરં પરમુષદિ ॥

સિંબલિતરુમારુંહંતી સ્વરસ્સરા તત્ય જેરડૅ ॥ નિ. ૮૩ ॥

અરસ્વર નામના પરમાધામીઓ આ પ્રમાણે નારકીને પીડે છે. કુરવતીઓ ઉચેથી પાડીને પાટીયા પાડે છે, તેમ દોરા દોરાના આંતરે તેમને ચીરે છે, પછી તેમને પરશુ (કોહાડા) વડે બધા શરીરના કકડાઓને છોલે છે, અને પાતળા કરે છે, તથા વજ્ર જેવી બચંકર શૂળોવાળી શાદમલીના ઝાડઉપર અંરસ્વરે રોતા નારકીઓને ચડાવી પાછા નીચે ખેંચે છે

મીષ ય પલાયંતે સમંતતો તત્ય તે ગિરુંભંતિ ॥

પમુળો જહા પમુવહે મહધોસા તત્ય જેરડૅ ॥ નિ. ૮૪ ॥

મહાધોષ નામના પરમાધામીઓ શિકારીની માફક ખરને પીડા કરવામાં હર્ષ પામનારા કીડાથી બુદ્ધી બુદ્ધી પીડાઓ વડે નારકીઓને પીડે છે. તે જેમ ડરીને ભાગેલા મૃગો ચારે બાજુથી પીડાના સ્થાનમાં તેને બાંધે છે, પછી જેમ બકરા વિગેરેનો હોમ કરતાં કે પાડા વિગેરેની કુરખાની કરતા કે કંસાઈઓ બાંધીને મારે છે. તે સમયે બીજાં હર્ષનાદ કરે છે, તે પ્રમાણે પરમાધામીઓને નારકીના જીવોને દુઃખ દેતાં આનંદ આવે છે ।

આ પ્રમાણે નામનિરોધ પૂરા થયો, તેથી સૂત્રાનુગમમાં અરુણતિતાદિ શુદ્ધયુક્ત સૂત્ર કહેવું. તે આ પ્રમાણે છે.

પુચ્છિસ્સહં કેવલિયં મહેસિં, કહં મિતાવા ણરગા પુરત્યા ? ॥
અજાણઓ મે મુણિ વૂદિ જોણં, કહિં નુ બાલા નરયં ઉર્વિ-
તિ ? ॥ સૂ. ૧ ॥

જંબુસ્વામીએ સુધમ્ભસ્વામીને પૂછ્યું કે હું જાણવાનું !
નારકીના છવો કેવા છે ? અથવા કેવાં કર્મોથી છવોને ત્યાં
જવું પડે છે ? અથવા ત્યાં દેવી રીતની વેદનાઓ છે ? આનો
ઉત્તર સુધમ્ભસ્વામી આપે છે, કે મેં આ પ્રશ્નો દેવળી
તે અતીત અનાગત વર્તમાન એ ત્રણે કાળના સૂક્ષ્મ ન
દેખાતા મહાથોને પણ બતાવનારા છે, તથા મહાપિ તે ઉચ્ચ
તપ કરી ચારિત્ર પાળનારા અને અનુકૂળ પ્રતિકૂળ ઉપક્રમો
સમભાવે સહેનારા છે, તેવા શ્રી મહાવીર પ્રભુને મેં પૂર્વે
પૂછેલા છે, કે નારકીઓ દેવી પીઠાએ તપાવેલા હોય છે, તે
હું જાણતો નથી, તેથી આપ દેવળજ્ઞાને જાણો છો માટે
કહો ! તથા આ પણ કહો કે જાણ અજ્ઞાન હિત અહિત લેવા
મુકવાનો વિવેક ન જાણનારા તેવી નારકીમાં કેવાં કેવાં કર્મો
ખાંધીને જાય છે, તથા દેવી વેદનાઓ પ્રકટ થાય છે ? આ
પ્રમાણે મેં પૂર્વે પૂછ્યું હતું.

एवमपपुष्टे महाणुभावे, इणमोऽज्वरी कामवेआमुपमे ॥

पवेदइस्सं दुदमदुग्गं, आदीणियं दुक्कदियं पुरत्या ॥ २ ॥

આ પ્રમાણે મેં વિનયથી પૂછતાં હજ અતિશયના મહાન

અનુભાવરૂપ માહાત્મ્યવાળા પ્રભુએ પ્રશ્નોના ઉત્તરો કેવળ આલોક (પ્રકાશજ્ઞાન) વડે જાણીને કહ્યા છે.

પ્ર૦—કેાણે.

ઉ૦—વીર વર્ધમાનસ્વામી આશુપ્રજ્ઞાવાળા સર્વત્ર સદા-ઉપયોગવાળા હોવાથી છે. તેઓ આ પ્રમાણે કહે છે. કે હે સુધર્મ, તમે પૂછો છો તેથી હું કહું છું. તે તમે ધ્યાન રાખીને સાંભળો.

હું ખ તે હું ખનો હેતુ હોવાથી નરક પોતેજ હું ખ છે, અને તેનું બીજ અસત્ અનુધાન (પૂર્વજન્મમાં કરેલાં દુષ્ટકૃત્યો છે અથવા નરકવાસ તેજ હું ખ આપે છે, માટે હું ખ છે, અથવા અશાતાવેદનીયના ઉદયથી તીવ્ર ખીડા રૂપ હું ખ છે. અને તે પરમાર્થથી વિચારતાં હું તે વિષમ (ગહન) છે કારણ કે તે અસર્વજ્ઞ પુરૂષોદ્ધી હું ખથી વિચારાય છે. એટલે તે હું ખ પડે છે, એવું પ્રમાણ સમીપમાં દેખાતું નથી, અને નજરે દેખાયાવિના માનવામાં બાળ-જીવને ન આવે.

અથવા દુહમદ્દુહમ તે હું ખ તેજ પદાર્થ છે, અથવા હું ખનું નિમિત્ત અથવા હું ખનું પ્રયોજન છે, તે હું ખાર્થ પોતે નરકસ્થાન છે, તેજ હું ખ છે, કારણકે ત્યાંથી પાર નીકળવું મુશ્કેલ છે તે હું કહું છું. હવે તે વાતનેજ પુષ્ટ છે. જ્યાં સવેપ્રકારે દીનપણું છે માટે આદીનિક છે.

કારણકે ત્યાં અત્યંત રાકડા સત્ત્વ (જીવો) નો આશ્રય છે. તથા ત્યાં પૂર્વે કરેલાં દુષ્ટકૃત્યો અથવા પાપ કે તેનાં નારકના ભવમાં ભોગવાતાં ક્રુણો અશાતાવેદનીયરૂપે વેદાય છે, તેથી તે 'દુષ્ટકૃતિક' છે. તે આગળ કહીશું, અથવા પાઠાંતરમાં (દુષ્ટક્રિણ) પાઠ છે. તેથી તે દુષ્ટકૃતિવાળા નારકીના જીવો છે, તે સંબંધી તેમનું ચરિત્ર હું પુરસ્તાત્ એટલે તેમના પૂર્વભવ સંબંધીનું કૃત્ય કહીશ. ॥ ૨ ॥ હવે તે કહે છે.

જે કેદુ બાલાં રૂઢ જીવિયદો, પાવાઈં કમ્માઈં કરંતિ રુદ્ધા ॥
તે ઘોરરૂવે તમિસંધયારે, તિલાખિતાવે નરણ પઢંતિ ॥ ૩ ॥

જે દોષ પાપી મનુષ્ય કે તિર્યચ પંચેન્દ્રિય જીવો આ-લોકમાં મહા આરંભપરિગ્રહમાં રક્ત બનીને પંચેન્દ્રિય (પશુ કે માણસ) નો વધ કરીને માંસભક્ષણુ વિગેરે પાપ કૃત્યોમાં તત્પર છે, તેવા રાગદ્વેષથી ભરેલા અસંયમ જીવન શુભરનારા પાપના ઉપાદાનરૂપ કૃત્યો તે જીવોને ભય પ-માડી રૈદ્ર બનીને હિંસા બૂઠ ચોરી વિગેરે કરે છે, તે પાપીઓ તીવ્રપાપનો ઉદય થતા અત્યંત ભયવાળી ઘોર તથા ઘણા અંધકારવાળી નરકમાં જાય છે, ત્યાં અંધારું એટલું છે કે આંખોથી પોતાને પણ ન જુએ, રક્ત અવધિ કે વિભંગજ્ઞાનથી જરા જરા ઘુવડો જેમ દિવસે જુએ છે, તેમ તે નારકીના જીવો જુએ છે. તેજ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે. ગૌત-મસ્વામી પૂછે છે કે ભગવન !

૫૦-કૃષ્ણલેશ્યાવાળો નારકીનો છવ અવધિજ્ઞાનનો ઉપયોગ મુકીને ચારે દિશામાં કેટલું ક્ષેત્ર બાણે કે દેખે?

૭૦-ધણું ક્ષેત્ર ન બાણે ન દેખે, પણ પોતાની આબુ-આબુ થોડું ક્ષેત્ર બુલે (તેનું માપ ણીજેથી આપશ્ચક ભા. ૧. ૫. બાણી લેવું) તે પ્રમાણે દુઃસહ તે ખેરના અંબારા ના મોટા ઢગલાના તાપથી અનંતગણા તાપવાળો સંતાપ જેમાં છે, તે તીવ્રતાપવાળા નરકમાં બહુ વેદનાવાળા કથાનમાં પૂર્વભવમા વિષય અલિલાપ ન છોડનાથી પોતાનાં દુષ્ટકર્મના બોજાથી ભારે થયેલા પડે છે, અને ત્યાં પડીને જુદી જુદી વેદનાઓ અનુભવે છે. તેજ કહ્યું છે. તે શાસ્ત્રમાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે

અચ્છદ્વિયવિંસયસુદ્ધો પ્રહૃદ્ અવિજ્ઞાયસિદ્ધિસિંહાણિવંદે ॥
સંસારોદહિવલયા મુહંમિ, દુઃખાગરે નિરપ ॥ ૧ ॥

જે છવે વિષયસુખ છોડ્યાં નથી, તે સંસારઉદ્ધ-ધિના લયના સુખસમાન દુખના સમૂહવાળી નરકમાં પડે છે, ત્યાં નહીં ખુઝાવેલા બળતા અગ્નિની જ્વાળાઓ નીકળી રહી છે, તેમા બળે છે.

પાયકંતોરત્યલમુહકુહરુચ્છલિય રુદિરગંદ્રસે ॥
કરવત્તુક્તદુહા, વિરિક્કવિવિર્દિણ દેહદ્વે ॥ ૨ ॥

ત્યાં પરમાધામીની જળરી લાતોથી છાતીમાં ઘણો

માર પડતાં 'મોહુ' કાઢી લોહી આકતો નારકીનો છવ છે,
તથા તે દુઃખીઆ છવને નિર્દય પરમાધામીજો કરવતીથી
વહેરીને બે ભાગમાં શરીર કરી નાંખે છે

જતંતરભિજ્ઞંતુ ચ્છલંતસંસદ્ ભરિયદિસિવિવરે ॥

હંજ્ઞંતુપ્પિદિય, સમુચ્છલંત સીસદ્દિ સંવાણ ॥ ૩ ॥

પરમાધામીના ચંત્રમા લેદાતો પીડાધને તેણે પોક
મુકવાથી દિશાઓ ગાળી ઉઠે છે. અને લાપથી બળતાં
કાટતાં માથાના હાડકાંનો સમૂહ ઉછળે છે.

મુક્કંદ કઢાહુકઠંતદુક્કય કયંત કમ્પંતે ॥

સૂલવિધિનુક્લિત્તુદ્દેહિનિદ્વંતપદ્મારે ॥ ૪ ॥

કડાયામા દુધની માફક કઢતાં પીડાધને નારકીના
છવો આકંઠ કરી રાડ મુકે છે, તે સમયે પૂર્વે કરેલાં દુષ્ટ
કૃત્યોનું કળ મરણાવકટમાફક જણાય છે, તથા શૂળોથી
લેદાયેલ ઉચે દેહેલ છે, ઉપરની કાયા સમૂહ જેણે તેવી
દુર્દશા ભોગવે છે.

મદંચયારદુગંધવંચનાયારદુન્દરકિલેસે ॥

મિત્રકરચરણ સંસ્પર્શદિરવસાદુગમપવદે ॥ ૫ ॥

સયંદર શબ્દ અંધાર, દુર્નિયતું બંધનાગાર (દેહ-
આતું) છે જેમા દુર્ધર્મસ્થેષ છે, તથા લેદેલ દ્વાય પગ
માંથી નીકળતા એ ગ્રીવસાનો આટો પ્રવાહ આવે છે,

- મિદ્ધમુહણિદ્ધજક્લિત્તવંધણોમુદ્ધકંવિરકવંધે ॥

દદગહિયતત્તસંઠાસયગ્ગવિસમુક્ખુહિયજોહે ॥ ૬ ॥

પરમાધામીઓ ગીધના જેવી આચોવડે નિર્દયતાથી
માથાનો ભાગ ઉગેડીને ક્ષત ગળા મુધીનો ભાગ રાખતાં
આકેંદ કરી રહેલ છે, તથા તપેલા ચીપીયા કે સાણસા
વડે ખુબ મજબુત પકડીને છબને ખેંચી કાઢે છે.

તિક્કલ્લ કુસમ્મકઢ્ઢિય્ઢ્ઢ્યરુક્કલ્લગ્ગ જ્ઞરસરીરે ॥

નિમિસંતરંપિ દુલ્લહસોક્કલ્લેવ્વલ્લેવ્વદુક્કલ્લમિ ॥ ૭ ॥

તીક્ષ્ણ અંકુશ અગ્રભાગથી ખેંચેલા કાંટાના આડના
અગ્ર જેવા જર્જર (નિર્બળ) શરીરવાળા નિમેષમાત્રપણ
વખત મુખનો લેશ નથી, પણ દુઃખ તો સદા ચાલુ છે.

ઇયં મિસણંમિ ણિરણ પઠંતિ જે વિવિહસત્તવહનિરયા ॥

સચ્ચબ્ભટ્ટાયનરાજયંમિકયપાવસઘાયા ॥ ૮ ॥

આ પ્રમાણે ભયંકર નરકમાં જુદા જુદા પ્રાણીઓને
મારવામાં તત્પર હોય તે તથા સત્યથી બ્રહ્મ થએલા મનુષ્યો
પાપસમૂહ એકઠો કરેલો હોય, તેવા છવે આ જગતમાં
નરકમાં પડે છે. આ પ્રમાણે નારકીમાં પીડા લોગવે છે.

તિવં તસે પાણિણો થાવરે ય, જે હિસતી આયસુહં પડુચ્ચા ॥

જે લૂસણ હોડ અદત્તહારી, ન સિક્કલ્લતી સેયવિયસ્સર્કિંચિ ॥

તથા જે જીવો અતિ નિર્દયપણે શૈદ્ર પરિણામથી હિંસામાં પ્રવૃત્ત થયો છે, તે જેઈદ્રિય વિગેરે ત્રાસ પામતા ત્રસજીવોને તથા સ્થિર રહેલા પૃથ્વીકાય વિગેરે સ્થાવરજીવોને મહામોહના ઉદયથી હણે છે, તથા જે જીવ પોતાના સુખને ખાતર બુદ્ધા બુદ્ધા ઉપાયોથી જીવોને ઉપદ્રવ કરનારો થાય છે, તથા અદત્તહારી (ચિારી કરનારો) છે, તથા આત્મહિતેથી પુરૂષે સયમનાં અનુષ્ઠાન જે આમાયિક પ્રતિક્રમણ પોષધ વિગેરે દે દીક્ષા લેવા જોગ છે, તેમાંનું કશું કરતો નથી, અર્થાત્ પાપના ઉદયથી કાગડાનું માંસ ત્યાગવારૂપ પણ વિરતિ (ત્યાગવૃત્તિ)નો જગ પણ પરિણામ કરતો નથી, (તે જીવ નરકમાં દુઃખ ભોગવે છે).

પાગન્ધિ પાળે વદ્ધુર્ણં વિવાતિ, અતિવ્રતે ધાનમૃવંતિ યાતે ॥

ગિદ્ધો ગિમં ગન્છતિ અંત્રકાલે, અદોમિર કદ્ધુ ર્વેદ્ દુર્ગં ॥

મૃ. ૬. ॥

પાપમાં ધૃષ્ટતા ધારણ કરે તે પ્રાજ્ઞસ્ત્રી છે, ઘણું પ્રાણીઓના પ્રાણનો અનિષ્ઠાન કરે તે અનિષ્ઠાત્રી છે, તેનો મર આ છે, દે પ્રજ્ઞાને ધાન કરીને પણ ધૃષ્ટતાથી દહે છે દે વેદમાં કહેલો પ્રાણીવધ કરવાથી દિંસા થતી નથી, તથા નવજ્ઞોનો આ ધર્મ છે દે તેમણે યજ્ઞ કરવો, વડી આચેટક (ચિટ્ટર)થી વિનાશક્રિયા થાને છે, અથવા આમ બોલે દે,

ન માંસમક્ષણે દોષો, ન મળે ન ચ મૈથુને ॥

મટ્ટતિરેપા મૂનાનાં, નિવૃત્તિસ્તુ મદાફળા ॥ ૧ ॥

માંસમક્ષણમાં હોય નથી, તેમજ હાર કે મૈથુનમાં
હોય નથી, એતો અનાદિકાળની જીવોની પ્રવૃત્તિ છે, પણ
જો તેની નિવૃત્તિ કરે તો મહાવૃક્ષ થાય છે તેથી આ
પ્રમાણે દૂરસિંહ કે કાળાનાગની માફક સ્વભાવથીજ જી-
વોની દિ'આતુ' કામ કરીને કદાપિ હિંસાથી ચાત ન થતો
કોધાગ્રિથી બળતો રહે, અથવા શિકારી માછી વિગેરેના
દિંસક ધંધામાં સદા રક્ત બનેલો પ્રાણીઓને હુલે, તે
ચોતાના કમોઉદયમાં આવતા નરકમાં જાય છે, (ધાતનો
અર્થ આહી નરક કયો છે)

પ્ર૦-કેણુ ?

ઉ૦-જો બાળ અથવા ગગદેયમાં વર્તે છે, તે અંતકાળે
(નિહ) નીચે (હિ સ તે) અધકારમાં જાય છે. તે ચોતા-
નાં હુલકૃત્યોથી નીચું માથું કરીને વિષમહુર્ગ તે ચાતના
(પીડ)ના સ્થાનમાં જાય છે, એટલે માથું નીચું કરી નર-
કમાં પડે છે.

હળ છિંદ્રહ મિંદ્રહ ણં દહેતિ સદ્દે સ્મૃજિતા પરહમ્મિયાણં ॥

તે નારગાઓ ભયભિન્ન સન્ના કંસંતિ કન્નામ દિસં વયામો

॥ સૂ. ૬ ॥

હવે નારકીમાં ગયેલા જે દુઃખો ભોગવે છે, તે કહે છે. તિર્યચ કે મનુષ્યલવધી જે જીવો નરકમાં ઉત્પન્ન થાય છે, તે નરકમાં ઉત્પન્ન થયા પછી અંતર્મુદૂર્તમાં પાંખો કાપી લીધેલા પક્ષીઓ માફક પડીને નવા શરીર મેળવે છે, અને પર્થોમિલાવ પ્રાપ્ત કરતાં પરમાધામીના કરેલા ભયંકર (સિહનાદ જેવા) અવાજોને સાલજે છે, તે આ પ્રમાણે— મુદગર વિગેરેથી એમને હુણો, ખડગ વિગેરેથી છેદો, શૂલ વિગેરેથી ભેદો, અશ્વિના તણુઆ વિગેરેથી ખાજો, (જુ' વાક્યની શોભા માટે છે) આ પ્રમાણે કાનમાં દુઃખના ભયંકર શબ્દો સાલજીને ભયથી ભમતા (અચળ) લોચન-વાળા કરથી અંત કરણની વૃત્તિ નાશ પામેલા અમે શરણુ લેવા કંઈ દિશામાં જઈએ, એમ આકાંક્ષા કરતા રહે છે; ॥ ૬ ॥ હવે તે ભયથી દિશાઓમાં નાસતા શું અનુભવે છે, તે કહે છે.

इगालरासिं जलियं सजोनिं, तत्तोवमं भूमिमणुकमेता ॥
ते डज्जमाणा कलुणं थणंति, अरहस्सरा तत्त चिरद्वितोया ॥

સુ. ૭ ॥

જોરના અંગારાના ઢગલા જ્વાળાઓથી બળતી ભૂમિ-ની ઉપમા છે, અથવા દાવાનળથી બળતા વનની ભૂમિ-માફક તે જગ્યા ઓળંગતા નરકના જીવો અતિશે બળતાં દીનસ્વરે આકંઠ કરે છે ત્યાં આપણા જેવી અગ્નિ નથી

માટે તેવી ઉપમાવાળો જમીનનો સ્પર્શ છે એમ જાણવું, આ પ્રમાણે જાણવામાત્ર કહ્યું છે, કારણકે નારદીના તાપની ઉપમા અહિંના અગ્નિ સાથે ન થાય, કારણકે ત્યાં ઘણો તાપ છે. એવા મોટા નગરના દાહથી પણ ઘણા તાપથી અળતા (અરહ પ્રકટ સ્વરવાળા મહાશબ્દો કરી બરાડા પાડતા ઘણા કાળ ત્યાં દુઃખ લોગવે છે. કારણ કે નરકનું ઉત્કૃષ્ટ આયુ ૩૩ સાગરોપમનું આયુ છે, ઓછામાં ઓછું 'ચણું' દશહજાર વર્ષનું છે.

जइते सुयावेयरणी भिदुगा, णिसिओ जहा सुर इव तिवखसोया॥
तरंति ते वेयरणीं भिदुगां, उसुचोडया सत्तिमु हम्ममाणा ॥

સૂ. ૮ ॥

વળી સુધર્માસ્વામી જ'બૂસ્વામીને આ કહે છે કે ભગવાને આ પ્રમાણે કહ્યું છે, કે તમે સાલવ્યું છે કે નરકમાં વેતરણી નામની નદીમાં ખાડું ઉતું પાણી લોહીના રંગવાળું છે, તે દુઃખને ઉત્પન્ન કરનાર છે તે જેમ ધારવાળો તીજો અગ્નિ હોય તેની માફક તેનો પ્રવાહ શરીરના અવયવોને કાપનારો દુઃખદાયી છે, તે નદીમાં જમીનના તાપે તપેલા નહાવાની ઇચ્છાવાળા તે મુશ્કેલ નદીને તરે છે.

પ્ર०—કેવા થએલા ?

ઉઠ-ચરવડે કે પરોણાથી પ્રેરેલા માફક લાલાથી હ-
ણાયેલો બચવા માટે તે બચકર નદીમાં પડે છે. (ચક્રિ
શસ્ત્રમાં ગાથામાં સાતમી વિશક્તિ છે, ત્યાં ત્રીજનો
અર્થ લેવો.)

કીલેહિં વિજ્ઞંતિ અસાહુકમ્મા, નાવં ઉવિંતે સઙ્ગવિપ્પહૂણા ॥
અન્ને તુ સૂલાહિં તિમ્મલિયાહિં, દીહાઈં વિધ્ધૂણ અહેકરંતિ ॥૧૦॥

તે નારકીના જીવો વૈતરણી નદીના અત્યંત ગરમ
ખારાપાણી તથા દુર્ગંધથી કંટાળીને લોઢાના ખીલાવાળી
નાવે ચડવા જતાં પૂર્વે ચઢેલા પરમાધામીઓ ગળામાં તેમને
બીધે છે, તે બીધાવાથી કલકલાયમાન કરતાં સર્વ જોતવડે
વહેલા વૈતરણી જળવડે સંજા નષ્ટ થવા છતાં પણ પોતાના
કર્તવ્યનો વિવેક ભૂલીને તે નદીમાં તણાતા દુઃખ પામે છે.
અને ખીજા પરમાધામીઓ ત્યાં નારકીજીવો સાથે કીડ
કરતાં તે નાસે ત્યારે ત્રિશુલ શસ્ત્રવડે પહોળાઈમાંથી બીધીને
નીચે ભૂમિમાં લટકાવે છે.

કૈસિં ચ વંધિતુ ગલે સિલાઓ, ઉદગંસિ બોલંતિ મહાલયંસિ ॥
કલંબુયાત્રાલુપ મુમ્મુરે ચ, લોલંતિ પચંતિ અ તત્ય અન્નોસુ. ૧૦ ॥

વળી કેટલાક નારકી જીવોના ગળામાં પરમાધામીઓ
મોટી પથ્થરની ચિલા બાંધીને ઊંડા પાણીમાં ડુબાવે છે.
પાછા તેમને ઉપર લઈને વૈતરણી નદીમાં કલંબુકા વાળુકા-

માં તથા સુમુર અગ્નિમાં ઘણી તપેલી રેતીમાં ચણા માફક સેકે છે, તથા બીજા નરકવાસમાં રહેલા પોતાના કર્મના કાંસામા ફેસેલા જીવોને સુંઠક પરોવેલા માંસની પેશી માફક થકાવે છે

આસૂરિયં નામ મદામિતાવં, અંયંતમં દુષ્પતરં મહંતં ॥

ઉદ્ધં અહેઅં તિરિયં દિસામુ, સમાહિઓ જત્યડગણીશ્ચિયાર્હિ ॥મુ. ૧૧

જ્યાં સૂર્યનો પ્રકાશ નથી, તેવા અસૂર્ય ઘણા અંધકાર વાળી નગક કુલિકાના આકારે છે, અથવા ષઘાજ નરકવાસ અસૂર્ય નામે જાણખાય છે. ત્યાં મહાતાપ છે, અધ તમસ છે, દુરંતર છે, મહાત છે, આવા નરકમા મહાપાપના ઉદયથી ત્યા જીવો જાય છે, તે નરકમાં ઉંચેનીચે તીરછેઃ બધી દિશામા સ્થાપેલો અગ્નિ બળે છે, અને તેજ કહે છે કે "સમૂસિઓ જત્યડગણીશ્ચિયાર્હિ" પાઠ છે તેનો અર્થ આ છે કે જ્યાં નારકીમાં બરોબર ઉંચે રહેલો અગ્નિ બળે છે, ત્યાં ઉષ્ણ સ્પર્શમા નારકીના રાકડા જીવો જાય છે.

જંસી ગુહાદ જલણેડતિઉદ્દે, અવિજાણઓ હજ્જદ લુત્તપણો ॥

સયા ચકલુણંપુણ ધમ્મઠાણં, ગાદોવણીયં અતિદુક્ખધમ્મં ॥મુ. ૧૨

વળી જે નરકમાં નીચે ઉટણીના આકારવાળી ગુફામા ગયેલો નારકજીવ અગ્નિમા અતિ વેદનાએ પીડાતો પોતાના કરેલાં ખોટાં કામોને ન જાણવાથી લુપ્ત પ્રસૂતે નષ્ટ થયો છે, અવધિજ્ઞાનનો વિવેક જેનો એવો બળી રહેલ છે, વળી

ત્યા બધોકાળ કરૂણાપ્રાયે ઉણુસ્થાન છે, તે સ્થાનમા પાપ કરેલા નારકીઓને લઈ જાય છે, તેજ વિશેષ ખુલાસાથી કહે છે, કે જ્યાં અતિ દુઃખરૂપ ધર્મ (સ્વભાવ) છે, તેનો સાર આ છે કે ત્યા આખને ફરકવામાત્ર પણ કાળ દુખનો વિશ્રામ નથી, તેજ કહ્યું છે.

અચ્છિણિમોલનમેત્તં નત્થિ સુદં દુક્ખમેવં પઢિવદ્ધં ॥

ગિરણેરેરૂયાણં અહોર્ણિસં પચ્ચમાણાણં ॥ ૧ ॥

આખ ફરકવામાત્ર પણ કાળ સુખ નથી, પણ દુખ માત્રજ નારકીમા નારકીના જીવોને રાતદિવસ પીડાતાં હોય છે ॥ ૧૨ ॥

ચત્તારિ અગ્નીઓ સમારભિત્તા, જહિં કૂરકમ્માડભિત્તિવિત્તિવાલં ॥

તે તત્થ ચિદ્દંતડભિત્તપ્પમાણા, મચ્છા વજીવંતુવજોત્તિપત્તા ॥ સૂ. ૧૩

આરે દિશામાં અગ્નિ સળગાવીને જે નરકમાં કૂર કર્મવાળા પરમાધામીઓ (કેઠાખાટી) શેકવા માફક તે અજ્ઞનારકને તપાવે છે ત્યાં તે પાપ કરેલા નારકીઓ પોતાના કર્મની બેડીથી બાંધાયેલા ઘણા કાળ મહા દુખથી આકુળ નરકમા રહે છે. તેનું દૃષ્ટાંત કહે છે, કે જેમ માછલાં અગ્નિ ઉપર સેકાતાં તાપ સહન ન થાય તોપણ પરવશપણાથી ળીજે જવા અસમર્થ છે, તેમ આ નારકીઓ પણ પરવશ પણે દુઃખ ભોગવે છે. માછલાનું દૃષ્ટાંત અત્યંત દુઃખની તુલના કરવા માટે લીધું છે.

સંતચ્છણં નામ મહાહિતાવં, તે નારયા જત્ય અસાદુકમ્મા ॥
 હત્યેહિ પાણ્હિ ચ વંધિઝ્ઞણં, ફલગં વ તચ્છંતિ કુહાઢહત્યા ॥ સૂ. ૧૪

વળી સાથેલગું છોલે, તે બધા જીવોને મહા દુઃખ-
 દાયી છે, (નામ શબ્દનો અર્થ સંભવ છે) એવો સભવ
 છે, તે ખતાવે છે, કે પરમાધામીઓ નરકવાસમાં નારકીના
 જીવોને દુઃખદેવા ભુવનપતિમાંથી આવીને ફૂરકર્મવાળા
 બનીને કોહાડા વાંસલા હાથમાં લઇને તે રાકડા જીવોને હાથે
 પગે બાંધીને લાકડાના ટુકડા માફક છોલીને પાતળા કરે છે.

રુહિરે પુણો વચ્ચસમુસ્સિઅંગે, મિન્નુત્તમંગે વરિવત્તયંતા ॥-
 પ્રયંતિ ણં જેરફ્ફુરંતે, સજીવમચ્છે વ અયોકવલ્લે ॥ ૧૫ ॥

વળી તે પરમાધામીઓ નારકીના જીવોને તેમના લો-
 હીમાં તપેલી કવળી (કડાઈ કે પેણી) માં પકાવે છે, વળી
 વચ્ચસથી પ્રધાન એવા આંતરડા કે ઉપસેલા અંગના લાગો
 જેના છે તેવા નારકીજીવોના માથાને ચૂરીને પકાવે છે

અ-કેવી રીતે ?

ઉ-ઉચ્ચા મુખવાળા કે નીચા મુખવાળા કરીને આમ
 તેમ તરફડતા આત્માને જેમ જીવતા માછલાને પેણીમાં તળે,
 તેમ તેને તળે છે ॥ ૧૫ ॥

જો ચેવ તેં તત્ય મસીભવંતિ, ણ મિજ્જતી તિવ્વભિવેયણા ॥
 તમાણુભાગં અણુવેદયંતા, દુક્ખંતિ દુક્ખી ઇહદુક્કહેણં ॥ ૧૬ ॥

આ પ્રમાણે નારકીના જીવોને ઘણુંએ તણે તોપણ નરકમાં તે કોયલા કે રાખરૂપે ન થાય, તેથી તીવ્રવેદનાની તુલના અગ્નિઉપર તળાતા માછલાની જેડે ન થાય, અર્થાત્ વાણીથી ન ખોલાય તેવી તીવ્રવેદનાને તે નારકી-ઓ અનુભવે છે, અથવા તીવ્રવેદના ભોગવવા છતાં પ્રજા ખાકી રહેલાં કમ ભોગવવાનાં હોવાથી મરતા નથી; ઘણા કાળસુધી પણ ઉપર ખતાવેલું સીત ઉજ્યુતાનું દુઃખ તથા દહન છેદન ભેદન તક્ષણ ત્રિશૂલ ઉપર ચડાવવું, કુંભીયાક તથા શાલ્મલી વૃક્ષ ઉપર ચડવું વિગેરેનું દુઃખ પરમાધા-મીનું કરેલું તથા એકખીજાને કરેલું તથા કર્મોના વિપાકથી આવેલું અનુભવતા પડી રહે છે તેમજ પોતાનાં કરેલાં હિંસા વિગેરે અઠારે પાપસ્થાન કરેલા, તેથી નિરંતર ઉદયમાં આવેલાં દુઃખોથી પીડાય છે. આખના પલકારા જેટલો કાળ પણ દુઃખથી સુકાતા નથી. ॥ ૧૬ ॥

तर्हि च ते लोलणसंपगाढे, गाढं सुतप्तं अगणिं वयंति ॥
न तत्थं सायं लहती भिदुग्गे, अरहियाभित्तावा तहवी तविति
सू. १७ ॥

તે મહાપીડાનું નરકસ્થાન નારકજીવોના લોભવાથી પૂરું ભર્યું છે, વળી તે નરકમાં અતિ ઠંડથી પીડાયેલા નારકજીવો ઘણા તપેલા અગ્નિતરફ જાય છે; ત્યાંપણ અગ્નિ ઘણા જોરમાં બળવાથી વધારે બળતા જરાપણ સુખને મે-

જવતા નથી, વળી અરહિત (નિરતર) મહાદાક હોવાથી તે અરહિત અલિતાપવાળા છે, છતાં તેમને પરમાધામીઓ અતિશે તપેલા તેલના અગ્નિમાફક બાળે છે.

સૈ સુચ્ચૈં નગરવહે વ સદે, દુહોવળીયાણિ પયાણિતત્થ ॥

—ઉદ્દિણ્ણકમ્માણ ઉદિણ્ણકમ્મા, પુણો પુણો તે સરહં દુહેંતિ ॥ સૂ. ૧૮

વળી તે નારકીઓને પરમાધામીઓ ઘણાં દુઃખ આપતાં તેઓએ કરેલો ભયાનક હાહાકારના આકંદનો શબ્દ નગરના વધની માફક સંભળાય છે. તેઓ દુઃખથી ચોકાર કરે છે, કે હે મા ! હે બાપ ! મને મોટું દુઃખ છે, હું અહીં અનાથ છું, તારે શરણે આવ્યો છું, મને બચાવ ! આના શબ્દો ત્યાં સંભળાય છે, તથા તે નારકીને અશુભકર્મ ભોગવવાના ઉદ્વેગ આવ્યા છે, તથા પરમાધામીને બીજને દુઃખ દેવાનાં મિથ્યાત્વ હાસ્ય રતિ વિગેરે કર્મ ઉદ્વેગ આવ્યાં છે, તેથી વારવાર ઉત્સાહ કરીને બુદ્ધા બુદ્ધા ઉપાયોવડે અત્યંત અસહ્ય દુઃખ આપે છે. ॥ સૂ. ૧૮ ॥

પાણેહિ ણં પાવ વિઓજયંતિ, તં મે પવક્ખામિ જહાતહેણં ॥

દહેહિં તત્થા સરયંતિ વાલા, સવેહિંદંદેહિ પુરાકર્ણિ ॥ સૂ. ૧૯ ॥

વળી પાપી પરમાધામીઓ શરીર ઇદ્રિયો વિગેરે પ્રાણીથી નારકીજીવોનું શરીર બુદ્ધં પાડે છે, એટલે વહેરીને કાપીને તેના અગ્નિ અવયવો બુદ્ધા પાડે છે

પ્ર૦—તેઓ આવું શામાટે કરે છે ?

ઉ૦-તેનું કારણ હું તમને યથાર્થ કહું છું. પીડા ઉત્પન્ન કરી દાંડે માટે દાંડ છે, તે બાળ જેવા નિર્વિવેકી પરમાધામીઓ તે નારકીજીવોના પૂર્વભવોનાં કૃત્યો યાદ કરાવે છે, કે તુ જ્યારે તે પ્રાણીઓના માસને કાપી કાપીને ખાતા હસતો હતો, તથા દારૂ પીતાં ખુશ થતો, પરસ્ત્રીઓમા રક્ત હતો ! હવે તેવાં પાપ કરીને અહીં તેનાં કુળ ભોગવતાં શામાટે આવા બરાડા પાડે છે ! આ પ્રમાણે પૂર્વ કરેલાં બીજા જીવોને આપેલા દડો તેમને પરમાધામીઓ યાદ કરાવે છે, અને તેવું દુઃખ પણ સાથે આપીને તેમને પીડે છે. ॥ ૧૬ ॥

તે હમ્મમાળા જરગે પડતિ, પુન્ને દુરુવસ્સ મહાભિતાવે ॥

તે તત્થ ચિદ્દંતિ દુરુવમક્કવી, તુદ્દંતિ કમ્મોવંગયા કિમીહિ ॥ સૂ. ૨૦

વળી તે રાકડા નરકજીવો પરમાધામીઓ મારેલા ઘોરતર નરકમાં બંધ છે.

પ્ર૦-કેવા ભાગમાં ?

ઉ૦-જ્યા દુષ્ટ દેખાવની વિષ્ટાંલોહી માંસ વિગેરે મળથી ભરેલા અતિ સંતાપયુક્ત સ્થાનમાં તે નારકજીવો પોતાના કર્મપાશમાં બધાયેલા દૂરૂપભક્ષી (અશુચિ વિગેરેના ભક્ષકો) ઘણો કાળ નરકમાં રહે છે, તથા નરકપાળો (પરમાધામી) એ વિદુર્વેલા ક્રમિઓથી પીડાય છે, તથા પરસ્પર પીડા કરેલા તે નારકીજીવો પોતાના અશુભકૃત્યોથી પીડાય છે. તેજ આગમ વહે છે.

છટ્ટીસત્તમાસુ ણં પુઢવીસુ નેરડ્યા પદ્મ મહંતાઢ લોહિકુંયુ-
સ્વાઈં વિઝવિત્તા અન્નમન્નસ્સ કાયં સમતુરંગેમાણા સમતુરંગે-
માણા અણુઘાયંમાણા અણુઘાયમાણા ચિદ્દંતિ ॥ ૧ ॥

છટ્ટી અને સાતમી નારકીમાં નારકીજીવો ઘણા બારીક
લાલકથુઆ જેવા ઝીણા રૂપ ઘણા કરીને એકબીજાના શ-
રીરોને ખીડા કરતા રહે છે. ॥ ૨૦ ॥

સયા કસિણં પુણ ઘમ્મઢાણં, ગાઢોવળીયં અતિદુક્ખયમ્મં ॥
અંદૂસ પક્વિલ્લપ્પ વિહત્તુ દેહં, વેહેણ સીસં સેઽભિતાવયંતિ ॥૨૧॥

વળી ત્યા બધોકાળ સંપૂર્ણ ધર્મપ્રધાન એટલે ત્યાં
નારકોના સ્થાનમાં અતિશે ગરમી છે. કારણકે આ મનુષ્ય
લોકમાં છઠ્ઠા આરામ કદપાંતકાળમાં પ્રલય વખતે અત્યંત
ગરમી હોય છે, તેના કરતાં પણ વધારે ગરમી ઉતી લૂ
વાતી હોવાથી અગ્નિવડે (ઉષ્ણપુદ્ગલો) હોય છે, તેનું
કારણ પૂર્વે તે નારકીજીવે નિધત્ત નિકાચિત અવસ્થાવાળા
ચીકણાં કર્મ બાધવાથી તે ઉદયમાં આવેલાં છે, વળી તે વિ-
શેષથી કહે છે, વળી અતિશે દુઃખવાળો સ્વભાવ જ્યાં છે, તેના
સ્થાનમાં રહેલા નારકીજીવને નિગડ (ખેડી)માં પરમા ધામીઓ
પૂરે પછી તેના માથામાં ખીલાથી કાણાં પાડીને દુઃખ આપે
છે, અને બધાં અગોને આમરાંની માફક પહોળા કરીને
ખીડે છે

છિદંતિ બાલસ્સ સુરેણ નકં, ઉદ્દેવિ છિદંતિ દુવેવિ કણ્ણે ।
જિવ્ઘં વિણિક્કસ્સ વિહત્થિમિત્તં, તિવ્ઘાહિ સૂલાદિઽભિ-
તાવેયંતિ ॥ ૨૨ ॥

બળી તે પરમાધામીઓ તે નારકીના જીવોના પૂર્વનાં
પ્રાપ્તો યાદ કરાવીને તે અજ્ઞાની નારકીજીવને પ્રાપ્તે સર્વદા
વેદના આપે છે તેને પકડીને તેનું નાક અઆથી કાપી નાખે
છે, તેમજ હોઠ તથા બે ઠાનો પણ છેદી નાખે છે, અને
દાડ માસના સ્વાદ કરનારા તથા જીલ્ડ બોલનારાની જીભને
વિતંત્રિત ( ) માં નાખીને તીક્ષ્ણ શૂળોવડે કાપી
નાખે છે. ॥ ૨૨ ॥

તે તિપ્પમાણા તલસંપુઙ્ગવ, રાઈદિયં તત્થ થર્ણંતિ બાલા ।
ગલંતિ તે સોણિઅપૂયમંસં, પજ્જોડયા સ્વારપદ્ધિયંગા ॥ સૂ. ૨૩ ॥

તે રાંકડાના નાક કાન હોઠ જીભ છેદવાથી લોહી ઝરતાં
દુઃખ પામતા રાત દિવસ કાઢે છે, ત્યાં તે અજ્ઞાનજીવો
ચવનથી પ્રેરેલા મુકાં તાડનાં પાંડડાંના સંચય માફક હંમેશાં
ખરાડા પાડતા પડી રહે છે. તથા અગ્નિએ બાળેલા તથા
તેના ઉપર ખાર છાંટતા તેમનું લોહી માંસ પણ રાત
દિવસ વહે છે. ॥ ૨૩ ॥

જંઙ્ગલે તે સુતા લોહિતપૂઅપાઈ, બાલાગળી તેઅગુણા પરેણં ।
કુંભી મહંતાહિયપોરસીયા, સમૂસિતા લોહિયપૂયપુણ્ણા ॥ સૂ. ૨૪ ॥

વળી સુધર્માસ્વામી જ'બુસ્વામીને ઉદેશીને વીર
 પ્રભુનાં વચનો પ્રકટ કરે છે, કે હે જ'બુ ! તમે સાંભળ્યું છે,
 કે ત્યા લોહી તથા પાચ બંનેને પકવનારી કુંભી છે, ત્યાં
 બાળ તે નવો સળગાવેલો અગ્નિ છે, તેનો તાપ જેમા છે,
 તેવી અતિશે તપેલી કુલી છે, તે કુલી વળી ઘણી મોટી છે,
 પુરૂષના પ્રમાણુ જેટલી ઉંટડીના આકારવાળી ઉમ્મી કરેલી
 છે, તે લોહી પાચે પૂર્ણ છે. તેથી અતિશે બળતી અને
 બીભત્સ દેખાવતી છે. ॥૨૪॥ તેમા શું કરે છે તે કહે છે.

પક્ષિલ્પ તામું પયયંતિ વાલે, અદ્વસરે તે કલુણં રસંતે ।
 નળાહ્યા તે તત્તત્તત્ત, પજ્જિજ્જમાણાઽદ્વતરં રસંતિ ॥સૂ.૨૫॥

ઉપર કહેલ અતિશે અગ્નિથી બળતી તથા લોહી પાચે
 તથા ઠાપેલા અંગોના ગંદા દેખાવથી પૂર્ણ દુર્ગંધવાળી
 કુંભીમાં તે અનાથબાળ જેવા પોકાર પાડતા નારકોને ફેંકે
 છે. પછી તાપથી બળતાં રોતા રોતા તરસને શાંત કરવા
 પાણી પીવા માગે છે, તેમને પરમાધામી કહે છે કે તને
 હાડ બહુ બહાલો હતો, એમ ચાહ કરાવી તપેલું તરલું
 પાચે છે, તેથી તેઓ ઘણા રહે છે.

અપ્પેણ અપ્પંં ઇહ વંચિત્તા, ભવાહમે પુન્નસસે સહસ્સે ।
 ચિદંતિ તત્થા વહુકૂરકમ્મ ॥, જહા કહં કમ્મ તહાસિ ભારે
 સૂ. ૨૫ ॥

સમજિગિત્તા કલુપં અણજ્ઞા, ઇદ્દેહિ કંતેહિ ય વિપ્પદ્દુણા ।
તે દુબ્ધિગંથે કસિણે ય ફાસે કમ્મોવગા કુણિમે આવસંતિ

॥ સૂ. ૨૭ ॥

ત્ત્વેમિ ॥ ઇતિ નિરયવિભત્તિણ પદમો ઉદ્દેસો સમત્તો ॥

॥ ગાથા ગ્રં. ૩૩૬ ॥

આ આખા ઉદ્દેશાનો ઉપસંહાર કરે છે. આ મનુષ્ય ભવમા બીજાને ઠગવા જતાં ખરી રીતે પોતાના આત્માને ઠગીને પારકાને પીડા આપવામાં જરા સુખ માનીને આત્માને ઠગતાં ઘણા ભવોના મધ્યમા અધમસવ તે માછીમાર પારધી કસાઈ વિગેરેના પૂર્વજન્મોમા લાગેા ભવોને અનુભવીને વિષયમા રક્ત બનીને સુકૃતમા વિમુખ બનીને ઉપર બતાવેલા પીડાવાળા મહા-ઘોર દારૂણ નરકાવાસને પામીને ત્યા નારકીમાં પણ પૂર્વભ-વોના વૈરની સજ્ઞાથી એક બીજાને દુઃખ પમાડતા ઘણા કાળ રહેછે. અહીં તેનું કારણ કહે છે

પૂર્વભવમાં જેવા અધ્યવસાયે જઘન્ય જઘન્યતર વિગેરે લાવે જેવાં જેવા કૃત્યો કર્યા હોય, તે પ્રમાણે તે નારકીને નારકીના ભવમા તેવી વેદનાઓનો ભાર લોગવવો પડેછે, ચાહે પરસ્પર લોગવે, ચાહે પરમાધામી વિગેરેથી કેળંને પ્રકારેલોગવે, તે કહે છે. માંસ ખાનારાને નરકમાં તેનાં માંસ કાપી તપાવીને ખવડાવે છે તથા બીજાનાં લોહી પીનારાઓને તેમના લોહી પાચ કાઢીને પાચેછે, તથા માછીમાર શીકારીઓને તેજ પ્રમાણે છેદી

લેદીને ખુરાહાલે મારે છે, તથા જુહું ખોલનારને ચાદ કરાવીને જીભ છેદી નાંખે છે (ટીકાના શ્લોક ૪૦૦૦ થયા) તથા પૂર્વજન્મમાં પારકાનું દ્રવ્ય હરનારને અંગોપાગ કાપી નાંખે છે, પરદારલંપટોના ગુપ્ત ભાગમાં અંડ કાપી નાંખે છે, તથા શાલ્મલીવૃક્ષ વિગેરેથી ઉપગૂહન (સંબંધ) વિગેરે કરાવે છે. તેજપ્રભાણે મહાપરિશ્રદ્ધ તથા આરગમાં રક્તજીવેને તથા ક્રોધ માન માયા-તથા લોભ કરનારાઓને તેમના પૂર્વ ભવના કૃત્યો ચાદ-કરાવીને તેવાં તેવાં દુઃખો પમાડે છે. એથી જ કહ્યું છે, કે જેણે તેમનું કૃત્ય તેણે તેમનું ફળરૂપ ભારની વેદનાઓ છે ॥ ૨૬ ॥

વળી અનાયકૃત્યો કરવાથી અનાયો તે હિંસા જુઠ ચોરી વિગેરે આશ્રવદ્વારો સેરીને અશુભકર્મો ઉપાર્જન કરીને તે કૂરકર્મ કરનારા દુરભિગંધવાળા નરકમાં આવીને વસે છે.

પ્ર०—કેવા બનીને ?

ઉ०—શબ્દ વિગેરે ઇષ્ટવિષયોથી તથા કમનીચ (મનોહર) સુખોથી અનેકપ્રકારે હીન (લાચાર) બની, તે નરકમાં વસે છે. અથવા જેને માટે કાળાં કર્મ કરી પાપ બાધે છે, તે માતા પિતા પુત્ર સ્ત્રી વિગેરેથી તથા મનોહર વિષયોથી સુકાઇને તેઓ એકલા જ મહાં ગંધાતા હોય તેવા નરકવાસમાં અત્યંત અશુભ સ્પર્શમાં એકાત્ત દુઃખદાયી સ્થાનમાં અશુભ કર્મક્રિયામાં આવતાં

માંસની પેશી રૂધિર પડ આતરડા ફિફિસ નિગેરેના કાઢવથી
બ્યામ બધી વિદ્યાઓથી પણ અધમ બીભત્સ દેખાવના સ્થા-
નમાં જ્યાં હાહાકારના આક્રંદનું કષ્ટ છે, હવે બસ કરો ન મારો !
ઈત્યાદિ પોકારથી આકાશ ગાજતાં કાન બેહરા થાય તેવા
પરમ અધમ નરકાવાસમાં ચારે બાજુથી દુઃખવાળા ઉત્કૃષ્ટ
૩૩ સાગરોપમના આયુ ભોગવવા નરક પૃથ્વીમાં રહે છે, આતુ
હું કહું છું. ॥૨૭॥ નરકવિભક્તિનો પહેલો ઉદ્દેશો સમાપ્ત થયો.

હવે પાંચમા અધ્યયનનો બીજો ઉદ્દેશો કહે છે. પહેલો
કહીને બીજો ઉદ્દેશો કહે છે, તેનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે, કે
પૂર્વના ઉદ્દેશમાં જે કર્મોપકે જીવો નરકમાં ઉત્પન્ન થાય છે,
અને જેવી અવસ્થા ભોગવે છે, તે બતાવ્યું હવે તેનેજ
અહીં વિશેષપ્રકારે બતાવશે. આ સંબંધે આવેલા આ ઉદ-
દેશાતું સૂત્રાનુગમમાં અસ્ખલિનાદિ ગુણયુક્ત સૂત્ર આ પ્રમાણે છે.

અહાવરં સાસયદુઃખધર્મં, તં મે પવકલામિ, જહાતદેનં ।
વાલા જહા દુઃકઙ્કમ્મકારી, વેદંતિ કમ્માહં પુરેરુઢાહં ॥૧॥

પૂર્વે કહ્યા સિવાયનું હવે બીજું હું તમને કહું છું.
શાશ્વત જ્યાં સુધી નારકીનું આયુ હોય ત્યાં સુધી દરેક જીવને
ભોગવવાનું છે, તેથી તે શાશ્વત (નિરંતર) છે. એવા
સ્વભાવ (ધર્મ) વાળું નરક છે, પણ ત્યાં ક્ષણમાત્ર પણ
સુંખ નથી, એ હું તમને જણાવું છું, તેવું કહું છું, પણ અહીં
ઉપચાર કે અર્થવાદ (બનાવટી કે તર્કવાદ) નથી, જે જીવો,

મનુષ્ય ભવમા પરમાર્થને ન જાણી વિષય સુખના લાલચુ
ખનીને વર્તમાન સુખ દેખનારાઓએ જેવી રીતે દુષ્ટકૃત્યો
કર્યાં છે, તે દુષ્ટકૃતવડે જ્ઞાન આવરણીય વિગેરે કર્મ એકઠાં
કર્યાં, તે દુષ્ટકૃત કરનારા જાણ જીવોએ પૂર્વ કરેલા પાપોનાં
ફળ જેવા નારકીમા લોગવે છે, તે જ હું કહું છું.

इत्येहि पाएहि य वंधिऊणं, उदरं विकत्तंति खुरासिएहि ।
गिण्हित्तु वालस्स विहत्तु देहं, वद्धं यिरं पिट्ठतो उद्धरंति।सू. ૨।

કે પૂર્વ કરેલાં કર્મો ઉદયમા આવતા પરમાધામીઓ
કીડા કરવામાટેજ નારકીઓના હાથ પગ બાધીને જુદા
જુદા શસ્ત્રોવડે તેમનાં પેટ ચીરે છે, તથા કશી ગણતરીમાં
નહીં એવા રાંક બાળ નારકીના જીવને લાકડી વિગેરેથી
હણીને જર્જર થએલા દેહને આમડાના ટુકડાવડે મજબુત
બાધીને પીઠમાથી તથા આબુબાબુ પસવાડામાથી કાપેછે

बाहू पकत्तंति य मूलतो से, धूलं वियाम सुहे आढहंति ।
रहंसि जुत्तं सरयंति वालं, आरुस्स विज्झंति तुदेण पीट्ठे

॥ सू. ૩ ॥

ગણ નારકીમાં પરમાધામી તથા બીજા નારકીઓ તથા
એથીથી સાતમી સુધી પરમાધામીવિના ફક્ત બીજા નારકી
અરુપરસ ઈર્ષાથી એક બીજાના બાહુ મૂળમાથી છેદી નાખે
છે, તથા પૂર્વ કહ્યાપ્રમાણે મોઢા ફાડીને એક બીજાને બળ
જખરીથી તપાવેલા મોટા લોઢાના ગોળા વિગેરે નાખીને

ખાળે છે. તથા પરમાધામી જોકેક નારકીને તેના પૂર્વજુ' પાપ સંભળાવીને તેને તેવું દુ.ખ આપે છે, તપેલું તરલુ પાતાં કહે છે, કે તું દાડૂ પીનારો હતો કે ? તેનું માંસ ખવડાવતાં કહે છે કે તું માસ ખાનારો હતો કે ? આમ પાપ સંભારીને કદર્થના કરે છે. તથા વિનાકારણુ પણ કોપ કરીને પદોણા વિગેરેથી તે પરવશ નારકીના વાસામાં મારેછે. વીધેછે. અયંવ તત્તં જલિયં સજોઙ્, તઝવમં ભૂમિમણુક્રમંતા ॥

તે હજ્જમાળા કલુણં થળંતિ, ઉસુવોઙ્યા તત્તજુમેસુ જુત્તાસૂ.૪।

વળી તપેલા લોહાના ગોળા જેવી બળતી આગની જમીનઉપર ચાલતા બળવાથી દીનસ્વરે તે રાંકજીવો આરડે છે, તથા તપાવેલી યુગ (જુ'સરા) માં જોડેલા ગળત.યા બળધીઆ જેવા ચાલી ન શકવાથી તીર કે પદોણા વિગેરેથી પીડા કરી દોડાવતા તેઓ વધારે રડેછે. ॥ ૪ ॥

વાલા વલા ભૂમિમણુક્રમંતા, પવિજ્જલં લોહપહં ચ તત્તં ।

જંસોઽભિદુર્ગંસિ પવજ્જમાળા, પેસેવ દંડેહિં પુરાકરંતિ।સૂ.૫।

તે નિર્વિવેકી નારકીઓ બળેલા લોહાના જેવા માર્ગે રૂધિર પાત્ર વિગેરેથી ગદાપણુ જોઈને ચાલતા નથી, તેથી પ્રેરણા કરી ચલાવતાં તેઓ રૂદ્ધન કરે છે, તથા અભિદુર્ગ તે કુ'લી શાસ્ત્રલીવૃક્ષ વિગેરે તરફ ગયેલાને પરમાધામીએ પ્રેરણા કર્યા છતાં પણ કેટલાક ન બાય, તેમને પરમાધામી કોપ કરીને મનુર શુભામ માફક અથવા બળધ માફક ગણીને

દડથી હણીને કે પરોણા ઘોચીને આગળ દોડાવેછે, પણ તે રાકડાઓ તેમની ઈચ્છામુજબ ચાલવા કે ઉભા રહેવા પણ પામતા નથી

તે સંપગાદંભિ પવજ્જમાણા, સિલાહિહમ્મંતિ નિપાતિણીહિ ।
સંતાવણી નામ ચિરંદિત્તીયા, સંતપ્પતી જત્ય અસાહુકમ્મા
॥ સૂ. ૬ ॥

તે અસદ્ય વેદનાવાળા માર્ગે ચાલતા નરકમા નારકીઓ ન ચાલી શકે ન ઉભા રહી શકે, તેથી તેમના ઉપર રોષ કરીને પરમાધામીઓ સામે પડેલી પથરની શિલાઓ સાથે અથડાવે છે તથા સંતાપનારી કુંભી જે ઘણા કાળની છે, તેમાં ગયેલો નારકીનો જીવ ઘણી વેદનાએ પીડાતો એટલે ત્યાં તે પૂર્વે અશુભકૃત્ય કરેલા નારકીઓ ઘણુ પીડાય છે. ॥૬॥

કદૂસુ પવિરપ્પ પયંતિ વાલં, તત્તોવિ દઢ્ઠા પુણ ઉપ્પયંતિ ॥
તે લઢ્ઠકાણ્હિં પવજ્જમાણા, અવરેહિં સ્વજ્જંતિ સણપ્પણ્હિં ॥૭॥

તે ગંદનારકીને કંદુ (લઠી) મા નાખીને પરમાધામીઓ પકાવે છે તેઓ ત્યાં અણ્ણની માફક ભુજતાં લઠીમાથી ઉચે ઉછળીને પાછા નીચે પડે છે, અને ત્યાં ઉચે ઉછળતાં કાકપક્ષી વિગેરેએ ખાતાં અન્યદિશામાં નાસતા સિંહ વિગેરે તેમને ખાયછે, (આ સિંહ કે પક્ષીઓ વિગેરે પરમાધામીઓ તેમને દુઃખ દેવા માટે બનાવી રાખેછે.) ॥સૂ. ૭ ॥

સમૂસિયં નામ વિધૂમઠાણં, જં સોયતત્તા કલુણં થયંતિ ।
 અહોસિરં કદ્દુ વિગત્તિઝ્ઞણં, અયંવ સત્થેહિં સમોસર્વેતિ ॥ સૂ. ૮ ॥
 સમૂસિયા તત્થ વિમૂણિયંગા, પક્ખીહિં સ્વજ્ઞંતિ અઓમુહેહિં ।
 સંજીવણી નામ ચિરદ્વિતીયા, જંસિ પયા હમ્મંદ પાવચેયા ॥ સૂ. ૯ ॥

વળી ચિત્તિકાના આકારે નરકમાં પીડાના સ્થાન છે, ત્યાં વિધૂમ તે અગ્નિનું સ્થાન પામીને શોકથી તપેલા દીન-સ્વરે રહે છે, વળી નારકીનું નીચું માથું કરીને છીછીથી લોહાને છેદે, તેમ તેમના શરીરના ખંડ ખંડ કરી નાંખે છે ॥ ૮ ॥

તે નરકમાં થતા વિગેરેથી ઉંચા બાહુ કરીને અથવા નીચે માથું કરીને જેમ ચડાળો શૂળીએ લટકાવે તેમ તેમને લટકાવીને શરીર છેદીને ઉપરથી આમડી છોલીને વળની આંચવાળા પક્ષીઓ કાગડાં ગીધ વિગેરેથી ચુથાય છે. આ પ્રમાણે પરમાધામીથી કે પરસ્પર પીડાતા છિન્ન-ભિન્ન થયા છતાં દુઃખ પામીને પણ મરતા નથી; માટે નરક તે સંજીવની ભૂમિમાફક જીવિતદાન દેનારી ભૂમિ છે ! કારણ કે ત્યાં ઝીણા ઝીણા ટુકડાં કરવા છતાં આયુ નિકાચિત હોવાથી મરતા નથી, વળી તે ઉત્કૃષ્ટ આયુ ડડ સાગરોપમનું છે, અને તેટલો કાળ ત્યાં જન્મેલાં ઉત્પન્ન થએલા નારકી પ્રાણીઓ પાપના ચિત્તવાળા મુઠગર વિગેરેથી હણાય છે, તથા નરકના પ્રભાવથી મૂર્છા પામેલા ને વારંવાર પીસવા છતાં પણ મરતા નથી, પણ પારા માફક પાછા એકમેક થઈ જાય છે (અર્થાત્ તેનું શરીર પાછું જોડાઈ જાય છે.)

તિવ્રવાહિ સૂલાહિ નિવાયયંતિ, વસોગયં સાવયયં વ લઢ્ઢં ।
તે સૂલવિદ્ધા કલ્પણં યણંતિ, એગંત દુક્ષં દુહઓ મિલાણા

॥ સૂ. ૧૦ ॥

વળી પૂર્વે દુષ્ટ કૃત્ય કરનારા નારકીને લોઢાની શૂળોવડે મારેછે.

પ્ર૦—કેની પેટે ?

ઉ૦—ધાપદ તે વશમા આવેલા હરણ કે ડુધર માફક પોતાના કળજે લઇને પરમાધામીઓ મારે છે, તે નારકીઓ શૂળ વિગેરેથી વિંધાયા છતાં મરતા નથી, પણ દીનસ્વરે ખરાડા પાડે છે. પણ તેમને ખચાવવા કોઈ સ-મર્થ નથી, તે બિચારાઓ એકાંતથી અંદર તથા બહારથી ગ્લાન બનેલા પ્રભેદ રહિત રોજ દુઃખો અનુભવેછે. ॥૧૦॥

સયા જલં નામ નિહં મહંતં, જંસી જલંતો અગળી અકટ્ટો ॥
ચિદ્વંતિ બદ્ધા વહૂકૂરકમ્મા, અરહસ્સરા કેદ ચિરદ્વિતીયા ॥ સૂ. ૧૧

વળી હમેશાં તે નારકીનું સ્થાન ઉષ્ણરૂપપણાથી ફેલી-ખ્યમાન બળતાવાળું છે. તથા જ્યાં નારકીઓ કર્મવશ લઇને હણાયછે, માટે નિહંછે, અર્થાત્ આઘાતસ્થાન છે, તથા જ્યાં લોકડાંવિના અગ્નિના ભડકા હોવાથી મહાન છે, આવા અતીવ ખીડાના સ્થાનમા પૂર્વભવે બહુ કૂરકર્મ કરેલા હોવાથી તેનો વિપાક ઉદય આવતાં તે પાપે ખંધાયલા ત્યાં રહેલા છે.

પ્ર૦—કેવા બનીને ?

ઉ૦—અરહ તે બરાડા પાડતા શબ્દોવાળા ઘણો કાળ
ત્યા રહેનાર! છે. ॥ ૧૧ ॥

ચિયા મહંતીઝ સમારમિત્તા, લુબ્ધંતિ તે તં કલુણં રસંતં ॥
આવદ્વતી તત્થ અસાહુકમ્મા, સપ્પી જહા પઢિયં જોઈમજ્જે ॥૧૨

મોટી ચિતા સળગાવીને પરમાધામીઓ તે રડતા નાર-
કીને તેમા ફેકે છે, તેમા પૂર્વે પાપ કરેલો નારકીજીવ
ચીગળી જાય છે, જેમ અગ્નિમાં નાખેલું ઘી પાણી જેવું
થાય છે, તેમ નારકીજીવની દશા છે, તોપણ તે રાંકે દુઃખ-
માથી છૂટવા મરી જતો પણ નથી ! ॥ ૧૨ ॥

વળી આ બીજો પીડાનો પ્રકાર છે.

સદા કસિણં પુણ ઘમ્મઠાણં, ગાઢોવણીયં અદ્દુક્ખધમ્મં ॥
હત્થેહિં પાણિય વંધિજ્ઞં, સત્તુવ હંડેહિં સમારમંતિ ॥સૂ.૧૩॥

વળી હમેશાં સ પૂર્ણ તપેલું ઉચ્ચસ્થાન ચીકણું કર્મ
બાધવાથી કર્મે આબુ હોય તેમ દુઃખરૂપ સ્વભાવવાળા
પીડાના સ્થાનમા તે અનાથનારકીજીવને હાથે પગે બાધીને
ફેંકે છે, અને નાખ્યા પછી તેને શત્રુ માનીને દડાથી
મારે છે. ॥ ૧૩ ॥

મંજંતિ વાલસ્સ વહેણ પુટ્ટો, સીસંપિ મિદંતિ અઓષણેહિં ॥
તે મિન્નદેહા ફલગંવ તચ્છા, તત્તાહિં આરાહિં ણિયોજયંતિ ॥૧૪

વળી તે રાંકનારકીજીવને લાકડી વિગેરેથી પ્રહાર

કરીને તેની પીઠ ભાગી નાખે છે, તથા લોખંડના ઘયલુથી તેનું માથું છુંદી નાંખે છે, (અપિ શબ્દથી જાણવું કે) તેનાં બીજાં અંગો પણ ચૂર્ણ બેવાં કરી નાંખે છે તે ચૂર્ણ થએલા અંગોપાગવાળા નારકીના બે પસવાડાં પાટીયા માફક કંકથ (રધા) વિગેરેથી પાતળા કરી નાખે છે, પછી તપેલા આ- રાઓથી પીડીને ગરમ કરેલું તણું પાવુ, વિગેરે હુખ આપે બે. ॥ સૂ-૧૪ ॥

અભિભુંજિયા રુદ્ધ અસાહુકમ્મા, ઉચ્ચૌડ્યા હત્યિવહં વહંતિ ॥
 ઇગં દુરુહિતુ દુવે તતો વા, આરુસ્મ વિઝ્ઞંતિ કકાળઓસો ॥ સૂ. ૧૫

વળી ગેદ્રકામ તે બીજા નારકીને હણવા વિગેરેમા ભેડે, અથવા પૂર્વભવે કરેલા જીવહિંસા વિગેરેનાં કૃત્યયાદ કરાવીને તે પૂર્વભવે કરેલા અશુભકર્મવાળા નારકીને ઇપુ (તીર) ના ઘા કરી પન્માધામી પ્રેરણા કરે, પછી હસ્તિવાહ (મહાવત) ની માફક ઉપર ચડીને દોડાવેછે, અથવા હસ્તી માફક ઘણો ખોલે ઉપડાવે છે, એ પ્રમાણે ઉત્તરવાર થઇને ઉંટ માફક દોડાવે છે

પ્ર૦—દેવી રીતે દોડાવે ?

ઉ૦—નારકના ઉપર એક બે ત્રણ ચડીને તેને દોડાવે છે, ઘણો ભાર લાગવાથી તે ગંક ન ચાલી શકે નો ક્રોધ કરીને પદોણાવિગેરેથી મારે છે, અને તે નારકીને મર્મ (દામળ) ભાગમા વિધે છે.

વાલા વલા ભૂમિ મણુકમંતા, પવિજ્જલં કંટહલં મહંતં ॥

વિવદ્ધતપ્પેહિં વિવણ્ણચિત્તે, સમીરિયા કોટ્ટવલિં કરિંતિ ॥ સૂ. ૧૬

તે બાલક જેવા પરતંત્ર નારકીજીવો લોહી વિગેરેથી
ખરડાયેલી ગદી તથા કાટાથી બ્યાપ્ત જમીન જોઇને ન ઝો-
ળંગે, ધીમે ચાલે, તેથી પરમાધામીઓ બળ જખરીથી પ્રેરણા
કરે, વળી તે સમયે મારના ત્રાસથી મૂર્છિત થએલા તર્પક
( ) ના આકારે પડ્યા હોય, તેમને અનેકપ્રકારે
ખાંધીને પરમાધામીઓ નગરમા જેમ ગણિદાનમા મારીને
પશુ હોમે, તેમ તેમને આમ તેમ ફેંકે છે, અથવા કાટ
બલિ કરે છે ॥ ૧૬ ॥

વેતાલિણ નામ મહાભિતાવે, ઇગાયતે પવ્યમંતલિક્ષે ॥

હમ્મતિ તત્થા વહુકૂર કમ્મા, પરં સહસ્સાણ મુહુત્તગાણં ॥ સૂ. ૧૭

વળી નરકમા આવો પણ સંભવ છે, કે નારકીમાં પર-
માધામીનો કરેલો મહા દુઃખના કાર્યવાળો શિલાનો બના-
વેલો એક મોટો વૈયાલિય (વૈકિય) પર્વત છે, તે અંધકાર
રૂપે હોવાથી એક હાથના સ્પર્શથી પણ ચડતાં નારકી જીવો
પીડાય છે, વળી તે નારકી જીવોએ પૂર્વે ઘણા અઘોર પાપ
કર્યા છે, તે હજારો મુહૂર્ત (ઘણા કાળ) સુધી દુઃખ ભો-
ગવે છે ॥ ૧૭ ॥

સંવાહિયા દુક્કઠિણો થયંતિ, અહો યા રાઓ પરિતપ્પમાણા ॥

ઇગંતકૂડે નરણ મહંતે, કૂડેણ તત્થા વિસમે હતા ૩ ॥ સૂ. ૧૮ ॥

એક ભાવે પીડાયેલા તે સંબાધિત નારકીજીવો દુષ્ટ
કૃત્યો કરનારા મહાપાપીઓ રાત દિવસ અતિ દુઃખથી
પીડાયેલા કષ્ટસ્વરે આક્રંદ કરે છે; તથા એકાત દુઃખ
દેનારા વિસ્તારવાળા નરકમાં પડેલા પ્રાણીઓ તે ગલયંત્રના
ફાસા વિગેરેથી અથવા પાપાણુના સમૂહથી તે વિષમસ્થાનમાં
હથેલા ફક્ત રડયાજ કરેછે. ॥ ૧૮ ॥

भंजंति णं पुद्गमरी सरोसं, समुगरे ते मुसले गहेतुं ॥

તે મિત્રદેહા રુદ્ધિરં વ્રમંતા, ઓમુદ્ગા ધરણિતલે પડંતિ ॥ મૂ. ૧૯

તે પૂર્વભવના શત્રુ માફક પરમાધામીઓ અથવા
પૂર્વભવના વૈરી નારકીઓ પરસ્પર એક બીજાના અંગોને
કાઢ કરીને મૂસળ (સાબેલાં) લઈને ગાઢપ્રહાર કરીને
હથેછે, તેથી તે નારકીઓ અનાથ બનીને રાક્ષાના ધાથી
શરીરમાં ઘાયેલ થએલા રૂધિરને વમતા નીચા મોઢાં કરીને
પૃથ્વીઉપર પડેછે ॥ ૧૯ ॥

अणासिया नाम महासियाला, पागन्भिणो तत्तय सयायकोवा;
स्वज्जंति तत्या बहुकूरकम्मा, अदूरगा संकलियाहि वद्धा ॥ મૂ. ૨૦

વળી ત્યાં પરમાધામીઓ બનાવેલા મહાદેહ પ્રમાણુ તે
મોટા (હાથાકૂતરા જેવા) શિયાળીઓઓ ભૂખ્યા હોય છે,
તે અતિ ધ્રુષ્ટ બનેલા ઐદ્રરૂપે નિર્ભય થઈને નિત્ય કોપા-
યમાન થએલા હોય છે, તેઓ તે રાકડા પરભવમાં પાપ
કરનારા તથા લોહાની સાકળે બેડાબેડ બાંધેલા છે, તેવા નાર-
કીને દુકડે દુકડા કરી બદ્ધ કરેછે; ॥ મૂ. ૨૦ ॥

સયાજલા નામ નદી મિદુગ્ગા, પવિજ્જલં લોહવિલીળતત્તા॥
જંસી મિદુગ્ગસિ પવજ્જમાણા, ઇમાયડતાણુકમણં કરેંતિ॥૨૧॥

વળી હમેશા જળ ભરેલી સદાજળ નામની અભિ-
દુર્ગ તે ઘણી ખરાબ જુદા જુદા ખારો પાચ લોહીથી ભરેલી
નદી છે, અથવા તે રૂધિરથી ભરેલી હોવાથી પિચ્છિલ છે,
અથવા વિસ્તીર્ણ ગંભીર (ઉંઠા પાણીવાળી મોટી) નદી છે,
અથવા ઉના બળતા પાણી જેવી છે, તે બતાવે છે, અગ્નિએ
તપાવેલું લોહું પીગળે તેવા લોહાના રસ જેવી નદી છે, તેવી
નદીમા નારકીના જીવોને અનાથ બનીને ગમન તથા પદવન
કરવું પડે છે, (ત્યાં અનંતુ હુ બ લોગવવું પડે છે) ॥૨૧॥
આ પ્રમાણે ઉપસંહાર કરતા નારકીનું વિશેષ દુઃખ બતાવે છે.

एयाइं फासाइं फुसंति वालं, निरंतरं तत्त चिरद्वितीयं ॥

જ હમ્મમાણસ્સ ઉ હોઈ તાણં, ઇગો સયં પચ્છણુહોઈ દુક્ખં॥સૂ.૨૨

આ પ્રમાણે બન્ને ઉદ્દેશામાં બતાવેલા હુ બના કરસો
પરમાધામીએ કરેલા તથા પરસ્પર વૈરથી કરેલા અથવા
સ્વભાવિક ઉદયમા આવેલા અતિશે કડવારૂપ રસ ગદ્ય સ્પર્શ
તથા શબ્દોના દુઃખો અત્યંત દુઃસહ છે, તે દુઃખો અશ-
રણુનારકીઓ લોગવે છે. તે દુઃખ નિરંતર ક્ષણમાત્ર વિશ્રાંતિ
નહિ તેમ લોગવે છે, તથા લાંબી સ્થિતિ તે રત્નપ્રભા નામે
પહેલી નારકીમાં ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિ એક સાગરોપમ બીજી શં-
કેરપ્રભામા ૩ સાગરોપમ ત્રીજી વાલુકામાં ૭ પદપ્રભામા

૧૦ ધૂમપ્રભામા ૧૭ તમ પ્રભામાં ૨૨ અને મહાતમઃપ્ર-
ભામાં ૩૩ સાગરોપમની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિ છે, ત્યાં પોતાના
પાપે ગયેલાને ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ મળતા હું જા પામતાં ડોઈપણ
રક્ષક થતું નથી, જો કે ત્યાં સીતેન્દ્ર નામનો બારમાદેવલો-
કનો ઇંદ્ર લક્ષમણના પૂર્વભવનો ઉપકાર ચાલ કરી અવધિ
જાને બાણી તેને બચાવવા ગયેલ, પણ ત્યાં તેને હું જામાધી
બચાવવા અમથ ન થયો, એવું સંભળાય છે તે પ્રભાતે
હરેક નારદીનો જીવ પોતે જોઈલો જેના માટે પાપ કરેલાં
તે બધાથી રહિત થઈને કર્મના વિપાકનાં ફળ હું જાએ
નારદીમા બોગવે છે. પણ ડોઈ તેના હું જામા ભાગ લેતું
નથી તે જ કહ્યું છે.

મયા પરિજનમ્યાર્યં, કૃતં કર્મ મુદારુણમ્ ॥

एकाकी तेन दमोऽहं, गतास्मे फलयोगिनः ॥ १ ॥

મેં પરિવાર માટે ઘણાં પ્રયાસ કર્યા પણ તે ફળ
લોગવનાજ બતા નહા. અને તેનાવડે હું જોઈલોજ બળી
રહ્યો છું. ॥ સુ. ૨૨ ॥

जं जारिमं पुष्टमकामि कम्प, तमेव आगच्छति मपराए ।

एगंनदुनयं भयमलणिना, वंदेति दुस्खी तमणंनदुत्तं ॥ २ ॥

જેવું જેવા ભાવનું જેવી સ્થિતિનું કર્મ આ જીવે
પૂર્વ જન્મમા કર્યું હોય, તે પ્રભાતે જાણ્ય અમથ ઉત્કૃષ્ટ
સ્થિતિના અનુભાવના બેદબાળું આ અંશમાં તેજ પ્રદારે

અનુસરે છે, તેનો સાર આ છે કે—તીવ્ર મંદ કે મધ્યમ અ-
ધ્યવસાયના જેવા સ્થાનોવડે ખાંધ્યું હોય, તેજ પ્રમાણે વધતા
ઓછા પ્રમાણમાં ઉદયમાં આવે છે. અને એકાતથી સુખ
રહિત દુઃખજીવન અવશ્યે નારકીના લવમા ઉદય આવે છે, તે
નારકલવમા લોગવવાયોગ્ય કર્મો ઉપાર્જન કરીને એકાંત
દુઃખી આ બનેલા નારકીજીવો અસાતાવેદનીયદુઃખ જે
ખીજથી ઉપશમ ન થાય, અર્થાત્ તેનો કોઈ ઉપાય નથી,
તેને લોગવે છે.

एताणि सोच्चा णरगाणि धीरे, न हिंसए किंचण सवल्लोए ॥
एगंतदिद्वी अपरिग्गहे उ, वुज्जिज्ज लीयस्स वसं न गच्छो॥सू.२४-

ઉપસંહાર કરતા ફરીથી ઉપદેશ આપે છે, કે ઉપર
ખતાવેલા નારકીના બધાં દુઃખો સાલણીને ખુદ્ધિવડે શોભતો
ધીરપુરૂષ પ્રજસાધુ આ પ્રમાણે કરે, કે ત્રસ સ્થાવરથી
!ભનનલેકવાળા પ્રાણીસમૂહ ઉપર દયા કરીને કોઈપણ
જીવને પોતે ન હણે, તથા એકાતથી જીવ આદિ તત્ત્વો
ઉપર નિશ્વળદષ્ટિ સમ્યગ્દર્શન જેને છે, તે એકાતદષ્ટિ
નિશ્વળ સમ્યક્ત્વી બને, તથા પોતાના સુખને માટે ગ્રહણ
કરાય તે પરિગ્રહ છે, તે ન ગળવાથી અપરિગ્રહવાળો બને,
(તુ શબ્દથી જાણવું કે) તેમજ જૂઠું ચોરી મૈથુનનાં પાપો
પણ છોડે, તેજ પ્રમાણે અશુભકૃત્ય કરનારા લોકને તથા
તેનાં ફળ લોગવનારાને જાણે અથવા કષાયથી ભરેલ આ

વીર સ્તુતિ નામનું છઠું અધ્યયન.

પાત્રમું કહીને છઠું કહે છે, તેનો આ પ્રમાણે સં-
બંધ છે. ગયા અધ્યયનમા નરકવિભક્તિ કહી છે, તે શ્રી
મહાવીર વર્ધમાનસ્વામીએ કહેલ છે, તેમના ગુણોનું
કીર્તન કરવું, એ દ્વારવડે તેમનું ચરિત કહે છે. કારણ કે
શાસ્ત્રના ઉપદેશકનું મોટાપણું તેટલું જ શાસ્ત્રનું મહત્ત્વ છે.
આ સળધે આવેલા આ અધ્યયનના ચાર ઉપક્રમ વિગેરે
અનુયોગદ્વારે છે તેમા ઉપક્રમમા રહેલો અર્થાધિકાર મહા
વીરપ્રભુના ગુણોના ઉત્કીર્તનરૂપે છે.

નિરૂપે બે પ્રકારે, ઓઘનિષ્પન્ન અને નામનિષ્પન્ન છે,
તેમાં ઓઘમા અધ્યયન છે, અને નામનિષ્પન્નમાં મહાવીર
સ્તવ છે. તેમાં મહત્ત્વશબ્દનો તથા વીરનો તથા સ્તવનો એ
ત્રણે શબ્દોનો નિરૂપો કહેવો જોઈએ. અને જેમ ઉદ્દેશ તેમ
નિર્દેશ કહેવો, તેથી પ્રથમ મહત્ત્વશબ્દ કહે છે. તેમાં પણ
આ મહત્ત્વશબ્દ બહુપણે છે, જેમકે મહાજન. તથા મોટા
પણામા, જેમકે મહાઘોષ અતિના અર્થમાં, જેમકે મહાભય,
પ્રાધાન્યના અર્થમા છે, જેમકે મહાપુરૂષ, આ ચાર અર્થમાં
છે, તેમાં પ્રાધાન્યના અર્થમા મહાવીર શબ્દ લીધો છે, તે
નિયુક્તિકાર બતાવે છે

પાહન્ને મહસદ્દો દન્વે સ્વેત્તે ય કાલભાવે ય ॥

વીરસ્સ ઉ ણિક્સેવો ચચક્કઓ હોઝ્ઝ ણાયન્વો ॥નિ.૮૩॥

તેમાં 'મહાવીર સ્તવ'મા મહત્ત્વશબ્દ પ્રાધાન્યના અર્થમા છે, અને તે નામસ્થાપના દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ અને ભાવ એમ છ લેહે છે, તે પ્રાધાન્યના નામસ્થાપના સુગમને છોડી દ્રવ્યથી શરૂ કરે છે.

દ્રવ્ય પ્રાધાન્ય જ્ઞાતીર બળ્યશરીર તે બેથી જુદું સચિત્ત અચિત્ત મિશ્ર એમ ત્રણ લેહે છે. સચિત્ત પણ દ્વિપદ ચતુષ્પદ અને અપદ એમ ત્રણ લેહે છે તેમાં દ્વિપદમા તીર્થંકર ચક્રવર્તી વિગેરે છે, ચોપગોમા હાથી ઘોડો વિગેરે છે, અને અપદ (બાઠો) મા કટપવૃક્ષ વિગેરે છે. અથવા પ્રત્યક્ષ દેખાતા રૂપ રમ ગધ સ્પર્શથી ઉત્કૃષ્ટ પુકરીક કમળ વિગેરે પદાર્થો છે,

અચિત્તમા પ્રાધાન્ય વૈદ્ય વિગેરે જુદી જુદી જાતિનાં મણિરત્નો છે મિશ્રમા વિભૂષિત તીર્થંકર છે.

ક્ષેત્રથી પ્રાધાન્ય સિદ્ધિક્ષેત્ર છે તથા ધર્મ આરિત્રના આશ્રયથી મહાવિદેહક્ષેત્ર છે, અને સુદર લોગોની અપેક્ષાએ દેવકુરૂ વિગેરે સુગતિકક્ષેત્રો છે.

કાળથી પ્રાધાન્ય એકાત સુખમ સુખમ આરો વિગેરે છે. અથવા ધર્મચરણના સ્વીકારને યોગ્ય બે કાળ છે, તે લેવો.

ભાવપ્રાધાન્ય તે ક્ષાયિકભાવ છે, અથવા તીર્થંકરપ્રભુના શરીરની અપેક્ષાએ ઔદયિક છે, અહીં તે બેની સાથે આપણો અધિકાર છે.

વીર શબ્દના નિક્ષેપા.

દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ ભાવ એમ ચાર ભેદ છે તેમા જ શરીર સવ્યશરીર છોડી વ્યતિરિક્તમા દ્રવ્યવીર તે દ્રવ્ય માટે સગ્રામ વિગેરેમા અદ્ભુતકર્મ કરવાથી ચૂરપુરુષ છે, અથવા જે કંઈ વીર્યવાળું દ્રવ્ય છે, તે દ્રવ્યવીરમા ગણાય છે. જેમકે તીર્થંકર અનંત બળ વીર્યવાળા છે, તે લોકને ઉગ્રદીને દડામાફક અલોકમાં ફેંકવા સમર્થ છે. તથા મેરૂપર્વતનો દડ કરીને રત્નપ્રભાપૃથ્વીને છત્રમાફક ધારણ કરે; તથા ચક્રવર્તીનું પણ દોસોલા બત્તીસા વિગેરે નિર્ચુક્તિની ગાથા ૭૨ મા આવશ્યક સૂત્ર ૧ લા ભાગમા પૃષ્ઠ ૧૩૭ મા બતાવેલ છે તથા વિષ તથા નસાની વસ્તુનું સામર્થ્ય ઘેલા કરવું વિગેરે છે.

ક્ષેત્રવીર તો જે ક્ષેત્રમા અદ્ભુતકર્મ કરનારો અથવા વીર તરીકે ગવાતો હોય તે બળવો. એ પ્રમાણે કાળ આશ્રયી પણ બળવું.

ભાવવીર તો તે છે કે જેનો આત્મા ક્રોધ માન માયા લોભ વિગેરે પરિસહોથી છૂતાયો નથી, તેજ કહ્યું છે.

કોહં માણં ચ માયં ચ, લોભં પંચેદિયાણિ ચ ।

દુઝ્જયં ચેવ અપ્પાણં, સવ્વમપ્પે જિણે જિયં ॥ ૧ ॥

ક્રોધ માન માયા લોભ તથા પાપ ઇદ્રિયો આત્માને છૂતવી મુશ્કેલ છે, તેમને આત્માએ છૂતવાથી તેણે બધું છૂતું બળવું.

જો સહસ્સં સહસ્સાણં, સંગામે દુજ્જણ જિણે ॥

एकं जिणेज्ज अप्पाणं, एस से परमो जओ ॥ २ ॥

જે મુલટ સંગ્રામમાં હજારોના હજારો દુર્બલ મુલટોને
હતે, તે કરતા પણ જે પોતાના આત્માને વશ કરે, તે
તેનો પરમ જય છે.

एको परिभमउ जण, वियडं त्रिणकेसरो सलालाए।

कंदप्पदुट्ठाढो, मयणो विट्ठारिओ जेणं ॥ ३ ॥

એક ત્રિનકેસરી જગતમાં જયવતો છે, કે જેણે
કુન્દેષ્ટારૂપ કંદપની દુષ્ટદાહવાળા કામદેવને પોતાની લીલામાં
હતી લીધો છે । કે જે કામદેવ જગતમાં વિકટ શત્રુરૂપે
બધા હોવાને બમાડે છે.

આ પ્રમાણે વર્ધમાનસ્વામીજી પોતે પરીસહ ઉપસર્ગો
અનુકૂળ કે પ્રતિકૂળ આવ્યા છતાં તેનાથી કાયર ન થયા,
તેથી શુભનિષ્પત્તિપણાથી અદ્ભુતકર્મ કરવાપણે ભાવથી
મહાવીર ગણાય છે અથવા દ્રવ્યવીર વ્યતિરિક્તમાં એક
ભવવાળા વિગેરે છે.

ક્ષેત્રવીર તે જ્યાં તે બેસે, અથવા જ્યાં તેનું વર્ણન
થાય તે ક્ષેત્રવીર છે, કાળથી પણ તેમજ બાણી લેવું, ભાવ
વીરનો આગમથી નામગોત્રકર્મ ઉદ્ધવમાં આવતા અનુભવે, તે
શ્રી વીરવર્ધમાન સ્વામીજી છે.

સ્તવના નિક્ષેપા.

શુઙ્ગિમ્લેવો ચઢહા આગંતુ અમ્ભસગેહિં દન્વથુની ॥

ભાવે સંતાળ ગુણાળ કિત્તળા જે જહિ મળિયા ॥ નિ. ૮૪ ॥

સ્તવનાનામસ્થાપના વિગેરે ચાર પ્રકારે નિલેખા છે, તેમાં નામસ્થાપના પૂર્વપેઠે જાણવા, દ્રવ્યસ્તવનો મશરીર ભવ્યશરીરથી વ્યતિરિક્ત જે કટક કેયૂર કુત્તનીમાળા, ચંદન વિગેરે સચિત્ત અચિત્ત પૂજનીક દ્રવ્યોથી જે સત્કાર થાય તે દ્રવ્યસ્તવ છે, અને ભાવસ્તવનો વિદ્યમાન ગુણો જ્યાં જે હોય, તેનું કીર્તન કરવું.

હવે પ્રથમ સૂત્રના સંસ્પર્શદ્વારવડે સ પૂર્ણ અધ્યયન સાથે સંબધ ધરાવતી ગાથા ને નિર્યુક્તિકાર કહે છે.

પુચ્છિ સુ જંબુણામો અજ્જ સુહમ્મા તઓ કહેસી યા

એવ મહપ્પા વીરો જયમાહ તહા જણ્જાહિ ॥ નિ. ૮૫ ॥

જંબુસ્વામીએ આર્યસુધર્માસ્વામીને શ્રી મહાવીર પ્રભુના ગુણો પૂછ્યા, એથી તેમણે કહ્યું કે મહાવીરપ્રભુ આવા ગુણવાળા છે. અને એજ પ્રમાણે શ્રીમહાવીરે સંસારના જયનો ઉપાય કહ્યો છે, તેમ તેમણે જીત્યો છે, માટે તમે પણ ભગવાનની પેઠે સંસાર જીતવા પ્રયત્ન કરો.

હવે નિલેખા પછી સૂત્રાનુગમમા અરુણલિતાદિ ગુણયુક્ત સૂત્ર ઉચ્ચારવું, તે કહે છે.

પુચ્છિસ્સુણં સમણા માહણા ય, અગારિણો યા પરતિત્થિયા ય
સે કેહિ ણેગંતહિયં ધમ્મમાહુ, અણેલિસં સાહુ સમિલ્લયાપ ॥ સૂ. ૧

આ સૂત્રનો પૂર્વના સૂત્ર સાથે આ પ્રમાણે સંબંધ છે. તીર્થંકરે ઉપદેશેલા માર્ગે સંયમ પાળતો મૃત્યુકાળની ઉપેક્ષા કરે (જી દગીસુધી સંયમ પાળે), તે જોમણે આ માર્ગ કહ્યો છે, તે તીર્થંકરપ્રભુ કેવા છે, એમ સાધુઓ વિગેરે પૂછે છે, અને પરસ્પર સૂત્રનો સંબંધ તો ચુષ્યેત પૂર્વ કહેલું છે, અને તેજ પ્રમાણે આગળ પણ જે પ્રશ્નોત્તર થાય, તે પણ સમજે, આ પ્રમાણે આ સંબંધે આવેલા આ સૂત્રની સંહિતાદિના ક્રમવડે વ્યાખ્યા કહેવાય છે, તે આ પ્રમાણે છે. અનંતરસૂત્રમાં ઘણે પ્રકારે કહેલી નરકની વિલક્ષિત સાંભળીને સાંભળનારનું મન સંસારથી વિરક્ત થતા તે પૂછે કે કોણે આ કહી છે? એમ સુધર્માસ્વામીને સાધુઓ પૂછે છે. અથવા જંખૂસ્વામી સુધર્માસ્વામીને આ પ્રમાણે કહે છે. કે સંસારને પાર ઉતારવામાં સમર્થ એવો આ ધર્મ કોણે કહ્યો છે, એવું મને ઘણા માણસો પુછે છે. નિશ્ચય વિગેરે શ્રાવણો તથા બ્રહ્મચર્ય આદિ પાળનારા બ્રાહ્મણો તથા અગારિણો તે ક્ષત્રિય વિગેરે પુછે છે, અને પરતીર્થિક તે બૌદ્ધ વિગેરે છે તે બધા પુછે છે.

પ્ર૦-શુ ?

ઉ૦-તે કોણ છે? કે જેણે દુર્ગતિમાં પડતા જીવોને ધારનારો એકાત હિત કારક અનુપમધર્મ બતાવ્યો છે! અને શ્રેષ્ઠ સમીક્ષા તે ચથાયોજ્યતત્ત્વના બોધવડે અથવા સાધુ સમીક્ષાવડે અર્થાત્ સમસાવ રાખીને કહ્યો છે? ॥૧૫॥

કહં ચ ણાણં કહં દંસણં સે, સીલં કહં નાયસુતસ્સ આસી ॥
જાણાસિણં ભિક્ખુ જહાતહેણં, અહાસુતં બૂહિ જહા ણિસંતં ॥ સુ. ૨

અને તેજ પ્રભુના જ્ઞાનાદિ ગુણો જાણવા માટે પ્રશ્ન પૂછ્યો, કે કેવીરીતે ભગવાને જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું, અથવા તે ભગવાનનું જ્ઞાન કેવા વિશેષબોધવાળું છે ? અને સામાન્ય અર્થનું પરિચ્છેદક દેવું દર્શન છે ? તથા તેના યમ નિયમ રૂપ શીલ કેવું છે ? જ્ઞાતનામના સુત્રિયો છે તે વશના ભગવાન વર્ધમાન સ્વામી હતા, તેમનું ચરિત્ર મેં આપને પુછ્યું છે તે સુધર્માસ્વામી ! જેવું આપ જાણતા હો, તે બધું સાબળ્યા પ્રમાણે અવધારીને કહો. ॥ ૨ ॥ આ પ્રમાણે પુછવાથી સુધર્માસ્વામી વીરપ્રભૂતા ગુણો કહે છે.

સ્વેયન્નપ્પ સે કુસલાપુપ્પે, (લેપહેમી) અણંતનાણીય અણંતદંસી ॥
જસંસિણો ચક્કુપહે ટિયસ્સ, જાણાદિ ધમ્મં ચ વિહં ચ પેહિ ॥ ૩ ॥

તે શ્રી ભગવાન ચોત્રીશ અતિશયયુક્ત સંસારમાં રહેલા જીવોના હુ બ (ખેદ) ને જાણે છે, માટે ખેદજ છે, અથવા ક્ષેત્રજ તે યથાવસ્થિત આત્મસ્વરૂપ જાણવાથી આત્મજ છે. અથવા ક્ષેત્ર તે આકાશ છે તેને જાણે છે, અર્થાત્ લોક અલોકના સ્વરૂપને જાણે છે. તથા ભાવકુશ તે આઠ પ્રકારના કર્મ છે, તેને છેદે માટે કુશલ છે. અર્થાત્ શરણે આવેલા પ્રાણીઓના બોધવડે કર્મ છેદવામાં નિપુણ છે તથા આશુપ્રજ્ઞાવાળા (હાજર જવાબી) છે, કારણ કે તેમને

દેવગજનામી મર્ત્ય સુભાષીનેશ્વરે જ્ઞાન છે સ્વાર્થ
 ઇશ્વરના નામની પેઠે મેમને વિચારીને દેસર જાણ
 વાંત નથી, પારાંખમાં મદારિ પાદ છે, તેથી વાંચુ કે
 તે અનંત હિત તપસવાને આકરે છે, તથા અનુભવિત
 સર્વ પરિણામે મરેનાર છે. તેમજ તેજો અવિનાશી અનંત
 પદાર્થના પુનિર્દેશ છે, અથવા વિશેષ જ્ઞાનક્રમના પાત્રો
 છે, માટે અનવગતની છે, એ પ્રમાણે આશ્વાસ અવશેષને
 આશ્વાસી તેને : અનલક્ષ્યો છે, એવા અનવગતના અનુભવ થયે
 અનુભવ મુ- નામથી વિશેષ રીતથી તેના મર્યાદા છે.
 તથા લોકના દેવતામાર્ગમાં અવશ્યકેથી અવશ્યાર્થ
 (કર્મનીય કે વધારા) વિધાન છે અથવા મોક્ષને સીધું તથા
 પાદમાં કે દૂર જઈને ન દેવતા પદાર્થને પણ અવગતવાળી
 અનુભવ છે તેવા મદારી- પ્રશ્નો : મેમને દેવતાના
 સ્વરૂપવાળી અથવા મુલ્ય શક્તિ નામના લેખને કરેલા
 થયે છે, તે જાણ તથા તે પ્રશ્નો કૃપામદે મદાર
 માર્ગે પણ વિશેષ પીરજ સ્થિતિથી જાણ ન મળાદારે
 થતી, અથવા મદારમાં જીવ અથવા નેમની તથાતેલી છે,
 તેને કારણે અર્થના નેમને કુશળ (જીજ્ઞા) શુદ્ધિને નિ-
 રાજ, અથવા તે સુશિષ્ટાર્થના કુશળીનાનીને કુશળ
 કે તે જાણ વધારે અનુભવથી મરેલા છે, તે જાણ
 અથવા તેને અનુભવે, તે અમને કરેલી તથા

હું અહેયં તિરિયં દિસાસુ, તસા ય જે યાવર જે ય પાળા ॥
સે ણિચ્છિણ્ણેહિ સમિક્ખ પન્ને, દોવે વ ધમ્મં સમિયં ઉદાહ્વાસુ ॥

હવે મુધર્માસ્વામી તે પ્રભુના ગુણોને કહે છે. ઉચે.
નીચે કે તીરછા એમ સર્વે દિશામાં ૧૪ રજુપ્રમાણ લોક-
મા જે ત્રાસ પામનારા ત્રસજીવો છે, જેના લેલો અગ્નિ
વાયુ તથા વિકલેન્દ્રિય પંચેન્દ્રિય છે, તથા સ્થિર રહેનારા
પૃથ્વી પાણી વનરપતિ એમ ત્રણ લેલે છે, તથા જેમને
દશ પ્રાણોમાથી કોઈ પણ પ્રાણો હોય તે પ્રાણી છે, આ
કહેવાથી જે લોકો પૃથ્વી વિગેરે એકેન્દ્રિયમાં જીવત્વ માનતા
નથી, તેમના મતનું ખડન કર્યું કે તેમનામાં પણ જીવત્વ
છે, તે ભગવાન કેવળજ્ઞાની હોવાથી પ્રકર્ષથી નહોતો માટે
પ્રસન્ન છે, તેથીજ તે પ્રસન્ન છે. તથા દ્રવ્યાર્થન્યાયને આ-
શ્રયી નિત્ય અને પર્યાય અર્થને આશ્રયી અનિત્ય છે, એમ
નિત્યાનિત્ય યુક્તપદાર્થોને કેવળજ્ઞાને નહીંને પ્રજ્ઞાપના
ચોગ્ય પદાર્થોને કહે છે, તેથી તેઓ પ્રાણીઓ આગળ પ-
દાર્થોને પ્રકાશવાથી દીવામાફક છે. અથવા સંસારસમુદ્રમાં
પડેલા જીવોને સારો ઉપદેશ આપવાથી આશ્વાસ લેવા-
ચોગ્ય હોવાથી દ્વીપ જેવા છે, એવા ભગવાન સંસાર પાર
ઉતારવાને સમર્થ છે, તેવા શ્રુતચારિત્રધર્મને કહે છે. તથા
સમિત તે સદ્અનુદાનથી અથવા રાગદ્વેષરહિત સમભાવે
ઉપદેશ દેછે, જદા પુણ્ણસ્સ કત્થઈ તથા તુચ્છસ્સ કત્થઈ,
એમ પુણ્યવાનને ઉપદેશ આપે, તેમ રક્તને પણ ઉપદેશ

આપે, અથવા સમધર્મને પ્રાળભ્યથી કહ્યો, અર્થાત્ પ્રાણી-
ઓના અનુગ્રહ માટે પ્રભુએ ધર્મ કહ્યો છે, પણ પૂજ સત્કાર
માટે કહ્યો નથી. ॥ સૂ ૪ ॥

સે સવદંસી અભિભૂયનાળી, ણિરામગંધે ધિઙ્મં ઢિતપ્પા ॥
અણુત્તરે સવજગંસિ વિઙ્ગં, ગંયા અતીતે અમણ્ અણાઝા ॥૧૥॥

તે ભગવાન આ ચરાચર જગતમાં સર્વ પદાર્થોને સા-
માન્યથી ઢેખે, માટે સર્વદર્શી છે, તથા મતિ વિગેરે ચાર
જ્ઞાનોને છાડીને કેવળજ્ઞાનેયુક્ત છે તેથી અભિભૂતજ્ઞાની
છે, આ વિશેષણથી બીજા તીર્થાધિપોથી અધિકપણું મુચ્ચંચું
છે, (બીજા મત ચલાવનારા કેવળજ્ઞાની નથી, અને આ
ભગવાન કેવળજ્ઞાની છે) વળી જ્ઞાન ક્રિયા બંને મળવાથી
મોક્ષ થાય છે, માટે પ્રભુનું જ્ઞાન બતાવી હવે ક્રિયા બતાવે
છે. નિરામગંધ તે દૂર થયો છે. આમ (અવિશેધિકોટી
નામનો દોષ) તથા ગંધ (વિશેધિકોટિ નામનો દોષ)
જેમનો એવા પ્રભુ છે, અર્થાત્ ગોચરીના ૪૨ દોષો પણ
જેણે ત્યાગ્યા છે તેથી મૂળ ઉત્તરગુણના લેહથી ભિન્ન એવી
ચારિત્રની ક્રિયાને પ્રભુએ કરી વળી અસહ્ય પરિસહ ઉપ-
સર્ગમા પણ ભગવાને અધીરતા ન કરી, પણ નિઃપ્રકંપપણે
ચારિત્રમાં ધૈર્ય રાખ્યું માટે ધૈર્યમાન છે, તથા અગેષકર્મ
દૂર થવાથી આત્મસ્વરૂપમાં આત્મા સ્થિર હોવાથી સ્થિતા-
ત્મા છે. આ બંને તે જ્ઞાનક્રિયાને સાધવાથી મળેલું કુળ

ખતાવવા વિશેષણ છે. તથા આખા જગતમાં પણ જેનાથી ઉત્તર (શ્રેષ્ઠ) બીજો નથી, એવા ભગવાન અનુત્તર છે. તથા હથેળીમાં આમળું ફેળવાની પેઠે બધા પદાર્થોના સંપુર્ણ વેત્તા હોવાથી વિદ્વાન છે; તથા સચિત્ત વિગેરે બાહ્ય ગ્રંથ તથા કર્મરૂપ અભ્યંતર ગ્રંથથી અતિક્રાંત (દૂર) માટે ગ્રંથાતીત તે નિર્ગ્રંથ છે, તથા સાતે પ્રકારના ભયથી રહિત માટે અભય (સર્વભયથી રહિત) છે. તથા ચારે પ્રકારનાં આયુ જેનાં દૂર થયા છે, કારણકે કર્મ બીજને બાળી નાંખવાથી ફરી ઉત્પત્તિનો અભાવ છે તેથી પ્રભુ અનાયુ છે. ૫

સે મૂંડપણે અણિઅચારી, ઓહંતરે ધીરે અણંતચક્ષુ ॥

અણુત્તરં તપ્પતિ સૂરિણ વા, વરોયણિદે વ તમં પગાસે ॥૬॥

(ભૂતિ શબ્દના અર્થ વૃદ્ધિ, મંગળ તથા રક્ષા છે)

અહીં પ્રભુ ભૂતિપ્રસૂતે પ્રવૃદ્ધ છે, અર્થાત્ પ્રભુની બુદ્ધિ (પ્રજ્ઞા) વધારે છે, તેથી તે કેવળજ્ઞાની છે, એમ જાણવું. વળી રક્ષા (રક્ષણ) કરવાની પ્રજ્ઞાવાળા છે, તથા સર્વ મંગળના કારણરૂપ પ્રજ્ઞાવાળા છે વળી પ્રભુ અનિયત (અપ્રતિબદ્ધ) વિહારી છે, તેમને કોઈ જગ્યાએ મમત્વ નથી માટે અનિયતચારી છે, તથા ઓઘ તે સંસારસાગર છે તેને તરવાના સ્વભાવવાળા છે તથા બુદ્ધિવડે રાજતા હોવાથી ધીર છે, અથવા પરિસહ ઉપસર્ગથી કંટાળે નહિ માટે ધીર છે. તથા અનંત પદાર્થો જાણવાયોગ્ય છે, તેને જાણવાથી અથવા નિત્ય સંપૂર્ણ જ્ઞાન રહેવાથી ચક્ષુ માફક ચક્ષુ હોવાથી

કેવળજ્ઞાન જેને અનંત છે, અથવા અનંતલોકના પદાર્થને પ્રકાશવામાં ચક્ષુજેવા હોવાથી તે અનંતચક્ષુવાળા પ્રભુ છે, તથા સૂર્ય બધાથી વધારે તપે છે, પણ તેનાથી દોષ અધિક નથી, એમ આ પ્રભુ જ્ઞાનથી સર્વોત્તમ છે, તથા વેદોગ્રન્થ તે અગ્નિ છે, તેમજ ઇંદ્ર માફક જાજવલ્યમાન છે, તથા અધારે દૂર કરીને જેમ અગ્નિ (દીવો) પ્રકાશે, તેમ અજ્ઞાનઅધારે દૂર કરીને મહાવીર પ્રભુ યથાવસ્થિત પદાર્થને પ્રકાશે છે. ॥ ૬ ॥

અણુત્તરં ધમ્મમિણં જિણાણં, જેયા મુણી કાસવ આમુપન્ને ॥
 રૂદેવ દેવાણ મદાણુભાવે, સહસ્સણેતા દિવિ ણં વિસિદ્ધે ॥મુ. ૭॥

રૂપભદ્રેવથી મહાવીરજિન મુખીના તીર્થકરોનો ધર્મ અનુત્તર છે વળી મુનિ શ્રી વર્ધમાનસ્વામી કાશ્યપગોત્રના છે, તેઓ આ શુ પ્રજ્ઞાવાળા અર્થાત્ કેવળજ્ઞાની છે, અને દિવ્યકેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થએલું હોવાથી પ્રણેતા છે, (ધર્મોપદેશ દેવાનો તેમનો સ્વભાવ છે માટે પાણિની વ્યાકરણના ૨-૩-૧૬ સૂત્ર પ્રમાણે ધર્મના નેતા એવી છઠ્ઠી વિભક્તિ ન લીધી, પણ બીજી ધર્મને બતાવનાર એવો અર્થ લીધો) જેમ ઇંદ્ર સ્વર્ગમા હજારો દેવાનો ઉપરી છે, તેમ આ પ્રભુ મહા પ્રભાવવાળા છે. તથા રૂપ બળ લાવણ્ય વિગેરેથી હજારો અન્યધર્મનાયકોથી વિશિષ્ટ મહાવીર છે. જેમ હજારો દેવો તેજેથી પ્રકાશે, છતા સ્વર્ગમા ઇંદ્ર સૌથી સર્વોત્તમ છે, તેમ મહાવીરપ્રભુ સર્વોત્તમ છે.

સે પત્રયા અક્ષયસાગરે વા, મહોદહી વાવિ અનંતપારે ॥
 અળાફલે વા અકસાઈ મુકે, સકેત્ર દેવાદિવૈર્ જુડે ॥ સૂ. ૮ ॥

જેનાવડે જણાય, તે પ્રજ્ઞા છે. તે પ્રજ્ઞાવડે જણવા
 યોગ્ય પદાર્થોમા બુદ્ધિ ન હજાય, માટે તે અક્ષય છે કા-
 રણુકે પ્રભુની બુદ્ધિ કેવળ જ્ઞાનરૂપે છે કાળથી સાદિ અનંત
 છે અને તે દ્રવ્ય ક્ષેત્ર અને ભાવથી પણ અનંત છે. તેમના
 બધા શુભોથી ભગવાન શ્રેષ્ઠ હોવાથી દદાતનો અભાવ છે.
 તેથી એક દેશથી કહે છે, કે તેઓ શુભોથી સાગર જેવા
 છે. સાગર પણ સામાન્ય હોવાથી વિશેષણ કહે છે જેમ
 સ્વયંભૂરમણ માફક અનંત પાર છે, તે મહોદધિ જેવો
 વિસ્તીર્ણ તથા અક્ષોભ્ય છે. અને ઉડું પાણી છે, તેમજ
 ભગવાનની પ્રજ્ઞા વિશાળ છે, અનંતશુભોયુક્ત છે, અને તે
 પ્રભુ અક્ષોભ્ય છે. વળી તે સમુદ્રમા અનાવિલ (નિર્મળ)
 જળ છે તેમ ભગવાન પણ અશુભકર્મના અશ્વના પણ
 અભાવથી નિર્મળ જ્ઞાનવાળા છે. તથા પ્રભુને કયાયો ન
 હોવાથી અકપાયી છે તથા જ્ઞાન આવરણીય વિગેરે કમોના
 બંધનથી મુક્ત છે. કોઈ પ્રતિમા ભિક્ષુપાઠ છે, તેનો આ
 અર્થ છે કે પોતે સંપૂર્ણ અતરાયકર્મ ક્ષય થવાથી તેમને
 સર્વલોકમા પૂજ્યપણું છે, તોપણ તે ભિક્ષામાત્રથી જીવન
 ગુજારે છે, માટે એ પ્રભુ ભિક્ષુજ છે. પણ પોતે અક્ષીણ
 મહાનમ વિગેરે લબ્ધિથી જીવન ગુજારતા નથી, તથા પ્રમુ
 શકંદ્રિ માફક ઘટિવાળા છે. ॥ ૮ ॥

સે વીરિણં પહિપુત્રવીરિણ, સુદંમણે વા ણગ સન્વસેદ્ધે ॥
સુરાલણ વાસિમુદાગરે સે, વિરાયણ ણેગણુનોવવેણ ॥ સૂ. ૯ ॥

તે લગવાન છાતીના ણળવડે અને ધૈર્ય સધયણ વિ-
ગેરેથી પ્રતિપુર્ણ વીર્યવાળા છે, કારણકે તેમનું વીર્યાતરાય
કર્મ સંપૂર્ણ ક્ષય થયું છે, જેમ સુદર્શન (મેરૂ) પર્વત જ-
બુદ્ધીપની નાલિસમાન સર્વે પર્વતોમાં શ્રેષ્ઠ છે, તેમ મહાવીર
પ્રભુ વીર્ય તથા અન્ય ગુણોથી શ્રેષ્ઠ છે, વળી સુરાલય તે
સ્વર્ગ છે, તે ત્યાના રહેવાસી દેવોને સુદાકર (હર્ષજનક)
છે, કારણકે તે પ્રશસ્ત વર્ણ ગંધ રસ સ્પર્શ અને પ્રભાવ
વિગેરે ગુણોથી યુક્ત (સ્વર્ગ) શોભે છે, તેવી રીતે પ્રભુ પણ
અનેક ગુણોથી શોભે છે, અથવા જેમ ત્રિદશ (દેવો)નું
આલય (સ્થાન) મેરૂપર્વત અનેક ગુણોથી યુક્ત શોભે છે,
તેમ પ્રભુ પણ મેરૂ માફક (અનેક લગ્યાત્મા દેવપુરૂષ
જેવાને) આનંદ આપનાર છે.

સયં સહસ્સાણ ઉ જોયણાણં, તિકંડગે પંડગવેજયંતે ॥
સે જોયણે ણવણવતે સહસ્સે, ઉધ્ધુસિસનો હેદ્ધ સહસ્સમેગં ॥ સૂ. ૧૦

વળી પણ પ્રભુને મેરૂ સાથે સરખાવે છે. મેરૂપર્વત
૧ લાખ ચોળનનો છે, તેને ત્રણ કડો હોવાથી ત્રણ કડ-
વાળો કહેવાય છે, તે આ પ્રમાણે ભૂમિસખધી, (માટી
વિગેરેનો) સોનાનો, તથા વૈદુર્યરત્નનો. વળી તેજ વિશેષ
ખતાવે છે મથાળે પંડકવન વૈજયન્તી (ધન) માફક હો-

વાથી પંડકવૈજયંત કહેવાય છે, તથા જમીન ઉપર ૬૬ હજાર યોજન ઉંચો તથા જમીનઅંદર એકહજાર યોજન કુલે એકલાખ યોજનનો છે. ॥ ૧૦ ॥

પુદ્ગે નભે ચિદ્વદ્ ભૂમિવદ્વિષ, જં સૂરિયા અણૂપરિવદ્વયંતિ ॥
સે હેમવન્ને વહુનંદણે ય, જંસી રતિ વેદયતી મહિંદા ॥સૂ. ૧૧॥

આકાશમા ઉંચે લાગીને રહેલ છે, તથા નીચે ભૂમિ અવગાહીને રહ્યો છે, તેથી તે ઉર્ધ્વ અધઃ તથા તિરછાલો-કને ફરશીને રહેલ છે. વળી જેને સૂર્ય તથા જ્યોતિષ્કા ચદ્ર તારા નક્ષત્રો વિગેરે પ્રદક્ષિણા કરી રહ્યા છે, તથા તે ખુબ તપાવેલા સોના જેવો ચળકે છે તથા ખડુ (ચાર) નંદનવનોથી યુક્ત છે, માટે ખડુ નંદનવનવાળો છે, તે કહે છે નીચેની જમીનમાં ભદ્રશાલવન છે, ત્યાંથી પાંચથે જો-જન ઉંચે મેખલા ઉપર નંદનવન છે, ત્યાંથી ૬૨ હજાર અને પાંચથે જોજન ઉંચે ચડતા સૌમનસવન છે, ત્યાંથી ૩૬ હજાર યોજન ઉંચે શિખરઉપર પંડકવન છે, આ પ્રમાણે ચાર ભદ્રશાળ, નંદન, સૌમનસ અને પંડકવન હો-વાથી વિચિત્ર કીડારથાનોથી યુક્ત છે, જેમાં મોટા ઇંદ્રો પણ આવીને દેવલોકથી પણ તે પર્વતના રમણીયતર ગુણો જોઈને રમણકીડા (આનંદ)ને અનુભવે છે ॥ ૧૧ ॥

સે પવ્વણ સદ્મહાપ્પગાસે, વિરાયતી કંચણ મદ્વવન્ને ॥

અણૂત્તરે ગિરિસુ ય પદ્મદુગ્ધે ગિરોવરેસે જલિણ્વ મોમે ॥સૂ. ૧૨

ઉપર ખતાવેલ ગુણોયુક્ત મેરૂપર્વત મદ્ય સુદર્શન સુરગિરિ એવા અનેક શબ્દો (નામો) વડે મહાનપ્રકાશ (પ્રસિદ્ધિ)મા છે, તેથી તે શબ્દ મહાપ્રકાશવાળો શોભે છે, વળી કંચનની માફક ચળકાટવાળો અથવા નિર્મળ વર્ણ હોવાથી કંચનમુદ્ર વર્ણવાળો છે, આવા ઉત્તમ ગુણો હોવાથી મેરૂપર્વતથી ખીજો કોઈ શ્રેષ્ઠ નથી, તેમજ પર્વ (મેખલા)ઓ વડે અથવા દાતા કે દાદાના આકારે ખીજા પર્વતો તેને જોડાયેલા હોવાથી તે સામાન્ય જીવોને ચડવો દુર્ગ (વિષમ-કઠણ) છે, તેમજ તે પર્વત મણિરત્નોથી તથા ઔષધિઓથી દેરીખ્યમાનપણે પૃથ્વીનો એક ભાગ બળતો હોય તેમ પ્રકાશે છે. ॥ ૧૨ ॥

મહીઙ્ મજ્જંમિ ઠિતે ણગિંદે, પન્નાયને સુરિય સુદ્ધલેસે ॥

एव सिरीएउस भूरिवन्ने, मणोरमे जोयइ अच्चिमाली ॥सू. १३

રત્નપ્રભા પૃથ્વીમા મધ્યભાગમાં જંબુદ્વીપ છે, તેના પશ્ચિમરૂપર મધ્યભાગમા સૌમનસ, વિદ્યુતપ્રભ, ગંધમાદન, માલ્યવત એવા ચાર દશાપર્વતથી શોભિત સમભૂભાગમા દશહજાર જોજનના વિસ્તારવાળો મથાળે એકહજાર ચોજનના વિસ્તારવાળો નીચે પશ્ચિમ દશહજાર ચોજનના વિસ્તારવાળો અને દર ૯૦ ચોજને ૧૬ ચોજનના અગ્યારમે ભાગે ઓછો બાકીના ૧૬ ભાગે વિસ્તારવાળો. (અર્થાત્ જેમ ઉચે ચડે તેમ ઓછો થતો જાય) છે, વળી આ મેરૂપર્વતના

મધ્યે ૪૦ ચોજનની હંચી ચૂકા છે, તથા પર્વતમાં પ્રધાન મેરૂપર્વતને સૂર્યમાફક શુદ્ધ લેફ્ટા અર્થાત્ આદિત્ય જેવો પ્રકાશતેજ છે, આ ઉપર ખતાવેલી વિશિષ્ટતર શોભાવડે તે મેરૂ અનેક વર્ણના ન્તોથી યુક્ત હોવાથી અનેક રંગ-વાળો કહેવાય છે તેમ 'ત્યાં જનારનું' મન રમે છે તેથી મનોરમ છે, અને અગ્નિમાલી તે સૂર્યમાફક હજારો કીરણો-થી દશે દિશાઓને દીપાવે છે. ॥ ૧૩ ॥

સુદંસનસ્તેવ જસો ગિરિસ્સ, પવુચ્ચૈ મહતો પવ્યમ્સ ॥

પતોવમે સમણે નાયપુત્તે જાતી જસોદંસનનાણસોલે ॥મૂ ૧૪

હવે મેરૂપર્વતના કહેલા ગુણો પ્રભુમાં થતાં છે. પ્રથમ ખતાવેલ મેરૂપર્વતનું કીર્તન (યશ) ગવાય છે, તે પ્રમાણે ઉપમાઓ ઘટે છે.

પ્ર૦—કોને.

ઉ૦—શ્રમેા સહે માટે શ્રમણ છે, તે તપથી તપેલી ઢેહવાળા છે અને જ્ઞાતનામના ક્ષત્રિઓ છે, તેમના પુત્ર મહાવીરપ્રભુને ઘટે છે, તે પ્રભુ જાતિએ જાધી જાતિઓથી અને તમામ યશસ્વી પુરૂષોથી તથા દર્શનજ્ઞાને ખીજા દર્શનજ્ઞાનવાળાઓથી તથા શીલવ્રતવડે તમામ શીલવ્રત ધારીઓથી શ્રેષ્ઠ છે, (આમા જાતિ વિગેરે ગુણોની અક્ષરઘટના બ્યાકરણના સમાસના નિયમ પ્રમાણે કરવી.) (આમા આટલું વિશેષ છે કે દાગીનાથી સ્ત્રી શોભે તેના કરતા સ્ત્રીના નિર્મળ શીલથી તેના દાગીનાને તે શોભાવે છે, તેવીજ રીતે મહાવીરપ્રભુના નિર્મળ

આરિત્રથી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થવાથી પુણ્યબળ અધિક પ્રમાણમાં થવાથી તેમની જાતિ કુળ વંશ વિગેરે વિશેષ દીપવા લાગ્યા એટલે સુવર્ણ માફક તેમની જાતિ હતી તેમાં પ્રભુના આરિત્રજ્ઞાન વિગેરે અનતગુણો રત્નોમાફક સંલગ્ન થવાથી વધારે દીપવા લાગી) વળી દૃષ્ટાંતદ્વારા ભગવાનના ગુણોનું વર્ણન કરે છે.

ગિરીવરે વા નિસહાડયયાણં, રૂપ વ સેદ્ધે વલયાયતાણ ॥
તઓવમે સં જગમૂઝ પન્ને, સુણીણ મજ્જે તમુદાહપન્ને ॥ સૂ. ૧૫ ॥

જેમ નિષધ નામનો પર્વત ખીલ પર્વતોની લંબાઈ કરતા વિશેષ હોવાથી જંબુદ્વીપમાં અથવા અન્યદ્વીપોમાં દીર્ઘતામાં શ્રેષ્ઠ (પ્રધાન) ગણાય છે તથા વલયાકાર દ્વીપોમાં રૂચક નામનો પર્વત વલયાકારપણે પ્રધાન છે, કારણ કે તે રૂચકદ્વીપની અંદર રહેલ માનુષોત્તર પર્વતમાફક વૃત્ત આયત છે અને તેનો પરિણેય સંખ્યેય યોજન છે એટલે જેમ નિષધ તથા રૂચકપર્વત આયતવૃત્તતામાં પ્રધાન છે, તેમ સંસારમાં મહાવીરપ્રભુ પણ ભૂતિપ્રજા તે પ્રભૂત જ્ઞાન-વાળા અર્થાત્ પ્રજાએ કરીને શ્રેષ્ઠ છે. તથા ખીલ મુનિઓ કરતાં વિશેષ જાણે માટે પ્રજા છે, એવું તેમનું સ્વરૂપ જાણનારા વિદ્વાનો કહે છે ॥ સૂ-૧૫ ॥

અણુત્તરં ધમ્મમુર્રિદ્ધતા, અણુત્તરં જ્ઞાણવરં જ્ઞિયાઈ ॥

સુસુક્કસુક્કં અપગંહસુક્કં, સંસ્વિદુર્ગતવદાત્તસુક્કં ॥ ૧૬ ॥

વળી જેનાથી બીજો કોઈ પ્રધાન ધર્મ નથી, તેવા સર્વોત્તમ ધર્મને વિશેષથી કહીને ચોતે અનુત્તર ધ્યાનને ધ્યાય છે, જેમકે કેવળજ્ઞાન યથા પછી પ્રભુ યોગના નિરોધ સમયે (ચઉદ્ધમે શુભ્રુત્યાને) સૂક્ષ્મ પણ કાયયોગને કૃષ્ણતાં શુકલ ધ્યાનનો ત્રીજો લેહ જે અપ્રતિપાત સૂક્ષ્મ ક્રિયાવાળો ધ્યાય છે, તથા નિરૂદ્ધ યોગ નામનો શુકલ ધ્યાનનો ચોથો લેહ વ્યુપનત ક્રિયાવાળો અનિવૃત્ત નામનો ધ્યાય છે તે બતાવે છે કે સુષ્ટુ શુકલમાદ્રક શુકલ (નિર્મળ સફેદ) ધ્યાન ધ્યાય છે, તથા દૂર થયો છે ગદ (મલીનતા ગૂમડું) જેમાથી તેવું નિર્મળ અર્ચુન સુવર્ણમાદ્રક શુકલધ્યાન ધ્યાય છે, અથવા તે ધ્યાન પાણીના ફેણ (અરીઠા કે સાંખુના ફેણ અથવા વહાણ કે સ્ટીમર ચાલતા પાણીમા જે ફેણ દેખાય છે તેના) જેવા નિર્મળ તથા શંખ ચદ્ર જેવું એકાત નિર્મળ શુકલધ્યાનના છેવટના બે લેહ વાળા ધ્યાનને ભગવાન ધ્યાય છે ॥ ૧૬ ॥

અનુત્તરમં પરમં મહેસો, અસેસકમ્પં સ વિસોદ્ધૃત્તા ॥

સિદ્ધિ ગતે સાદ્ગમંતપત્તે, નાળેણ ય સીલેણ દંસળેણ ॥ મૃ. ૧૭ ॥

તેમ આ ભગવાન ઐલેશી અથસ્થામા શુકલધ્યાનનો ચોથો લેહ પામ્યા પછી તુર્ત સાદિ અનતકાળની સિદ્ધિ ગતિ નામની પાંચમી ગતિને ચોતે પામ્યા છે. તે સિદ્ધિ ગતિને વિશેષ ઓળખાવે છે, તે સર્વોત્તમ હોવાથી અનુત્તર

છે, તથા લોકના અગ્રભાગે હોવાથી અથવા (સૌથી મો-
અરે) છે, તેવી યરમ પ્રધાનગતિને આ મહર્ષિ પામ્યા છે,
મહર્ષિ એટલા માટે કહ્યા કે તે પ્રભુએ ઉગ્રનપવડે દેહને
તપાવી અશ્વેપકર્મ તે જ્ઞાનાવરણ વિગેરે આઠે કર્મને
દૂર કરી વિશિષ્ટજ્ઞાન દર્શન શીઘ્રને ક્ષાયિકભાવમા મેળવી
ઉપર બતાવેલ સિદ્ધિગતિ એ પહોંચ્યા છે ॥ સૂ-૧૭ ॥
વળી દુષ્ટાતદ્વારા પ્રભુની સ્તુતિ કરે છે,

સ્વસ્મેષુ પાતે જહ સામલી વા, જર્સિસ રતિં વેયયતી સુવજ્ઞા ।
વણેષુ વા ણંદણમાહુ સેઢં, નાણેણ સીલેણ ચ ભૂતિપન્ને ॥સૂ. ૧૮॥

વૃક્ષોમા જેમ દેવકુડમાં રહેલ શાલમલીવૃક્ષ છે, તે
ભુવનપતિ દેવોને કીડાનું સ્થાન છે. તથા આગળ આવીને
સુપર્ણ જાતિના ભુવનપતિ દેવો રમવાનો આનંદ મેળવે છે.
વળી વનોમાં જેમ નંદનવન દેવોને કીડાનું સ્થાન છે, તેમ
મહાવીર પ્રભુ સમસ્ત પદાર્થોનું પ્રકાશક કેવળજ્ઞાનવડે અને
શીલ તે યથાખ્યાત ચારિત્ર વડે પ્રધાન છે, અને ભૂતિપ્રસ
તે પ્રવૃદ્ધજ્ઞાનવાળા છે. ॥ ૧૮ ॥

યણિયં વ સદ્દાણ અણુત્તરે હ, ચંદ્રો વ તારાણ મહાણુભાવે ।
ગંધેષુ વા ચંદણમાહુ સેઢં, एवं મુણીણં અવહિન્નમાહુ ॥સૂ. ૧૯॥

જેમ શબ્દોમાં શ્રેષ્ઠ અવાજ મેળવું ગાજવું છે, તું વિશે-
ષણ માટે કે સમુચ્ચયના માટે છે; જેમ તારા નક્ષત્રમાં

ચદ્રમા મહાન અનુભાવવાળો તે બધા માણસોને નિર્વૃત્તિ આપનાર કાન્તિવડે મનોરમ લાગે છે, જેમ ઉત્તમ સુગંધી વાળી વસ્તુઓમાં ગેશીર્ષચદન અથવા મલયદેશનું ચદન તેને ઓળખનાર વિદ્વાનો શ્રેષ્ઠ કહે છે, તેમ મહર્ષિઓમાં પ્રભુને શ્રેષ્ઠ માને છે કારણ કે પ્રભુની પ્રતિજ્ઞા આ લોક પર-લોકના સુખની વાંછનારી નહેતી, તેથી તેમને અપ્રતિજ્ઞ (નિગકાંક્ષી) કહે છે. ॥ ૧૯ ॥

જહા સયંભૂ ઉદહોળ સેદે, નાગેશુ વા ધરણિદ માહુસેદે ॥
સ્વોઓદેણ વા રસ વેજયંતે, તવોવરાજે મુણિવેજયતે ॥ સૂ. ૨૦ ॥

સ્વયં—(પોતાની મેળે) ઇન્દ્રિયતરૂપ બનાવે તેથી તે સ્વયભૂ કહેવાય તે દેવો છે, તેઓ જે સમુદ્રમા ક્રીડા કરવા જાય છે તે સ્વયભૂરમણ સમુદ્ર છે. તે બધા સમુદ્રો તથા દ્વીપોથી છેડે પ્રધાન છે; તથા નાગકુમાર નામના ભુવનપતિ દેવોમા ધરણેન્દ્ર શ્રેષ્ઠ છે. તથા ઇક્ષ્વાકુ રસ જેવા પાણીનો સમુદ્ર તે ઇક્ષ્વરસોદક છે, તે પોતાના રસના લીધે વૈજયંત (પ્રધાન) છે, એટલે પોતાના ગુણોને લીધે બીજા સમુદ્રોમાં પતાકાની માફક ઉપર રહેલ છે. તે પ્રમાણે તપઉપધાન તે વિશિષ્ટ તપવડે ત્રણ જગતની અવસ્થા માનનાર મુનિ મહાવાર પ્રભુ વૈજયંત (પ્રધાન) છે, અર્થાત્ મહા તપવડે બધા લોકના ઉપર ધ્વજા માફક ઉચ્ચે રહેલા છે. ॥ ૨૦ ॥

હત્યીસુ પરાવળમાહુ ણાણ, સીહો મિગાણં સલિલાણ ગંગા ।
પક્ષીસુ વા ગરુલે વેણુદેવો, નિવાણ વાદીણિહ ણાયપુત્તે ॥ સૂ. ૨૧ ॥

જેમ ઉત્તમ હાથીઓમાં શકેદ્રનું વાહન ઐરાવણ હાથી પ્રસિદ્ધ દૃષ્ટાંતભૂત છે અથવા પ્રધાન તરીકે તેને બાણનારા કહે છે, જેમ મૃગોમાંયે સિહકેસરી પ્રધાન છે, તથા ભરતક્ષેત્રની અપેક્ષાએ ગંગા નદીનું પાણી ખીબા પાણી કરતાં શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. પક્ષીઓમાં ગરુડ જેનું ખીબું નામ વેણુદેવ છે, તે પ્રધાનપણે છે. એ પ્રમાણે સિદ્ધિક્ષેત્ર જે નિર્વાણ મોક્ષ અથવા 'બધા કર્મો ક્ષય થવારૂપે' છે, તેનું સ્વરૂપ બતાવનાર અથવા તે મેળવવાનો ઉપાય બતાવનારામાં મહાવીર પ્રભુ જ્ઞાત જ્ઞાતિના ક્ષત્રિયોના પુત્ર મુખ્ય છે. કારણ કે યથાવસ્થિત નિર્વાણપદાર્થના બતાવનાર તેઓ છે ॥ ૨૧ ॥

જોહેસુ ણાણ જહ વીસસેજે, પુષ્પેસુ વા જહ અરવિંદમાહુ ।
સ્વત્તીણ સેટ્ટે જહ દંતવક્રે, ઇસીણ સેટ્ટે તહ વદ્ધમાણે ॥ સૂ. ૨૨ ॥

રણસંગ્રામમાં લડનાર યોદ્ધાઓમાં જેમ વિશ્વ (સંપૂર્ણ) સેન તે હાથી ઘોડા રથ પદાતિ ચતુરંગ બળયુત ચક્રવર્તી છે, તે દૃષ્ટાંતભૂત છે, તથા ક્ષેત્રોમાં જેમ અરવિંદ (કમળ) છે, તથા દુષ્ટોના મારથી બચાવનાર ક્ષત્રિયો છે તેમાં દાંત (ઉપજાત) થયા છે જેના વાક્યવડે શત્રુઓ તે દાંતવાક્ય ચક્રવર્તી છે, તે શ્રેષ્ઠ છે. આ પ્રમાણે ઘણાં પ્રશસ્ત દૃષ્ટાંતો

ખતાવીને હવે પ્રભુને તેમના નામપૂર્વક પ્રશંસવા કહે છે, કે તેજ પ્રમાણે રૂપિઓ મધ્યે શ્રીમાન વર્ધમાનસ્વામી શ્રેષ્ઠ છે.

દાણાણ સેદ્ધં અભયપ્પયાણં, સચ્ચેસુ વા અણવજ્જં વયંતિ ।
તવેસુ વા ઉત્તમ વંધવેરં, લોગુત્તમે સમણે નાયપુતે ॥ મૂ.૨૩ ॥

વળી પોતાના અને ચારકાના અનુગ્રહ માટે યાત્રકોને (અપવાળાને) જે અપાય તે દાન અનેક પ્રકારનું છે. તે બધામા હવિતના અર્થીં હવેમા રક્ષણ આપનાર હોવાથી અભયદાન શ્રેષ્ઠ છે. તેજ કહ્યું છે.

દીયતે ત્રિયમાણસ્ય, કોટિં જીવિતમેવ વા ।

ધનકોટિં ન ગૃહ્ણીયાત્ સર્વો જોવિતુમિચ્છતિ ॥ ૧ ॥

મરનાર મનુષ્યને કોઈ કરોડ રૂપિયા આપે, અને ખીન્ને હવિત આપે, તે વખતે મરનારો કોડ રૂપિયા નહીં માગે, પણ હવિત વાછશે આ વિષય ગોવાળીયા આ બાળકો સુધા પણ સહેલાઈથી સમજે, માટે અભયદાનનું પ્રધાનપણું બતાવવા કથા કહે છે

વસંતપુર નગરમા અરિહર્મન નામનો રાજા હતો, તે કોઈ વખતે વાતાયન (બરૂઆ) મા ચારે સ્ત્રીઓ સાથે કીડા કરી રહેલો છે. કોઈ વખતે જેને રાતા કણુવીર (કણુર) ની કૂલની માળાઓ માથાઉપર લટકાવી છે, રાતા ચંદનવંડે શરીર ઉપર લેપ કર્યો છે. મોઢા

આગળ મારવાના કાગ્જની ઠોટી ખીટાતા ને લઈ જવાના રાજમાર્ગે લઈ જવાય છે, તેવા ચોરને રાણીજી સહિત રાત્રીએ દેખ્યો, તે દેખતા રાણીજીએ પૂછ્યું કે આ ચોર શું અપરાધ કર્યો છે ? તેમની આગળ એક રાજપુરે કહ્યું કે એણે ઠોટીની ચોરી કરી એ ગજવિરૂદ્ધ કૃત્ય કર્યું છે, તેથી એક રાણીજી ગાંતને કહ્યું, પૂર્વે આપે મને વચ આપ્યો છે, તે મને આજ આપો, કે જેથી હું તેને કાઢ ઉપકાર કરું, ગલ્લએ હા પાડી, પછી ગાંતની આજ્ઞા લઈને તે રાણીજી તે પુરુષને સ્નાન વિગેરે કરાવી દાગીના પહેરાવી હજાર સુવર્ણ મોહરોના ખર્ચે પાંચે પ્રકારના સુધર ગળદ વિગેરેના વિષયોથી એક દિવસમુધી આનંદ પમાડ્યો. બીજે દિવસે તેજ પ્રમાણે બીજી રાત્રીએ એક દાળ સુવર્ણ મોહરોના ખર્ચે આનંદ પમાડ્યો, ત્રીજે દિવસે ત્રીજી રાત્રીએ કંઈક સુવર્ણ મોહરોથી સત્કાર કર્યો, ચોથી રાત્રીએ ગાંતની આજ્ઞા લઈ અભયદાન આપીને મરણથી બચાવ્યો. તેથી ત્રણ રાત્રીઓએ ચોથીને હસીને કહ્યું કે તે કંઈ પણ આપ્યું નથી ! આ પ્રમાણે માંડોમાંડે એક બીજીએ પોતાના મોટા ઉપકારની વાતો કહી ને વિવાદ કર્યો, તેથી અગરો પ્રતાપવા ગલ્લએ ચોરને બોલાવી પૂછ્યું કે તને કાણે વધારે ઉપકાર કર્યો ? તેણે કહ્યું ! હે મહારાજ ! મરણના મહા-અયને લીધે મેં હરેલાએ તે સમયે સ્નાન વિગેરેનું કર્યું મુખ જાણ્યું નહોતું; પણ અભયદાન સાંભળતાં નવો જન્મ મને

મળ્યો છે, એમ આત્મામા આનંદ માનું છું આથી સિદ્ધ થયું કે સર્વ દાનોમા અભયદાન શ્રેષ્ઠ છે તથા, સત્ય વા-
ક્યોમા પરને પીડા ન આપે તેવું નિર્દોષવચન શ્રેષ્ઠ છે પણ
પરને પીડા કરે તે સત્યવચન નથી, કારણકે મત્પુરૂષોનું હિત
કરે તે સત્ય છે, તેજ કહ્યું છે.

लोकेऽपि श्रुतये वादो, यथा सत्येन कौशिकः ॥

पतितो वधयुक्तेन, नरके तोत्रवेदने ॥ १ ॥

લૌકિકમા પણ સંભળાય છે કે કૌશિક નામનો કોઈ
(અનુચિતરીતે) સત્ય બોલવા જતા આલોકમાં ખુરા હાલે
મરણ પામી નરકમાં ગયો છે વળી સૂત્રમાં પણ કહ્યું છે.

तदेव काणं काणत्ति, पंडगं पंडगत्ति वा ।

बाहियं बावि रोगित्ति, तेणं चोरोत्ति नो वदे ॥ १ ॥

કાણા ને કાણા ન કહેવો, પડકને પડક ન કહેવો,
રોગીને રોગીયો ન કહેવો, ચોરને ચોર ન કહેવો, કારણ કે
તેથી તેને અપ્રીતિ થાય છે, (જરૂર પડતા વિવેકથી પૂછવું
અથવા રાજના અધિકારીને યોગ્યકારણે કહેવું પડે તો
પણ વિવેકથી બોલવું) તેથી નિર્દોષ સત્ય તેજ શ્રેષ્ઠ છે,
વળી તપમા ઉત્તમ નવવિધ ગુણિસહિત બ્રહ્મચર્ય છે.
તેવીજ રીતે સર્વ લોકોથી ઉત્તમ રૂપ સપદા અને સર્વ
અતિશયયુક્ત શક્તિ અને ક્ષાયિક જ્ઞાન દર્શન તથા શીલ
વડે ભગવાન મહાવીર સાધુઓમાં શ્રેષ્ઠ છે. ॥ ૨૩ ॥

ઠિર્દિન સેદ્ધા લવસત્તમા વા, સમા સુદ્ધમા વ સમાણસેદ્ધા ।
 નિદ્ધાણસેદ્ધાજહ સવ્વધમ્મા, ણ ણાયપુત્તા પરમત્થિ નાણી । સુ. ૨૪ ।

સર્વ સ્થિતિઓમા જેમ લવસત્તમ છે, એટલે તે પા-
 ત્રમા અનુત્તર સર્વોર્થસિદ્ધ વિમાનવાસી દેવો સર્વેથી વધારે
 સ્થિતિવાળા પ્રધાન છે, જો તેમને મનુષ્યજન્મમા ધર્મ
 આરાધતાં સાત લવ જેટલો કાળ વધારે આયુ હોત, તો
 તેઓ કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષમાં જાત, તેથી તેઓ લવસ-
 ત્તમ કહેવાય છે વળી પર્વદાઓમાં સૌધર્મધ્વની પર્વદા
 શ્રેષ્ઠ છે, કારણકે ત્યાં અનેક કોડાનાં રથાનો છે. વળી સવ
 ધર્મો મોક્ષથી પ્રધાન છે, કારણ કે જેનેતર પણ પોતાના
 દર્શન (મર્ત્ય) નું કુળ મોક્ષ ગતાવે છે. તેવીજ
 રીતે શ્રી વર્ધમાનસ્વામીનું કેવળજ્ઞાન છે, તેનાથી બીજું કોઈ
 અન્યવિજ્ઞાન નથી, અર્થાત્ સર્વથાજ ભગવાન મહાવીર
 બીજા જ્ઞાનીઓથી અધિક જ્ઞાનવાળા છે ॥ ૨૪ ॥

પુલોવમે ધુણ્ઠ વિગયમેહી, ન સણ્ણિહિ કુવત્તિ આસુપન્ને ।
 તરિહં સમુદ્ધં વ મહામવોદ્ધં, અમયંકરે વીર અણંતચવલ્લુ ॥ ૨૫ ॥

વળી તે ભગવાન મહાવીર પૃથ્વી જેમ સર્વ સત્ત્વોના
 આધારરૂપે છે, તેમ તેઓશ્રી સર્વ જીવોને અણયદાન
 દેવાથી અથવા સદુપદેશ દેવાથી સત્ત્વધાર છે. અથવા
 પૃથ્વી જેમ બધા દ્રવ્યોને સહે છે, તેમ પ્રભૂ પણ બધા
 પરિમહ ઉપસર્ગોને સમતાથી સહે છે, તથા આઠે પ્રકારના

કર્મોને ધુએ છે. (કર્મ શબ્દ અધ્યાહાર છે) તે પ્રમાણે ભગવાનને ખાદ્ય અભ્યંતર ગૃહ્યપણું ન હોવાથી વિગયગેહી (વિગતગૃહી) છે, તેજ પ્રમાણે પાસે રાખવું તે સંનિધિ છે, તેમાં દ્રવ્યસંનિધિધન ધાન્ય હિરણ્ય યેવગાં ચોપજાંરૂપ પરિશ્રદ છે, અને ભાવસંનિધિ તે માયા અથવા ક્રોધ, વિગેરે કષાયો છે, તે બંનેનો પ્રભુ પ્રભુએ સનિધિ (સંગ્રહ) રાખ્યો નથી; તથા પ્રભુ હંમેશા ઉપયોગ રાખતા હોવાથી આશુપ્રસ છે, પણ છદ્મસ્થ માફક વિચારીને બોલતા નથી, એવા ઉત્તમ પ્રભુ સમુદ્ર તરવા માફક અપાર ચાર ગતિ રૂપ મહાભવ-ઓષ જે બહુ વ્યસનોથી ભરેલ છે, તેને તરોને સર્વોત્તમ નિર્વાણને પામ્યા છે. ફરી વિશેષથી કહે છે, કે ભગવાન પોતે તથા ખીજને ઉપદેશ આપાને પ્રાણીઓની રક્ષારૂપ અભયદાન આપે તેથી અભયંકર છે. તથા આઠે પ્રકારના કર્મોને વિશેષથી પ્રેરે માટે વીર છે. તથા જ્ઞેયપદાર્થો અનંત હોવાથી તથા જ્ઞાન નિત્ય રહેવાથી અનંત છે, તેવું થકુ માફક કેવળજ્ઞાન ધરાવતા હોવાથી અનંતથકુ છે. ॥ ૨૫ ॥

કોહં ચ માણં ચ તદેવ માયં, લોભં ચરત્યં અજ્ઞત્યદોસા ।
 एआणि वंता अरहा महेसी, ण कुवई पाव ण कारवेइ ॥ ૨૬ ॥

નિદાનના ઉચ્છેદથી નિદાનીનો ઉચ્છેદ થાય છે, અન્યાયે સ સારસ્થિતિતુ' મૂળ ક્રોધાદિ કષાયો છે. એથી અધ્યાત્મ (અંદર રહેલા) ક્રોધાદિ આરે કષાયોને સર્વથા છોડીને

તે પ્રભુ તીર્થકર થયા, તથા મહર્ષિ થયા, કારણ કે અધ્યા-
ત્મદોષો જેના દૂર થાય, તેજ ખરીરીતે મહર્ષિ છે, પણ
બીજી રીતે નથી; તથા પે.તે સ્વયં પાપ કરતા નથી, તેમ
બીજા જીવો પાસે પણ કરાવતા નથી. ॥ સૂ. - ૨૬ ॥

કિરિયાકિરિયં વેણફ્યાણુવાયં, અણ્ણાણિયાણં પઙ્કિયચ્ચઠાણં ।
સે સઘવાયં ઇતિ વેણફિત્તા, ઉવઢિણ સંજમદીહરાયં ॥ સૂ. ૨૭ ॥

તે ભગવાન મહાવીરે ક્રિયાવાદી અક્રિયાવાદી વૈનયિક
અને અજ્ઞાનીઓના પક્ષ (મતભ્ય) ને બતાવ્યો છે, અ-
થવા જેમા સ્થિરતા થાય તે દુર્ગતિમા ગમન વિગેરે ચાર
ગતિરૂપ સ્થાન છે, તેને સમ્યક્પ્રકારે જાણીને બતાવેલ
છે, જેનું સ્વરૂપ આગળ જતા દુંકાણમા કહીશું, અહીં થો-
ડામા બતાવીએ છીએ

ક્રિયાવાદી વિગેરેનું વર્ણન

પરલોકના હિત માટે ક્રિયાજ પ્રધાન છે, એવું જે
માને તે ક્રિયાવાદી છે કારણકે તેઓનો આ મત છે કે
દીક્ષાથીજ એટલે દીક્ષાની ક્રિયા કરવાથી મોક્ષ થાય છે,
અને અક્રિયાવાદી તો જ્ઞાનવાદી છે એટલે તેઓનું કહેવું
આ છે કે યથાવસ્થિત વસ્તુનું પરિજ્ઞાન થવાથીજ મોક્ષ
છે તેજ તેઓ કહે છે

પંચેવિંશતિતત્ત્વજ્ઞો યત્ર તત્રાશ્રમે રતઃ ॥

શિરવી મુંઢી જટી વાપિ, સિદ્ધયતે નાત્ર સંશયઃ ॥ ૧ ॥

૨૫ તત્ત્વો શાસ્ત્રકારે બતાવ્યા છે, તેને જાણનારો ગમે તે આશ્રમમા રહ્યો હોય, પછી તે ચોટી ગાળનારો હોય, માથુ મુઠાવનારો કે જટા ધારનારો હોય, તોપણ તે જરૂર મોક્ષમા જશે

તથા વિનયથીજ મોક્ષ માનનારા તે ગોશાળાના મ-
તને માનનારા વિનયથી વિચરે માટે વૈનયિક છે. તથા
કેટલાક વાદીઓ આલોક પરલોકના હિત માટે અજ્ઞાનજ
સારું છે, એમ માનનારા અજ્ઞાનિક છે. આ પ્રમાણે તેમનું
મતબંધ પોતાના નિર્મળ બોધવડે જાણીને વીરવર્ધમાન
સ્વામીએ બીજા પણુ અન્યમતાવલ મી બૌદ્ધાદિકને તથા
જે કંઈ સંસારમા વાદ છે, તેને જાણીને બીજા સત્ત્વોને
યથાવસ્થિત તત્ત્વ ઉપદેશવડે બોધ આપીને ચોતે પણ
સંયમના અનુષ્ઠાન સારીરીતે પાળ્યા છે. પણ બીજા બોલે,
છતા પાળવામા તૈયાર થતા નથી, તેજ કહે છે.

यथा परेषां कयका विदग्धाः, शास्त्राणि कृत्वा लघुतामुपेताः ।
शिष्यैरनुज्ञामलिनोपचारैर्वक्तृत्वदोषास्त्वयि ते न संति ॥ ૧ ॥

વીતરાગની સ્તુતિ કરતા જૈનાચાર્ય કહે છે હે પ્રભો !
તમારામા તે બોલવાના દોષો નથી કે જે અન્યમા છે, કે
તેઓ અન્યપુરૂષોને ઉપદેશ દેવામા બહુ કુશળ છે. તેથી
શાસ્ત્રો રચીને લઘુતા પામ્યા છે કારણકે તેઓ અનુજ્ઞાના-
મલિન ઉપચારવાળા શિષ્યોથી યુક્ત છે. અર્થાત્ તેઓ જે

કંઈ બીજાને ઉપદેશ આપે છે, તેવું તે સમ્યગ્વર્ત્તન રાખતા નથી; પણ તમે તો 'હીર્ધનાત્ર' તે આખી છાંદગી સુધી સંયમગ્ધાનવડે વિચર્યા છો. ॥ ૨૭ ॥

સે વારિયા इत्यी सराइभत्तं, उवहाणवं दुक्खखयट्ठयाण ।
 कौगं विदिता आरं परं च, सर्वं पभू वारिय सबवारं ॥ २८ ॥

વળી તે પ્રભૂએ સ્ત્રીપરિભોગ (મૈથુન) તથા રાત્રિભોજન પછી સાથે ત્યાગીને તથા ઉપવસ્યણથી બીજાં પછી પ્રાણ્ણાતિ-પાત વિગેરે પાપો ત્યાગીને ઉપધાન તે તપ છે, તેને પોતે આદર્યો, માટે ઉપધાનવાન છે અર્થાત્ કાયાને તપવડે તપાવી છે

પ્ર૦—શા માટે ?

ઉ૦—હુ ખવે માટે હુઃખ છે, તે આઠ પ્રકારનાં કષો છે, તેનો ક્ષય કરવા માટે.

વળી લોકને જાણીને તથા આલોક પરલોક અથવા આર તે મનુષ્યલોક, પાર તે નારક આદિ છે, તેનું સ્વરૂપ તથા તે કેવીરીતે મળે છે, તેના હેતુઓ જાણીને તેને નિવારવાના ઉપાયો જાણીરીતે યતનવ્યા છે તેનો સાર આ છે, કે અઢારે પાપ-સ્થાન પ્રાણ્ણાતિપાત વિગેરે છે, તેનો પોતે નિષેધ વિગેરે જાતે કરીને બીજાઓને પણ પાપથી અટકાવ્યા છે. કારણ કે પોતે જ્યાં સુધી ન અટકે, ત્યાં સુધી બીજાને પાપથી અટકાવવા સમર્થ ન થાય. તેજ કહ્યું છે.

બ્રુવાણોઽપિ ન્યાય્યં સ્વવચનવિરુદ્ધં વ્યવહરન,

પરાન્નાલં કશ્ચિદ્દમયિતુમદાન્તઃ સ્વયમિતિ ।

ભવાન્નિશ્ચિત્યેવં મનસિ જગદાધાય સકલં,

સ્વમાત્માનં તાવદ્દમયિતુમદાન્તં વ્યવસિતઃ ॥ ૧ ॥

ન્યાયનું વચન બોલવા છતાં પણ પોતાના બોલવાથી વિરુદ્ધ વચન કરતો પોતાની ઇદ્રિયોને દમન ન કરવાથી પારકાને દમન કરવા સમર્થ થતો નથી; હે ભગવન ! એવો તમે મનમાં નિશ્ચય કરીને પોતાના અર્હાત આત્માને સંપૂર્ણ રીતે દમન કરવા માટે ઉદ્યમ કરી રહ્યા હતા । વળી

તિત્થયરો ચડનાણી, સુરમહિઓ સિઝિયવયધૂયંમિ ।

અણિગૂહિયબલવિરઓ, સવત્થામેસુ ડજ્જમઇ ॥ ૧ ॥

તીર્થંર દીક્ષા લેતી વખતે ચારજ્ઞાનવાળા થાય છે, દેવતાઓ પૂજે છે, જ્ઞાનથી બાળે છે કે નિશ્ચયથી મોક્ષમાં જલુ છે, તોપણ પોતાનું બળ છુપાવ્યાવિના બધીરીતે તથા કરવામાં ઉદ્યમવાળા થાય છે ॥ સૂ-૨૮ ॥

સોચ્ચા ય ધમ્મં અરહંતભાસિય, સમાહિતં અદ્વપદોવસુદ્ધં ।

તં સદ્દહાણા ય જણા અણાઙ્ગ, ઇંદાવ દેવાહિવ આગમિસ્સંતિ

॥ સૂ. ૨૯ ॥ તિત્થેમિ (ગાથાગ્રં. ૩૯૦) इति श्री वीरश्रुती

नाम छद्मअज्ञयणं समत्तं ॥

આ પ્રમાણે મુધમાંસ્વામી વીરપ્રભુના શુભે પોતાના શિષ્યોને કહીને કહે છે, કે આ પ્રમાણે દુર્ગતિને ધારવાથી

ધર્મ છે, તે તે શ્રુત અગ્નિ જોના જે ભેદે અર્થનો કહ્યો છે, તે ધર્મમા સમ્યગ્નીતે પદાર્થ સ્વરૂપની સુક્ષ્મતા અથવા હેતુઓવડે ઉપશ્રુત (નિર્મળ) છે સુક્ષ્મ તથા હેતુઓથી મહિત છે. અથવા અભિધેયપદોવડે તથા વાચક શબ્દોવડે નિર્દોષ એવે અગ્નિતપ્રભુનો ધર્મ સાબળી તેમાં શ્રદ્ધા કરનારા તથા તે પ્રમાણે વર્તનારા લોકો અનાયુ તે આયુકર્મ દૂર થવાથી સિદ્ધ થાય છે, અને તેમનો મહિમા કરવા આયુષ્ય તે આયુધવાળા ઈશ્વર વિગેરે દેવોના સ્વામીઓ આવે છે આ પ્રમાણે પ્રભુ પાસે જે મે સાબળ્યું તે તેમને કહ્યું છે

વીરસ્તવ નામનું છઠું અધ્યયન સમાપ્ત થયું.

કુશીલ પરિભાષા નામનું સાતમું અધ્યયન.

છઠું અધ્યયન કહીને હવે સાતમું કહે છે. તેનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે, કે ગયા અધ્યયનમાં મહાવીરપ્રભુના ગુણો પ્રશંસવાથી કુશીલની પરિભાષા (વર્ણન) કહી, અને હવે તેનાથી ઉત્પન્ન કુશીલોનું વર્ણન કરે છે, આ સંબંધે આવેલા આ અધ્યયનના ચાર અનુયોગદ્વારો કહેવા, તેમાં ઉપક્રમમાં રહેલો અર્થોધિકાર આ પ્રમાણે છે. કુશીલ તે પરતીધિક અથવા પાર્શ્વસ્થા અને અશીલ તે ગૃહસ્થો છે, તેમનું વર્ણન કરીએ છીએ એટલે તેમનાં સંસારી કૃત્યો

તથા તેનો વિપાક લોગવત્રા દુર્ગતિમાં ગમન થાય છે, તે બતાવે છે. અને તેના વિપર્યયરૂપ કોઈ અંશે સુશીલનું પણ વર્ણન છે નિક્ષેપ ત્રણ પ્રકારે છે. ઓધ, નામ, સૂત્રા-લાપક તેમાં ઓધમા અધ્યયન, નામનિષ્પન્નમા કુશીલપરિ-ભાષા, તેના અધિકારેજ નિર્ધુક્તિકાર ઠહે છે.

સોલે ચઝક દઘે, પાઝરનાભરણમોયણાદોસુ ।

માઘે ડ ઓહસીલં અભિઝ્ઞમાસેવણાચેવ ॥ નિ. ૮૬ ॥

પ્રથમ શીલના નિક્ષેપા કરે છે. તેનો ચાર પ્રકારે નિક્ષેપો છે. તેમાં નામસ્થાપના સુગમને છોડી દ્રવ્યશીલ પ્રાવરણ, આજરણ, તથા લોજન વિગેરેમા બાણુવું. તેનો આ અર્થ છે, કે જે કોઈ ફળની અપેક્ષા રાખ્યાવિના તેના સ્વભાવથીજ ક્રિયામા પ્રવર્તે છે, તે તેનું શીલ છે તેમા અહીં પ્રાવરણશીલ, તે પ્રાવરણના પ્રયોજનના અભાવમા પણ તેના શીલ (આદત)થી, પ્રાવરણ સ્વભાવવાળો (અંગપર આદર વિગેરે ઓઢી રાખે) છે, અથવા તેનું ધ્યાન વારવાર પ્રાવરણમાજ રહે તે, એ પ્રમાણે આભરણ લોજન વિગેરેમાં પણ સમજી લેવું. અથવા જે ચેતન અચેતન વસ્તુનો જે સ્વભાવ તે દ્રવ્યશીલ છે, (જેમકે મરચાનો સ્વભાવ તીઓ, સાકરનો મીઠો, અને ગધેડાનો બુઠવાનો, ફતરનો ભસવાનો, એ દ્રવ્યશીલ બાણુવું.)

ભાવશીલનું વર્ણન.

તે બે લોકે છે. ઓધશીલ તથા આભીક્ષય સેવનાશીલ છે, તેમા પ્રથમ ઓધશીલનું વિવરણ કરે છે.

ઓદે સીલં વિરતો વિરયાવિરઈ ચ અવિરતો અસોલં ।

ધમ્મે જાણતવાદી અપસત્થ અહમ્પકોવાદી ॥ નિ. ૮૭ ॥

ઓધ તે સામાન્ય અથવા સામાન્યથી સાવધયોમથી વિરત થએલો (સાધુ) અથવા વિરત અવિરત (મતધારી ગ્રાવહ) શીલવાન કહેવાય છે તેથી ઉલટો હોય તે અશીલવાન કહેવાય છે.

આભીક્ષયસેવાં તે અનવરત (વારંવાર) સેવનોમાં જેનું શીલ હોય છે, જેમકે ધર્મવિષયમાં પ્રચસ્તશીલ તે વારંવાર અપૂર્વજ્ઞાન મેળવવા કે વિશિષ્ટતપ કરવાની ઇચ્છા હોય છે. આદિ શબ્દથી જાણવું કે નવા નવા (ઈન્દ્રિય દમનતા) અભિગ્રહ વિગેરે કરે.

અપ્રશસ્ત ભાવશીલ તે અધર્મમાં બાહ્ય પ્રવૃત્તિ કરવી, અથવા અત કરણમા ક્રોધાદિની પ્રવૃત્તિ કરવી આદિ શબ્દથી જાણવું કે બીજા કપાયો તથા ચોરી ખોદું કલંક કલક વિગેરે કરે.

હવે કુશીલંપરિભાષા નામના અધ્યયનની ખગી વિચારણા (અન્વયતા) કહે છે

પરિભાસિયા કુસીલા ય, एत्य जावंति अविरता कई ॥
 મુત્તિ પસંસા સુદ્ધો કુત્તિ દુગુંછા અપરિસુદ્ધો ॥ નિ. ૮૮ ॥

પરિ (સર્વથા) ભાષિતા (બતાવ્યા) કુત્તિસત (ખ-
 રાખ) શીલવાળા તે કુશીલ પરતીથિઓ છે, અને પાર્શ્વ-
 સ્થા વિગેરે છે.

ગાથામાં એ શબ્દ છે તેથી જાણવું કે જે કોઈ અ-
 વિરત છે, તે બધાનું વર્ણન આ અધ્યયનમાં છે, તેથી તે
 કુશીલ પરિભાષા એવું નામ છે

પ્ર૦—કુશીલ તે અશુદ્ધ કેવી રીતે ગણા છે ?

ઉ૦—સુ-ઉપસર્ગ પ્રશંસા કે શુદ્ધના વિષયમાં છે,
 જેમ કે સુરાન્ય સુધારો તેમજ કુઉપમર્ગ પંથ જુગુપ્સા કે
 અશુદ્ધના અર્થમાં વર્તે છે, જેમકે કુતીર્થ કુઓમ કુધારો
 કુચાલ વિગેરે છે

પ્ર૦—જો ખરાબ ચાલના તેજ કુશીલ કહેતા હોતો
 પરતીથિયંક તથા પાર્શ્વસ્થા વિગેરે કેવી રીતે કુશીલ છે ?
 ઉ૦—તે કહે છે,

अफासुयपहिसंविय, णामं भुज्जो य सीलवादी य ।

फासुं वयंति सोलं, अफासुया मो अमुंजंतां ॥ नि. ८९ ॥

આ શીલ શબ્દ તેના સ્વભાવના અર્થમાં છે; જેમકે
 કોઈ દુર્ગુણનિરપેક્ષ આભરણ વિગેરેની ક્રિયામાં પ્રવર્તે છે,
 તે ઉપર દ્રવ્યશીલપણે બતાવેલ છે. તેમજ ઉપમર્ગ પ્રશંસા

આરિત્રમા પણ છે, તેજ દહે છે, તે ઉપશમગુણથી પ્રધાન આશીલવાન તપસ્વી છે. તેથી ઉલ્લેખ દેાય તે કહે છે કે આ હુશીલ છે આ બને ભાવ શીલપણે લીધા છે. અને અહીં સાધુઓને ધ્યાન અધ્યયન વિગેરે કે ધર્મના આધારરૂપ શરંગને પાળવા ગોચરને લાવવો, તે સિવાય બીજો કોઈપણ વ્યાપાર તેને નથી, તે આશ્રયોનેજ અહીં સુશીલપણું કે હુશીલપણું ચિતવીએ છીએ, તેમા કુતાચિંક પાર્શ્વસ્થ વિગેરે અપ્રામુક (અગ્રિત) વાપરનાર હોવાથી અપ્રામુક પ્રતિજ્ઞા છે, આવી રીતે કુશીલ હોવા છતાં પોતે ધૃષ્ટતાથી પોતાને શીલચળો માની શીલચાલી કહેવ-રાવે છે (તે ધૃષ્ટતા છે)

પ્ર૮—શા માટે ?

ઉ૦—કારણ કે અચેતનશીલ છે. અર્થાત જે કોઈ પ્રામુક તથા ઉદગમ આદિ દોષરહિત આહાર વાપરે તેને ત્રિદાનો શીલવત કહે છે. જેમકે સાધુઓ પ્રામુક ઉદગમ આદિ દોષી આહારને મળવા છતાં ત્યાગવાથી તે શીલવત ગણાય છે પણ તે સિવાયના નહિ. જેમ નક્કી થયું. મો શબ્દ અવધારણના અર્થમા છે અપ્રામુક ખાવું તે કુશીલપણું છે, તે દૃષ્ટાત દ્વારા બતાવે છે.

જહ નામ ગોયમા, ચંડીદેવગા વારિભદ્રગા ચેવ ।

જે અગિહોત્તવાદી, અલસોયં જે ય ઇચ્છંતિ ॥ નિ, ૯૦ ॥

એમ જોતમ તે નાનો બળધીયો શીખવી રાખેલો હોય તેને લઈને ધાન્ય વિગેરેની યાચના કરતા ઘેર ઘેર જે ભટકે છે, તે ગોત્રજિક કહેવાય છે. તથા ચડીદેવગ તે ચક્ર ધર પ્રાયે છે, એ પ્રમાણે વારિભદ્રક તે અપ (પાણી) ભક્ષક છે, અથવા શેવલ ખાનારા નિત્ય સ્નાન કરવું પગધોવા વિગેરેમા ગત હોય છે, તે તથા જે કોઈ ખીજા અશિહોત્ર વિગેરેથી સ્વર્ગ ગમન માને છે, તથા જે કોઈ ભાગવતમત વિગેરેના વારંવાર જળશોચ (સ્નાન) કરે છે, તે બધા અપ્રા-સુક આહાર ખાવાથી કુશીલ છે, અને જે કોઈ જૈનમતના પાર્શ્વસ્થા વિગેરે ઉદ્ધગમ આદિ અશુદ્ધ આહાર વાપરે છે, તેપણુ કુશીલ છે, એમ જાણવું.

આ પ્રમાણે નામનિદેપો કહી બતાવ્યો, હવે સૂત્રા-લાપક નિષ્પન્ન નિદેપામા અસ્ખલિતાદિ શુભયુક્ત સૂત્ર ઉચ્ચારવું, તે કહે છે.

પૃથ્વી ય આઝ અગ્ની ય વાઝ, તણ સુક્લ વીયા ય તસાય પાણા ।
જેઅંદયાજેયજરાણપાણા, સંસેયયાજેરસયાભિહાણા ॥ સૂ. ૧ ॥

પૃથ્વી તે પૃથ્વીકાયિક જીવો છે (અ કારથી તેના અનેક લેહો છે એમ જાણવું) તેના લેહો બતાવે છે પૃથ્વીકાય સૂક્ષ્મ ખાદ્ય બે લેહે છે તે દરેક પચાસ અપચાસ એમ બે લેહે છે. એ પ્રમાણે અપૂકાયિક (પાણીના જીવો) અગ્નિના જીવો તથા વાયુના જીવો પણ જાણવા. હવે વનસ્પતિકાયના લેહો

બતાવે છે. તૃણ કે કુશ વિગેરેનું ઘાસ છે, આડ તે પીપળો વિગેરે છે, બીજ તે કમોદ વિગેરે છે. આ પ્રમાણે વેદો શુદ્ધ વિગેરે પણ વનસ્પતિકાયના જીવોના ભેદો છે, તથા ત્રામ પામનારા વ્રજજીવો બેઘદ્રિય વિગેરે છે તથા પ્રણ તેને ધારનારા પ્રાણીઓ છે. અને જે ઇડામાથી જન્મે તે અંડજ છે, તે શકુનિ (પક્ષી) સાથે વિગેરે છે. અને જે જરાયુજ છે તે જંબાળ ( ) થી વીંટાયલા જન્મે છે, તે ગાય ભેંસ ઘેટાં બકરાં માણસ વિગેરે છે (તેને જન્મતા શરીરકેપર પાતળું પડ હોય છે તે જરાયુ કહેવાય છે) તથા સસ્વેદજ તે પરમેવા વિગેરેથી ઉત્પન્ન થનારાં જી માકણ કૃમિ વિગેરે છે. અને જે રસમા તે દહીં સૌવીરક વિગેરેમા રૂની પાંખો જેવા ઝીણા જીવો ઉત્પન્ન થાય છે, તે સઘળા જીવો છે આ પ્રમાણે જીવ જીવ ભેદોથી જીવોના સમૂહને બતાવી તેના ઉપધાતમાં દોષ થાય તે બતાવે છે.

एयाइं कायाइं पवेदिताइं, एतेसु जाणे पडिलेह सायं ।
एतेण काएण य आयदंडे, एतेसु या विप्परियासुवित्ति ॥सू.२॥

આ પૃથ્વી વિગેરે બધા જીવો જિનેશ્વરે બતાવ્યા છે. (માગધી ગાધા હોવાથી જીવ પુલિંગ છતાં નપુંમકમા રૂપ લીધું છે) આ બધા જીવોમાં સુખ જાણુ, તેનો ભાવાર્થ આ છે કે સર્વેંયજી જીવો સુખના વાછક તથા દુઃખના દેષી છે. આ પ્રમાણે જાણીને કુશાત્ર (તીક્ષ્ણ) બુદ્ધિવડે

વિચારી જો, કે જે કાચોના આરભમા જીવોને પીડા થાય તેથી આપણા આત્મા હડાય છે અર્થાત્ આવાં આરંભનાં કામ કરવાથી આત્મહંડ થાય છે (આરંભ કરનારને પાપ લાગે છે). અથવા આવા કાચોવડે કાચું કરવાથી આયત (મોટા) હંડ થાય છે, તેનો સાર આછે કે ઉપર ખતાવેલ કાચાને જે જીવો ઘણા કાળ પીડે છે, તેમને શુ ક્ષણ થાય છે, તે દર્શાવે છે, કે તે આરભ કરનારા જીવો પોતેજ તે પૃથ્વી કાચ વિગેરેમાં અનેકરીતે જાય છે, અર્થાત્ વારંવાર પોતે પૃથ્વીકાચ વિગેરેમાં જન્મ લે છે, અને હુંખો ભોગવે છે) અથવા વિપર્યાસનો અર્થ વ્યત્પય છે, એટલે એમ સમજવું કે જે જીવો પોતાના સુખને માટે પૃથ્વીકાચ વિગેરેનો સમારંભ કરે છે, તે સમારંભથી હુંખજ પામે છે, પણ સુખ પામતા નથી અથવા જીવોના આરંભવડે કૃતીચિંત્તો મોક્ષમાં જવા ક્રિયા કરે છે, તેથી મોક્ષને ખદલે તેને સંસારજ વધે છે. ॥ ૨ ॥ હવે તે મોક્ષનો અર્થ આયત હંડવાળો જાનીને તે તે કાચોના આરંભ કરીને તેના વિપર્યાયથી સંસાર મેળવે છે તે ખતાવે છે

જાર્ષપ્દં અણુપરિવદ્માણે, તસયાવરેહિં ત્રિણિગાયદેત્તિ ।

સે જાતિજાતિં વહૂકૂરકમ્મે, જંકુવતી મિત્તવિતંત્ર વાત્તે ! નુ. ૩

એકેન્દ્રિય વિગેરેનો પંથ તે જાતિપંથ છે, એકેન્દ્રિય તે જન્મ છે, અને વધ તે મરણ છે. તે જાતિ વધનાં વારંવાર વર્તતો એટલે એકેન્દ્રિય વિગેરે જાતિમાં સતતનો વારંવાર

જન્મમરણને અનુભવતો ત્રસ તે તેઉકાય વાયુકાય કે બેઠદ્રિય વિગેરેમાં તથા કુર્ગથી સ્થાવર તે પૃથ્વી પાણી વનસ્પતિ i ઉત્પન્ન થઈને બીજી કાયોને હુઃખ દેવાથી બધાયેલા કર્મવડે વારવાર વિનાશ પામે છે તેવો આયતદડવાળો. જીવ ફરી જન્મી જન્મીને દોરણ અનુષ્ઠાન કરવાથી બહુ ફૂર કર્મવાળો બને છે, તે સારા માઠાના વિવેકરહિત હોવાથી બાળ જેવો છે, તે એકે દ્રિયાદિક જાતિના જીવોના પ્રાણ હરનાગ દુષ્ટ કર્મ કરે છે, તેથી તે કર્મવડેજ ભરાય છે અથવા મીઠાતુનો અર્થ હિંસા છે, તેથી તે હિંસા કરે છે અથવા જે બહુ ફૂરકર્મવાળો હોય, તે આ ચોર છે, આ લપટ છે, એમ તે પોતાનાં કુકર્મથી જાહેર થાય છે. (ચોર લપટ બ્રહ્મ વિગેરે તેના નામ પડે છે) ॥ ૩ ॥

अस्मिन् च लोए अदुवा परत्था, सयगसो वा तह अन्नहावा ।
संसारमावन्न परं परं ते, वंधंति वेदंति य दुन्नियाणि ॥ सू. ४ ॥

પ્ર૦—તે કઈ જગ્યાએ કર્મોવડે મપાય છે ?

ઉ૦—તે કહે છે.

જે શીઘ્રક્રૂણ આપનારા કર્મો છે, તેતો તેજ ભવમાં ક્રૂણ આપે છે. અથવા નરક વિગેરેના બીજા ભવમાં તેના ક્રૂણ કર્મ આપે છે એટલે એકજ ભવમાં તીવ્રવિપાક લોગવવા પડે છે, અથવા ઘણા ભવોમાં ક્રૂણ લોગવવા પડે છે; જેવા પ્રકારે અશુભકર્મને આચરે છે, તેવેજ પ્રકારે ક્રૂણ ઉદયમા આવે છે. અથવા બીજી રીતે, એટલે

કોઈ કર્મનો તેજ ભવમા ફળ આપી દે છે, અને કોઈ ખીજ ભવોમા-જેમ મૃગાપુત્ર લોઢીયાને હુખ આપ્યું તે. હુખ વિપાક અધ્યયનમાં વિપાકસૂત્ર નામના ૧૧ મા અગમાં શ્રુતસ્કધમા કહ્યું છે. (આ કર્મ ખીજ ભવમા હૃદય આપ્યું છે); પણ દીર્ઘકાળની રિથતિનું કર્મ હોય તે અપરજન્મોના આંતરે વેળાય છે, તેપણ એકવાર કે અનેકવાર લોગવવું પડે છે. અથવા અન્ય પ્રકારે એકવાર અથવા હજારવાર શિરછેદ વિગેરે અને હાથ પગનું કપાવું વિગેરે અનુભવે છે આ પ્રમાણે તે કુશીલ પુરૂષો અચનક ડવાળા ચાર ગતિવાળા સસારમાં કુત્રાના અરટની ઘેડોના ન્યાયે ભટકવાથી પ્રકૃષ્ટ પ્રકૃષ્ટ હુખ અનુભવે છે, એટલે પૂર્વભવે કરેલું આ ભવમા હુખ લોગવે, અને હુખ લોગવતા આર્તધ્યાનમા હજારો જવાથી ખીજ કર્મ ખાધે છે, અને વેદે છે દુષ્ટતાએ લઈ જનાયા (કરાયા) તે દુષ્ટ છે. આ દુષ્ટકૃત્યો કરાયલા હોય તેનું ફળ લોગવ્યાવિના છૂટે નહિ. તે જ કહ્યું છે.

મા હોહિ રે વિસન્નો જીવ, તુમં વિમળદુમ્મળો દીણો ।

ળહુ ચિંતિણ ફિટ્ટૂ તં દુમ્મલં જં પુરા રહ્યં ॥ ૧ ॥

હે જીવ ! તું ખેદમન કર, તું અમણ દ્રમણ દીન શા માટે થાય છે ! કારણ કે ચિતા કરવામાત્રથી પૂર્વે કરેલાં કર્મ શ્રીત્રી (નાશ) ન જાય.

જહ પાવસસિ પાયાલં, અહવિં વ દરિં ગુહં સમુદં વા ।

પુવ્વકયાહ ન ચુક્કસિ, અપ્પાણં ઘાયસે જહવિ ॥ ૨ ॥

જે હુ અથી હારીને પાતાળમાં પેશીશ, જંગલમાં જ
 ઇશ, દરી કે ગુફામાં કે સમુદ્રમાં છૂપાઈશ તોપણ પૂર્વે કરેલાં
 તારાં કર્મો નાશ નહિ થાય. અને જે કર્મ લોગવતાં હાય
 પીટ કરીશ તો વ્યર્થ તારા આત્માને ઘાત કરીશ (નવા
 કર્મ બાધીશ) ॥ ૪ ॥

આ પ્રમાણે આધ્યાત્મિક કુશીલોત્તર વર્ણન કર્યું, હવે પા-
 અડીઓનો અધિકાર કહે છે.

જે માયરં વા પિયરં ચ હિચ્ચા, સમણવ્રણ અગણિં સમારભિજ્ઞા
 અદાહુ સે લોણ કુસીલધમ્મે, ભૂતાઈં જે હિંસતિ આયસાતે ॥ સૂ. ૫ ॥

જે કોઈ પરમાર્થને ન જાણનારા દેખાદેખી ધર્મ કરવા
 ઉઠેલા માણસો માતા પિતાને ત્યાગીને (કારણ કે માતા
 પિતાનો મોહ ત્યાગવો મુશ્કેલ છે તે ત્યાગવાનું પ્રથમ જ-
 તાબુ તથા ઉપલક્ષણથી ભાઈ દીકરા વહુ વિગેરેને પણ
 તે ત્યાગે એમ જાણવું.) એમ જાણે કે હવે અમે સાધુ થયા;
 આમ સાધુવ્રત સ્વીકારીને અશ્વિકાયનો આરંભ કરે અર્થાત્
 રાધે, રંધાવે, રસોઈ કરે કરાવે અથવા સાધુ માટે તૈયાર
 કરેલું વિગેરે આદે શિક વિગેરે દોષિત આહાર લઈને અશ્વિ-
 કાયનો સમારંભ કરે; આવા કૃત્ય કરનારાને તીર્થંકર ગણુધર
 વિગેરે માનનીય ગુરૂઓ પાખડી કહે છે અને તે વેષ લેવા
 છતાં પણ અશ્વિકાયના આરંભમા સામીલ થવાથી તે કુશી-
 લીયો છે. અને તેનો ધર્મ પણ કુશીલ હોવાથી તે કુશીલ
 ધર્મવાળો છે

પ્ર०—તે દેવો છે ?

દ૦—તે બતાવે છે.

દે જે થયાં છે, થાય છે અને લવિધ્યમાં ઘણે (નવા જન્મે દેશે) માટે તે ભૂતો (જીવ સમૂહ) છે, તેને તે કુશીલધર્મી પીડે છે, મારે છે, તે બતાવે છે. કે પંચાસિ તપ કરીને દેહને તપાવે, તથા અગ્નિહોત્ર વિગેરેની ક્રિયા કરીને પાપાંહિકા સ્વર્ગપ્રાપ્તિને વાંછેછે, તેજ પ્રમાણે લૌકિક ધર્મવાળા પચન પાચન વિગેરેના પ્રકારથી અસિકાયનો સમારંભ કરી સુખને પાછે છે ॥ ૫ ॥

ઉજ્જાલઓ પાળ નિવાતજ્જા, નિવ્વાવઓ અગણિ નિવાયવેજ્જા।
તમ્હા ઉ મેહાવિ સમિક્કવ ધમ્મં, ણ પંહિણ અગણિ સમારભિજ્જા

સુ. ૧૬।

અસિકાયના સમારંભમાં જેવો પ્રાણાતિપાત (જીવ હિંસા) થાય છે, તેમતાવે છે. તાપવા માટે કે પ્રકાશ (દીવા) માટે લાકડું વિગેરે બાળીને જે પુરૂષ અસિકાયને! સમારંભ કરે છે, તે અસિકાયના જીવોને તથા પૃથ્વી વિગેરેને આશ્રયે રહેલા સ્થાવર તથા ત્રસજીવોને હણે છે અથવા મન વચન કાયાના યોગથી અથવા આયુથી કે બળથી હીન બનાવે, મારી નાખે, તથા અસિકાયને પાણી વિગેરેથી ઊઝાવા જતાં તે પાણીના જીવોને તથા તેમાં રહેલા અન્ય જીવોને મારી નાખે. હવે તે આગ સંગ્રાવનારો તથા ઊઝાવનારો

બે આરભ કરે છે તેમા સળગાવનારો વધારે થાપી છે, તે સૂત્ર ખતાવે છે.

દો ખંતે પુરિસા અન્નમન્નેણ સદિં અગણિકાયં સમારમંતિ, તત્થ ણં એગે પુરિસે અગણિકાયં ઉજ્જાલેઈ, એગે ણં પુરિસે અગણિકાયં નિવ્વેઈ; તેસિં ખંતે ! પુરિસાણં કયરે પુરિસે મહાકમ્મતરાણ કયરં વા પુરિસે અપ્પ કમ્મતરાણ, ? ગોયમા ! તત્થ ણં જે સે પુરિસે અગણિકાયં ઉજ્જાલેઈ તે ણં પુરિસે વહુતરાણં પુઢવિકાયં સમારમંતિ, एवं આલકાયં વાયુકાયં વણસ્સઈકાયં તસકાયં અપ્પતરાગ અગણિકાયં સમારમંતિ; તત્થ ણં જે સે પુરિસે અગણિકાયં નિવાવેઈ સે ણં પુરિસે અપ્પતરાગ પુઢવિકાયં સમારમંતિ જાવ અપ્પતરાગં તસકાયં, સમારમંતિ; વહુતરાણં અગણિકાયં સમારમંતિ; સે એતેણં અટ્ટેણં ગોયમ एवं વુચ્છં ॥

ગૌતમસ્વામી પૂછે છે.

હે ભગવન ! બે પુરુષો અશિક્ષાયનો સમારભ કરે છે. એકતો તેને સળગાવે છે, બીજો બુઝાવે છે તેમા ધનુ કર્મ કેાને લાગ્યું અને ઓછું કર્મ કેાને લાગ્યું ? મહાવાર પ્રભુ તેનો ઉત્તર આપે છે

હે ગૌતમ ! કે બે પુરુષ અશિક્ષાયને સળગાવે છે, તે પૃથ્વીકાયનો અપકાય વાયુકાય તથા વનસ્પતિકાયનો તથા ત્રસકાયનો ઘણો આરંભ કરે છે, અને અશિક્ષાયનો ઓછો આરંભ કરે છે.

પણ જે અગ્નિકાયને જુઝાવે તે પૃથ્વીકાયનો પાણીનો વાયુનો વનસ્પતિનો તથા ત્રસકાયનો ઓછો આરંભ કરે છે, પણ અગ્નિકાયના જીવોનો વધારે સમારંભ કરે છે. (સજગાવનારને ક્રૂર અગ્નિકાયનો ઓછો આરંભ હિંસા છે, અને જુઝાવનારને ક્રૂર અગ્નિકાયનો વધારે આરંભ છે ! માટે સજગાવનારને બધી રીતે વિચારતા વધારે પાપ છે, માટે બને ત્યાંસુધી અગ્નિને ખાસ કારણવિના ગૃહસ્થે પણ ન સજગાવવો તો સાધુને સજગાવવાની તો વાત જ શું છે ?) એટલા માટે હે ગૌતમ હું આવું કહું છું કે તેમાં જીવોનો આરંભ છે વળી કહું છેકે,

મૂયાળં એસમાવાઓ, હૃસ્વવાહોણસંસઓ

આ અગ્નિનો સમારંભ જીવોનો આઘાત (નાશક) છે, તેમાં સંશય નથી

આવું બળીને મેઘાવી તે સારા નરસાનો વિવેક બળુનારો પુરૂષ જુદ્ધિમાન હોય તેણે ધર્મને વિચારીને પાપથી દૂર રહેતે પડિન પુરૂષ છે, એમ સમજીને અગ્નિકાયનો આરંભ ન કરવો અર્થાત્ પરમાર્થથી વિચારતાં એ જ પડિત છે કે જે કોઈ અગ્નિના સમારંભના પાપથી દૂર રહે છે. ॥ ૬ ॥ હવે અગ્નિકાયના સમારંભથી બીજા કાયનો કેવી રીતે વધ થાય છે, તેની શકા દૂર કરે છે.

પૃથ્વીવિ જીવા આઝ્ઞવિ જીવા, પાણા ય સંપાદમ સંપયંતિ ॥
સંસેયયા કઠ્ઠસમસ્સિયા ય, પટે દહે અગ્નિ સમારંભંતે ॥ સુ. ૭ ॥

એટલે અગ્નિકાયના સમારંભથી બે ઇન્દ્રિય વિગેરે તેના આશ્રયીજીવો મરે છે, એટલું નહિ પણ માટીરૂપ જે પૃથ્વી છે, તેપણ જીવોનો પિંડ છે તથા પ્રવાહીરૂપ પાણી પોતે જીવોનો પિંડ છે અને તેને આશ્રયો સંપાતિમ તે ઉડતાંજંતુ શલભ (પતંગીયાં) મચ્છર ડાંસ વિગેરે અપ-લાઈ મરે છે. તથા છાણા વિગેરેમાં તથા બાજરાના લાકડાંમાં રહેલા સંસ્વેદન તે ઘુણ કોડીઓ કૃમીઓ તથા મોટાં ઈમારતી લાકડામાં રહેલા જે કોઈ સ્થાવર જ જમ જીવો છે તે બધાને અગ્નિકાયનો સમારંભક માણસ બાળી નાળે છે. તેથીજ કહ્યું છે કે અગ્નિકાયનો સમારંભ મહાદોષ માટે થાય છે ॥ ૭ ॥

हरियाणि भूताणि विलंबगानि, आहार देहा य पुढोसियाई ॥
જે હિંદતી આયસુદં પડુચ્ચ, પાગબિ પાળે વહૂનં નિવાતી ॥૬૮॥

આ પ્રમાણે અગ્નિકાયના સમારંભક તાપસોનું તથા પાકથી અનિવૃત્ત શાક્ય વિગેરે સાધુઓનું સ્વરૂપ કહ્યું; અને હવે જે કોઈ વનસ્પતિના સમારંભથી અનિવૃત્ત છે, તેનું સ્વરૂપ ચિતવે છે. ‘ હગ્નિતાનિ ’ ફૂવાંના અંકુરો વિગેરે પણ યોગ્ય ખોરાક મળતા વધતા દેખાય છે તેથી તે પણ જીવ-વાળા (સચિત્ત) છે. તથા ‘ વિલંબકાનિ ’ તે જીવના આ-કારે લટકે, ધારે છે, જેમકે કલલ, અર્જુન માંસપેશો ગર્ભ પ્રસવ બાલકુમાર યુવક મધ્યમ સ્થવિરની અવસ્થાઓ

મનુષ્ય છે, એજ પ્રમાણે શાલિ વિગેરે વનસ્પતિ અનુક્રમે
 નવાં નવાં રૂપોને ધારણ કરી રસથી પોષાતાં યૌવનભાળી
 લીલીકલાર બનીને પછી પાકી પીળારંગ જેવી થઈને છેવટે
 જીર્ણ થઈ સુકાઈને મરે છે. તથા વૃક્ષો પણ અકુરાઅવ-
 સ્થાથી ઉત્પન્ન થઈને મૂળસ્કંધ શાખા પ્રશાખા વિગેરે વિ-
 શેષરૂપો ધારણ કરીને વધતાં યુવાન થાય છે. તેને પોત
 ( ) કહે છે. એ પ્રમાણે ઘણું વધીને છેવટે કુંકું
 રહી જાય છે, એ બધી અવસ્થાઓમાં ઉપર પ્રમાણે સમજી
 લેવું. આ પ્રમાણે હરિત વિગેરે પણ જીવાકારને ધારણ કરે
 છે. વળી એ ઝાડ વિગેરે મૂળ સ્કંધ શાખા પત્ર પુષ્પ વિગેરે
 સ્થાનોમા ફરેકમાં જુદા જુદા જીવો રહેલા છે, પણ એમ-
 ન સમજવું કે આપણા શરીર માફક આખા ઝાડમા મૂળથી
 પાંદડાં સુધી એકજ જીવ છે, પણ અનેક જીવો છે. વળી
 આ વનસ્પતિમાં સંજયેય અસંજયેય અનંત જીવો પણ રહેલા
 છે, તે બધા જીવોનો નાશ કરીને પોતાના દેહના રક્ષણ માટે
 આહાર કરવા શરીર પુષ્ટ કરવા કે ધાયલ થયેલા દેહને રૂઝ
 લાવવા જે કોઈ પોતાના સુખ માટે છેદે છે, તે પુરૂષ ધૃષ્ટ-
 તાને ધારણ કરવાથી ઘણા જીવોનો ઘાતક થાય છે. આ
 જીવોની હિંસાથી તેના હૃદયમા ક્રોધજાતા ન રહેવાથી તેને
 ચારિત્રધર્મનો લાભ થતો નથી, તેમ પરિણામે કડવા દુઃખ-
 ભોગવવાનાં હોવાથી આત્મસુખ પણ નથી ॥ ૮ ॥

જાતિ ચ વૃદ્ધિ ચ વિનાસયંતે, વીયાઙ અસંજય આયદંડે ॥
અહાહુ સે લોર્ણ અણજ્ઞવમ્મે, વીયાઙ્ જે હિંસતિ આયસાતે ॥મૂ.૨

વળી તેને અંકુરા પુટવાના તે તેનો જન્મ છે, અને અંકુરા થયાપછી પત્ર મૂળ સ્કંધ શાખા પ્રશાખાના લેદવડે વૃદ્ધિ છે, તેને નાશ કરીને તથા ખીજો તથા કુળોને નાશ કરનારો હરિત તે લીલી વનસ્પતિને છેદે છે, તે અસંયત ગૃહસ્થ હોય કે પ્રવ્રજિત હોય, તે તે બંને પણ સમાન કૃત્ય કરનારા હોવાથી ગૃહસ્થજ છે તે હરિતનો છેદ કરીને આત્માને દડે માટે આત્મદડવાળો છે. ખરી રીતે વિચારતા તે વાસ્પતિનો ઘાત કરીને પોતાનાજ આત્માનું અહિત કરે છે, (અથ શબ્દ વાક્યાલકારમા છે) તેવું જ્ઞાનીઓ કહે છે

પ્ર૦—શું કહે છે

ઉ૦—જે હરિત વિગેરેનો છેદક નિર્દય છે, તે આ લોકમા અનાયધર્મવાળો કૂરકર્મનો કરનારો છે

પ્ર૦—તેવો કોણ છે કે જે ધર્મ ઉપદેશવડે અથવા આત્મસુખ માટે ખીજ તથા લીલી વનસ્પતિને હણે છે ?

ઉ૦—જે કોઈ પાખંડીક લોક છે, તે અથવા અન્ય હોય તે અનાયધર્મવાળો જાણવો. ॥ ૯ ॥ હવે હરિત છેદવાના કડવાવિપાકને બતાવે છે.

ગન્ધાઈ મિજ્જંતિ બુયાબુયાણા, જરા પરે પંચસિદ્ધા કુમારા ॥

જુવાળગા મજ્જિમ થેરગા ય. (પાઠાંતરે-પોરુસા ય) ચયંતિ તે
આરંભણ પલીણા ॥ સુ. ૧૦ ॥

ઉપર બતાવેલ વત્સપતિકાયને હું જ દેનારા ઘણા
જન્મો સુધી ગર્ભ વિગેરેમાં કલલ અર્બુદ માસની પેશી-
વાળી અવસ્થા ભોગવી મરે છે કેટલાક તો જન્મ્યા પછી
બોલવાનું શીખ્યા પછી અથવા બોલવાનું શીખ્યા વિના
મરે છે, કેટલાક પુરૂષો તો પંચશિખાવાળા કુમારપણામાં
જ મરે છે કેટલાક યુવાવસ્થામાં કેટલાક મધ્યમ વયમાં
કેટલાક બૂઠા થઈને મરે છે કોઈ પ્રતિમા 'મજ્જિમ પોરુસા ય'
પાઠ છે તેનો અર્થ કહે છે. મધ્યમવયવાળા તથા ચરમ અવસ્થા
પામેલા પુરૂષ થઈને અર્થાત અત્યંત વૃદ્ધ થએલા મરે છે
આ પ્રમાણે સર્વે અવસ્થામાં બીજા વિગેરે વત્સપતિના ઘાતકો
પોતાનું આયુ ક્ષય થતાં પ્રલીન બનેલા દેહને છોડે છે. ઉપર
પ્રમાણે જ અન્ય સ્થાવરકાય કે ત્રસકાયને હજીનારાઓનું
અનિયત આયુ હોય છે, તેવું સમજી લેવું. ॥ ૧૦ ॥

સંવુજ્જહા જંતવો માણસત્તં, દદ્ધું મયં વાલિસેણં અલંબો ॥

एगत्तदुक्खे जरिए व लोए, सकम्मुणा विप्परियासुवेइ ॥ ११ ॥

જિનેશ્વરદેવ લબ્યાત્માઓને કહે છે; હે પ્રાણિઓ !
તમે બોધ પામે, કે કુશીલીયા કે પાખંડીલોક તમારા રક્ષણ
માટે થવાના નથી અને ધર્મને હુઃખે કરીને પમાય છે તેવું
સમજો તેજ કહ્યું છે.

માણુસ્સલેત્તજાઈ, કુલ્લરુવારોગ માણ્યં બુદ્ધી ॥

સવળોગ્ગહસદ્દા સંજમો ચ લોગંમિ દુલ્હાઈ ॥ ૧ ॥

મનુષ્યદેહ આર્યક્ષેત્ર ઉત્તમ જાતિ કુળ રૂપ આરોગ્ય દીર્ઘઆયુ નિર્મળબુદ્ધિ સાક્ષણવાનો ભોગ વિચારવાની શક્તિ તેના ઉપર શ્રદ્ધા સયમ લેઈને પાળવો-આ બધું સાથે મળવું દુર્લભ છે.

આ પ્રમાણે ધર્મ ન કરેલા જીવોને મનુષ્યપણું પણ મળવું ઘણું દુર્લભ છે. એમ જાણીને તથા તેમાં પણ જન્મ જરા મરણ રોગ શોક વિગેરેનાં દુઃખો છે, તથા નરક અને તિર્યચ્ચોનિમા ઘણાં દુઃખોનો ભય જાણીને (ધર્મમા પ્રમાદ ન કરવો) તથા આ દુઃખરૂપ સંસારમા અજ્ઞાન યુરૂપે મદ્ અસદ્દેનો વિવેક ભૂલીને તે સંસાર મેળવ્યો છે, તેવું સમજીને તથા નિશ્ચય નયનામતે તો (સંસારી સુખ તે પણ એકાંત દુઃખરૂપ છે, તેથી) એકાંત દુઃખરૂપ તાવવાળાની માફક આ સંસારીપ્રાણીનો સમૂહ છે. તે જ કહ્યું છે.

જમ્પં દુક્ખં જરા દુક્ખં, રોગા ચ મરણાણિ ચ ।

અહોદુક્ખો હુ સંસારો, જત્ય કોસંતિ પાણિણો ॥૧॥

જન્મનું દુઃખ બૂઠાપાનું દુઃખ રોગો અને મરણ પણ દુઃખરૂપ છે, તેથી દુઃખરૂપ સંસાર છે, જેમાં પ્રાણી-

ઓ કલેશ પામે છે, તોપણ મોહ મુક્તા નથી, એ આ-
શ્ચર્ય છે !

તપ્તાઙ્ગયરસ પાળં, કૂરો હ્રિયસ્સ મુજ્જણ તિત્તી ॥

દુઃખસયમંપવત્તં, જરિયમિત્ત જગ કલયલેહ ॥ ૨ ॥

તરસથી દુઃખીયાને પીણું નીકું લાગે, ભૂખ્યાને દૂર
(ભાત) ખતાં તૃપ્તિ થાય, આ પ્રમાણે આખા જગતના
જીવો સેકડો દુઃખથી રુદિત છે, અને તાવથી બકતા મા-
ફક કળકળાટ કરી મુકે છે આવા દુઃખવાળા લોકમાં પણ
અનાર્યકર્મનો કરનારો પોતાના કર્મ સ્વપ્નનો અર્થો બનીને
પ્રાણીઓનો ઘાણ કાઢીને પરિણામે દુઃખજ પામે છે. અ-
થવા મોક્ષાર્થી બનવા જીવહિંસા કરતા સંસારમાં જ ભમે
છે. ॥ ૧૧ ॥

इहेग मूढा पवयंति मोक्खं, आहारसंपज्जणवज्जणेणं ॥

एगे य सीओदगसेवणेणं, हुएण एगे पवयंति मोक्खं ॥ सू. १२ ॥

કુશીલીયાના કડવા દુઃખ બતાવ્યા, હવે તેવા ઠાણ
છે, તે બતાવે છે. આ મનુષ્યલોકમાં અથવા મોક્ષમાં
જવાના અધિકારમાં કેટલાક અજ્ઞાનથી આચ્છાદિત મતિવાળા
મૂઢા અન્યોથી મોહિત થએલા આણુ પ્રતિપાદન કરે છે,
કે મોક્ષ આ પ્રમાણે મળે છે.

પ્ર૦—તેઓ કેવી રીતે બતાવે છે ?

ઉ૦—તે કહે છે.

ખવાય તે આહાર છે, અને તેની પુષ્ટિ (સ્વાદ) લવણ (મીઠું) છે, તેને ફક્ત વર્જવાથી મોક્ષ મળવાનું બતાવે છે અથવા પાઠાતરમા 'આહારમપચયવજ્જણેનં' આહાર સાથે લવણપચય તે આહારસપચય છે લવણપચયના નામ- સિંધવ સુચળ બિહ રોમ અને સમુદ્રના પાણીનું ણના- વેલું છે. તે લવણથીજ બધા રસોનો સ્વાદ આવે છે, તેજ કહ્યું છે.

લવણવિહ્વળા ય રસા, ચક્ષુવિહ્વળા ય ઇન્દિયગ્ગામા ॥

ધમ્મો દયાય રહિઓ, સોક્કલં સંતોપરહિયં નો ॥ ૧ ॥

લવણથીરહિત રસો ચક્ષુવિના બીજી ઇન્દ્રિયો દયા રહિત ધર્મ તથા સંતોષ રહિત સુખ નથી તેમજ રસોમા લવણ, ચીકણાશ (સ્નિગ્ધતા)માં તેલ, અને મેઘ (ચન્ન) માં ઘી વિના નકામું છે. આ પ્રમાણે લવણની રસોમા પ્રધાનતા બતાવીને તેના વર્જનથી બધા રસોનો ત્યાગ બતાવે છે, અને તે લવણ ત્યાગવાથીજ કેટલાક મૂઠા મોક્ષ માને છે, અથવા પાઠાતરમા આહારઓ પંચકવજ્જણેનં એટલે આહારમાથી પાચ વસ્તુ ત્યાગે છે લસણ ડુંગળી સાદણીનું દૂધ ગાયનું માંસ અને મધ આ પાંચ વર્જવાથી મોક્ષ બતાવે છે. તથા કેટલાક વારિભદ્રક વિગેરે ભાગવતમતના શીતોદક (કાચું પાણી) ના સેવન (પાપરવાથી) મોક્ષ બતાવે છે, અને આ પ્રમાણે તે યુક્તિ ઘટાવે છે. કે જેમ

પાણી બાહ્ય મેલ તે શરીર તથા કપડા ઉપરનો મેલ દૂર કરે છે, તેમજ તે પાણી અંદરનો હૃદયનો મેલ પણ દૂર કરે છે તથા કેટલાક તાપસ બ્રાહ્મણો વિગેરે યજ્ઞ કરવાથી મોક્ષ માને છે. એટલે જેઓ સ્વર્ગ વિગેરેનું કૃણ ન વાંછતાં સમિધના લાકડા ઘો વિગેરેથી હોમ કરી અગ્નિને તૃપ્ત કરે છે, તે મોક્ષ માટે અશ્વિહોત્ર કરે છે, અને બાકીના પેતાના અભ્યુદય (ચક્રતી) માટે હોમ કરે છે, તેઓ આ પ્રમાણે યુક્તિ બતાવે છે, કે જેમ અગ્નિ સોના વિગેરેનો મેલ નાશ કરે છે, તેમ તે હોમ કરવાથી આત્માના અંદરના મેલ પણ બાળી નાખે છે. ॥ ૧૨ ॥

पाओसिणाणादिस्तु णत्थि मोक्खो, खारस्स लोणस्स अणासएणं॥
ते मज्झमंसं लसणं च भोच्चा, अन्नत्थ वासं परिकप्पयंति॥सू. १३
उदगेण जे सिद्धिमुदाहरंति, सायं च पायं उदगं फुसंता ॥
उदगस्स फात्तेण सिया य सिद्धि, सिज्झिंसु पाणा वहवे दगंसि
॥ सू. १४ ॥

હવે ઉપર બતાવેલા અસમજસ બોલનારા વાદીઓના કુતર્કોનો ઉત્તર આપે છે. પ્રાત સ્નાનાદિષુ નાસ્તિ મોક્ષઃ શીલબ્રહ્મેને પ્રભાતના સ્નાન વિગેરેથી મોક્ષ મળતો નથી, તેમ હાથ પગ ધોવાથી પણ મોક્ષ થતો નથી; તેજ કહે છે. પાણીના પરિક્ષોગથી તેના આશ્રિત જીવોનો નાશ થાય છે, અને જીવોના ઉપમર્દનથી મોક્ષપ્રાપ્તિ નથી. તેમ બાહ્ય

મેલ પણ પાણી એકાતથી દૂર કરતું નથી (કારણ કે ચીક-
ણા તેલ વિગેરેથી ગંદકપડું પાણીએ ધોવા છતાં પણ
સાણુ વિગેરેમાં ઉકાળ્યાવિના સાફ થતું નથી) કદાચ કોઈ
અશે સાફ થતું હોય તોપણ તે અંદરનો મેલ ધોતું
નથી. કારણ કે ભાવશુદ્ધિથીજ અતરનો મેલ સાફ થાય
છે, અને એમ માનતા હો કે ભાવરહિત જીવોની પણ
મજાશુદ્ધિ થાય છે, તો માછીમાર વિગેરેની પણ જળના
રાતદિવસના અભિપેક્ષથી મોક્ષ થાય. (પણ તેતો તમે
પણ માનતા નથી.) તેમ પાંચ પ્રકારનું લવણ છોડી દેવા
થી મોક્ષ થતો નથી, કારણ કે લવણ ન ખાવાથી મોક્ષ
થાય એ યુક્તિરહિત છે. તેમ એવું એકાત નથી કે લવણ
રસજ પુષ્ટિજનક છે. ક્ષીર સાકર વિગેરેમા તે રસ છે,
તેથી તમાફું ઠહેલું દોષિત છે. વળી તે વાદીને આ પુછવું
કે દ્રવ્યથી લવણ વર્જવાથી મોક્ષ છે કે વાતથી મોક્ષ છે ?
જો કે દ્રવ્યથી, તો લવણવિનાના દેશના સર્વ જીવોનો
મોક્ષ થઈ જાય, પણ એવું દેખ્યું નથી, તેમ માનવું ઈષ્ટ
નથી, અને જો ભાવથી મોક્ષ છે, તો લવણ વર્જવાથી શું
વિશેષ છે ? વળી જે માણસો મૂઢ જનીને મધ માસ
લસણુ વિગેરે ખાઈને તથા તેવા અનુષ્ઠાન (પાપારંભ) કરીને
અને સમ્યગ્ દર્શન જ્ઞાન ચારિત્રને ન આદરવાથી મોક્ષથી
અન્યત્ર સંસારમા વાસ કરે છે. ॥ ૧૩ ॥

હવે વિશેષથી ત્યાગવાનું બતાવે છે.

તથા જે કોઈ મૂઠા ઠંડા પાણીથી પરલોક (સિદ્ધિ) ગમન માને છે, તથા સવારમાં મધ્યાન્હે કે સાંજે એમ ત્રિકાળ સધ્યામાં પાણીનો સ્પર્શ કરી સ્નાનાદિક ક્રિયાને જળવડે કરવાથી પ્રાણીઓની વિશિષ્ટ ગતિ માને છે. એ પણ અયુક્ત છે, કારણ કે જે ઉઠકના સ્પર્શ માત્રથી પ્રાણીની સિદ્ધિ થતી હોય તો નિરંતર ઉઠકમાં રહેલા માછી-મારો વિગેરે કૂરકર્મ કરનારા નિર્દય ઘણા મનુષ્યો તથા અન્ય પ્રાણીઓ છે, તે મોક્ષમાં જાય વળી બાહ્યમેળ કાઢનાર પાણી સાક્ષાત્ દેખાય છે, તે પણ વિચારવાથી યુક્ત નથી દેખાતું, કારણ કે જેમ બાહ્યમેલ કાઢવાને પાણી-નું સામર્થ્ય છે, તેમ તમારૂં ઇચ્છિત અંગે લગાવેલું કેસર વિગેરે પણ દૂર કરી નાંખે છે અને તેથી તો જેમ પાપ દૂર કરનારૂં માનો તેમ પુણ્યને પણ દૂર કરનારૂં ઇષ્ટ ક્રીડાને વિદ્ય કરનારૂં સિદ્ધ થશે. વળી સાધુ બ્રહ્મચારીઓને ઉઠક (પાણી) થી સ્નાન કરવું દોષને માટેજ થાય છે. તેજ કહ્યું છે.

સ્નાનં મદદર્પકરં, કામાંગં પ્રથમં સ્મૃતમ્ ॥

તસ્માત્કામં પરિત્યજ્ય, ન તે સ્નાન્તિ દમે રતાઃ ॥ ૧ ॥

મદ અને કામદેવને ઉત્તેજન આપનાર સ્નાન છે, તે કામવિકારનું પહેલું અંગ છે, માટે કામને છોડીને ઇન્દ્રિયો તથા મનને દમન કરવામાં રક્ત થએલા પુરૂષો સ્નાન કરતા નથી.

નોદકલિન્નગાત્રો હિ, સ્નાન ઇત્યભિધીયતે ॥

સસ્નાતો યો વ્રતસ્નાતઃ, મ વાઘામ્બંતરઃ શુચિઃ ॥૨॥

પાણીથી શરીર ભીનું કરવાથી સ્નાત (પવિત્ર થએલા) કહેવાતો નથી. પણ ખરો સ્નાત તેજ છે કે જેણે વ્રત લેધને તે પ્રમાણે પાણ્યાં, તેથી સ્નાત છે અને તેજ બાદ તથા અંદરની શુચિ (પવિત્રતા) છે. ॥ સૂત્ર ૧૪ ॥

મચ્છા ય કુમ્મા ય સિરોમિવા ય, મગ્નૂ ય ઉદ્ઘા(ટા)દગરક્વસા યા
અદ્ઘાનમેયં કુસલા વયંતિ, ઉદગેણ જે સિદ્ધિમુદાહરંતિ ॥ સૂ. ૧૫ ॥

વળી જે જળસંપર્કથીજ મોક્ષ થતો હોય, તો જે જીવો સતત પાણીમાં અવગાહન કરી રહેલ એવા માછલાં કાચબા જળમાં રહેલા સાપો તથા મદગવ ઉંટ (આ ગાય તથા ઉંટના આકારના માછલાં) તથા જળના મનુષ્યો જે ઉદ્ધરાક્ષસ કહેવાય છે. તે જળચરોજ પ્રથમ સિદ્ધ થશે; તેવું થવું હેખાતું નથી, તેમ માનવું પણ ઇષ્ટ નથી. માટે જે પાણીથી મોક્ષ બતાવે છે, તે અશુદ્ધ છે, એવું મોક્ષ-માર્ગને બાધુનારા નિપુણો કહે છે ॥ સૂ-૧૫ ॥

ઉદયં જઈ કમ્મમલં હરેજ્ઞા, एवं सुहं इच्छामित्तमेव ॥

અંધં વ; જેયારમણુસ્સરિત્તા, पाणाणि चेवं विणिहंति मंदा ॥ સૂ. ૧૬ ॥

વળી જે પાણી કર્મમેળને હરે, તો શુભપુણ્યને પણ નાશ કરે, અને જે પુણ્ય નાશ ન કરે, તો પાપ પણ

નાશ ન કરે; માટે જેમ ઇચ્છામા આવે તેમ બોલી દો, કે
 “ જળ પાપનો નાશ કરે છે, ” તે ઠીક નથી આ પ્રમાણે
 સિદ્ધ થવાથી જે ક્રિયા સ્નાન વિગેરેની સ્માર્તમાર્ગને અનુ-
 સરનારા કરે છે, તે જેમ એક જન્માધ બીજા જાતિઅંધને
 નાયક બનાવી તેની પછવાડે જતાં કુપથના આશ્રયી બને
 છે પણ ઇચ્છિત સ્થાને પહોચતા નથી તેમ સ્માર્તમાર્ગને
 અનુસરનારા જલશોચપરાયણુમા અજ્ઞાન બનેલા કર્ત્તવ્ય
 અકર્ત્તવ્યના વિવેકથી વિકલ થઈને પાણી તથા તેનો આ
 શ્રય કરીને રહેલા પૂરા વિગેરે જળચર જીવોને હણે છે કારણ
 જલક્રિયાથી તેના જીવોને દુઃખ થવાનો સંભવ છેજ ॥૧૬॥

पावाइं कम्माइं पकुवतो हि, सिओदगं तू जइ तं हरिज्जा ॥
 सिज्जिंसु एगे दगसत्तघातो, मुमं वयंते जलसिद्धिमाहू ॥सू. १७॥

વળી પાપો તે પાપોના ઉપાદાનભૂત જે પ્રાણીઓને
 દુઃખ દેનારા કૃત્યો છે, તે કરનારો જીવ જે કર્મવડે
 ઉપચિત (ભારે) થાય છે. તે પાપને જો પાણી દૂર કરવું
 હોય તો એમ સિદ્ધ થયું કે પ્રાણીના ઉપમર્દનથી જે કર્મ
 બંધાય તે જળના અવગાહનથી દૂર થઈ જાય છે. તો
 પછી ઉદકના જીવોના ઘાતકો પાપથી ઘણા ભારે થયા
 હોય તેપણુ મોક્ષમાં આલ્યા જાય, પણ આપું
 તેમ માનવું ઇષ્ટ નથી. માટે જે જ
 માને છે. તે જૂહું બોલે છે.

હૂતેણ જે સિદ્ધિમુદાહરંતિ, સાયં ચ પાયં અગ્નિફુમંતા ॥

एवं सिया सिद्धि इवेज्ज तम्हा, अगणि फुमंताण कुकम्मिणंपि ॥

સૂ. ૧૮ ॥

વળી જેઓ અગ્નિહોત્રવડે સ્વર્ગની વાંછા કે મોક્ષની વાંછા કરે, તે વાક્યવડે જે કોઈ મૂઢપુરૂષો અગ્નિમા હોમ કરીને સુગતિગમન વિગેરે સ્વર્ગ પ્રાપ્તિશૂન્ય થતાવે છે.

પ્ર૦—કેવા બનેલા ?

ઉ૦—સાંજના કેત્રિકાળમા પણ તથા પ્રભાતે અગ્નિમાં જે ઈષ્ટ હોય, તેવી વસ્તુ હોમીને અગ્નિને તૃપ્ત કરતા ધન્વિષ્ઠ ગતિની વાંછા રાખે છે, અને આ પ્રમાણે બોલે છે કે અગ્નિના આ કાર્યધીજ સિદ્ધિ મળશે જો તેમના કહેવા પ્રમાણે અગ્નિના સ્પર્શધીજ સિદ્ધિ થતી હોય, તો અગ્નિનો સ્પર્શ કરનારા કુકર્મીઓ જે અગારદાહક કુભાર લૂકાર વિગેરે છે, તેની સિદ્ધિ થાત, જો તેઓ એમ કહે કે મત્રોવડે પવિત્ર કરીને હોમીએ છીએ, તો તેપણ તેમના વગર અંતરના મિત્રોજ માનશે.

કારણ કે તે અગ્નિનો ધંધો કરનારાના પણ અગ્નિના કાર્યમા પણ કોયલા લાકડાની ગખ બને છે, અને અગ્નિ હોત્રિકના અગ્નિવડે પણ રાખજ બને છે, તેમા કંઈ ભેદ પડતો નથી. તેથી કુકર્મીઓથી અગ્નિહોત્રી વિગેરેનું કંઈ વિશેષ નથી. વળી આ કહો છો કે અગ્નિ મુખવાળા દેવો

છે, એ પણ યુક્તિથી વિકલ હોવાથી કહેવામાત્રજ છે. અને અગ્નિ વિઠાદિતુ પણ ભક્ષણ કરે છે. તેથી દેવ-તાઓને પણ વિષા ભક્ષણ વિગેરેના બહુ દોષોની ઉત્પત્તિ થશે. ॥ ૧૮ ॥

આ પ્રમાણે કુશીલોના બુદ્ધાં દર્શનો (મતો) બતાવ્યાં, હવે તેઓને આ બીજો સામાન્ય ઉપાલંભ (કપકો) આપે છે

अपरिक्लव दिद्वं ण ह एव सिद्धी, एहिंति ते घायमनुज्झमाणा ।
भूएहिं जाणं पडिलेह सातं, विज्जं गहायं तसयात्ररेहिं ॥सू. १९॥

જે મોક્ષાભિલાષીઓએ પ્રાણીના સંપર્કવડે અથવા અગ્નિહોત્રવડે મોક્ષ બતાવ્યો છે. તે યુક્તિરહિત કહેણું છે.

પ્ર૦—શા માટે ?

ઉ૦—કારણ કે તે પ્રકારે જલઅવગાહન કે અગ્નિ-હોત્રવડે પ્રાણીઓને ઉપમર્દન કરવાથી સિદ્ધિ ન થાય, અને તે પરમાર્થને ન જાણનારા પ્રાણીના ઉપધાતવડે પાપનેજ ધર્મબુદ્ધિએ કરીને બુદ્ધ બુદ્ધા પ્રકારેવડે જેમાં પ્રાણીઓને હણે છે, તે ધાતજ સ સાર છે, તેને મેળવે છે, કારણ કે અપકાય તથા અગ્નિકાયના સમારંભથી ત્રસ થાવર પ્રાણીઓનો અવશ્ય નાગ થશે. તે પ્રાણીના વિનાશથી સ સારજ મળશે, પણ મોક્ષ નહિ મળે, એમ સમજવું આવું છે, તેથી સદ્ગુણસદ્ગુણો વિવેક જાણનારા હે વિક્રાન્

શિષ્ય ! તું યથાવસ્થિત તત્ત્વ ગ્રહણ કરીને ત્રસ સ્થાવર જ તુ વડે (તેમને દુઃખ દર્દને) તેઓ કેવી રીતે હમણા સુખ મેળવશે, તે વિચારો જો ! તેનો સાર આ છે કે—

સર્વે પ્રાણીઓ પણ સુખના અભિલાષી અને દુખના દ્વેષી છે અને જે ત્રસ સ્થાવર સુખના અભિલાષી છે, તેમને દુઃખ ઉત્પન્ન કરવાથી દુઃખ દેનારને સુખની પ્રાપ્તિ ન થાય. અથવા ‘વિદ્જંગમહાય’ એ પાઠ છે, તેનો અર્થ આ છે કે વિદ્યા (જ્ઞાન) મેળવીને વિવેક પ્રાપ્ત કરીને ત્રસ સ્થાવર જંતુઓવડે સાત (સુખ)ને જાણુ, તેજ શાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે—

પદમં નાળં તયો દયા, एवं चिद्दृष्ट सत्र संजए ।

અન્નાણી કિં કાઠી, કિંવા ણાહી ઇયપાવગં ॥ (દ. સૂ ૪)

પ્રથમ જ્ઞાન મેળવવું પછી દયા કરવા તૈયાર થવું, આ પ્રમાણે બધા સાધુએ વર્તવું, કારણ કે જ્ઞાન મેળવ્યા વિના અજ્ઞાની સાધુ શું કરશે ? અથવા પુણ્ય પાપ કેવી રીતે જાણશે ? ॥ ૧૯ ॥

यणंति लुप्यंति तसंति कम्मी, पुढो जगा परिसंखाय भिक्खू ।
तम्हा विऊ विरत्तो आयगुत्ते, दट्ठुतसे या पढिसंहरेज्जा ॥ સૂ. ૨૦

ઉપરનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને તેમનું રક્ષણ કરવું, પણ જેઓ તે પ્રાણીઓના ઉપમર્દનવડે સુખને વાછે છે, તે અશીલ અને કુશીલ છે, તેઓ સંસારમા આ પ્રમાણે અ-

વસ્થાઓ અનુભવે છે, તે કહે છે. અગ્નિકાયના જીવોનો સમારભ કરનારા જીવોના સમારંભવડે સુખને વાંછતા ન-રકાદિ ગતિને પામેલા છે અને ત્યા તીવ્ર દુઃખો વડે પી-ડાતા અસહ્ય પીડાથી ખેદિત મનવાળા અશશ્નુ બનેલા રૂએ છે, ક્રૂર દયાજનક આક્રંદ કરે છે, તથા ખડગ વિ-ગેરેથી છેદાય છે, આ પ્રમાણે ત્યા કદર્થના પામવાથી ત્રાસ પામીને તે રાંકડા ભાગવા (નાસવા) જાય છે. તેઓ સકર્મી અર્થાત્ પાપીઓ છે (છતા તે દુઃખથી બચી શકતા નથી.) આવું જાણીને પુઢો (પૃથક) જગાં (જંતુઓ) સર્વત્ર જુદા જુદા જીવો રહેલા છે, એવું સમજીને ભિક્ષાથી જીવન ગુજ-રનાર સાધુએ વિચારવું કે પ્રાણીઓને દુઃખ દેનારા સંસારમાં ભમીને પોતે દુઃખ પામે છે માટે વિદ્વાને તેવા પાપોથી વિરત બનીને પાપોના અનુષ્ઠાનથી જોણે આત્માનુ રક્ષણ કર્યું તે આત્મ ગુપ્ત છે, અર્થાત્ મન વચન કાયા ત્રણેને વશમા રાખે છે તે ત્રસ તથા સ્થાવર જીવોને જાણીને તેવા જીવોને ઉપદ્રાત કરનારી ક્રિયાને ત્યાગે છે (નિર્મળ સંયમ પાળે છે) ॥ ૨૦ ॥

જે ધમ્મલદ્દં વિણિહાય મુંજે, વિયડેણ સાહદુ ય જે સિનાઈં ।
જે ધોવતો લૂસયતીવ વત્યં, અહાહુ સે નાગણિયસ્સ દૂરે ॥૨૧॥

હવે પોતાના (જૈન) સાધુઓ કુશીલીઆ જે બોલે છે, તે કહે છે જે શીતલવિકારી (પડનાઈ) સાધુઓ સ્વભાવિક ગોચરી ઉદ્દેશક કે વેચાતી લીધેલી વિંગરે દેવથી

રહિત નિહોય મળે, તે ધર્મલબ્ધ કહેવાય, તેવાને રાખી
 સુકીને (જમણુ વિગેરેના લાડુ વિગેરે પકવાન્નોનો સગ્રહ
 કરે) અને ખીન્ને વળતે ખાય, તથા પ્રાસુક (અચિત્ત)
 પાણીવડે પણ અગો સંકેતીને અચિત્ત જગ્યામા પણ
 બેસીને થોડું અથવા ઘણું આન કરે છે, તથા જે દોષવસ્ત્રોને
 ધુવે છે. તથા શોભાને માટે લાંબું કાઢીને ટુંકું કરે, અથવા
 ટુંકું સાધીને મોટું કરે છે તે સ્વાર્થ માટે જે પરને માટે કરે,
 તેવો સાધુ 'જાગણિયસ્સ' તેનિર્ગ્રંથભાવના સંયમઅ-
 નુષ્ઠાનથી દૂર વત્ત છે, પણ તેને સયમ નથી, એવું તીર્થ-
 કર ગણુધરો વિગેરે કહે છે ॥ ૨૧ ॥ આ પ્રમાણે કુશીલોત્તું
 વર્ણન કર્યું, અને હવે તેનાથી પ્રતિપક્ષરૂપ સુશીલોત્તું
 વર્ણન કરે છે

કમ્મં પરિચ્છાય દગંસિ ધીરે, વિચહેણ જીવિજ્ઞ ય આદિમોવસં ।
 સે વીયકંદાઈ અમુંજમાણે, વિરતે સિણાણાડસુ ઇતિયામ્ ॥ સુ. ૨૨

ધીવડે રાજે માટે ધીર બુદ્ધિમાન રાધુ હોય તે
 ઉઠકના સમારભમા કર્મજનક : ૧૫ છે એવું સમજીને શું કરે ?
 તે કહે છે પ્રાસુક ઉઠકવડે સૌવીર વિગેરે અચિત્ત પાણીથી
 પ્રાણોને ધારે, તેમ જ શબ્દથી જાણવું કે તે સાધુ અન્ય
 આહાર પણ પ્રાસુક લઈને જ જીવન ગુજારે

પ્ર૦—કયાંથી તે કયાં સુધી ?

ઉ૦—જ્યારથી દીક્ષા લીધી, તે આદિ સમાર છે,

તેના મોક્ષ થાય ત્યાં મુધી, તે આદિમોક્ષ છે, અથવા
ધર્મકારણોનું આદિ ભૂત શરીર છે, તેની વિમુક્તિ મુધી,
અર્થાત્ ચાવજીવતે જીવંતી પહોંચે ત્યાંમુધી અગ્નિ
આહારપાણી વાપરે વળી તે સાધુ બીજા કંદ ન વાપરે,
આદિ શબ્દથી જાણવું કે મૂળપત્ર ફલ પછુ ત્યાગે, એ
મૂળ કંદ વિગેરે અપરિણતને ત્યાગી વિરત થાય છે

પ્ર૦—કેવી રીતે ?

ઉ૦—તે કહે છે નહાવું, ઉવટલુ કરવું, વિગેરે ક્રિયાથી
તથા શરીરનું મમત્વ મુકી જે હવા વિગેરેની ક્રિયાઓ છે,
તેનાથી પછુ દૂર રહે તથા સ્ત્રીઓથી વિરત છે, તે બ્રહ્મચર્ય
પાળે, તે પ્રમાણે બીજાં પછુ આશ્રવો હોય તે ત્યાગે. આ
પ્રમાણે બધાં આશ્રવદારોથી વિરત થએલો પોતે કુશીલ
દોષને ન સેવે, અને તે આશ્રવો ત્યાગવાથી અંતારમાં જા-
મતો નથી. તેથી કુગતિમાં દુઃખી થઇને રહવું પડતું નથી.
તેમ જુદા જુદા ઉપાયોવડે નરકમાં પગમાધામીથી છેદાતો
લેદાતો નથી. ॥ ૨૦ ॥

વળી ફરીથી કુશીલોને આશ્રથી કહે છે.

જે માયરં ચ પિયરં ચ દિત્વા, ગારં નદા પુત્તપમુંવર્ણંચ ॥
કુલાઈં જે ધાવડ સાડગાઈં, અદાહુસે સામણિયસ્સ દૂરે ॥મ્. ૨૩॥
જેઓ કેટલાક ધર્મ પૂરેપૂરો પરિણુત થયાવિના
(વિના સમજે) દેખાદેખી માતા પિતા ભાઈ દીકરીના ત્રીકર

તથા ઘર અપત્ય હાથી ઘોડા રથ ગાય ભેંસો વિગેરે પશુઓ તથા ધન ત્યાગીને દીક્ષા લેઈને પચમકાવનના ભાગને ખાધે ચઢાવી (માધુ બનીને) પાછા હીનમત્તવપણે રમ્મ સાતા વિગેરેના ગૌરવથી ગૃહ ઘરેલો સ્વાદવાળા (મોટા) ઘરોમા સારા ભોજન માટે દોડે છે, તેપણુ સાધુપણથી દૂર છે, એવું તીર્થ કર ગણધરે કહે છે. ॥ ૨૩ ॥ વળી તેજ વિશેષથી બતાવે છે

કુલાઈ જે ધાવડ સાડગાઈ, આવાનિ ધમ્મં ઉદરાણગિદ્દે ।
અદાહુ સે આયરિયાણ સયંસે, જે લાવણ્ઝા અસણસ્સદંઝા ॥ સૂ. ૨૪

જે આહુ ભોજનવાળાં કુળે મા જઈને ધમ્મં કહે છે. અથવા ભિક્ષામા ગયેલો જેવું જેને રૂચે તેવું કથાનક તેને કહે છે

પ્ર૦—કેવો બનીને ?

ઉ૦—તે કહે છે,

ઉદર (પેટ) મા ગૃહ ઘરેલો તે પેટ ભરવામાં વ્યગ્ર થયેલો છે, તેનો સાર આ છે કે જે ઉદરમાટે ગૃહ બનીને આહારાદિના નિમિત્તે દાનની શ્રદ્ધાવાળા કુળોમા જઈને કથાઓ કહી ગોચરી લે તે કુશીલ છે. આ સાધુ આચાર્યના ગુણોથી અથવા આયોના ગુણોથી સોમા ભાગે અને હજારમે ભાગે પણ નીચે વર્તે છે કારણ કે જે ભોજનને માટે અથવા વસ્ત્રને માટે પોતાના ગુણો અપર (કથા) વડે પ્રકટ કરે, અથવા બીજા પાસે

પ્રશંસા કરાવે, તો તે પણ આર્ય (શ્રેષ્ઠ) પુરુષોના ગુણોથી હજારમે ભાગે થઈ જાય છે, તો પોતાની મેળેજ પોતાના ગુણો ગાવા લાગે તેનું તો શું કહેવું ? ॥ ૨૪ ॥

નિક્ષમ્પ દોષે પરભોયણમિ, મુહમંગલીષ ઉદરાણુગિદ્ધે ।

નીવારગિદ્ધેવ મહાવરાહે, અદૂરણ ઇહિહ ઘાતમેવ ॥ સૂ. ૨૫ ॥

બળી જે પોતાનું ધન ધાન્ય હિરણ્ય ! વિગેરે છોડી દીક્ષા લઈને પરના આહારમા દીનતા ધારણ કરે, એટલે જેમ ભાટ ખીજની પ્રશંસા કરે, તેમ પોતે જીલથી પરવશ બનીને દાન દેનારના ગમે તેવી રીતે પ્રશંસાનાં વાક્યો દીનતા ધારણ કરીને બોલે, તે આ પ્રમાણે—

સોણ સો જસ્સ ગુણા વિચરંતનિવારિયા દસદિસાસુ ।

ફહરા કહાસુ સુચસિ, પચ્ચવસં અજ્જ દિદ્ધોડસિ ॥ ૧ ॥

તે એજ તમે છો, કે જેના ગુણો દશદિશામા ડોઈથી રોકાયાવિના વિચરે છે, અને કયામા ખીજ રીતે તે ગુણો સંભળાય છે, તે આજ તમને પ્રત્યક્ષ જોઈએ છીએ ! આ પ્રમાણે ઉદરમાટે ગૃહ થએલો છે, જેમ મોટો સુવર હોય તે નીવાર એટલે તેને પકડવામાટે ખાવાનું અન્ન કે ઘાસ રાખ્યું હોય, તે દેખીને ખુશ થઈ ખાવા દોડતા આસક્ત મનવાળો બની પોતાના ટોળા સાથે મોટા સંકટમા પડી સમીપજ ઘાતને પામશે, અર્થાત્ તેનું ચોકસું ત્યાં મોત જ થશે, પણ તેની ખીજ ગતિ નથી, તેમ આ ઉદરનો ગૃહ

ચએલો માધુ પલ્લુ આહારમાત્રથી ગૃહ બનેલો ન સાર
ઉદરમા વારંવાર મૃત્યુ પામશે, ॥ ૨૫ ॥

અન્નસ્ત પાણસ્તિહૃદયસ્ત, અણુવિપયં માસતિ સેવમાણે ।
પાસત્યયં ચેવ કુસોલયં ચ, નિસ્સારણ હોદ્દજહા પુલાણ ॥મૂ.૨૭॥

વળી તે કુશીલ અન્ન કે પાણીમાટે અથવા અન્યઈ-
મિશ્રિત વસ્તુદિકમાટે જેવું જેને બ્હાલું લાગે, તેવું તેને
કહે, પડધા માફક અથવા સેવક માફક એટલે જેમ રાત્ર
બોલે, તેમ તેના ખુશામતીયા લોકો બોલે, તેમ સાધુ દાતા-
રને સેવતો આહારમાં ગૃહ બનેલો અનુકુળજ ખુશામતનું
બોલે, તે આ પ્રમાણે. સદાચારથી બ્રહ્મ થએલો પાસત્યાના
લાવને તથા કુશીલતાને પામે છે તથા તેનામાથી ચારિત્રનો
સાર નીકળી જવાથી નિઃસાર છે, અથવા સાર રહિત
તે નિ સાગવાળો પોતે છે, જેમ પુલાકમા દાણો ન હોય,
ફક્ત ફોતરા હોય, તેમ આ કુશીલતા ધારણ કરીને જયમ
અનુદાનને નિમાર બનાવે છે, અને ફક્ત લિંગ સાધુનું રાખે
છે, તેથી જૈનોના ધણા સારા સાધુઓમા પોતાના દોષોથી
તિરસ્કાર પામે છે, અને પરલોકમા નિકૃષ્ટ (અત્યંત) ખીડા
સ્થાનો (નરક વિગેરેનાં) જોગવે છે. ॥ ૨૬ ॥

આ પ્રમાણે કુશીલોનું સ્વરૂપ કહી તેના પ્રતિપક્ષરૂપ
મુશીલોનું વર્ણન કરે છે.

અળનાતપિડેણઽહિયાસપજ્ઞા, ણો પૂયણં તવસા આવહેજ્ઞા ।
સદ્દેહિં રૂવેહિં અસજ્જમાણં, સવેહિ કામેહિ વિણોય ગેહિં ॥ મૂ. ૨૭ ॥

અજ્ઞાત તે ન જાણેલો પિંડ અર્થાત્ અંતપ્રાત આહાર, અથવા પહેલાનો કે પછીનો પરિચય (ઓળખાણ) કાઢયા વિના આહાર લેવો તે અજ્ઞાતપિંડ છે. તેવા પિંડવડે સાધુએ પોતાતુ જીવન ગુળરણુ, તેનો સાર આ છે કે અંત પ્રાત આહાર મળે, ઓછું મળે ન મળે તોપણ દીનતા ન કરે, તેમ શ્રેષ્ઠ આહાર મળવાથી મદ ન કરે, તેમ તપ કરીને પૂજા સત્કારની વાછા કરે. તેમ પૂજા સત્કારની ખાતર તપ ન કરે અથવા પૂજા સત્કારના નિમિત્તથી તેવી કોઈપણ વાંછા કરીને કોઈપણ મોટા સાધુ મોક્ષનો હેતુ જે તપ છે, તેને નિ સાર ન કરે, તેજ કહ્યું છે.

परं लोकायिकं धाम, तपः श्रुतमिति द्वयम् ।

तदेवार्थित्वनिलुप्तसारं तृणलवायते ॥ १ ॥

પરલોકમા શ્રેષ્ઠસ્થાન અપાવનાર તપ અને શ્રુત એ બે છે. તેનાથી બીજી સંસારી વાછાઓ કરવાથી તેમથી સાર નાશ પામવાથી તે તપ તથા શ્રુત ધાસના તણખલા માફક થાય છે. જેમ જીલના રસોમા ગૃહિ ન કરે, તેમ શબ્દ વિગેરેમા પણ ન કરે, તે ખતાવે છે. વેણુ વીણા વિગેરેના શબ્દો મધુર સાભળીને પણ તેમા આસક્તિ ન કરે, તેમ કંકંશ વચનોમાં દ્વેષ ન કરે, તેમ સુદર કે વિરૂપ

રૂપમાં રાગ દ્વેષ ન કરે, એ પ્રમાણે સર્વે જાતના કામવિ-
કારોમા ગૃહ્ણતા છોડીને સયમ પાળવો સર્વથા મુદ્દર ખરાબ
વિષયોમા રાગદ્વેષ ન કરવો તેજ કહ્યું છે

સદેસુ ય મદ્યપાવણસુ, સોયવિસયમુવગણસુ ।

તુદ્દેણ વ રુદ્દેણ વ, સમણેણ, સયા ણ હોયવ્વં ॥ ૧ ॥

શબ્દો સુદ્ધ કે ખરાબ હોય, તે કાને સાભળવામા
આવે તેમાં ખુશ કે નાખુશ સાધુએ કોઈપણ વખત ન થવું.

રુવેસુ ય મદ્યપાવણસુ, ચક્ષુવિસયમુવગણસુ ।

તુદ્દેણ વ રુદ્દે ણ વ સમણેણ સયા ણ હોયવ્વં ॥ ૨ ॥

રૂપમુંદર કે ખરાબ દૃષ્ટિઆગળ આવે, તોપણ સા-
ધુએ કોઈપણ વખત ખુશ નાખુશ ન થવું.

ગંધેસુ ય મદ્ય પાવણસુ ઘાણ વિસ ય મુવગણસુ ॥

ગંધો સારા કે ખરાબ નાક આગળ આવે તો પણ

સાધુએ તે જ એક ન કરવો

મક્ષેસુ ય મદ્યપાવણસુ, રસણવિસયમુવગણસુ ॥

લોજન સાફ કે માકું મોઢા આગળ ખાવા માટે મળ્યું
હોય તો પણ ખાતા રાગ દ્વેષ ન કરવો

ફાસેસુ ય મદ્યપાવણસુ, ફાસવિસયમુવગણસુ ॥

સ્પર્શો સારા માઠા શરીરને ફરશે તોપણ સાધુએ રાગદ્વેષ
ન કરવો (આ આચારાગ સૂત્રના બીજા સ્કંધમાં બતાવેલ
છે) ॥ ૨૭ ॥

સન્વાઈ સંગાઈ અઈચ્છ ધીરે, સન્વાઈ દુઃખાઈ તિતિલ્લમાણે ।
અસ્થિલે અગિદ્ધે અણિણ્યચારી, અભયંકરે મિક્ખુ અણાવિલ્લપ્પા ॥ સૂ. ૨૮ ॥

જેવી રીતે ઇંદ્રિયોનો નિરોધ કરે, તેવી રીતે અપર-
સંગનો પણ નિરોધ કરવો, તે બતાવે છે. સર્વે સંબંધો
તે અંદરના રોહ સંબંધી છે, અને બહાર તે દ્રવ્યપરિ-
ચય છે. તે બંને પ્રકારના સંબંધોને છોડીને ધીર (વિવેકી)
સાધુ શરીર મનનાં દુઃખોને છોડીને પરિસહ ઉપસર્ગથી
આવેલા દુઃખોની પણ ઉપેક્ષા કરી સમ્યક્પ્રકારે સહેતો
જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રવટે અખિલ (સંપૂર્ણ) બને છે, તથા
કામ વાસનાઓમાં અગૃહ થતો અપ્રતિબદ્ધ વિહારી બને
છે, તથા સર્વે જીવોને અભય કરનારો શિક્ષુ વિષયકષા-
યોથી આકુળ ન બનતાં આત્મા સ્થિર રાખવાથી અનાવિલ્લ
આત્માવાળો બની સંયમને યોગ્યરીતે પાળે છે. ॥ ૨૮ ॥

ભારસ્સ જાતા મુણિ મુંજણ્જા, કંસેજ્જ પાવસ્સ વિવેગ મિક્ખુ ॥
દુક્કેણ પુઢે ધુયમાઈણ્જા, સંગામસીસે વ પરં દમેજ્જા ॥ સૂ. ૨૯ ॥
અવિહમ્મમાણે ફલગાવતટ્ઠી, સમાગમ કંસવતિ અંતકસ્સ ।

ણિધૂય કમ્મં ણ પવંચુવેઈ, અક્કલ્લક્કલ્લ વા સગહં તિલ્લેમિ ॥ સૂ. ૩૦ ॥
ઈતિ કુસીલ પરિમાસિયં સત્તમમજ્ઞયણં સમત્તં ગાથા ગ્રં. ૪૦૨

સંયમભાર યાત્રા તે પંચમહાવ્રતના ભારના નિર્વા-
હને માટે કાળ ત્રણને બાણનારો મુનિ આહાર ગ્રહણ કરે.
તથા પોતે પૂર્વે અશુભકૃત્યો પાપો આચર્યા હોય તેનો

વિવેક જોટલે ત્યાગવા આકાંક્ષા કરે, વળી તે ભિન્ન પરિસ્થિતિ ઉપસર્ગથી થજોલ પીડાથી ફસાતાં છતાં પણ ક્ષુભમંથન કે મોક્ષમાં ધ્યાન ગમે, જેમ કોઈ સુલટ યુદ્ધમાં મોખરે ઉભો શત્રુઓથી પીડાવા છતાં પણ પરના સુલટોને હમે છે, એ પ્રમાણે આ મુનિ પણ પર તે કર્મશત્રુઓને પરિસ્થિતિ ઉપસર્ગથી પીડાવા છતાં પણ હમે, વળી પરિસ્થિતિ ઉપસર્ગથી હજીવા છતાં પણ સમ્યક મહે છે.

પ્ર૦—કેની માફક ?

ઉ૦—પાટીયા માફક. જેમ સુતારે ખંને બાળુઓથી પાટીઉં છોલતાં પાતળું તથા સરખું બને છે, પણ તે રાગ દ્વેષ કરતું નથી, તે પ્રમાણે આ સાધુ પણ બાહ્ય અભ્યંતર તપવડે ઢેહને ખુબ તપાવવાથી દુર્ગંજ શરીરવાળા થાય તોપણ રાગદ્વેષ ન કરે, અને અંતક (મૃત્યુ)ની પ્રાપ્તિ વાછે છે, જોટલે મૃત્યુસુધી પણ રાગ દ્વેષ કરતો નથી; આ પ્રમાણે આઠે કર્મોને દૂર કરે છે, પણ જન્મ જરા મરણ રાગ શોક વિગેરે પ્રપંચો નટ માફક જેમાં ફેલાય, તે સંસાર છે, તે સંસારને પોતે પામતો નથી. જેમ અક્ષ તે ધરી છે, તેના વિનાશ થતાં ગાડું વિગેરે સારા કે વિષય માર્ગે ધરોના આધારવિના આગળ ચાલી ન શકે, તેમ આ સાધુને પણ આઠે પ્રકારના કર્મો ક્ષય થવાથી સંસાર પ્રપંચ વધતો નથી, અનુગમ થયો. નયો પૂર્વમાફક છે. કુશીલ પારસાપાનામનું સાતમું અધ્યયન સંમાપ્ત થયું.

ટાકરવાડા ગામમાં ઉજામણું તથા મહાઇમહોત્સવ.

જે વખતે આ ગ્રંથ છપાતો હતો તે સમયે આ ગામમાં વાણુ ડોસજી સાકરચંદના સ્મરણાર્થે તેમનાં પત્ની નાલીબાઈ તરફથી સં. ૧૯૭૬ ના ફાગણ વદી ૩ થી દશમ સુધી આ મહોત્સવ કરવામાં આવેલો છે. તેમા પ્રથમના છ દિવસ સુધી ગામના તથા પરગામના આવેલા સર્ગાઓનું સ્વામીવાત્સલ્ય કરવામાં આવ્યું હતું, અને છેવટના બે દિવસમાં ટાકરવાડા સાથે સંબંધ ધરાવતા પાત્રીસીનાં ગામના જૈનબંધુઓને આમંત્રણ આપી તેડાવ્યા હતા, તેમનું યોગ્ય રીતે સ્વામીવાત્સલ્ય કરવામાં આવ્યું.

આઠે દિવસ સુધી વિવિધ પૂજાઓ.

નવા બનાવેલા મહાપમાં મંદિર ઉપાશ્રયના ચોકમાં જિનેશ્વર આગળ લણાવવામા આવી હતી.

છેલ્લે દિવસે પાલણુપુરથી ચાદીનો રથ તથા ઇંદ્રિધ્વજ તથા પૂજનાં ઉપકરણો મગાવી રથયાત્રાનો વરઘોડો કાઢવામાં આવ્યો હતો, તે સમયે શહેરના તથા ગામના લોકોએ ચોતાના તન મન અને ધનથી ધાર્મિક ચડાવા કરી જૈનશાસનની પ્રભાવના કરી હતી, યોગ્ય રીતે નિર્વિદ્ને દેવગુરૂની કૃપાથી તમામ મહોત્સવ સમાપ્ત થયો, ચાચકોને પણ ઉચિત દાન આપ્યું.

આ મહોત્સવમા ચંદ્રવા પ્રીતિયાં તોરણ રૂમાલ ત્રણ
જોડી મળી ખાર નંગ હતાં, તેની સાથે મંદિરનાં ઉપકરણો
ચારિત્રનાં ઉપકરણો મુકવામા આવ્યાં હતાં, અને તે સ-
મયે આવેલા મુનિરાજે અને સાધવીઓને તે આપવામા
આવ્યાં છે.

અને આ સૂત્રોમાં છપાવવામાં રૂ ૫૧) એકાવન આપ-
વામા આવેલા છે.

આવા જ્ઞાનોત્સવ પ્રસંગે ખાસ જ્ઞાનનું કાર્ય થવું જોઈ-
એ તે કારણથી પાલણપુરથી જૈનખોડી ગના વિદ્યાર્થીઓને
ખોલાવવામાં આવ્યા હતા, તેમના અભ્યાસથી તથા લાખણ
સંવાદની નિપુણતાથી પ્રસન્ન થઈને ટાકરવાડા મહાજન
તરફથી તેમનો યોગ્ય સત્કાર કરવામાં આવેલ હતો.

રૂ ૬૨૫) શા નહાલચંદ તરફથી

રૂ ૨૫૦) શા પીતાંબર રામચંદ તરફથી

રૂ ૧૦૦) વાણુ બાઈચંદ માણેકચંદ

રૂ ૫૧) શા ડોસણ સાકરચંદ તરફથી

આપવામા આવેલા છે તે પ્રમાણે સવત્ર થવાની
જરૂર છે.

